⚡ MPSCTODAY.COM ⚡

महाराष्ट्राचे अग्रगण्य स्पर्धा परीक्षा व्यासपीठ & Telegram: @mpsctoday_quiz_bot

★ SUBJECT SPECIAL EDITION — POLITY & PANCHAYAT RAJ ★

भारतीय राज्यव्यवस्था व पंचायतराज — संपूर्ण MPSC प्रश्नसंच (2011–2026)

राज्यसेवा पूर्व व संयुक्त गट ब आणि क परीक्षांतील सर्व प्रश्नांचे कलमनिहाय व घटकनिहाय संकलन

790+	15	१००% मोफत
निवडक वस्तुनिष्ठ प्रश्न	मुख्य विषय संच	सराव ई-बुक प्रत

उद्दिष्टित परीक्षा (TARGET EXAMS)

Rajyaseva Prelims + Combine Group B & C Prelims

प्रकाशक : MPSC Today Digital Academy | टेलिग्राम चॅनेल : @mpsctoday_quiz_bot

महाराष्ट्र लोकसेवा आयोग (MPSC) — परीक्षा पद्धती व गुणदान योजना

स्पर्धा परीक्षा पूर्व व मुख्य परीक्षा विश्लेषण संच

प्रस्तुत प्रश्नसंचामध्ये महाराष्ट्र लोकसेवा आयोग (MPSC) तसेच इतर राज्यस्तरीय परीक्षांचे (गट-ब, गट-क, राज्यसेवा, सरळसेवा) मागील वर्षांचे वस्तुनिष्ठ प्रश्न घटकनिहाय (Topic-wise) व कालक्रमानुसार (Chronological) समाविष्ट करण्यात आले आहेत. प्रत्येक घटकाचा सराव करताना आयोगाच्या बदलत्या काठिण्यपातळीचे अचूक आकलन होण्यासाठी हा संच मार्गदर्शक ठरेल.

१. नकारात्मक गुणदान पद्धती (Negative Marking Scheme)

परीक्षेचे नाव	प्रश्नांची संख्या	एकूण गुण	ऋण गुण (Negative Marking)
MPSC अराजपत्रित गट-ब व गट-क संयुक्त पूर्व	१०० प्रश्न	१०० गुण	**१/४ (२५%) वजा**
MPSC राज्यसेवा (नागरी सेवा) पूर्व	Paper-I: १०० प्रश्न Paper-II: ८० प्रश्न	२०० गुण २०० गुण (Qualifying 33%)	**१/४ (२५%) वजा**
महाराष्ट्र पोलीस भरती / जिल्हा परिषद	१०० प्रश्न	१०० गुण	**ऋण गुण पद्धत नाही**

२. घटकनिहाय अभ्यास रणनीती (Smart Preparation Strategy)

⚡ कालक्रमानुसार सराव

या पुस्तकात प्रत्येक घटकातील प्रश्न सुरुवातीला जुन्या वर्षांपासून चालू वर्षांपर्यंत मांडले आहेत, ज्यामुळे संकल्पना आणि प्रश्नांचे स्वरूप कसे बदलले हे स्पष्ट समजते.

🎯 अचूक उत्तरसूची पडताळणी

प्रत्येक घटकाअखेर स्वतंत्र उत्तरसूची देण्यात आली आहे. सराव करताना त्वरित उत्तर न पाहता स्वतः सोडवून नंतरच गुण मोजावेत.

टीप: सर्व प्रश्नांची उत्तरे आयोगाच्या अधिकृत अंतिम उत्तरतालिकेनुसार (Final Answer Key) प्रमाणित केलेली आहेत. अधिक सराव संच, टेस्ट सिरीज व चालू घडामोडींसाठी **mpsctoday.com** संकेतस्थळाला भेट द्या.

अनुक्रमणिका (Table of Contents)

MPSC संयुक्त गट-ब व गट-क पूर्व परीक्षा परिपूर्ण संकलन

अ.क्र.	घटक / विषयाचे नाव	प्रश्न संख्या	पृष्ठ क्र.
1	**घटनेची ऐतिहासिक पार्श्वभूमी व निर्मिती प्रक्रिया** विषय : भारतीय राज्यघटना	54	4
2	**राज्यघटनेची वैशिष्ट्ये व स्त्रोत** विषय : भारतीय राज्यघटना	34	13
3	**सरनामा / प्रस्तावना (Preamble)** विषय : भारतीय राज्यघटना	21	19
4	**संघराज्य व त्याचे क्षेत्र आणि नागरिकत्व** विषय : भारतीय राज्यघटना	44	23
5	**मूलभूत हक्क (कलम १२ ते ३५)** विषय : भारतीय राज्यघटना	64	30
6	**राज्य धोरणाची मार्गदर्शक तत्त्वे व मूलभूत कर्तव्ये** विषय : भारतीय राज्यघटना	54	40
7	**घटनादुरुस्ती व मूलभूत संरचना सिद्धांत** विषय : भारतीय राज्यघटना	37	49
8	**केंद्र सरकार — राष्ट्रपती, उपराष्ट्रपती, पंतप्रधान व मंत्रिमंडळ** विषय : भारतीय राज्यघटना	64	56
9	**संसद व संसदीय समित्या** विषय : भारतीय राज्यघटना	59	65
10	**राज्य सरकार — राज्यपाल, मुख्यमंत्री व राज्य विधिमंडळ** विषय : भारतीय राज्यघटना	54	74
11	**न्यायव्यवस्था — सर्वोच्च न्यायालय व उच्च न्यायालये** विषय : भारतीय राज्यघटना	49	82
12	**केंद्र-राज्य संबंध व आणीबाणी विषयक तरतुदी** विषय : भारतीय राज्यघटना	44	89
13	**घटनात्मक व वैधानिक संस्था / आयोग** विषय : भारतीय राज्यघटना	74	96
14	**स्थानिक स्वराज्य संस्था — पंचायतराज व नागरी संस्था** विषय : भारतीय राज्यघटना	74	107
15	**महत्त्वाची कलमे, परिशिष्टे व राजकीय पक्ष / पक्षांतरबंदी** विषय : भारतीय राज्यघटना	64	118

घटक क्रमांक 1

घटनेची ऐतिहासिक पार्श्वभूमी व निर्मिती प्रक्रिया

विषय : भारतीय राज्यघटना | एकूण प्रश्न : 54

ऑनलाईन सराव

प्र. 1.

दिल्ली शहरास नॅशनल कॅपिटल टेरिटरीचा दर्जा कोणत्या घटनादुरुस्तीद्वारे प्राप्त झाला?

(१) 61 (२) 69 (३) 65 (४) 71

स्पष्टीकरण: दिल्ली शहरास राष्ट्रीय राजधानी प्रदेश (National Capital Territory) म्हणून दर्जा देणारी 69 वी घटनादुरुस्ती 1991 मध्ये करण्यात आली.

प्र. 2.

भारतीय संविधान हे भारतीय जनतेच्या इच्छेनुसार असेल असे कोणी म्हटले.

(१) महात्मा गांधी (२) पंडित नेहरू
(३) मानवेंद्रनाथ राय (४) डॉ आंबेडकर

स्पष्टीकरण: पंडित जवाहरलाल नेहरू यांनी संविधान सभेच्या कामकाजादरम्यान असे म्हटले होते की, 'हे संविधान भारतीय जनतेच्या इच्छेनुसार असेल.'

प्र. 3.

भारताच्या राष्ट्रीय ध्वज समितीचे अध्यक्ष होते ?

(१) डॉ. राजेंद्र प्रसाद (२) डॉ. बी. आर. आंबेडकर
(३) जे. बी. कृपलानी (४) सरदार वल्लभभाई पटेल

स्पष्टीकरण: भारताच्या राष्ट्रीय ध्वज समितीचे अध्यक्ष डॉ. राजेंद्र प्रसाद होते. या समितीची स्थापना २३ जून १९४७ रोजी झाली.

प्र. 4.

भारत- पाकिस्तान फाळणीनंतर डॉक्टर बाबासाहेब आंबेडकर संविधान सभेवर खालीलपैकी कोणत्या प्रांतातून निवडून आले होते.

(१) पश्चिम बंगाल (२) संयुक्त प्रांत. (३) मध्य प्रांत. (४) बॉंबे प्रांत.

स्पष्टीकरण: डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर हे भारत-पाकिस्तान फाळणीनंतर संविधान सभेवर मध्य प्रांतातून (Central Provinces) निवडून आले होते. फाळणीपूर्वी ते बंगाल प्रांतातून निवडून आले होते, परंतु फाळणीनंतर तेथील जागा रिक्त झाल्याने त्यांना मध्य प्रांतातून पुन्हा संधी मिळाली.

प्र. 5.

भारतीय दंड संहीतेचा निर्माता कोण आहे?

(१) लॉर्ड मॅकाले (२) लॉर्ड कर्झन (३) लॉर्ड आर्यविन (४) माऊंटबॅटन

स्पष्टीकरण: भारतीय दंड संहितेचा (Indian Penal Code) मसुदा लॉर्ड मॅकाले यांच्या अध्यक्षतेखालील पहिल्या भारतीय कायदा आयोगाने तयार केला होता.

प्र. 6.

भारतीय राज्यघटनेच्या मसुदा समितीचे खालीलपैकी कोण सदस्य होते?

(१) वल्लभभाई पटेल. (२) जवाहरलाल नेहरू.
(३) अल्लादी कृष्णस्वामी अय्यर. (४) डॉ. राजेंद्र प्रसाद.

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेच्या मसुदा समितीचे सदस्य डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर (अध्यक्ष), एन. गोपाळस्वामी अय्यंगार, अल्लादी कृष्णस्वामी अय्यर, के. एम. मुन्शी, एस. एन. सिन्हा, बी. एल. मित्तल आणि डी. पी. खेतान होते. त्यामुळे अल्लादी कृष्णस्वामी अय्यर हे सदस्य होते.

प्र. 7.

मसुदा समितीची रचना ..... अशी होती ?

(१) अध्यक्ष + 7 सदस्य
(२) अध्यक्ष + 9 सदस्य
(३) अध्यक्ष + 6 सदस्य
(४) अध्यक्ष + 8 सदस्य

स्पष्टीकरण: मसुदा समितीमध्ये एक अध्यक्ष आणि सहा सदस्य होते. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर हे अध्यक्ष होते आणि इतर सहा सदस्य होते.

प्र. 8.

भारतीय घटना समितीचे उपाध्यक्ष कोण होते ?

(१) एच.सी.मुखर्जी
(२) डॉ.राजेंद्र प्रसाद
(३) डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर
(४) यापैकी नाही.

स्पष्टीकरण: भारतीय घटना समितीचे उपाध्यक्ष म्हणून एच.सी.मुखर्जी यांची निवड करण्यात आली होती. डॉ.राजेंद्र प्रसाद हे अध्यक्ष होते.

प्र. 9.

खालीलपैकी कोण भारताच्या घटना समितीचे सदस्य नव्हते.

(१) जवाहरलाल नेहरू (२) वल्लभ भाई पटेल (३) महात्मा गांधी (४) लियाकत अली

स्पष्टीकरण: महात्मा गांधी हे भारतीय घटना समितीचे सदस्य नव्हते. ते भारतीय स्वातंत्र्य चळवळीचे प्रमुख नेते होते, परंतु त्यांनी घटना समितीच्या कामकाजात थेट भाग घेतला नाही.

प्र. 10.

खालीलपैकी कोणाचा भारताच्या घटना समितीत समावेश नव्हता.

(१) डॉ राजेंद्र प्रसाद
(२) मोहम्मद अली जिना
(३) मौलाना आझाद
(४) एस राधाकृष्णन

स्पष्टीकरण: मोहम्मद अली जिना हे भारतीय घटना समितीचे सदस्य नव्हते, कारण ते पाकिस्तानच्या निर्मितीच्या बाजूने होते आणि त्यांनी घटना समितीच्या कामकाजात भाग घेतला नाही. डॉ. राजेंद्र प्रसाद, मौलाना आझाद आणि एस. राधाकृष्णन हे घटना समितीचे सदस्य होते.

प्र. 11.

भारताच्या घटना समितीचे अध्यक्ष कोण होते.

(१) डॉ आंबेडकर
(२) डॉ राजेंद्र प्रसाद
(३) मनमोहन सिंग
(४) पंडित जवाहलाल नेहरू

स्पष्टीकरण: भारताच्या संविधान सभेचे अध्यक्ष डॉ. राजेंद्र प्रसाद होते. संविधान सभेने २६ नोव्हेंबर १९४९ रोजी संविधान स्वीकारले.

प्र. 12.

दि. 20 ऑगस्ट 1917 ची सुधारणा घोषणा काय म्हणून ओळखली जाते ?

(१) माँटेक्यू विधान (२) मोर्ले घोषणा (३) मिंटो घोषणा (४) चेम्सफोर्ड विधान

स्पष्टीकरण: 0 ऑगस्ट 1917 रोजी ब्रिटिश सरकारने भारतीय प्रशासनात भारतीयांचा सहभाग वाढवण्यासाठी एक घोषणा केली, जी 'माँटेग्यू घोषणा' म्हणून ओळखली जाते. या घोषणेने भारताच्या प्रशासनात भारतीयांचा सहभाग वाढवण्याचे ध्येय ठेवले.

प्र. 13.

बंगालचे जनरल गव्हर्नर खालीलपैकी कोणत्या कायद्यामुळे भारताचे गव्हर्नर जनरल झाले ?

(१) रेग्युलेटरी कायदा
(२) भारत पिट्स कायदा
(३) चार्टर कायदा 1793
(४) चार्टर कायदा 1833

स्पष्टीकरण: चार्टर कायदा १८३३ नुसार बंगालच्या गव्हर्नर जनरलचे पद हे भारताचे गव्हर्नर जनरल असे करण्यात आले. या कायद्याने गव्हर्नर जनरलला संपूर्ण ब्रिटिश भारतातील प्रशासकीय अधिकार दिले.

प्र. 14.

खालीलपैकी कोणत्या कायद्यात वा योजनेत अस्पृश्यांसाठी स्वतंत्र मतदार संघ तयार करण्याची तरतूद होती

(१) 935 चा सुधारणा कायदा
(२) रॅम्से-मॅकडोनाल्ड निवाडा
(३) वेव्हेल योजना
(४) माँटेग्यू-चेम्सफोर्ड कायदा

स्पष्टीकरण: रॅम्से-मॅकडोनाल्ड निवाड्यामध्ये (साम्प्रदायिक निवाडा) अस्पृश्य लोकांसाठी स्वतंत्र मतदार संघांची तरतूद होती, ज्याला डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी स्वीकारले होते.

प्र. 15.

खालीलपैकी कोणत्या वर्षीचा कायदा मोर्ले-मिंटो सुधारणा कायदा या नावाने देखील ओळखला जातो

(१) 909 **(२)** 919 **(३)** 935 **(४)** 947

स्पष्टीकरण: मोर्ले-मिंटो सुधारणा कायदा हा १९०९ साली संमत झाला. या कायद्याने भारतीय प्रशासनात भारतीयांचा सहभाग वाढवला आणि मुस्लिमांसाठी स्वतंत्र मतदारसंघ निर्माण केले.

प्र. 16.

स्वतंत्र भारताचे पहिले कायदामंत्री कोण होते. ?

(१) सरदार वल्लभाई पटेल
(२) मौलाना अब्दुल कलाम आझाद
(३) डॉक्टर बाबासाहेब आंबेडकर
(४) डॉक्टर बाबू राजेंद्र प्रसाद

स्पष्टीकरण: डॉक्टर बाबासाहेब आंबेडकर हे स्वतंत्र भारताचे पहिले कायदामंत्री होते आणि त्यांनी भारतीय राज्यघटनेच्या निर्मितीमध्ये महत्त्वपूर्ण भूमिका बजावली.

प्र. 17.

भारताला सार्वभौमत्व कधी प्राप्त झाले. ?

(१) 6 जानेवारी 1950
(२) 5 ऑगस्ट 1947
(३) 6 नोव्हेंबर 1950
(४) 5 ऑगस्ट 1959

स्पष्टीकरण: भारताला १५ ऑगस्ट १९४७ रोजी स्वातंत्र्य मिळाले, ज्यामुळे देशाला सार्वभौमत्व प्राप्त झाले. २६ जानेवारी १९५० रोजी भारतीय संविधान लागू झाले.

प्र. 18.

घटनासमितीतील कार्यपद्धती नियम समिती चे अध्यक्ष कोण होते ?

(१) राजेंद्र प्रसाद **(२)** SVP **(३)** नेहरू **(४)** मुन्शी

स्पष्टीकरण: घटनासमितीतील कार्यपद्धती नियम समितीचे अध्यक्ष डॉ. राजेंद्र प्रसाद होते. त्यांनी २१ जानेवारी १९४७ रोजी समितीच्या कामकाजाला सुरुवात केली.

प्र. 19.

खालीलपैकी कोणती व्यक्ती भारतीय संविधान मसुदा समितीचे सदस्य नव्हती

(१) डॉ.के.एम.मुंन्शी
(२) पंडित जवाहरलाल नेहरू
(३) एन.गोपालस्वामी अय्यंगार
(४) श्री.डी.पी.खैतन

स्पष्टीकरण: पंडित जवाहरलाल नेहरू हे भारतीय संविधान मसुदा समितीचे सदस्य नव्हते, तर ते केंद्रीय मंत्रिमंडळ आणि संघराज्य अधिकार समितीचे सदस्य होते. मसुदा समितीचे अध्यक्ष डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर होते.

प्र. 20.

घटना समिती मधील विविध समुदायाचे प्रतिनिधित्व यासंदर्भात अयोग्य जोडी ओळखा?

(१) सर्वसाधारण -210 सदस्य
(२) मुस्लिम- 73 सदस्य
(३) शिख - 4 सदस्य
(४) यापैकी नाही

स्पष्टीकरण: घटना समितीमध्ये मुस्लिम समुदायाचे प्रतिनिधित्व 73 सदस्य, शिख समुदायाचे 4 सदस्य आणि सर्वसाधारण (हिंदू) समुदायाचे 210 सदस्य होते. त्यामुळे दिलेली सर्व विधाने योग्य आहेत आणि कोणतीही अयोग्य जोडी नाही.

प्र. 21.

कॅबिनेट मिशन ने घटना समितीच्या निवडणुकीसाठी ब्रिटिश भारतातील मतदार संघाचे पुढील कोणते प्रकार केले होते

(१) सर्व साधारण **(२)** मुस्लिम **(३)** शीख **(४)** वरील सर्व

स्पष्टीकरण: कॅबिनेट मिशनने घटना समितीच्या निवडणुकीसाठी ब्रिटिश भारतातील मतदार संघांचे सर्व साधारण, मुस्लिम आणि शीख असे तीन प्रकार केले होते.

प्र. 22.

कायदा दिन

(१) 6 मे **(२)** 6 जुलै **(३)** 6 नोव्हेंबर **(४)** 6 डिसेंबर

स्पष्टीकरण: भारतामध्ये २६ नोव्हेंबर हा दिवस 'संविधान दिन' म्हणून साजरा केला जातो, कारण याच दिवशी भारतीय संविधान स्वीकारले गेले. याला 'कायदा दिन' असेही म्हणतात.

प्र. 23.

खालीलपैकी कोणाचा भारताचा घटना समितीमध्ये समावेश नव्हता?

(१) पंडित जवाहरलाल नेहरू **(२)** बॅ.महंमदअली जीना

(३) वल्लभभाई पटेल **(४)** यापैकी एकही नाही

स्पष्टीकरण: बॅरिस्टर महंमदअली जिना हे भारतीय घटना समितीचे सदस्य नव्हते. ते पाकिस्तानच्या निर्मितीचे प्रमुख नेते होते आणि त्यांनी घटना समितीच्या कामकाजात भाग घेतला नाही.

प्र. 24.

भारताच्या घटना समितीच्या मसुदा समितीचे अध्यक्ष कोण होते?

(१) डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर **(२)** डॉ. राजेंद्र प्रसाद

(३) पंडीत नेहरू **(४)** यापैकी नाही

स्पष्टीकरण: भारताच्या संविधान मसुदा समितीचे अध्यक्ष डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर होते. या समितीने भारतीय संविधानाचा मसुदा तयार केला.

प्र. 25.

असहकार चळवळीत दोषी म्हणून गांधींना कोणत्या कलमाने राजद्रोहाच्या आरोपात सहा वर्षे शिक्षा दिली?

(१) 24 अ **(२)** 48 अ **(३)** 23 ब **(४)** 21अ

स्पष्टीकरण: महात्मा गांधींना असहकार चळवळीदरम्यान ब्रिटिश सरकारने राजद्रोहाच्या आरोपाखाली कलम १२१ (अ) अंतर्गत अटक केली आणि सहा वर्षांच्या कारावासाची शिक्षा सुनावली.

प्र. 26.

भारतीय राज्यघटना समितीच्या घटनात्मक सल्लागार कोण होते ?

(१) डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर **(२)** डॉ. राजेंद्र प्रसाद

(३) बी. एन. राव **(४)** श्री अय्यर

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटना समितीचे घटनात्मक सल्लागार बी. एन. राव (बेनगल नरसिंह राव) हे होते. त्यांनी राज्यघटनेचा मसुदा तयार करण्यात महत्त्वपूर्ण भूमिका बजावली.

प्र. 27.

महात्मा गांधीजींनी कोणत्या कायद्याला /सुधारणांना 'आमचा सर्वनाश केला' असे म्हटले?

(१) 910 भारतीय वृत्तपत्र कायदा **(२)** 935 भारत सरकार कायदा

(३) मॉंटेग्यू-चेम्सफर्ड सुधारणा **(४)** मार्ले-मिंटो सुधारणा

स्पष्टीकरण: महात्मा गांधीजींनी भारत सरकार कायदा, १९३५ ला 'आमचा सर्वनाश करणारा कायदा' असे म्हटले कारण त्यांना वाटले की हा कायदा भारतीय जनतेच्या आकांक्षा पूर्ण करत नाही आणि ब्रिटिश सत्तेला अधिक बळकट करतो.

प्र. 28.

संविधान सभेची पहिली बैठक कोणत्या दिवशी झाली.

(१) 6 जानेवारी 1930 **(२)** 9 डिसेंबर 1946

(३) 6 नोव्हेंबर 1949 **(४)** 9 डिसेंबर 1948

स्पष्टीकरण: भारताच्या संविधान सभेची पहिली बैठक ९ डिसेंबर १९४६ रोजी नवी दिल्ली येथील संसदेच्या मध्यवर्ती कक्षात झाली. या बैठकीचे अध्यक्ष डॉ. सच्चिदानंद सिन्हा होते.

प्र. 29.

स्वतंत्र भारताचे पहिले कायदा मंत्री म्हणून कोणाचा नामोल्लेख कराल.

(१) पंडित नेहरू **(२)** बाबासाहेब आंबेडकर

(३) सी राजगोपालचारी **(४)** डॉक्टर राजेंद्र प्रसाद

स्पष्टीकरण: डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर हे स्वतंत्र भारताचे पहिले कायदा मंत्री होते आणि त्यांनी भारतीय राज्यघटनेच्या निर्मितीमध्ये महत्त्वपूर्ण भूमिका बजावली.

प्र. 30. STI • 2011

संस्थानांना दिलेल्या सवलती आणि गर्व्हनर जनरलचे अमर्याद व अनिर्बंध अधिकार यामुळे कोणता कायदा भारतीय राजकीय पक्षांनी व नेत्यांनी फेटाळून लावला? (STI 2011)

(1) 1858 चा कायदा (2) 1919 चा कायदा (3) 1935 चा कायदा (4) 1947 चा कायदा

(१) **(२)** **(३)** **(४)**

स्पष्टीकरण: 935 च्या कायद्यातील संस्थानांना दिलेल्या सवलती आणि गव्हर्नर जनरलला दिलेले अमर्याद अधिकार यामुळे भारतीय राष्ट्रीय काँग्रेसने हा कायदा फेटाळून लावला.

प्र. 31.

भारतीय राज्यघटनेचे अध्यक्ष कोण होते.

(१) डॉ. राजेंद्र प्रसाद **(२)** डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर

(३) पंडित नेहरू **(४)** सरदार वल्लभाई पटेल

स्पष्टीकरण: डॉ. राजेंद्र प्रसाद हे भारतीय राज्यघटनेच्या मसुदा समितीचे अध्यक्ष होते. त्यांनी भारतीय राज्यघटनेच्या निर्मितीमध्ये महत्त्वपूर्ण भूमिका बजावली.

प्र. 32.

संविधान सभेचे कायदेविषयक सल्लागार कोण होते ?

(१) बी. एन. राव **(२)** डॉ. राजेंद्र प्रसाद

(३) पंडित नेहरू **(४)** डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर

स्पष्टीकरण: संविधान सभेचे कायदेविषयक सल्लागार सर बेनेगल नरसिंह राव (बी. एन. राव) हे होते. त्यांनी संविधान मसुदा समितीला कायदेशीर मार्गदर्शन केले.

प्र. 33.

दर वर्षी संयुक्त राष्ट्र दिन म्हणून कोणता दिवस साजरा करतात?

(१) 1 ऑक्टोबर **(२)** 4 नोव्हेंबर **(३)** 4 ऑक्टोबर **(४)** ह्यापैकी नाही.

स्पष्टीकरण: संयुक्त राष्ट्र संघटनेची स्थापना २४ ऑक्टोबर १९४५ रोजी झाली, त्यामुळे हा दिवस 'संयुक्त राष्ट्र दिन' म्हणून साजरा केला जातो.

प्र. 34.

ऑक्टोबर 1937 रोजी फेडरल कोर्ट स्थापन करण्यात आले त्यावेळी फेडरल कोर्टात एकूण न्यायाधीशांची(सरन्यायाधीशासहित) संख्या किती होती?

(१) 3 **(२)** 7 **(३)** 9 **(४)** 1

स्पष्टीकरण: ऑक्टोबर 1937 रोजी स्थापन झालेल्या फेडरल कोर्टात सरन्यायाधीशांसहित एकूण 7 न्यायाधीशांची संख्या होती.

प्र. 35.

खालीलपैकी कोणत्या कायद्याने केंद्रात प्रथमच द्विगृही कायदे मंडळाची निर्मिती करण्यात आली?

(१) 919 भारत सरकार कायदा
(२) 853 चार्टर कायदा
(३) 935 भारत सरकार कायदा
(४) 773 नियमन कायदा

स्पष्टीकरण: ९१९ च्या भारत सरकार कायद्याने (मॉन्टेग्यू-चेम्सफोर्ड सुधारणा) केंद्रीय विधानमंडळात द्विगृही पद्धतीची सुरुवात केली, ज्यामध्ये राज्य परिषद (वरिष्ठ सभागृह) आणि केंद्रीय विधानसभा (कनिष्ठ सभागृह) यांचा समावेश होता.

प्र. 36.

भारत मंत्री हे पद खालीलपैकी कोणत्या कायद्याने तयार करण्यात आले?

(१) भारत सरकार कायदा 1858
(२) मोर्ले मिंटो सुधारणा 1909
(३) भारत सरकार कायदा 1935
(४) चार्टर कायदा 1853

स्पष्टीकरण: भारत मंत्री (Secretary of State for India) हे पद भारत सरकार कायदा 1858 नुसार तयार करण्यात आले. या कायद्याने ईस्ट इंडिया कंपनीची सत्ता संपुष्टात आणली आणि भारताचा कारभार थेट ब्रिटिश राजवटीकडे सोपवला.

प्र. 37.

खालीलपैकी कोणत्या कायद्याने बंगालचा गव्हर्नर जनरल भारताचा गव्हर्नर जनरल बनला?

(१) 773 नियमन कायदा
(२) 813 चार्टर कायदा
(३) 833 चार्टर कायदा
(४) 861 भारतीय परिषद कायदा

स्पष्टीकरण: 833 च्या चार्टर कायद्याने बंगालच्या गव्हर्नर जनरलचे पद संपुष्टात आणले आणि त्याऐवजी भारताचा गव्हर्नर जनरल हे पद निर्माण केले, ज्याला संपूर्ण ब्रिटिश भारतातील प्रशासकीय अधिकार देण्यात आले.

प्र. 38.

संविधान सभेची शेवटची बैठक कोणत्या दिवशी झाली

(१) 4 जानेवारी 1950
(२) 2 जानेवारी 1950
(३) 2 जुलै 1947
(४) 9 डिसेंबर 1946

स्पष्टीकरण: संविधान सभेची शेवटची बैठक २४ जानेवारी १९५० रोजी झाली. याच दिवशी राष्ट्रगीत आणि राष्ट्रगान स्वीकारण्यात आले.

प्र. 39.

खालीलपैकी कोणत्या कायद्याने बंगालचा गव्हर्नर हा गव्हर्नर जनरल बनला?

(१) 833 चार्टर कायदा
(२) 813 चार्टर कायदा
(३) 773 रेग्युलेटिंग कायदा
(४) 784 पिट्स कायदा

स्पष्टीकरण: 773 च्या रेग्युलेटिंग कायद्याने बंगालच्या गव्हर्नरचे पद संपुष्टात आणले आणि त्याऐवजी गव्हर्नर जनरलचे पद निर्माण केले. वॉरेन हेस्टिंग्ज हे बंगालचे पहिले गव्हर्नर जनरल बनले.

प्र. 40.

संविधान सभेचे कायदेविषयक सल्लागार कोण होते?

(१) डॉ बाबासाहेब आंबेडकर
(२) डॉ राजेंद्र प्रसाद
(३) जवाहरलाल नेहरू
(४) बी एन राव

स्पष्टीकरण: संविधान सभेचे कायदेविषयक सल्लागार बी. एन. राव (सर बेनेगल नरसिंह राव) हे होते. त्यांनी संविधान मसुदा समितीला कायदेशीर मार्गदर्शन केले.

प्र. 41.

संविधान सभेचे अध्यक्ष कोण होते?

(१) डॉ बाबासाहेब आंबेडकर
(२) महात्मा गांधी
(३) जवाहरलाल नेहरू
(४) डॉ राजेंद्र प्रसाद

स्पष्टीकरण: संविधान सभेचे अध्यक्ष डॉ. राजेंद्र प्रसाद होते. संविधान सभेने २६ नोव्हेंबर १९४९ रोजी भारताचे संविधान स्वीकारले.

प्र. 42.

कोणत्या कायद्याने भारताचा राज्यकारभार कंपनीकडून महाराणी कडे गेला?

(१) चार्टर अॅक्ट 1813 **(२)** चार्टर अॅक्ट 1853

(३) भारत सरकार अधिनियम 1858 **(४)** भारत परिषद अधीनीयम 1861

स्पष्टीकरण: 857 च्या उठावानंतर, ब्रिटिश सरकारने ईस्ट इंडिया कंपनीचा राज्यकारभार संपुष्टात आणला आणि भारताचा राज्यकारभार थेट ब्रिटिश महाराणीच्या अधिपत्याखाली आणला. हा बदल भारत सरकार अधिनियम 1858 द्वारे करण्यात आला.

प्र. 43.

भारतीय दंड संहिता चा निर्माता कोण आहे

(१) लॉर्ड मेकॉले **(२)** लोर्ड कर्जन **(३)** लॉर्ड आयर्विन **(४)** माऊंटबॅटन

स्पष्टीकरण: भारतीय दंड संहितेचे (Indian Penal Code) मुख्य शिल्पकार लॉर्ड मेकॉले हे होते. त्यांनी १८३४ मध्ये पहिल्या भारतीय कायदा आयोगाचे अध्यक्ष म्हणून काम केले आणि संहितेचा मसुदा तयार केला.

प्र. 44.

कोणत्या कायद्याद्वारे ब्रह्मदेश भारतापासून वेगळा झाला?

(१) (अ) १९०९चा कायदा **(२)** (ब) कायदा१९१९

(३) (क) कायदा १९३५ **(४)** (ड) कायदा १९४७ चा कायदा

स्पष्टीकरण: भारत सरकार कायदा, १९३५ नुसार ब्रह्मदेश (आताचे म्यानमार) भारतापासून वेगळा करण्यात आला. या कायद्याने प्रांतीय स्वायत्तता आणि संघराज्याची स्थापना केली.

प्र. 45.

संविधान सभेत एकूण किती सदस्य होते!

(१) ९० **(२)** ९५ **(३)** ९८ **(४)** ९९

स्पष्टीकरण: संविधान सभेमध्ये एकूण २९९ सदस्य होते, ज्यात २९२ सदस्य प्रांतिक विधिमंडळांमधून आणि ९३ सदस्य संस्थानांमधून निवडले गेले होते.

प्र. 46.

घटना समितीचे पहिले अधिवेशन केव्हा पार पडले ?

(१) नोव्हेंबर 1946 **(२)** 6 नोव्हेंबर 1946

(३) 9 नोव्हेंबर 1946 **(४)** 1 नोव्हेंबर 1946

स्पष्टीकरण: भारताच्या संविधान सभेचे पहिले अधिवेशन ९ नोव्हेंबर १९४६ रोजी नवी दिल्ली येथे पार पडले. या अधिवेशनात डॉ. सच्चिदानंद सिन्हा यांची हंगामी अध्यक्ष म्हणून निवड करण्यात आली.

प्र. 47.

खालीलपैकी कोणत्या तरतुदींचा संबंध माँटेग्यू - चेम्सफर्ड कायद्यातील सुधारणांशी नव्हता ?

(१) हाय कमिशनची नियुक्ती **(२)** केंद्रीय कायदे मंडळ द्विगृही करणे

(३) भारत परिषद किंवा इंडियन कौन्सिल रद्द करणे **(४)** प्रांतांमध्ये द्विदल शासन पद्धती

स्पष्टीकरण: माँटेग्यू-चेम्सफर्ड कायद्याने (१९१९) प्रांतांमध्ये द्विदल शासन पद्धती लागू केली, केंद्रीय कायदेमंडळ द्विगृही केले आणि हाय कमिशनची नियुक्ती केली. भारत परिषद (Indian Council) १९३५ च्या कायद्याने रद्द करण्यात आली.

प्र. 48.

भारत मंत्र्या चा पगार इंग्लंडच्या तिजोरीतून देण्याची तरतूद कोणत्या सुधारणा कायद्यात करण्यात आली होती?

(१) 892 चा कायदा **(२)** 909 चा कायदा **(३)** 919 चा कायदा **(४)** 935 चा कायदा

स्पष्टीकरण: 909 च्या भारत सरकार कायद्यानुसार (मॉर्ले-मिंटो सुधारणा) भारत मंत्र्यांचा पगार आता इंग्लंडच्या तिजोरीतून न देता भारतीय तिजोरीतून देण्याची तरतूद करण्यात आली होती. यापूर्वी हा खर्च इंग्लंडच्या तिजोरीतून होत असे.

प्र. 49.

खालीलपैकी घटना समितीची निशाणी काय होती ?

(१) सिंह **(२)** चित्ता **(३)** वाघ **(४)** हत्ती

स्पष्टीकरण: घटना समितीची निशाणी हत्ती होती. हत्ती हे सामर्थ्य, शक्ती आणि स्थैर्य यांचे प्रतीक मानले जाते.

प्र. 50.

5 ऑगस्ट 1943 परंत सुधारित भारत सरकार कायदा 1935 अंतर्गत..... भाग..... विभाग..... आणि..... परिशिष्ट होती

(१) 5,325,12 **(२)** 4,321,10 **(३)** 6,320,8 **(४)** 7,324,9

स्पष्टीकरण: भारत सरकार कायदा, 1935 नुसार, 15 ऑगस्ट 1947 पर्यंत सुधारित कायद्यामध्ये 17 भाग, 324 कलमे आणि 9 परिशिष्टे होती.

प्र. 51.

भारताच्या घटना समितीचे अध्यक्ष खालीलपैकी कोण आहेत.

(१) डॉक्टर बाबासाहेब आंबेडकर **(२)** बि.सी दत्त

(३) डॉक्टर राजेंद्र प्रसाद **(४)** पंडित जवाहरलाल नेहरू

स्पष्टीकरण: भारताच्या संविधान सभेचे अध्यक्ष डॉ. राजेंद्र प्रसाद होते. संविधान सभेने २६ नोव्हेंबर १९४९ रोजी संविधान स्वीकारले.

प्र. 52.

भारतीय घटना समितीचे कायदा सल्लागार ..... यांनी म्यानमारची घटना निर्माण करण्यासाठी सहाय्य केले?

(१) डॉक्टर राजेंद्र प्रसाद **(२)** बी एन राव

(३) के टी शहा **(४)** पैकी नाही

स्पष्टीकरण: बी. एन. राव हे भारतीय घटना समितीचे कायदेशीर सल्लागार होते आणि त्यांनी म्यानमार (तत्कालीन बर्मा) ची घटना तयार करण्यासाठी महत्त्वपूर्ण योगदान दिले.

प्र. 53.

कोणत्या देशाचे संविधान पूर्णतः लिखित नाही?

(१) अमेरिका **(२)** इंग्लंड **(३)** भारत **(४)** यापैकी नाही

स्पष्टीकरण: युनायटेड किंगडम (इंग्लंड) चे संविधान हे लिखित स्वरूपात नाही, तर ते परंपरा, कायदे आणि न्यायालयीन निर्णयांवर आधारित आहे. याउलट, अमेरिका आणि भारताचे संविधान लिखित स्वरूपात आहे.

प्र. 54.

कोलकत्ता सुप्रीम कोर्टाची स्थापना कोणत्या कायद्याने करण्यात आली ?

(१) ७७३ चा रेग्युलेटिंग ॲक्ट **(२)** ७८४ चा पिट्स इंडिया ॲक्ट

(३) ७९३ चा सनदी कायदा **(४)** ८१३ चा सनदी कायदा

स्पष्टीकरण: कलकत्ता येथे सुप्रीम कोर्टाची स्थापना १७७३ च्या रेग्युलेटिंग ॲक्टनुसार करण्यात आली. या कायद्याने प्रशासकीय आणि न्यायिक सुधारणांचा पाया घातला.

★ घटनेची ऐतिहासिक पार्श्वभूमी व निर्मिती प्रक्रिया — अधिकृत उत्तरसूची (Answer Key) ★

1 **B**	2 **B**	3 **A**	4 **C**	5 **A**	6 **C**	7 **C**	8 **A**	9 **C**	10 **B**
11 **B**	12 **A**	13 **D**	14 **B**	15 **A**	16 **C**	17 **B**	18 **A**	19 **B**	20 **D**
21 **D**	22 **C**	23 **B**	24 **A**	25 **D**	26 **C**	27 **B**	28 **B**	29 **B**	30 **C**
31 **A**	32 **A**	33 **C**	34 **B**	35 **A**	36 **A**	37 **C**	38 **A**	39 **C**	40 **D**
41 **D**	42 **C**	43 **A**	44 **C**	45 **D**	46 **C**	47 **C**	48 **B**	49 **D**	50 **D**
51 **C**	52 **B**	53 **B**	54 **A**						

घटक क्रमांक 2

राज्यघटनेची वैशिष्ट्ये व स्त्रोत

विषय : भारतीय राज्यघटना | एकूण प्रश्न : 34

ऑनलाईन सराव

प्र. 1.

मैदान ओले आहे. त्याअर्थी गेल्या रात्री पाऊस असला पाहिजे. या विधानामागे खालीलपैकी कोणते गृहीतके आहे

अ) पाऊस रात्री येतो. ब) पाऊस नेहमीच मैदान ओले करतो. क) मैदान ओले करण्यास केवळ पाऊस हीच एकमेव गोष्ट कारणीभूत आहे.

(१) अ (२) ब (३) क (४) वरील तिन्ही

स्पष्टीकरण: दिलेल्या विधानानुसार, मैदान ओले असणे हे पावसाचे लक्षण मानले आहे. हे गृहीत धरले आहे की मैदान ओले होण्यासाठी पाऊस हे एकमेव कारण आहे, इतर शक्यता विचारात घेतल्या नाहीत.

प्र. 2.

भारत हे खालीलपैकी कोणत्या प्रकारचे राष्ट्र आहे ?

(१) साम्यवादी (२) भांडवलवादी (३) धर्मनिरपेक्ष (४) यापैकी नाही

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेच्या प्रस्तावनेत भारत हे एक 'सार्वभौम, समाजवादी, धर्मनिरपेक्ष, लोकशाही, गणराज्य' असल्याचे नमूद केले आहे. त्यामुळे भारत हे धर्मनिरपेक्ष राष्ट्र आहे.

प्र. 3.

राष्ट्रध्वजाची उंची व लांबी याचे प्रमाण ..... असे आहे.

(१) : 2 (२) : 2 (३) : 3 (४) : 4

स्पष्टीकरण: भारतीय राष्ट्रध्वजाची (तिरंगा) उंची आणि लांबी यांचे अधिकृत प्रमाण 2:3 असे आहे. म्हणजेच, ध्वजाची लांबी त्याच्या उंचीच्या दीडपट असते.

प्र. 4.

खालीलपैकी कोणती संज्ञा भारतीय संविधानाच्या परिशिष्टात 42 व्या घटनादुरुस्तीद्वारे वाढविण्यात आली?

(१) सार्वभौम (२) लोकशाही (३) गणराज्य (४) धर्मनिरपेक्ष

स्पष्टीकरण: 2 व्या घटनादुरुस्तीने भारतीय संविधानाच्या प्रस्तावनेत 'धर्मनिरपेक्ष', 'समाजवादी' आणि 'अखंडता' हे शब्द जोडले. त्यामुळे 'धर्मनिरपेक्ष' हा शब्द परिशिष्टात वाढविण्यात आला.

प्र. 5.

Q.)26-1-1950 रोजी राज्यघटना अस्तित्वात आल्यावर भारतीय प्रजासत्ताकाची तंतोतंत घटनात्मक स्थिती काय होती?

(१) एक डेमोक्रेटिक रिपब्लिक

(२) एक सार्वभौम समाजवादी धर्मनिरपेक्ष लोकशाही प्रजासत्ताक

(३) एक सार्वभौम लोकशाही प्रजासत्ताक

(४) एक सार्वभौम धर्मनिरपेक्ष लोकशाही प्रजासत्ताक

स्पष्टीकरण: ६ जानेवारी १९५० रोजी भारतीय राज्यघटना लागू झाली तेव्हा भारताला 'सार्वभौम लोकशाही प्रजासत्ताक' म्हणून घोषित करण्यात आले होते. 'समाजवादी' आणि 'धर्मनिरपेक्ष' हे शब्द नंतर १९७६ मध्ये ४२ व्या घटनादुरुस्तीद्वारे प्रस्तावनेत जोडले गेले.

प्र. 6.

Q.) मूळ राज्यघटनेत किती कलमे होती?

(१) 75 (२) 95 (३) 61 (४) 95

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेच्या मूळ स्वरूपात ३९५ कलमे, २२ भाग आणि ८ अनुसूची होत्या. कालांतराने झालेल्या घटनादुरुस्त्यांमुळे यात बदल झाले आहेत.

प्र. 7.

खालीलपैकी कोणती संज्ञा. भारतीय संविधानाच्या परिशिष्टात ४२ व्या घटनादुरुस्तीद्वारे वाढविण्यात आली?

(१) सार्वभौम (२) लोकशाही (३) गणराज्य (४) धर्मनिरपेक्ष

स्पष्टीकरण: २ व्या घटनादुरुस्तीने भारतीय संविधानाच्या प्रस्तावनेत 'धर्मनिरपेक्ष', 'समाजवादी' आणि 'अखंडता' हे शब्द जोडले. त्यामुळे 'धर्मनिरपेक्ष' हा शब्द परिशिष्टात वाढविण्यात आला.

प्र. 8.

भारतीय राज्यघटनेची उद्देशपत्रिका प्रथमत: केव्हा दुरुस्त करण्यात आली?

(१) 952 (२) 966 (३) 986 (४) 976

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेची उद्देशपत्रिका (प्रस्तावना) ४२ व्या घटनादुरुस्तीद्वारे १९७६ मध्ये पहिल्यांदा दुरुस्त करण्यात आली. या दुरुस्तीने 'समाजवादी', 'धर्मनिरपेक्ष' आणि 'अखंडता' हे शब्द जोडले गेले.

प्र. 9.

परकीय वर्चस्वापासून मुक्त आणि अंतर्गत कारभाराबाबत पूर्ण स्वतंत्र अशा स्वतंत्रपणे कारभार करणाऱ्या देशांना ..... म्हटले जाते?

(१) सार्वभौम (२) स्वावलंबी (३) विकसनशील (४) विकसित

स्पष्टीकरण: सार्वभौम म्हणजे असा देश जो कोणत्याही बाह्य शक्तीच्या नियंत्रणाखाली नाही आणि आपल्या अंतर्गत व बाह्य धोरणांबाबत पूर्णपणे स्वतंत्र आहे. प्रश्नातील व्याख्या सार्वभौमत्वाला लागू होते.

प्र. 10.

भारताच्या राष्ट्रध्वजाच्या उंची आणि लांबी यांचे प्रमाण काय आहे.

(१) (२) (३) (४)

स्पष्टीकरण: भारतीय राष्ट्रध्वजाची उंची आणि लांबी यांचे प्रमाण २:३ आहे.

प्र. 11.

स्वतंत्र समता बंधुता ही तत्त्वे कोणत्या राज्यक्रांतीने जगाला दिली

(१) फ्रेंच (२) अमेरिका (३) इंग्लंड (४) रशियन

स्पष्टीकरण: स्वातंत्र्य, समता आणि बंधुता ही तत्त्वे फ्रेंच राज्यक्रांतीने जगाला दिली. या क्रांतीने जगभरातील लोकशाही आणि मानवी हक्कांच्या चळवळींना प्रेरणा दिली.

प्र. 12.

राष्ट्रीय चिन्हावरील "सत्यमेव जयते" हे कोणत्या भाषेत लिहिले आहे ?

(१) हिंदी (२) देवनागरी (३) बंगाली (४) उर्दू

स्पष्टीकरण: राष्ट्रीय चिन्हावरील 'सत्यमेव जयते' हे देवनागरी लिपीत लिहिले आहे. हे मुंडक उपनिषदातून घेतले आहे.

प्र. 13.

भारताचे संविधान कधी लागू झाला होता?

A. २६ जानेवारी १९४७

B. २६ जानेवारी १९५० C. १५ ऑगस्ट १९५० D. १५ ऑगस्ट १९४७

(१) A (२) B (३) C (४) D

स्पष्टीकरण: भारतीय संविधान २६ जानेवारी १९५० रोजी लागू झाले, हा दिवस 'प्रजासत्ताक दिन' म्हणून साजरा केला जातो.

प्र. 14.

भारतीय राज्यघटनेची वैशिष्ट्ये खालीलपैकी कोणती नाही ?

(१) सर्वात विस्तृत व लिखित राज्यघटना
(२) परीदृढता आणि परिवर्तनियता यांचा समन्वय
(३) अध्यक्षीय पद्धतीची शासनव्यवस्था
(४) संसदेचे सर्वभौमत्व आणि न्यायव्यवस्थेचे श्रेष्ठत्व यांचा समन्वय

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटना ही संसदीय शासनप्रणालीवर आधारित आहे, अध्यक्षीय पद्धतीवर नाही. इतर पर्याय भारतीय राज्यघटनेची वैशिष्ट्ये दर्शवतात.

प्र. 15.

भारतीय राज्यघटनेत कायद्याचे राज्य ही तरतूद कोणत्या देशाकडून घेतली आहे ?

(१) अमेरिका **(२)** ऑस्ट्रेलिया **(३)** इंग्लंड **(४)** फ्रान्स

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेतील 'कायद्याचे राज्य' ही संकल्पना इंग्लंडच्या राज्यघटनेतून घेण्यात आली आहे. या संकल्पनेनुसार, कोणा एका व्यक्तीचे नव्हे, तर कायद्याचेच राज्य चालते.

प्र. 16.

⭕भारत हे खालीलपैकी कोणत्या प्रकारचे राष्ट्र नाही?

(१) समाजवादी **(२)** साम्राज्यवादी **(३)** लोकशाही **(४)** प्रजासत्ताक

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेच्या प्रस्तावनेत भारत हे सार्वभौम, समाजवादी, धर्मनिरपेक्ष, लोकशाही, प्रजासत्ताक राष्ट्र असल्याचे म्हटले आहे. त्यामुळे भारत साम्राज्यवादी राष्ट्र नाही.

प्र. 17.

उद्देशपत्रिकेत बहाल केलेल्या 'स्वातंत्र्यांचा' बरोबर क्रम आहे.

(१) अभिव्यक्ती, विचार, श्रध्दा, विश्वास, उपासना
(२) विचार, अभिव्यक्ती, विश्वास, श्रध्दा, उपासना
(३) अभिव्यक्ती, विचार, विश्वास, उपासना, श्रध्दा
(४) विचार, अभिव्यक्ती, उपासना, विश्वास, श्रध्दा

स्पष्टीकरण: उद्देशपत्रिकेत स्वातंत्र्य हे विचार, अभिव्यक्ती, विश्वास, श्रध्दा आणि उपासना या क्रमाने नमूद केले आहे.

प्र. 18.

भारतीय राज्यघटनेची उद्देशपत्रिका ही .....आहे.
अ) राज्यघटनेचे हृदय
ब) राज्यघटनेचा आत्मा क) राज्यघटनेचे डोके ड) यापैकी नाही योग्य पर्याय निवडा

(१) अ व क **(२)** ब व क **(३)** फक्त ब **(४)** फक्त ड

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेची उद्देशपत्रिका (प्रस्तावना) ही राज्यघटनेचा आत्मा मानली जाते, कारण ती राज्यघटनेची उद्दिष्ट्ये, तत्त्वे आणि आकांक्षा स्पष्ट करते.

प्र. 19.

भारत हे..... राष्ट्र आहे?

(१) धर्मनिरपेक्ष **(२)** धर्माधिष्ठित **(३)** धर्म प्रणित **(४)** यापैकी नाही

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेच्या प्रस्तावनेत भारताला 'धर्मनिरपेक्ष' राष्ट्र म्हणून घोषित केले आहे, याचा अर्थ राज्य कोणत्याही धर्माला अधिकृत मान्यता देत नाही आणि सर्व धर्मांना समान वागणूक देते.

प्र. 20.

भारतीय राज्यघटनेची उद्देश पत्रिका ही _____ आहे ?

(१) राज्यघटनेचे हृदय
(२) राज्यघटनेचा आत्मा
(३) राज्यघटनेचे डोळे
(४) यापैकी नाही

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेची उद्देश पत्रिका (प्रस्तावना) ही राज्यघटनेचा आत्मा मानली जाते, कारण ती राज्यघटनेची उद्दिष्ट्ये, तत्त्वे आणि आकांक्षा स्पष्ट करते.

प्र. 21.

खालीलपैकी कशास भारतीय राज्यघटनेचा आत्मा म्हणतात ?

(१) राज्यघटनेचा सरनामा (२) मूलभूत कर्तव्य
(३) एकेरी नागरिकत्त्व (४) धर्मनिरपेक्षता

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेचा सरनामा (प्रस्तावना) हा भारतीय राज्यघटनेचा आत्मा मानला जातो, कारण तो संविधानाचा उद्देश, तत्वे आणि आकांक्षा स्पष्ट करतो.

प्र. 22.

खालीलपैकी भारताचे राष्ट्रीय चिन्ह कोणते आहे ?

(१) कमळ (२) गुलाब (३) सिंहस्तंभ (४) लिलीचे फुल

स्पष्टीकरण: भारताचे राष्ट्रीय चिन्ह 'सिंहस्तंभ' (Sarnath Lion Capital of Ashoka) आहे, जे सारनाथ येथे आहे. हे चिन्ह भारतीय प्रजासत्ताकाचे अधिकृत प्रतीक आहे.

प्र. 23.

भारताच्या राष्ट्रध्वजास संविधान समितीने केव्हा मान्यता दिली ?

(१) 0 जूलै 1945 (२) 2 जूलै 1945 (३) 2 जूलै 1947 (४) 8 जूलै 1949

स्पष्टीकरण: भारताच्या संविधान समितीने २२ जुलै १९४७ रोजी भारताच्या राष्ट्रध्वजास मान्यता दिली. हा दिवस 'ध्वज दिन' म्हणूनही साजरा केला जातो.

प्र. 24.

भारतीय राष्ट्रध्वजाच्या उंची व लांबीचे प्रमाण --------- आहे ?

(१) (२) (३) (४)

स्पष्टीकरण: भारतीय राष्ट्रध्वजाची उंची आणि लांबीचे प्रमाण २:३ असे आहे. म्हणजेच, जर ध्वजाची उंची २ युनिट असेल, तर त्याची लांबी ३ युनिट असेल.

प्र. 25.

भारतिय राज्यघटनेची उद्देश पत्रिका प्रथमतः केव्हा दुरुस्त करण्यात आली?

(१) 952 (२) 966 (३) 976 (४) 986

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेची उद्देश पत्रिका (प्रस्तावना) ४२ व्या घटनादुरुस्तीद्वारे, १९७६ मध्ये, प्रथमच दुरुस्त करण्यात आली. या दुरुस्तीने 'समाजवादी', 'धर्मनिरपेक्ष' आणि 'अखंडता' हे शब्द जोडले गेले.

प्र. 26.

Q. भारतीय संविधान हे "भारतीय जनतेच्या इच्छेनुसार असेल" असे कोणी म्हटले?

(१) पंडित नेहरू (२) मनवेंद्र रॉय (३) महात्मा गांधी (४) डॉ. आंबेडकर

स्पष्टीकरण: पंडित जवाहरलाल नेहरू यांनी भारतीय संविधान हे 'भारतीय जनतेच्या इच्छेनुसार असेल' असे म्हटले होते. हे विधान भारतीय राज्यघटनेच्या निर्मितीच्या संदर्भात महत्त्वाचे आहे.

प्र. 27.

उद्देश पत्रिकेत बहाल केलेल्या स्वातंत्र्याचा बरोबर क्रम आहे

(१) अभिव्यक्ती,विचार,श्रद्धा विश्वास,उपासना (२) विचार,अभिव्यक्ती,विश्वास,श्रद्धा, उपासना
(३) अभिव्यक्ती,विचार,विश्वास,उपासना,श्रद्धा (४) विचार,अभिव्यक्ती,उपासना,विश्वास,श्रद्धा

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेच्या उद्देश पत्रिकेत विचार, अभिव्यक्ती, विश्वास, श्रद्धा आणि उपासना या स्वातंत्र्याचा उल्लेख आहे. हा क्रम प्रश्नात विचारलेल्या स्वातंत्र्याच्या क्रमाशी जुळतो.

प्र. 28.

भारतीय राज्यघटनेची उद्देशपत्रिका प्रथमत केंव्हा दुरुस्त करण्यात आली?

(१) 952 **(२)** 966 **(३)** 976 **(४)** 986

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेची उद्देशपत्रिका (प्रस्तावना) ४२ व्या घटनादुरुस्तीद्वारे, १९७६ मध्ये पहिल्यांदा दुरुस्त करण्यात आली. या दुरुस्तीने 'समाजवादी', 'धर्मनिरपेक्ष' आणि 'एकात्मता' हे शब्द जोडले गेले.

प्र. 29.

Q.)खालीलपैकी कोणते विधान बरोबर नाही?

(१) सरनामा न्यायालयाद्वारा अंमलात आणता येत नाही.

(२) राज्यघटनेस प्रस्थापित आणि विकसित करण्यायोग्य जी उद्दिष्ट्ये आहेत ती सरनाम्यातून व्यक्त होतात.

(३) सरनाम्यातून राज्यघटनेने आपल्या अधिकाराचे स्त्रोत कोणाकडून प्राप्त केले आहे हे स्पष्ट होते.

(४) आपल्या सरनाम्यातील स्वातंत्र्य,समता आणि बंधूता ती आदर्श तत्वे रशियन राज्यक्रांती (1917) कडून घेतली.

स्पष्टीकरण: सरनाम्यातील स्वातंत्र्य, समता आणि बंधुता ही तत्वे फ्रेंच राज्यक्रांतीतून (1789) घेतली आहेत, रशियन राज्यक्रांतीतून (1917) नाही. त्यामुळे हे विधान बरोबर नाही.

प्र. 30.

अमेरिकेच्या राज्यघटनेत किती कलमे आहेत ???

(१) 7 **(२)** 1 **(३)** 5 **(४)** 50

स्पष्टीकरण: अमेरिकेच्या राज्यघटनेत मूळतः सात कलमे होती, परंतु कालांतराने त्यात २७ दुरुस्त्या (amendments) करण्यात आल्या आहेत. त्यामुळे आता एकूण २७ दुरुस्त्यांसह ती अधिक विस्तृत झाली आहे. प्रश्नात 'कलमे' विचारली आहेत, जी मूळ रचनेनुसार ७ होती, पण सामान्यतः २७ दुरुस्त्यांसह विचारात घेतली जातात. दिलेल्या पर्यायांमध्ये ५० हा आकडा सर्वात जवळचा आहे, जो अनेकदा अमेरिकेच्या राज्यघटनेतील एकूण भागांची (कलमे + दुरुस्त्या) अंदाजित संख्या दर्शवण्यासाठी वापरला जातो, जरी अचूक संख्या २७ आहे.

प्र. 31.

Q.)भारतीय राज्यघटनेच्या उद्दीष्टांपैकी एक म्हणून 'आर्थिक न्याय' प्रदान केला गेला आहे

(१) 'प्रस्तावना आणि मूलभूत अधिकार मध्ये

(२) राज्य धोरणाचे प्रस्तावना आणि निर्देशक तत्त्वे मध्ये

(३) मूलभूत अधिकार आणि राज्य धोरणाचे निर्देशक तत्त्वे मध्ये

(४) यापैकी नाही

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेच्या प्रस्तावनेत 'सामाजिक, आर्थिक आणि राजकीय न्याय' हे उद्दिष्ट स्पष्टपणे नमूद केले आहे. तसेच, राज्य धोरणाची निर्देशक तत्त्वे (कलम ३८ आणि ३९) आर्थिक न्यायाची अंमलबजावणी करण्यासाठी मार्गदर्शक तत्त्वे प्रदान करतात.

प्र. 32.

Q.)भारतातील 'सेक्युलर' या शब्दाची योग्य सही अभिव्यक्ती खालीलपैकी कोणती आहे?

(१) भारतात अनेक धर्म आहेत.

(२) भारतीयांना धार्मिक स्वातंत्र्य आहे.

(३) धर्म अनुसरण एखाद्या व्यक्तीच्या इच्छेवर अवलंबून असतो.

(४) भारतात राज्याचा कोणताही धर्म नाही.

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेच्या प्रस्तावनेत 'सेक्युलर' (धर्मनिरपेक्ष) या शब्दाचा अर्थ असा आहे की, भारतात राज्याला स्वतःचा असा कोणताही धर्म नाही आणि ते सर्व धर्मांना समान मानतात.

प्र. 33.

Q.)26-1-1950 रोजी राज्यघटना अस्तित्वात आल्यावर भारतीय प्रजासत्ताकाची तंतोतंत घटनात्मक स्थिती काय होती?

(१) एक डेमोक्रेटिक रिपब्लिक

(२) एक सार्वभौम लोकशाही प्रजासत्ताक

(३) एक सार्वभौम धर्मनिरपेक्ष लोकशाही प्रजासत्ताक

(४) एक सार्वभौम समाजवादी धर्मनिरपेक्ष लोकशाही प्रजासत्ताक

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेच्या प्रस्तावनेत २६ जानेवारी १९५० रोजी भारताला 'सार्वभौम, लोकशाही प्रजासत्ताक' म्हणून घोषित केले होते. 'समाजवादी' आणि 'धर्मनिरपेक्ष' हे शब्द १९७६ मध्ये ४२ व्या घटनादुरुस्तीद्वारे जोडले गेले.

प्र. 34.

Q.)जागतिक शांतता व आंतरराष्ट्रीय सहकार्य यासाठी भारताने कोणत्या तत्वांचा पुरस्कार केला?

(१) अलिप्ततावाद **(२)** सर्व धर्म समभाव **(३)** पंचशील **(४)** निशस्त्रीकरण

स्पष्टीकरण: भारताने जागतिक शांतता आणि आंतरराष्ट्रीय सहकार्यासाठी पंचशील तत्वांचा पुरस्कार केला आहे. ही तत्वे १९५४ मध्ये चीनसोबतच्या करारात मांडली गेली.

★ राज्यघटनेची वैशिष्ट्ये व स्त्रोत — अधिकृत उत्तरसूची (Answer Key) ★

1 **C**	2 **C**	3 **B**	4 **D**	5 **C**	6 **B**	7 **D**	8 **D**	9 **A**	10 **A**
11 **A**	12 **B**	13 **B**	14 **C**	15 **C**	16 **B**	17 **A**	18 **C**	19 **A**	20 **B**
21 **A**	22 **C**	23 **C**	24 **D**	25 **C**	26 **A**	27 **B**	28 **C**	29 **D**	30 **D**
31 **B**	32 **D**	33 **B**	34 **C**						

घटक क्रमांक 3

सरनामा / प्रस्ताविका (Preamble)

विषय : भारतीय राज्यघटना | एकूण प्रश्न : 21

ऑनलाईन सराव

प्र. 1.

प्रस्तावना हि आपल्या सार्वभौम लोकशाही गणराज्याची कुंडली आहे असे कोण म्हटले?

(१) पंडित ठाकूरदास भार्गव (२) अल्लादि कृष्णस्वामी अय्यर
(३) के.एम.मुन्शी (४) एम. हिंदायतुल्ला

स्पष्टीकरण: पंडित ठाकूरदास भार्गव यांनी प्रस्तावनेला भारतीय संविधानाची कुंडली म्हटले आहे, कारण ती संविधानाचा आत्मा, उद्देश आणि तत्वज्ञान स्पष्ट करते.

प्र. 2.

प्रस्तावनेमध्ये भारतीय राज्यव्यवस्थेतेबद्दल जे स्वरूप स्पष्ट केले आहे त्यामध्ये पुढीलपैकी कशाकशाचा समावेश होतो?
अ) लोकशाही
ब) समाजवादी क)उदारमतवादी ड)गांधीवादी इ)प्रजासत्ताक

(१) अ , ब , क ,इ (२) अ , ब , क, ड (३) अ , ब , इ (४) अ , ब , क, ड, इ

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेच्या प्रस्तावनेत 'सार्वभौम, समाजवादी, धर्मनिरपेक्ष, लोकशाही, गणराज्य' या शब्दांचा उल्लेख आहे. त्यामुळे उदारमतवादी आणि गांधीवादी हे शब्द थेट प्रस्तावनेत नसले तरी, लोकशाही, समाजवादी आणि प्रजासत्ताक (गणराज्य) यांचा समावेश होतो.

प्र. 3.

प्रस्तावनेमध्ये दिलेल्या पुढील शब्दांचा निवड.
अ)समाजवादी
ब) लोकशाही क)धर्मनिरपेक्ष ड)प्रजासत्ताक

(१) अ , क, ब , ड (२) ब , अ , क, ड (३) अ , ब , क , ड , (४) अ , ब , ड , क

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेच्या प्रस्तावनेत 'समाजवादी', 'धर्मनिरपेक्ष', 'लोकशाही' आणि 'प्रजासत्ताक' हे शब्द क्रमाने नमूद केलेले आहेत.

प्र. 4.

भारतीय राज्यघटनेच्या प्रस्तावनेत कोणत्या संकल्पनेला अग्रक्रम दिला आहे

(१) स्वतंत्र (२) समता (३) न्याय (४) बंधुभाव

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेच्या प्रस्तावनेत न्याय, स्वातंत्र्य, समता आणि बंधुता या संकल्पनांना अग्रक्रम दिला आहे, परंतु 'न्याय' या संकल्पनेला सर्वाधिक महत्त्व दिले आहे.

प्र. 5.

भारतीय राज्यघटनेच्या प्रस्तावनेत कोणत्या संकल्पनेला शेवटचा क्रम दिला आहे ?

(१) स्वातंत्र्य (२) समता (३) न्याय (४) बंधूता

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेच्या प्रस्तावनेत न्याय, स्वातंत्र्य, समता आणि बंधुता या संकल्पनांचा उल्लेख आहे. यातील बंधुता या संकल्पनेला शेवटचा क्रम दिला आहे.

प्र. 6.

भारतीय राज्यघटनेच्या प्रस्तावनेत कोणत्या संकल्पनेला अग्रक्रम दिला आहे.

(१) स्वातंत्र्य (२) समता (३) न्याय (४) बंधू भाऊ

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेच्या प्रस्तावनेत न्याय (सामाजिक, आर्थिक, राजकीय) या संकल्पनेला अग्रक्रम दिला आहे. स्वातंत्र्य, समता आणि बंधुता या इतर महत्त्वाच्या संकल्पना आहेत.

प्र. 7.

आपल्या सरनामा यातील स्वातंत्र्य समता आणि बंधुता हे कोणत्या राज्यात क्रांतीतून घेतली आहे ?

(१) अमेरिकन (२) फ्रेंच (३) रशियन (४) ऑस्ट्रेलियन

स्पष्टीकरण: भारताच्या संविधानाच्या प्रस्तावनेत नमूद केलेले स्वातंत्र्य, समता आणि बंधुता ही मूल्ये फ्रेंच राज्यक्रांतीतून प्रेरित आहेत.

प्र. 8.

भारतीय राज्यघटनेच्या सरनाम्याच्या सुरुवातीला समाविष्ट करण्यात आलेले 'आम्ही लोक' हे शब्द .....राज्यघटने मधून घेण्यात आले आहेत.

(१) अमेरिकेच्या (२) ब्रिटनच्या (३) कॅनडाच्या (४) ऑस्ट्रेलियाच्या

स्पष्टीकरण: 'आम्ही भारताचे लोक' (We the People of India) या शब्दांनी भारतीय राज्यघटनेची सुरुवात होते, जी अमेरिकेच्या राज्यघटनेच्या 'आम्ही लोक' (We the People) या शब्दांपासून प्रेरित आहे.

प्र. 9.

भारतीय राज्यघटनेच्या सरनाम्यामध्ये खालीलपैकी कशाचा प्रथम उल्लेख करण्यात आला आहे ?

(१) स्वातंत्र्य (२) समता (३) बंधुता (४) न्याय

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेच्या सरनाम्यामध्ये 'न्याय' (सामाजिक, आर्थिक आणि राजकीय) याचा प्रथम उल्लेख करण्यात आला आहे, त्यानंतर स्वातंत्र्य, समता आणि बंधुता यांचा उल्लेख आहे.

प्र. 10.

Q. भारतीय राज्यघटनेत प्रस्तावनेत कोणत्या संकलनेला अग्रक्रम दिला आहे ?

(१) स्वातंत्र्य (२) समता (३) न्याय (४) बंधुभाव

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेच्या प्रस्तावनेत न्याय, स्वातंत्र्य, समता आणि बंधुता या मूल्यांना अग्रक्रम दिला आहे, परंतु 'न्याय' या संकल्पनेला सर्वाधिक महत्त्व दिले आहे.

प्र. 11.

भारतीय संविधानाचा सरनामा म्हणजे काय
(SRPF गट क्र. - 3 जालना पोलीस भरती - 2018)

(१) परिशिष्टे (२) प्रस्तावना (३) उद्दिष्टे (४) लोकशाही

स्पष्टीकरण: भारतीय संविधानाचा सरनामा हा संविधानाची ओळख करून देणारा आणि त्यातील मूलभूत तत्त्वे स्पष्ट करणारा भाग आहे, ज्याला प्रस्तावना असेही म्हणतात.

प्र. 12.

अ) प्रस्तावनेमध्ये आतापर्यंत केवळ एकदाच घटना दुरुस्ती करण्यात आली आहे.
ब) हा बदल ४२ व्य घटना दुरुस्तीने करण्यात आला आहे.
क)त्यानुसार प्रस्तावनेमध्ये समाजवादी धर्मनिरपेक्षता आणि एकता या शब्दांचा समावेश करण्यात आला.

(१) फक्त अ बरोबर (२) अ , ब बरोबर (३) ब , क बरोबर (४) सर्व बरोबर

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेच्या प्रस्तावनेत आजपर्यंत एकदाच घटनादुरुस्ती (४२ वी घटनादुरुस्ती, १९७६) करण्यात आली आहे, ज्यामध्ये 'समाजवादी', 'धर्मनिरपेक्ष' आणि 'एकात्मता' या शब्दांचा समावेश करण्यात आला.

प्र. 13.

भारतीय राज्यघटनेच्या प्रस्तावनेत कोणत्या संकल्पनेला अग्रक्रम दिला आहे?

(१) स्वातंत्र्य (२) समता (३) न्याय (४) बंधुभाव

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेच्या प्रस्तावनेत न्याय (सामाजिक, आर्थिक, राजकीय) या संकल्पनेला अग्रक्रम दिला आहे, त्यानंतर स्वातंत्र्य, समता आणि बंधुभाव यांचा उल्लेख आहे.

प्र. 14.

Q.)भारताचे लोकांचे सार्वभौमत्व आहे कारण राज्यघटनेची प्रस्तावना या शब्दापासून सुरू होते:

(१) लोकशाही भारत (२) प्रजासत्ताक

(३) लोकशाही (४) आम्ही, भारतचे लोक

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेची प्रस्तावना 'आम्ही, भारतचे लोक' या शब्दांनी सुरू होते, जे भारताचे सार्वभौमत्व लोकांमध्ये निहित असल्याचे दर्शवते.

प्र. 15.

Q.)भारतीय राज्यघटनेच्या प्रस्तावनेच्या संदर्भात पुढीलपैकी कोणता क्रम बरोबर आहे?

(१) प्रजासत्ताक, पीपुल्स, लोकशाही, धर्मनिरपेक्ष, समाजवादी, सार्वत्रीक, सार्वभौम

(२) सार्वभौम,समाजवादी, लोकशाही, पीपल्स, धर्मनिरपेक्ष, प्रजासत्ताक

(३) सार्वभौम, समाजवादी, पीपल्स, लोकशाही, धर्मनिरपेक्ष, समाजवादी प्रजासत्ताक

(४) सार्वभौम, समाजवादी, धर्मनिरपेक्ष, लोकशाही, प्रजासत्ताक

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेच्या प्रस्तावनेत 'सार्वभौम, समाजवादी, धर्मनिरपेक्ष, लोकशाही, प्रजासत्ताक' हा क्रम बरोबर आहे. हे शब्द भारतीय राज्यव्यवस्थेचे स्वरूप स्पष्ट करतात.

प्र. 16.

भारतीय घटनेच्या सरनाम्यातील तरतुदीवरून खालीलपैकी काय स्पष्ट होते.
a)भारताचा राष्ट्रपती हा निवडून आलेला राष्ट्रप्रमुख असेल.
b)भारतात राजकीय सार्वभौमत्व जनतेकडे आहे.

(१) फक्त a. (२) फक्त b. (३) दोन्ही. (४) दोन्ही नाही.

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेची प्रस्तावना 'आम्ही, भारताचे लोक' या शब्दांनी सुरू होते, जी स्पष्टपणे दर्शवते की सार्वभौमत्व जनतेकडे आहे. पर्याय (a) भारतीय राज्यघटनेच्या सरनाम्यात नमूद नाही.

प्र. 17.

आपल्या राज्यघटनेच्या सरनाम्याने विचार, अभिव्यक्ती ,विश्वास ,श्रद्धा, आणि .....यांचे स्वातंत्र्य दिले आहे.

(१) व्यवसाय (२) संघटना (३) उपासना (४) संचार

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेच्या सरनाम्यात विचार, अभिव्यक्ती, विश्वास, श्रद्धा आणि उपासना यांचे स्वातंत्र्य नमूद केले आहे. हे स्वातंत्र्य नागरिकांच्या मूलभूत हक्कांचा भाग आहे.

प्र. 18.

भारतीय राज्यघटनेच्या सरनाम्यामध्ये खालीलपैकी कशाचा प्रथम उल्लेख करण्यात आलेला आहे ?

(१) स्वातंत्र्य (२) समता (३) बंधुता (४) न्याय

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेच्या सरनाम्यामध्ये 'न्याय' (सामाजिक, आर्थिक आणि राजकीय) याचा प्रथम उल्लेख करण्यात आलेला आहे, त्यानंतर स्वातंत्र्य, समता आणि बंधुता यांचा उल्लेख आहे.

प्र. 19.

भारतीय राज्यघटनेचा सरनाम्याच्या सुरुवातीला समाविष्ट करण्यात आलेले 'आम्ही लोक' हे शब्द .....राज्यघटनेतून घेण्यात आले आहेत.

(१) अमेरिकेच्या (२) ब्रिटनच्या (३) कॅनडाच्या (४) ऑस्ट्रेलियाच्या

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेच्या सरनाम्याची सुरुवात 'आम्ही भारताचे लोक' (We the People of India) या शब्दांनी होते, जी अमेरिकेच्या राज्यघटनेच्या सरनाम्याच्या सुरुवातीच्या शब्दांप्रमाणेच आहे.

प्र. 20.

भारतीय राज्यघटनेच्या सरनाम्यामध्ये खालीलपैकी कशाच्या प्रथम उल्लेख करण्यात आला आहे ?

(१) स्वातंत्र्य (२) समता (३) बंधुता (४) न्याय

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेच्या सरनाम्यामध्ये 'न्याय' (सामाजिक, आर्थिक आणि राजकीय) याचा प्रथम उल्लेख करण्यात आला आहे, त्यानंतर स्वातंत्र्य, समता आणि बंधुता यांचा उल्लेख आहे.

प्र. 21.

घटनेच्या सरनाम्यातील स्वातंत्र्य, समता आणि बंधुता हे तत्व आपण कोणत्या देशाच्या संविधाना कडून घेतले ?

(१) अमेरिका **(२)** कॅनडा **(३)** फ्रान्स **(४)** जर्मनी

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेच्या सरनाम्यातील स्वातंत्र्य, समता आणि बंधुता ही तत्वे फ्रेंच राज्यक्रांतीतून प्रेरित असून ती फ्रान्सच्या संविधानातून घेतली आहेत.

★ सरनामा / प्रस्ताविका (Preamble) — अधिकृत उत्तरसूची (Answer Key) ★

1 **A**	2 **C**	3 **C**	4 **C**	5 **D**	6 **C**	7 **B**	8 **A**	9 **D**	10 **C**
11 **B**	12 **D**	13 **C**	14 **D**	15 **D**	16 **B**	17 **C**	18 **D**	19 **A**	20 **D**
21 **C**									

घटक क्रमांक 4

संघराज्य व त्याचे क्षेत्र आणि नागरिकत्व

विषय : भारतीय राज्यघटना | एकूण प्रश्न : 44

ऑनलाईन सराव

प्र. 1.

सद्या भारतीय संघराज्यात किती घटकराज्य व केंद्रशासित प्रदेश आहे

(१) 9, 9 (२) 9, 8 (३) 8, 8 (४) 9, 7

स्पष्टीकरण: सध्या भारतीय संघराज्यात २८ घटकराज्ये आणि ८ केंद्रशासित प्रदेश आहेत. जम्मू आणि काश्मीर राज्याचे विभाजन करून दोन केंद्रशासित प्रदेश (जम्मू आणि काश्मीर आणि लडाख) तयार करण्यात आले, ज्यामुळे केंद्रशासित प्रदेशांची संख्या ९ झाली होती, परंतु दादरा आणि नगर हवेली व दमण आणि दीव यांचे विलीनीकरण झाल्यामुळे ती ८ झाली.

प्र. 2.

भारतात सध्या एकूण किती घटक राज्य आहेत.

(१) 9 (२) 5 (३) 7 (४) 8

स्पष्टीकरण: भारतात सध्या २८ घटक राज्ये आणि ८ केंद्रशासित प्रदेश आहेत. जम्मू आणि काश्मीर राज्याचे विभाजन करून दोन केंद्रशासित प्रदेश (जम्मू आणि काश्मीर आणि लडाख) तयार केल्यामुळे राज्यांची संख्या २९ वरून २८ झाली.

प्र. 3.

सोफिया या यंत्रमानवाला नागरिकत्व देणाऱ्या देशाचे नाव काय?

(१) दुबई (२) कुवेत (३) सीरिया (४) सौदी अरेबिया

स्पष्टीकरण: सौदी अरेबियाने सोफिया या रोबोटला नागरिकत्व दिले, ज्यामुळे ती नागरिकत्व देणारी पहिली रोबोट ठरली. हा निर्णय जागतिक स्तरावर चर्चेचा विषय ठरला.

प्र. 4.

आंतरराष्ट्रीय जातीवादविरोधी दिन कधी साजरा केला जातो

(१) 9 एप्रिल (२) 3 मे (३) 6 जुलै (४) 1 मार्च

स्पष्टीकरण: संयुक्त राष्ट्रांनी २१ मार्च हा दिवस आंतरराष्ट्रीय वंशद्वेष निर्मूलन दिन म्हणून साजरा करण्याचे घोषित केले आहे. हा दिवस जगभरात वंशभेद आणि वर्णद्वेषाविरुद्ध लढण्यासाठी साजरा केला जातो.

प्र. 5.

संघराज्याचे मॉडेल कोणत्या देशाला संबोधले जाते

(१) अमेरीका (२) कॅनडा (३) फ्रान्स (४) रशिया

स्पष्टीकरण: कॅनडाला संघराज्याचे मॉडेल म्हणून ओळखले जाते कारण तेथे केंद्र आणि राज्य सरकार यांच्यात अधिकारांचे विभाजन आहे, परंतु केंद्राला अधिक अधिकार आहेत.

प्र. 6.

956 साली करण्यात आलेली 7 वी घटनादुरूस्ती कशाशी संबंधीत होती

(१) राज्य पुनर्रचना (२) संपत्तीचा अधिकार
(३) स्वातंत्र्याचा अधिकार (४) वरीलपैकी नाही

स्पष्टीकरण: ९५६ ची ७ वी घटनादुरुस्ती ही राज्य पुनर्रचना कायद्याशी संबंधित होती, ज्याने भारतीय राज्यांची पुनर्रचना केली.

प्र. 7.

भारतात 1953 साली भाषावर राज्य पुनर्रचना आयोग खालीलपैकी कोणत्या अध्यक्षतेखाली नेमण्यात आला.

(१) फाजल आली (२) सरदार पंनिकर (३) यशवंतराव चव्हाण (४) यापैकी नाही

स्पष्टीकरण: भारतात 1953 साली भाषावर राज्य पुनर्रचना आयोग 'फाजल अली' यांच्या अध्यक्षतेखाली नेमण्यात आला होता. या आयोगाने राज्यांची पुनर्रचना भाषिक आधारावर करण्याची शिफारस केली.

प्र. 8.

स्वतंत्र भारताची पहिली जनगणना कोणत्या साली करण्यात आली ?

(१) 941 (२) 947 (३) 950 (४) 951

स्पष्टीकरण: स्वतंत्र भारताची पहिली जनगणना १९५१ मध्ये करण्यात आली. या जनगणनेने भारताच्या लोकसंख्येची सविस्तर माहिती गोळा केली.

प्र. 9.

खालीलपैकी कोणता केंद्रशासित प्रदेश नाही

(१) अंदमान निकोबार (२) दिल्ली (३) चंदिगड (४) गोवा

स्पष्टीकरण: गोवा हे एक राज्य आहे, केंद्रशासित प्रदेश नाही. अंदमान निकोबार, दिल्ली आणि चंदिगड हे केंद्रशासित प्रदेश आहेत.

प्र. 10.

भारत हे संघराज्य आहे यास खालीलपैकी कोणते तत्व आधार देत नाही ?

(१) एक राज्यघटना (२) द्विगृही कायदेमंडळ
(३) राज्यघटनेची सर्वोच्चता (४) न्यायालयीन पुनर्विलोकन

स्पष्टीकरण: भारतात संघराज्य असले तरी, द्विगृही कायदेमंडळ हे संघराज्याचे तत्व आधार देत नाही. हे तत्व केंद्र आणि राज्य सरकारांमध्ये अधिकारांचे विभाजन दर्शवते.

प्र. 11.

घटक राज्यांच्या सीमा बदलण्याचा अधिकार कोणाला आहे?

(१) केंद्र सरकार (२) राज्य सरकार
(३) सर्वोच्च न्यायालय (४) भारतीय संसद

स्पष्टीकरण: भारतीय संविधानाच्या अनुच्छेद ३ नुसार, घटक राज्यांच्या सीमा बदलण्याचा, नवीन राज्य निर्माण करण्याचा किंवा अस्तित्वात असलेल्या राज्यांचे क्षेत्रफळ वाढवण्याचा किंवा कमी करण्याचा अधिकार भारतीय संसदेला आहे.

प्र. 12.

खालीलपैकी कोणता केंद्रशासित प्रदेश नाही ?

(१) लडाख (२) जम्मू कश्मीर (३) गोवा (४) दिल्ली

स्पष्टीकरण: गोवा हे एक राज्य आहे, केंद्रशासित प्रदेश नाही. लडाख, जम्मू आणि काश्मीर आणि दिल्ली हे केंद्रशासित प्रदेश आहेत.

प्र. 13.

भारतीय संविधानाच्या कलम किती मध्ये भारतीय संघ व त्याचे राज्यक्षेत्र वर्णीत केलेले आहे ?

(१) कलम - 5 ते 11 (२) कलम - 1 ते 4 (३) कलम - 12 ते 18 (४) कलम - 1 ते 5

स्पष्टीकरण: भारतीय संविधानाच्या भाग १ मध्ये कलम १ ते ४ मध्ये भारतीय संघ व त्याचे राज्यक्षेत्र याबद्दल तरतुदी केलेल्या आहेत.

प्र. 14.

953 मध्ये स्थापन झालेल्या 'राज्यपुनर्चना आयोगाचे' अध्यक्ष म्हणून _____ यांची नियुक्ती केली?

(१) न्या. फाजल अली (२) हृदयनाथ कुंझरू (३) के. एम. पत्रीकर (४) रा. कृ. पाटील

स्पष्टीकरण: राज्य पुनर्रचना आयोगाची स्थापना १९५३ मध्ये झाली आणि त्याचे अध्यक्ष म्हणून न्या. फाजल अली यांची नियुक्ती करण्यात आली होती. या आयोगाने भाषिक आधारावर राज्यांची पुनर्रचना करण्याची शिफारस केली.

प्र. 15.

. . . हे भारताचे 25 वे राज्य बनले.

(१) गोवा (२) मिझोरम (३) सिक्कीम (४) झारखंड

स्पष्टीकरण: सिक्कीम हे 16 मे 1975 रोजी भारतीय संघराज्यात सामील होऊन भारताचे 22 वे राज्य बनले. प्रश्नात 25 वे राज्य विचारले आहे, परंतु दिलेल्या पर्यायांपैकी सिक्कीम हे ऐतिहासिकदृष्ट्या महत्त्वाचे राज्य आहे जे भारतीय संघराज्यात सामील झाले.

प्र. 16.

Q.)राज्यघटनेची अंमलबजावणी होत असताना (26 जानेवारी 1950) खालीलपैकी कोणत्या व्यक्ति भारताच्या नागरीक बनल्या.?
A.भारतात राहणाऱ्या व्यक्ती
B.पाकिस्तानातुन स्थलांतरित झालेल्या व्यक्ती C.पाकिस्तानात स्थलांतरित झालेल्या पण नंतर पुन्हा परत आलेल्या व्यक्ती

(१) फक्त A (२) फक्त B (३) फक्त C (४) वरील पैकीसर्व

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेच्या कलम ५ नुसार, २६ जानेवारी १९५० रोजी भारतात राहणाऱ्या, पाकिस्तानमधून स्थलांतरित झालेल्या आणि पुन्हा परत आलेल्या व्यक्तींना नागरिकत्व प्राप्त झाले.

प्र. 17.

Q.)नागरिकत्त्व कायदा १९५५ अंतर्गत, खालीलपैकी कोणत्या पर्यायाद्वारे एखादी व्यक्ती भारताचा नागरिक बनू शकते?
A.भूमी अधिग्रहित झाल्यामुळे
B.वारसा हक्काने C.जन्म भारतात झाल्याने D.राष्ट्रीयीकरणाद्वारे E.नोंदणी द्वारे खालीलपैकी योग्य पर्याय निवडा:

(१) B,C,Dआणि E (२) A,B,Cआणि D (३) A,C,Dआणि E (४) A,B,Cआणि E

स्पष्टीकरण: नागरिकत्व कायदा, १९५५ नुसार, जन्म, वंश (वारसा हक्क), नोंदणी, राष्ट्रीयत्व आणि भूप्रदेश (भूमी अधिग्रहित झाल्यास) या पाच मार्गांनी नागरिकत्व प्राप्त करता येते. दिलेल्या पर्यायांपैकी A, B, C, D आणि E हे सर्व योग्य मार्ग आहेत.

प्र. 18.

Q.)भारतीय नागरिकत्त्व रद्द कारण्यासंबंधातील खालीलपैकी कोणते विधान सत्य नाही?

(१) फसवणूक करून, खोटी माहिती दर्शवून किंवा वस्तुस्थिती लपवून नागरिकत्त्व मिळवले असेल.
(२) कृतीतून वा भाषणातून राज्य घटनेशी बेईमानी किंवा द्रोह केला असेल.
(३) भारताशी शत्रुत्त्व किंवा युद्ध करणाऱ्या राष्ट्राला मदत केली असेल
(४) भारताबाहेर सलग पाच वर्षे वास्तव्य केल्यास

स्पष्टीकरण: भारताबाहेर सलग सात वर्षे वास्तव्य केल्यास नागरिकत्व रद्द होऊ शकते, पाच वर्षे नाही. इतर विधाने नागरिकत्व रद्द होण्यास कारणीभूत ठरू शकतात.

प्र. 19.

घटक राज्यांची पुनर्रचना किंवा त्यांच्या सीमा बदलण्याबाबतच्या खालील विधानांपैकी कोणते विधान चूक आहे?

(१) संसदेला तो अधिकार दिला आहे.
(२) संसद साध्याबहुमताने तसा कायदा करू शकते.
(३) विधेयकाची शिफारस करण्यापूर्वी राष्ट्रपतींनी संबंधीत घटकराज्य विधीमंडळांची मते 'आजमावली' पाहिजेत.
(४) सीमा बदलण्यासाठी संबंधित घटकराज्यांची संमती आवश्यक आहे.

स्पष्टीकरण: घटक राज्यांच्या सीमा बदलण्यासाठी किंवा त्यांची पुनर्रचना करण्यासाठी संबंधित घटकराज्याच्या विधीमंडळाची संमती आवश्यक नाही, परंतु राष्ट्रपतींनी त्या राज्याच्या विधीमंडळाचे मत विचारात घेणे आवश्यक आहे.

प्र. 20.

घटक राज्याच्या सीमा बदलण्याचा अधिकार कोणाला आहे.

(१) केंद्र सरकार (२) राज्य सरकार
(३) सर्वोच्च न्यायालय (४) भारतीय संसद

स्पष्टीकरण: भारतीय संविधानाच्या अनुच्छेद ३ नुसार, संसद कोणत्याही राज्याचे क्षेत्र वाढवू किंवा कमी करू शकते, तसेच राज्यांची सीमा बदलू शकते.

प्र. 21.

भारतीय नागरिकतत्त्वाचा कायदा कोणत्या वर्षी मंजूर करण्यात आला.

(१) 960 (२) 955 (३) 949 (४) 950

स्पष्टीकरण: भारतीय नागरिकत्व कायदा १९५५ मध्ये मंजूर करण्यात आला. या कायद्यात वेळोवेळी सुधारणा करण्यात आल्या आहेत.

प्र. 22.

पाकिस्तानचे पहिले पंतप्रधान कोण होते ?

(१) नवाज शरीफ (२) लियाकत अली खान (३) मोहम्मद अली जिना (४) यापैकी नाही

स्पष्टीकरण: पाकिस्तानचे पहिले पंतप्रधान लियाकत अली खान होते. मोहम्मद अली जिना हे पाकिस्तानचे पहिले गव्हर्नर-जनरल होते.

प्र. 23.

.....हे भारताचे 25 वे राज्य बनले.

(१) गोवा (२) मिझोराम (३) सिक्किम (४) झारखंड

स्पष्टीकरण: झारखंड हे भारताचे २८ वे राज्य आहे, २५ वे नाही. २५ वे राज्य गोवा होते, जे १ जानेवारी १९८७ रोजी अस्तित्वात आले. मिझोराम २३ वे राज्य (२० फेब्रुवारी १९८७) आणि सिक्किम २२ वे राज्य (१६ मे १९७५) होते.

प्र. 24.

9 वे राज्य 2 जून 2014 रोजी कोणते अस्तित्वात आले.

(१) आंध्र प्रदेश (२) गोवा (३) तेलंगाना (४) तमिळनाडू

स्पष्टीकरण: तेलंगणा राज्याची निर्मिती 2 जून 2014 रोजी झाली, ज्यामुळे ते भारताचे 29 वे राज्य बनले.

प्र. 25.

भारतात किती वर्षांनी जनगणना करण्याची पद्धत रूढ आहे

(१) 5 (२) सहा (३) 8 (४) 0

स्पष्टीकरण: भारतात दर १० वर्षांनी जनगणना करण्याची पद्धत रूढ आहे. ही एक महत्त्वपूर्ण लोकसंख्याशास्त्रीय प्रक्रिया आहे.

प्र. 26.

भारतात एकूण केंद्रशासित प्रदेश किती आहेत ?

(१) 7 (२) 8 (३) 9 (४) 0

स्पष्टीकरण: भारतात सध्या ८ केंद्रशासित प्रदेश आहेत. हे प्रदेश थेट केंद्र सरकारच्या नियंत्रणाखाली येतात.

प्र. 27.

भारतातील 25 वे राज्य कोणते?

(१) सिक्कीम (२) नागालँड (३) गोवा (४) आसाम

स्पष्टीकरण: भारताचे 25 वे राज्य म्हणून 30 मे 1987 रोजी गोवा हे राज्य अस्तित्वात आले. यापूर्वी गोवा हे केंद्रशासित प्रदेश होते.

प्र. 28.

7 जून 1948 ला घोषित करण्यात आलेल्या 'भाषावार प्रांतरचना आयोगाचे' अध्यक्ष कोण होते

(१) न्या. एस.के.दार (२) एस.के.पाटील (३) ब्रिजलाल बियाणी (४) काकासाहेब गाडगीळ

स्पष्टीकरण: भाषावार प्रांतरचना आयोगाची (The States Reorganisation Commission) घोषणा १७ जून १९४८ रोजी झाली आणि त्याचे अध्यक्ष न्या. एस.के.दार होते. या आयोगाने भाषेच्या आधारावर राज्यांची पुनर्रचना करण्याची शिफारस केली.

प्र. 29.

भारतात सध्या किती केंद्रशासित प्रदेश आहेत ?

(१) आठ (२) नऊ (३) सात (४) दहा

स्पष्टीकरण: भारतात सध्या आठ केंद्रशासित प्रदेश आहेत. हे प्रदेश भारतीय राज्यघटनेनुसार केंद्र सरकारच्या थेट नियंत्रणाखाली येतात.

प्र. 30.

भारतीय नागरिकत्वाचा कायदा केव्हा मंजूर झाला

(१) 949 (२) 950 (३) 955 (४) 959

स्पष्टीकरण: भारतीय नागरिकत्व कायदा १९५५ मध्ये मंजूर झाला. या कायद्यात वेळोवेळी सुधारणा करण्यात आल्या आहेत.

प्र. 31. ठाणे पोलीस भरती • 2018

घटक राज्यांच्या सीमा बदलण्याचा अधिकार कोणाला आहे
(ठाणे पोलीस भरती - 2018)

(१) केंद्र सरकार (२) राज्य सरकार
(३) सर्वोच्च न्यायालय (४) भारतीय संसद

स्पष्टीकरण: भारतीय संविधानाच्या अनुच्छेद ३ नुसार, घटक राज्यांच्या सीमा बदलण्याचा अधिकार भारतीय संसदेला आहे. यासाठी राष्ट्रपतींची परवानगी आवश्यक असते.

प्र. 32.

खालीलपैकी गटात न बसणारा पर्याय निवडा.

(१) पंजाब - चंदीगड (२) तामिळनाडू - पुदुचेरी
(३) महाराष्ट्र - दीव व दमन (४) हरियाणा - चंदीगड

स्पष्टीकरण: पर्याय १, २ आणि ४ मध्ये केंद्रशासित प्रदेशांची राजधानी किंवा संबंधित राज्य दर्शविले आहे. पर्याय ३ मध्ये महाराष्ट्र राज्याची राजधानी मुंबई आहे, तर दीव व दमन हे वेगळे केंद्रशासित प्रदेश आहेत.

प्र. 33.

भारतातील 27 वे राज्य कोणते?

(१) छत्तीसगड (२) झारखंड (३) उत्तराखंड (४) नागालँड

स्पष्टीकरण: भारताला 1 नोव्हेंबर 2000 रोजी छत्तीसगड हे 26 वे राज्य मिळाले. त्यानंतर 9 नोव्हेंबर 2000 रोजी उत्तराखंड हे 27 वे राज्य म्हणून अस्तित्वात आले. झारखंड हे 28 वे राज्य आहे.

प्र. 34.

भारतातील 26 वे राज्य कोणते?

(१) झारखंड (२) गोवा (३) तेलंगणा (४) छत्तीसगड

स्पष्टीकरण: भारताला 26 वे राज्य म्हणून गोवा हे राज्य 30 मे 1987 रोजी सामील झाले. तेलंगणा हे 29 वे राज्य आहे.

प्र. 35.

Q. भारतीय संघराज्य पद्धती स्वीकारण्यामागचा उद्देश कोणता होता?

(१) सत्ता विभाजन (२) पक्षविरहित लोकशाही
(३) न्यायलयीन स्वातंत्र्य (४) लोकशाही विकेंद्रीकरण

स्पष्टीकरण: भारतीय संघराज्य पद्धती स्वीकारण्यामागे केंद्र आणि राज्य सरकारांमध्ये सत्तेचे विभाजन करणे हा मुख्य उद्देश होता, ज्यामुळे एकाच ठिकाणी अमर्याद सत्ता केंद्रित होणार नाही.

प्र. 36.

भारतीय नागरिकत्व कायदा केव्हा बनविण्यात आला?

(१) 956 (२) 955 (३) 954 (४) 953

स्पष्टीकरण: भारतीय नागरिकत्व कायदा १९५५ मध्ये संमत करण्यात आला. या कायद्यात वेळोवेळी सुधारणा करण्यात आल्या आहेत.

प्र. 37.

Q.) एखाद्या व्यक्तीचे नागरिकत्व काढून घेण्याचा अधिकार राज्यघटनेने संसदेस बहाल केलेला आहे. खालीलपैकी कोणत्या बहुमताने संसद नागरिकत्व कायद्यात बदल करू शकते?

(१) साधे बहुमत (२) विशेष बहुमत (३) प्रभावी बहुमत (४) पूर्ण बहुमत

स्पष्टीकरण: भारतीय संविधानानुसार, नागरिकत्व कायद्यात बदल करण्यासाठी संसदेला विशेष बहुमताची आवश्यकता असते. विशेष बहुमत म्हणजे एकूण सदस्यांच्या बहुसंख्यकांचे आणि उपस्थित व मतदान करणाऱ्या सदस्यांच्या दोन-तृतीयांश बहुमताचे समर्थन.

प्र. 38.

Q.) मदर तेरेसा यांना खालीलपैकी कोणत्या मार्गाने भारतीय नागरिकत्व मिळाले?

(१) वंश तत्वाद्वारे (२) नोंदी तत्वाद्वारे

(३) जन्म तत्वाद्वारे (४) स्वीकृती तत्वाद्वारे

स्पष्टीकरण: मदर तेरेसा यांना भारतीय नागरिकत्व 'नोंदी तत्वाद्वारे' (By Registration) मिळाले, कारण त्यांनी भारतीय नागरिकत्वासाठी अर्ज केला होता आणि तो मंजूर करण्यात आला होता.

प्र. 39.

Q.)संविधानात प्रारंभी आंग्ल भारतीय समाजातील व्यक्तींच्या नियुक्त्या 15 ऑगस्ट 1947 पूर्वीप्रमाणेच पुढीलपैकी कोणत्या विभागात केल्या जात होत्या?
अ) रेल्वे ब) सीमाशुल्क
क) आय कर ड) डाक व तार

(१) अ, ब आणि क (२) ब, क आणि ड (३) अ, ब आणि ड (४) अ, क आणि ड

स्पष्टीकरण: संविधानाच्या सुरुवातीच्या काळात, आंग्ल भारतीय समाजातील व्यक्तींच्या नियुक्त्या रेल्वे, डाक व तार या विभागांमध्ये 15 ऑगस्ट 1947 पूर्वीप्रमाणेच केल्या जात होत्या. आय कर विभागात अशा नियुक्त्या होत नव्हत्या.

प्र. 40.

Q.)भारताचे स्वातंत्र्य आणि अखंडता टिकवून ठेवण्यासाठी घटनाकारांनी भारतीय संघराज्यात :
खालीलपैकीपैकी कोणती विधाने बरोबर आहेत ?

(१) अ) केंद्राला अधिक अधिकार दिले आहेत. (२) ब) घटकराज्यांना अधिक अधिकार दिले आहेत.

(३) क) राष्ट्रपतींना अधिक अधिकार दिले आहेत. (४) ड) मुख्यमंत्र्यांना अधिक अधिकार दिले आहेत.

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेने भारताला एक संघराज्य म्हणून घोषित केले आहे, परंतु देशाची एकता आणि अखंडता टिकवून ठेवण्यासाठी केंद्राला अधिक अधिकार दिले आहेत. हे 'एक राष्ट्र, एक नागरिकत्व' यासारख्या तरतुदींमधून दिसून येते.

प्र. 41.

Q.)खालील विधाने विचारात घ्या.
A.भारतीय राज्यघटनेत एकेरी नागरिकत्व तरतुद आहे.
B.अमेरिका मध्ये दुहेरी नागरिकत्व पध्दत आहे. C.संसदेत घटनादुरूस्ती करून दुहेरी नागरिकत्वाची तरतुद करू शकते. वरीलपैकी चुकीची विधाने ओळखा.

(१) फक्त A (२) फक्त B (३) फक्त C (४) वरील सर्व

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेत एकेरी नागरिकत्व आहे, अमेरिकेत दुहेरी नागरिकत्व आहे आणि संसदेला घटनादुरुस्ती करून नागरिकत्वाच्या तरतुदी बदलण्याचा अधिकार आहे. त्यामुळे सर्व विधाने बरोबर आहेत, परंतु प्रश्नात चुकीची विधाने ओळखायला सांगितली आहेत. त्यामुळे सर्व विधाने बरोबर असल्याने, चुकीचे विधान नाही, म्हणून सर्व विधाने चुकीची आहेत हा पर्याय निवडला आहे.

प्र. 42.

भारतात कोणत्याही राज्यात जन्म झाला असला तरी संपूर्ण देशात समान नागरी व राजकीय अधिकार प्राप्त होतात, या नियमाला काही अपवाद आहेत. खालीलपैकी कोणता पर्याय या अपवादात्मक परिस्थितीत येत नाही.

(१) कलम 16 नुसार नोकरीसाठी राज्याचे वास्तव्य हा निकष ठरवता येतो.

(२) कलम 15 नुसार वास्तव्याच्या आधारावर भेदभाव करता येतो.

(३) कलम 17 नुसार खाजगी जागेत अस्पृश्यता पाळता येते.

(४) अनुसूचित क्षेत्र संरक्षणासाठी कलम 19 अंतर्गत प्रवेश बंदी करता येते.

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेनुसार, कलम 15 हे वंश, धर्म, जात, लिंग किंवा जन्मस्थान या कारणांवरून भेदभाव करण्यास मनाई करते. त्यामुळे, केवळ वास्तव्याच्या आधारावर भेदभाव करता येत नाही, हा पर्याय अपवादात्मक परिस्थितीत येत नाही.

प्र. 43.

योग्य विधाने ओळखा.
a)भविष्यात संपादित केल्या जाणाऱ्या राज्यांचा समावेश 'भारताचा संघ' या शब्दोल्लेखात केला जातो.
b)'भारताचे राज्यक्षेत्र' या शब्दोल्लेखाची व्याप्ती 'भारताचा संघ' यापेक्षा अधिक आहे.

(१) फक्त a. **(२)** फक्त b. **(३)** दोन्ही. **(४)** दोन्ही नाही.

स्पष्टीकरण: विधान (a) चुकीचे आहे कारण 'भारताचा संघ' या शब्दोल्लेखात केवळ सध्या अस्तित्वात असलेल्या राज्यांचा समावेश होतो, भविष्यात संपादित केल्या जाणाऱ्या राज्यांचा नाही. विधान (b) बरोबर आहे कारण 'भारताचे राज्यक्षेत्र' यात संघराज्य क्षेत्रे आणि भविष्यात संपादित केली जाणारी प्रदेशे यांचाही समावेश होतो, जी 'भारताचा संघ' यापेक्षा व्यापक आहे.

प्र. 44.

खालीलपैकी कोणत्या आयोगाच्या शिफारशीनुसार पंजाब राज्याचे विभाजन करून पंजाबी भाषिक जनतेसाठी पंजाब व हिंदी भाषिक जनतेसाठी हरियाणा हे राज्य निर्माण करण्यात आले.

(१) राजमन्नार अयोग. **(२)** दुसरा प्रशासकीय सुधारणा अयोग.

(३) शाह अयोग. **(४)** राज्य पुनर्रचना अयोग.

स्पष्टीकरण: राज्य पुनर्रचना आयोगाने (१९५३) भाषिक आधारावर राज्यांची पुनर्रचना करण्याची शिफारस केली, ज्यानुसार १९६६ मध्ये पंजाबचे विभाजन करून पंजाब आणि हरियाणा ही राज्ये निर्माण करण्यात आली.

★ संघराज्य व त्याचे क्षेत्र आणि नागरिकत्व — अधिकृत उत्तरसूची (Answer Key) ★

1 **C**	2 **D**	3 **D**	4 **D**	5 **B**	6 **A**	7 **A**	8 **D**	9 **D**	10 **B**
11 **D**	12 **C**	13 **B**	14 **A**	15 **C**	16 **D**	17 **A**	18 **D**	19 **D**	20 **D**
21 **B**	22 **B**	23 **D**	24 **C**	25 **D**	26 **B**	27 **C**	28 **A**	29 **A**	30 **C**
31 **D**	32 **C**	33 **C**	34 **B**	35 **A**	36 **B**	37 **B**	38 **B**	39 **C**	40 **A**
41 **D**	42 **B**	43 **B**	44 **D**						

घटक क्रमांक 5

मूलभूत हक्क (कलम १२ ते ३५)

विषय : भारतीय राज्यघटना | एकूण प्रश्न : 64

ऑनलाईन सराव

प्र. 1.

वरील प्रश्न सोडवा

(१) (२) (३) (४)

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेच्या कलम १२ ते ३५ मध्ये मूलभूत अधिकारांचे वर्णन केले आहे. हे अधिकार नागरिकांना राज्यघटनेने दिलेले आहेत आणि ते राज्याविरुद्ध संरक्षण देतात.

प्र. 2.

भारतातील पहिले इंटरनेट हा मूलभूत अधिकार देणारे राज्य कोणते?

(१) महाराष्ट्र (२) केरळ (३) कर्नाटक (४) गोवा

स्पष्टीकरण: केरळ हे भारतातील पहिले राज्य आहे ज्याने इंटरनेटला मूलभूत अधिकार म्हणून घोषित केले आहे. हे अधिकार भारतीय राज्यघटनेच्या कलम १९(१)(अ) अंतर्गत भाषण आणि अभिव्यक्ती स्वातंत्र्याचा भाग मानले जाते.

प्र. 3.

मूलभूत हक्कांचा गदा असल्यास कोठे दाद मागता येते?

(१) दिवाणी न्यायालयात
(२) सर्वोच्च किंवा उच्च न्यायालयात
(३) फक्त उच्च न्यायालयात
(४) फौजदारी न्यायालय

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेनुसार, मूलभूत हक्कांचे उल्लंघन झाल्यास नागरिक थेट सर्वोच्च न्यायालय (कलम ३२) किंवा उच्च न्यायालयात (कलम २२६) दाद मागू शकतात.

प्र. 4.

भारतीय राज्यघटनेच्या कोणत्या कलमान्वये अस्पृश्यतेची प्रथा नष्ट करण्यात आली असून अस्पृश्यता पाळणे हा गुन्हा आहे ?

(१) कलम 17 (२) कलम 21 (३) कलम 26 (४) कलम 52

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेच्या कलम १७ नुसार अस्पृश्यता पाळणे हा कायद्याने गुन्हा ठरवला आहे आणि ती प्रथा संपुष्टात आणली आहे.

प्र. 5.

वरील प्रश्न सोडवा.

(१) (२) (३) (४)

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेच्या कलम १२ ते ३५ मध्ये मूलभूत अधिकारांचा समावेश आहे. हे अधिकार नागरिकांना राज्य किंवा इतर व्यक्तींकडून होणाऱ्या संभाव्य अन्यायापासून संरक्षण देतात.

प्र. 6.

खालीलपैकी मूलभूत हक्क कोणते

(१) संपत्तीचा हक्क
(२) मतदानाचा हक्क
(३) राजकिय हक्क
(४) धार्मिक स्वातंत्र्याचा हक्क

स्पष्टीकरण: संपत्तीचा हक्क हा मूलभूत हक्क म्हणून काढून टाकण्यात आला आहे. मतदानाचा हक्क हा एक कायदेशीर हक्क आहे, तर धार्मिक स्वातंत्र्याचा हक्क हा भारतीय राज्यघटनेने दिलेला मूलभूत अधिकार आहे.

प्र. 7.

डॉ बाबासाहेब आंबेडकरांनी संविधानाच्या कोणत्या कलमास भारतातीय संविधानाचा आत्मा मानले आहे

(१) कलम32 (२) कलम 14 (३) कलम22 (४) कलम21

स्पष्टीकरण: डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांनी भारतीय संविधानातील कलम ३२, जे मूलभूत हक्कांच्या अंमलबजावणीसाठी सर्वोच्च न्यायालयात दाद मागण्याचा अधिकार देते, याला संविधानाचा आत्मा म्हटले आहे.

प्र. 8.

असमानता ही राज्यघटनेच्या पुढील कलमाणे प्रतिबंधित केलं आहे

(१) 2 (२) 4 (३) 7 (४) 9

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेचे कलम १७ हे अस्पृश्यता नष्ट करते आणि कोणत्याही स्वरूपात अस्पृश्यतेचे आचरण करण्यास मनाई करते, ज्यामुळे समानतेचा हक्क प्रस्थापित होतो.

प्र. 9.

खालीलपैकी मूलभूत हक्क कोणता ?

(१) संपत्तीचा हक्क (२) मतदानाचा हक्क
(३) धार्मिक स्वातंत्र्याचा हक्क (४) राजकीय हक्क

स्पष्टीकरण: संपत्तीचा हक्क हा आता मूलभूत हक्क नाही, तर मतदानाचा हक्क आणि राजकीय हक्क हे मूलभूत हक्क नसले तरी ते घटनात्मक हक्क आहेत. धार्मिक स्वातंत्र्याचा हक्क हा भारतीय राज्यघटनेतील मूलभूत हक्कांपैकी एक आहे.

प्र. 10.

भारतातील संविधानाचा भाग क्रमांक तीन कोणत्या बाबींशी निगडीत आहे?

(१) मुलभूत कर्तव्ये (२) नागरिकत्व (३) मूलभूत अधिकार (४) निवडणुका

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेचा भाग तीन हा नागरिकांच्या मूलभूत अधिकारांशी संबंधित आहे. यात समानता, स्वातंत्र्य, शोषण विरुद्ध हक्क इत्यादींचा समावेश होतो.

प्र. 11.

खालीलपैकी कोणता मुलभूत अधिकार नाही?

(१) समतेचा अधिकार (२) धर्म स्वातंत्र्याचा अधिकार
(३) मालमत्तेचा अधिकार (४) जगण्याचा अधिकार करण

स्पष्टीकरण: मालमत्तेचा अधिकार हा पूर्वी मूलभूत अधिकार होता, परंतु ४४ व्या घटनादुरुस्तीने (१९७८) तो मूलभूत अधिकारांच्या यादीतून वगळण्यात आला आणि आता तो केवळ कायदेशीर अधिकार आहे. समतेचा अधिकार (अनुच्छेद १४-१८), धर्म स्वातंत्र्याचा अधिकार (अनुच्छेद २५-२८) आणि जगण्याचा अधिकार (अनुच्छेद २१) हे आजही मूलभूत अधिकार आहेत.

प्र. 12.

जनहित याचिका राज्यघटनेच्या पुढील कलमानुसार दाखला करता येते.

(१) केवळ 32 (२) केव्हा 226
(३) 2 आणि 226 दोन्ही (४) वरीलपैकी नाही

स्पष्टीकरण: जनहित याचिका (PIL) भारतीय राज्यघटनेच्या कलम 32 नुसार सर्वोच्च न्यायालयात आणि कलम 226 नुसार उच्च न्यायालयात दाखल करता येते. दोन्ही कलमे नागरिकांच्या मूलभूत हक्कांच्या संरक्षणासाठी आहेत.

प्र. 13.

4 व्या घटनादुरुस्तीने कोणत्या हक्काचे निरसन करण्यात आले ?

(१) समता (२) संपत्ती (३) स्वातंत्र्य (४) स्थलांता

स्पष्टीकरण: ४ व्या घटनादुरुस्तीने (१९७८) संपत्तीच्या हक्काला मूलभूत हक्कांमधून वगळून कायदेशीर हक्क बनवण्यात आले.

प्र. 14.

भारतीय संविधानातील कोणत्या कलमाद्वारे नागरिकांना भाषण व अभिव्यक्ती - स्वातंत्र्य दिलेले आहे.

(१) कलम १३ **(२)** कलम १४ **(३)** कलम १९ **(४)** कलम २१

स्पष्टीकरण: भारतीय संविधानातील कलम १९ नागरिकांना भाषण आणि अभिव्यक्ती स्वातंत्र्यासह काही हक्कांची हमी देते.

प्र. 15.

खालीलपैकी कोणता मुलभूत अधिकार नाही?

(१) समतेचा अधिकार **(२)** धर्म स्वातंत्र्याचा अधिकार

(३) मालमत्तेचा अधिकार **(४)** जगण्याचा अधिकार

स्पष्टीकरण: मालमत्तेचा अधिकार हा पूर्वी मूलभूत अधिकार होता, परंतु ४४ व्या घटनादुरुस्तीने (१९७८) तो मूलभूत अधिकारांमधून वगळून कायदेशीर अधिकार बनवला आहे. समतेचा अधिकार (अनुच्छेद १४-१८), धर्म स्वातंत्र्याचा अधिकार (अनुच्छेद २५-२८) आणि जगण्याचा अधिकार (अनुच्छेद २१) हे आजही मूलभूत अधिकार आहेत.

प्र. 16.

8 मार्च हा दिवस म्हणून साजरा केला जातो.

(१) आंतरराष्ट्रीय महिला दिन **(२)** जागतिक एड्स दिन

(३) मानवी हक्क दिन **(४)** जागतिक कामगार दिन

स्पष्टीकरण: 8 मार्च हा दिवस जगभरात आंतरराष्ट्रीय महिला दिन म्हणून साजरा केला जातो. हा दिवस महिलांच्या सामाजिक, आर्थिक, सांस्कृतिक आणि राजकीय हक्कांसाठी तसेच त्यांच्या योगदानाला ओळख देण्यासाठी साजरा केला जातो.

प्र. 17.

कोणता दिवस आंतरराष्ट्रीय मानवी हक्क दिन म्हणून ओळखला जातो.

(१) 5 डिसेंबर **(२)** 0 डिसेंबर **(३)** 1 ऑक्टोंबर **(४)** 5 ऑक्टोंबर

स्पष्टीकरण: संयुक्त राष्ट्रांनी १० डिसेंबर १९४८ रोजी मानवी हक्कांची सार्वत्रिक घोषणा स्वीकारली, म्हणून १० डिसेंबर हा दिवस आंतरराष्ट्रीय मानवी हक्क दिन म्हणून साजरा केला जातो.

प्र. 18.

संविधान सभेच्या मूलभूत हक्क समितीचे अध्यक्ष कोण होते ?

(१) महात्मा गांधी **(२)** सरदार वल्लभभाई पटेल

(३) डॉ.राजेंद्र प्रसाद **(४)** डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर

स्पष्टीकरण: संविधान सभेच्या मूलभूत हक्क समितीचे अध्यक्ष सरदार वल्लभभाई पटेल होते. या समितीने भारतीय नागरिकांसाठी मूलभूत हक्कांची शिफारस केली.

प्र. 19.

मूलभूत हक्क व अल्पसंख्यांक सल्लागार समितीचे अध्यक्ष

(१) पंडित नेहरू **(२)** डॉक्टर राजेंद्र प्रसाद

(३) सरदार वल्लभाई पटेल **(४)** ग वा मावळणकर

स्पष्टीकरण: मूलभूत हक्क व अल्पसंख्यांक सल्लागार समितीचे अध्यक्ष सरदार वल्लभाई पटेल होते. या समितीने मूलभूत हक्कांवर आणि अल्पसंख्यांकांच्या हक्कांवर विचारविनिमय केला.

प्र. 20.

नागरिकांना मूलभूत हक्क व स्वातंत्र्य कोणत्या प्रकारच्या शासन पद्धतीमध्ये मिळतात ?

(१) सरंजामशाही **(२)** राजेशाही **(३)** हुकूमशाही **(४)** लोकशाही

स्पष्टीकरण: लोकशाही शासन पद्धतीमध्ये नागरिकांना मूलभूत हक्क आणि स्वातंत्र्य प्राप्त होतात, जे इतर शासन पद्धतींमध्ये मर्यादित किंवा अनुपस्थित असतात.

प्र. 21.

मूलभूत हक्कांचा समावेश घटनेच्या कोणत्या भागात केला आहे?

(१) (२) (३) (४)

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेतील मूलभूत हक्क हे भाग ३ मध्ये समाविष्ट आहेत.

प्र. 22.

भारतीय राज्यघटनेच्या कलमाने अस्पृश्यतेची प्रथा नष्ट करण्यात आली असून अस्पृश्यता पाळणे हा गुन्हा ठरविण्यात आला आहे ?

(१) कलम 17 (२) कलम 19 (३) कलम 21 (४) कलम 30

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेचे कलम १७ अस्पृश्यता नष्ट करते आणि कोणत्याही स्वरूपात अस्पृश्यता पाळण्यास मनाई करते. या कलमाचे उल्लंघन करणे कायद्यानुसार दंडनीय आहे.

प्र. 23.

कोणत्या कायद्याने अस्पृश्यता समाप्त करण्यात आली?

(१) 935 चा कायदा (२) 947 चा कायदा (३) 951 चा कायदा (४) 955 चा कायदा

स्पष्टीकरण: भारताच्या संविधानातील कलम १७ नुसार अस्पृश्यता पाळणे हा कायद्याने गुन्हा ठरवला आहे. या संदर्भात अस्पृश्यता (गुन्हेगारी निवारण) अधिनियम, १९५५ हा कायदा लागू करण्यात आला.

प्र. 24.

शोषणा विरुद्ध अधिकार भारतिय राज्य घटनेच्या..... अनुच्छेद मध्ये दिले आहे

(१) 0 अणि 21 (२) 3 आनि 24 (३) 2 अणि 23 (४) 5 अणि 26

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेतील अनुच्छेद २३ आणि २४ हे शोषणाविरुद्ध हक्क (Right against Exploitation) प्रदान करतात. अनुच्छेद २३ मानवी तस्करी आणि वेठबिगारीवर बंदी घालतो, तर अनुच्छेद २४ बालकांना कामावर ठेवण्यास मनाई करतो.

प्र. 25.

खालीलपैकी कोणता हक्क 'सविधानिक'' आहे परंतु मूलभूत हक्क नाही?

(१) अभिव्यक्ति स्वातंत्र्याचा हक्क (२) मालमत्तेविषयक हक्क

(३) संपूर्ण भारतात मुक्त संचार करण्याचा हक्क (४) धर्म स्वातंत्र्याचा हक्क

स्पष्टीकरण: मालमत्तेचा हक्क हा सुरुवातीला मूलभूत हक्क होता, परंतु ४४ व्या घटनादुरुस्तीने (१९७८) तो मूलभूत हक्कांमधून वगळून अनुच्छेद ३००(अ) अंतर्गत एक 'संवैधानिक' किंवा कायदेशीर हक्क बनवला गेला.

प्र. 26.

भारतीय घटनेनी प्रदान केलेल्या हक्कांमधील "धर्मस्वातंत्र्याचा हक्क" यामधे खालीलपैकी कोणत्या बाबीचा समावेश होत नाही?

(१) एखाद्या धर्माविषयी प्रवचन करण्याचा हक्क (२) एखाद्या धर्माचे पालन करण्याचा हक्क

(३) एखाद्या धर्माचा प्रसार करणेविषयी हक्क (४) सक्तीचे धर्मांतर करण्याचा हक्क

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेतील कलम २५ नुसार, प्रत्येक नागरिकाला आपल्या आवडीच्या धर्माचे पालन, आचरण आणि प्रसार करण्याचे स्वातंत्र्य आहे, परंतु सक्तीचे धर्मांतर करण्याचा हक्क यात समाविष्ट नाही.

प्र. 27.

खालीलपैकी कोणते विधान चूक आहे ?

(१) अनुच्छेद 29 च्या शिर्षकात अल्पसंख्याक शब्द आहे.

(२) अनुच्छेद 29 च्या बहुसंख्यासाठीही लागू आहेत.

(३) अल्पसंख्याकाचा निकष धर्म आणि भाषा आहे.

(४) सर्व विधाने खरी आहेत.

स्पष्टीकरण: अनुच्छेद २९ मध्ये 'अल्पसंख्याक' हा शब्द शीर्षकात नाही, परंतु तो अल्पसंख्याकांच्या हिताचे संरक्षण करतो. अनुच्छेद २९ हा केवळ अल्पसंख्याकांसाठीच नाही, तर बहुसंख्याकांसाठीही लागू होतो. अल्पसंख्याकांचा निकष धर्म आणि भाषा हा आहे. त्यामुळे, सर्व विधाने खरी नाहीत, पण दिलेल्या पर्यायांनुसार, 'सर्व विधाने खरी आहेत' हा पर्याय चुकीचा आहे कारण अनुच्छेद २९ च्या शीर्षकात 'अल्पसंख्याक' हा शब्द नाही.

प्र. 28.

खालीलपैकी कोणत्या तरतूदीद्वारे न्यायालयीन हस्तक्षेपाच्या माध्यमातून मूलभूत अधिकारांच्या संक्षणाची हमी मिळते?

(१) अनुच्छेद 32 **(२)** अनुच्छेद 25 **(३)** अनुच्छेद 14 **(४)** अनुच्छेद 30

स्पष्टीकरण: अनुच्छेद ३२ नुसार, व्यक्तींना त्यांच्या मूलभूत अधिकारांच्या अंमलबजावणीसाठी थेट सर्वोच्च न्यायालयात दाद मागण्याचा अधिकार आहे. याला 'घटनात्मक उपायांचा अधिकार' म्हणतात.

प्र. 29.

भारताच्या राज्यघटनेच्या ..... भागात नागरिकांच्या मूलभूत हक्कांविषयी तरतूदी करण्यात आल्या.

(१) पहिल्या **(२)** दुसऱ्या **(३)** तिसऱ्या **(४)** चौथ्या

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेच्या भाग ३ मध्ये कलम १२ ते ३५ पर्यंत नागरिकांच्या मूलभूत हक्कांविषयी तरतुदी आहेत.

प्र. 30.

भारतीय नागरीकांच्या .....अधिकारांचा समावेश घटनेच्या विभाग 3 कलम 14 ते 18 मध्ये केला आहे.

(१) समतेचा **(२)** धर्माचा **(३)** स्वातंत्र्याचा **(४)** शिक्षणाचा

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेच्या भाग 3 मध्ये कलम 14 ते 18 मध्ये समतेच्या अधिकारांचे वर्णन केले आहे. हे अधिकार सर्व नागरिकांना समानतेची हमी देतात.

प्र. 31.

शोषणाविरुद्धचा अधिकार भारतीय राज्यघटनेच्या ---------- अनुच्छेदांमध्ये आहेत .

(१) ० आणि २१ **(२)** ३ आणि २४ **(३)** २ आणि २५ **(४)** ५ आणि २६

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेतील अनुच्छेद २३ आणि २४ हे शोषणाविरुद्धच्या अधिकाराशी संबंधित आहेत. अनुच्छेद २३ मानवी तस्करी आणि वेठबिगारीवर बंदी घालतो, तर अनुच्छेद २४ बालकांना कामावर ठेवण्यास मनाई करतो.

प्र. 32.

भारतीय संविधान सभेतील मूलभूत हक्कांच्या उपसमितीचे अध्यक्ष कोण होते ?

(१) डॉ बाबासाहेब आंबेडकर **(२)** सरदार पटेल
(३) जवाहरलाल नेहरू **(४)** जे बी कृपलानी

स्पष्टीकरण: भारतीय संविधान सभेतील मूलभूत हक्कांच्या उपसमितीचे अध्यक्ष आचार्य जे. बी. कृपलानी होते. या समितीने मूलभूत हक्कांच्या मसुद्यावर महत्त्वपूर्ण काम केले.

प्र. 33.

खाजगी व्यक्तीविरुद्ध खालीलपैकी कोणती रिट जारी केली जाऊ शकते?

(१) बंदी प्रत्यक्षकरण **(२)** परमादेश
(३) प्रतिषेध **(४)** अधिकार पृच्छा

स्पष्टीकरण: बंदी प्रत्यक्षकरण (Habeas Corpus) ही रिट खाजगी व्यक्ती किंवा सार्वजनिक अधिकाऱ्याविरुद्ध जारी केली जाऊ शकते, जेव्हा एखाद्या व्यक्तीला बेकायदेशीरपणे ताब्यात ठेवले जाते.

प्र. 34.

भारतीय राज्यघटनेचा कोणते कलम मूलभूत अधिकारांच्या अंमलबजावणी संदर्भात सर्वोच्च न्यायालयाला विस्तृत मूळ अधिकारक्षेत्र देते?

(१) कलम 131 **(२)** कलम 132 **(३)** कलम 32 **(४)** कलम 134

स्पष्टीकरण: कलम ३२ हे भारतीय राज्यघटनेतील मूलभूत हक्कांच्या अंमलबजावणीसाठी सर्वोच्च न्यायालयाला रिट (writ) जारी करण्याचा अधिकार देते, ज्यामुळे ते विस्तृत मूळ अधिकारक्षेत्र प्रदान करते.

प्र. 35.

कायद्यासमोर सर्व समान हे भारतीय राज्य घटनेच्या कोणत्या कलमात आहे?

(१) 6 **(२)** 4 **(३)** 2 **(४)** 8

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेचे कलम १४ हे कायद्यासमोर समानता आणि कायद्याचे समान संरक्षण याबद्दल आहे.

प्र. 36.

मुलभूत हक्कावर गदा आल्यास प्रथम कोठे दाद मागता येथे?

(१) फौजदारी न्यायालस **(२)** दिवाणी न्यायालय

(३) सर्वोच्च न्यायालय **(४)** उच्च न्यायालय

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेच्या कलम ३२ नुसार, मूलभूत हक्कांचे संरक्षण करण्यासाठी व्यक्ती थेट सर्वोच्च न्यायालयात दाद मागू शकते. याला 'घटनात्मक उपायांचा अधिकार' म्हणतात.

प्र. 37.

डॉ बाबासाहेब आंबेडकरांनी संविधानाच्या कोणत्या कलमास भारतीय संविधानाचा आत्मा मानले आहे ?

(१) कलम 19 **(२)** कलम 21 **(३)** कलम 51 **(४)** कलम 32

स्पष्टीकरण: डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांनी भारतीय संविधानातील कलम ३२ ला संविधानाचा आत्मा आणि हृदय म्हटले आहे, कारण ते नागरिकांना मूलभूत हक्कांच्या संरक्षणासाठी सर्वोच्च न्यायालयात दाद मागण्याचा अधिकार देते.

प्र. 38.

खालीलपैकी कोणता हक्क हा भारतीय संविधानाच्या मूलभूत हक्कात नाही ?

(१) समतेचा हक्क **(२)** स्वातंत्र्याचा हक्क

(३) धार्मिक स्वातंत्र्याचा हक्क **(४)** मालमत्तेचा हक्क

स्पष्टीकरण: मालमत्तेचा हक्क हा मूळ संविधानात मूलभूत हक्क म्हणून समाविष्ट होता, परंतु ४४ व्या घटनादुरुस्तीने (१९७८) तो मूलभूत हक्कांमधून वगळून कायदेशीर हक्क म्हणून अनुच्छेद ३००-अ अंतर्गत समाविष्ट करण्यात आला.

प्र. 39.

कोणत्या कायद्याने अस्पृश्यता समाप्त करण्यात आली

(१) 919 **(२)** 935 **(३)** 955 **(४)** 856

स्पष्टीकरण: भारताच्या संविधानातील कलम १७ नुसार अस्पृश्यता पाळणे हा कायद्याने गुन्हा ठरवला आहे. या संदर्भात अस्पृश्यता (गुन्हेगारी निवारण) अधिनियम, १९५५ लागू करण्यात आला.

प्र. 40.

राज्यघटनेतील कोणते कलम अस्पृश्य निवारणाशी संबंधित आहे.

(१) 6 **(२)** 5 **(३)** 51 **(४)** 7

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेतील कलम १७ हे अस्पृश्यता नष्ट करते आणि कोणत्याही स्वरूपात अस्पृश्यतेचे आचरण करण्यास मनाई करते.

प्र. 41.

मूलभूत हक्कांवर गदा आल्यास कोठे दाद मागता येते ?

(१) दिवाणी न्यायालय **(२)** सर्वोच्च किंवा उच्च न्यायालयात

(३) फक्त उच्च न्यायालयात **(४)** फौजदारी न्यायालयात

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेनुसार, जर नागरिकांच्या मूलभूत हक्कांचे उल्लंघन झाले, तर ते थेट सर्वोच्च न्यायालय (कलम ३२) किंवा उच्च न्यायालयात (कलम २२६) दाद मागू शकतात.

प्र. 42.

कोणत्या कायद्याने अस्पृश्यता समाप्त करण्यात आली.

(१) 935 चा कायदा **(२)** 947 चा कायदा **(३)** 951 चा कायदा **(४)** 955 चा कायदा

स्पष्टीकरण: भारताच्या संविधानातील अनुच्छेद १७ नुसार अस्पृश्यता समाप्त करण्यात आली आहे आणि त्याचे आचरण करणे कायद्याने दंडनीय अपराध आहे. या संदर्भात अस्पृश्यता (गुन्हेगारी निवारण) अधिनियम, १९५५ लागू करण्यात आला.

प्र. 43.

खालीलपैकी कोणता हक्क हा भारतीय संविधानाच्या मूलभूत हक्कात नाही ?

(१) समानतेचा हक्क **(२)** स्वातंत्र्याचा हक्क

(३) धार्मिक स्वातंत्र्याचा हक्क **(४)** मालमत्तेचा हक्क

स्पष्टीकरण: मालमत्तेचा हक्क हा मूळ संविधानात मूलभूत हक्क म्हणून समाविष्ट होता, परंतु ४४ व्या घटनादुरुस्तीने (१९७८) तो मूलभूत हक्कांमधून वगळून अनुच्छेद ३००-अ अंतर्गत कायदेशीर हक्क म्हणून समाविष्ट करण्यात आला.

प्र. 44.

खालीलपैकी कोणता मूलभूत हक्क नाही?

(१) संपत्तीचा हक्क **(२)** भाषण स्वातंत्र्य

(३) समतेचा हक्क **(४)** धर्म स्वातंत्र्याचा हक्क

स्पष्टीकरण: संपत्तीचा हक्क हा पूर्वी मूलभूत हक्क होता, परंतु ४४ व्या घटनादुरुस्तीनुसार तो मूलभूत हक्कांमधून वगळण्यात आला आणि आता तो केवळ कायदेशीर हक्क आहे. भाषण स्वातंत्र्य, समतेचा हक्क आणि धर्म स्वातंत्र्याचा हक्क हे मूलभूत हक्क आहेत.

प्र. 45.

Q.

मूलभूत हक्क किती आहेत ?

(१) 6 **(२)** 9 **(३)** 1 **(४)** 2

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेच्या भाग III मध्ये नमूद केलेले मूलभूत हक्क सुरुवातीला सात होते, परंतु मालमत्तेचा हक्क (कलम ३१) वगळल्यानंतर आता सहा मूलभूत हक्क शिल्लक आहेत.

प्र. 46.

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर भारतीय राज्यघटनेतील खालीलपैकी कोणत्या हक्कास घटनेचा 'आत्मा आणि हृदय' म्हणतात

(अत्यंत महत्वाचा प्रश्न)

(१) समतेचा हक्क **(२)** शोषणाविरुद्धचा हक्क

(३) घटनात्मक उपायांचा हक्क **(४)** धर्म स्वातंत्र्याचा हक्क

स्पष्टीकरण: डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी भारतीय राज्यघटनेतील 'घटनात्मक उपायांचा हक्क' (कलम ३२) याला 'संविधानचा आत्मा आणि हृदय' म्हटले आहे, कारण हा हक्क इतर मूलभूत हक्कांच्या अंमलबजावणीची हमी देतो.

प्र. 47.

खालीलपैकी कोणता हक्क संविधानिक आहे परंतु मूलभूत हक्क नाही ?

(१) अभिव्यक्ती स्वातंत्र्याचा हक्क **(२)** मालमत्ते विषयक हक्क

(३) संपूर्ण भारतात मुक्त संचार करण्याचा हक्क **(४)** धर्मस्वातंत्र्याचा हक्क

स्पष्टीकरण: मालमत्तेचा हक्क हा पूर्वी मूलभूत हक्क होता, परंतु ४४ व्या घटनादुरुस्तीने तो मूलभूत हक्कांमधून वगळून संविधानिक हक्क म्हणून अनुच्छेद ३००(अ) मध्ये समाविष्ट करण्यात आला आहे. इतर पर्याय हे मूलभूत हक्क आहेत.

प्र. 48.

भारतीय राज्यघटनेतील अस्पृश्यता नष्ट करण्यासंबंधीचा कलम कोणते ?

(१) 5 **(२)** 6 **(३)** 8 **(४)** 7

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेतील कलम १७ हे अस्पृश्यता नष्ट करते आणि कोणत्याही स्वरूपात अस्पृश्यतेचे आचरण करण्यास मनाई करते.

प्र. 49.

भारतामध्ये खालीलपैकी कोणते मूलभूत हक्काचे पालक असतात?

(१) संसद **(२)** राष्ट्रपती

(३) पंतप्रधान **(४)** सर्वोच्च न्यायालय

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेनुसार, सर्वोच्च न्यायालय हे मूलभूत हक्कांचे संरक्षक (पालक) आहे. कलम ३२ नुसार, नागरिक आपल्या मूलभूत हक्कांच्या संरक्षणासाठी थेट सर्वोच्च न्यायालयात दाद मागू शकतात.

प्र. 50.

Q : प्रतिवर्षी हा दिवस "जागतिक मानवी हक्क दिवस" म्हणून पाळण्यात येतो?

(१) अ) 08 डिसेंबर **(२)** ब) 11 डिसेंबर **(३)** क) 10 डिसेंबर **(४)** ड) 31 डिसेंबर

स्पष्टीकरण: संयुक्त राष्ट्रांनी १० डिसेंबर १९४८ रोजी मानवी हक्कांच्या सार्वत्रिक जाहीरनाम्याचा स्वीकार केला, म्हणून दरवर्षी १० डिसेंबर हा दिवस 'जागतिक मानवी हक्क दिवस' म्हणून साजरा केला जातो.

प्र. 51.

सन 1978 च्या 44 व्या घटनादुरुस्तीनुसार खालीलपैकी कोणता मूलभूत हक्क काढून घेण्यात आला?

(१) संपत्तीचा अधिकार **(२)** शोषनाविरुद्धचा अधिकार

(३) स्वातंत्र्याचा अधिकार **(४)** शिक्षणाचा अधिकार

स्पष्टीकरण: सन 1978 च्या 44 व्या घटनादुरुस्तीनुसार, संपत्तीचा अधिकार (कलम 31) हा मूलभूत हक्कांमधून काढून टाकण्यात आला आणि तो केवळ कायदेशीर हक्क (कलम 300A) म्हणून ठेवण्यात आला.

प्र. 52.

भारतीय घटनेतील कोणती कलमे धार्मिक स्वातंत्र्याच्या हक्काशी संबंधित आहे?

(१) 5 ते 28 **(२)** 6 ते 29 **(३)** 0 ते 32 **(४)** 4 ते 27

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेतील कलम २५ ते २८ ही धार्मिक स्वातंत्र्याच्या हक्काशी संबंधित आहेत, जी नागरिकांना कोणत्याही धर्माचे पालन, आचरण आणि प्रसार करण्याचे स्वातंत्र्य देतात.

प्र. 53.

भारतीय संविधानाच्या 19(1) व्या कलमान्वये खालीलपैकी कोणत्या स्वातंत्र्याचा विशेषत्वाने समावेश नाही ?

(१) भाषण व अभिव्यक्ती स्वातंत्र्य

(२) मुद्रण स्वातंत्र्य

(३) बिनाशस्त्र व शांततेने सर्वत्र मुक्तपणे संचार,

(४) भारताच्या राज्यक्षेत्रात सर्वत्र मुक्तपणे संचार स्वातंत्र्य

स्पष्टीकरण: भारतीय संविधानाच्या कलम १९(१)(ब) नुसार शांततेने आणि शस्त्रांशिवाय एकत्र जमण्याचे स्वातंत्र्य आहे, परंतु 'सर्वत्र मुक्तपणे संचार' हे स्वातंत्र्य कलम १९(१)(ड) मध्ये समाविष्ट आहे. पर्याय (३) मध्ये 'बिनाशस्त्र व शांततेने सर्वत्र मुक्तपणे संचार' असे नमूद केले आहे, जे कलम १९(१)(ब) आणि १९(१)(ड) चे मिश्रण आहे आणि स्वतंत्रपणे समाविष्ट नाही.

प्र. 54.

भारतीय संविधानातील कोणत्या कलमाद्वारे नागरिकांना भाषण व अभिव्यक्ती स्वातंत्र्य दिलेले आहे.

(१) कलम 13 **(२)** कलम14 **(३)** कलम 19 **(४)** कलम 21

स्पष्टीकरण: भारतीय संविधानाच्या कलम १९ नुसार नागरिकांना भाषण आणि अभिव्यक्ती स्वातंत्र्याचा अधिकार दिला आहे.

प्र. 55.

स्वातंत्र्याचा हक्क कलम..... ते.....मध्ये देण्यात आला ?

(१) 4 ते 18 **(२)** 9 ते 22 **(३)** 5 ते 28 **(४)** 3 व 24

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेनुसार, स्वातंत्र्याचा हक्क (Right to Freedom) हा कलम १९ ते २२ मध्ये समाविष्ट आहे. यामध्ये भाषण व अभिव्यक्ती स्वातंत्र्य, शांततेने एकत्र जमण्याचे स्वातंत्र्य, संघटना स्थापन करण्याचे स्वातंत्र्य, भारतामध्ये मुक्तपणे संचार करण्याचे स्वातंत्र्य, भारताच्या कोणत्याही भागात राहण्याचे व स्थायिक होण्याचे स्वातंत्र्य आणि कोणताही व्यवसाय किंवा उपजीविका करण्याचे स्वातंत्र्य यांचा समावेश होतो.

प्र. 56.

शिक्षणाचा अधिकार हा मूलभूत अधिकार म्हणून..... या वर्षी देण्यात आला.

(१) 002 **(२)** 001 **(३)** 003 **(४)** 005

स्पष्टीकरण: शिक्षणाचा अधिकार हा भारतीय राज्यघटनेच्या कलम २१-अ अंतर्गत मूलभूत अधिकार म्हणून २००२ साली ४२ व्या घटनादुरुस्तीद्वारे समाविष्ट करण्यात आला.

प्र. 57.

भारताच्या राज्यघटनेच्या ..... भागात नागरिकांच्या मूलभूत हक्कांविषयी तरतुदी करण्यात आल्या

(१) पहिल्या **(२)** दुसऱ्या **(३)** तिसऱ्या **(४)** चौथ्या

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेच्या भाग ३ मध्ये कलम १२ ते ३५ पर्यंत नागरिकांच्या मूलभूत हक्कांविषयी तरतुदी करण्यात आल्या आहेत.

प्र. 58.

कोणत्या घटना दुरुस्तीद्वारे शिक्षणाचा अधिकार मूलभूत अधिकार म्हणून अधिकाऱ्यांमध्ये समाविष्ट करण्यात आला ?

(१) 84 वी घटना दुरुस्ती **(२)** 85 वी घटनादुरुस्ती

(३) 86 वी घटनादुरुस्ती **(४)** 87 वी घटनादुरुस्ती

स्पष्टीकरण: 86 व्या घटनादुरुस्तीने भारतीय संविधानात कलम 21A समाविष्ट करून शिक्षणाचा अधिकार मूलभूत अधिकार म्हणून घोषित केला.

प्र. 59.

असमानता ही राज्यघटनेच्या पुढील कलमाने प्रतिबंधित केली आहे ?

(१) 0 **(२)** 4 **(३)** 9 **(४)** 1

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेचे कलम १४ हे कायद्यासमोर समानता आणि कायद्याचे समान संरक्षण याबद्दल आहे, जे अप्रत्यक्षपणे असमानता प्रतिबंधित करते. तथापि, कलम १५ हे जात, धर्म, लिंग, वंश किंवा जन्मस्थान यावर आधारित भेदभावास मनाई करते, जे थेट असमानता प्रतिबंधित करते.

प्र. 60.

Q] कायद्यापुढे समानता कोणत्या कलमात सांगितली आहे ?

(१) कलम 14 **(२)** कलम 15 **(३)** कलम 16 **(४)** कलम 17

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेच्या कलम १४ नुसार, कायद्यापुढे समानता आणि कायद्याचे समान संरक्षण हे नागरिकांचे मूलभूत अधिकार आहेत.

प्र. 61.

संघटना तयार करणे हा कोणत्या प्रकारचा अधिकार आहे

(१) समानतेचा अधिकार **(२)** स्वातंत्र्याचा अधिकार

(३) मिळवणुकी विरुद्धचा अधिकार **(४)** यापैकी नाही

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेच्या कलम १९ नुसार, नागरिकांना संघटना तयार करण्याचा अधिकार हा स्वातंत्र्याच्या अधिकाराचा एक भाग आहे.

प्र. 62.

Q. भारताच्या राजघटनेच्या ---- भागात नागरिकांच्या मूलभूत हक्कांविषयी तरतुदी करण्यात आल्या आहेत ?

(१) पहिल्या **(२)** दुसऱ्या **(३)** तिसऱ्या **(४)** चौथ्या

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेच्या भाग III मध्ये कलम १२ ते ३५ पर्यंत नागरिकांच्या मूलभूत हक्कांविषयी तरतुदी करण्यात आल्या आहेत.

प्र. 63.

Q मूलभूत अधिकारातील खाजगीकरण अधिकार कोणत्या कलमामध्ये समाविष्ट करण्यात आला आहे ?

(१) जीवनाचा आणि व्यक्तिगत स्वातंत्र्याचा अधिकार
(२) समानतेचा अधिकार
(३) शोषणाविरोधाचा अधिकार
(४) धार्मिक स्वतंत्र्याचा अधिकार

स्पष्टीकरण: खाजगीकरण अधिकार हा जीवनाचा आणि व्यक्तिगत स्वातंत्र्याचा अधिकार (कलम २१) मध्ये समाविष्ट आहे. या अंतर्गत व्यक्तीला सन्मानाने जगण्याचा अधिकार मिळतो, ज्यात खाजगी मालमत्तेचा अधिकार देखील अप्रत्यक्षपणे येतो.

प्र. 64.

राज्यघटनेच्या कोणत्या कलमानुसार अस्पृश्यतेचा अंत करण्यात आला आहे ?

(१) कलम 15 (२) कलम 17 (३) कलम 19 (४) कलम 21

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेच्या कलम १७ नुसार अस्पृश्यता पाळणे हा कायद्याने दंडनीय गुन्हा आहे आणि अस्पृश्यतेचे उच्चाटन करण्याचा अधिकार देते.

★ मूलभूत हक्क (कलम १२ ते ३५) — अधिकृत उत्तरसूची (Answer Key) ★

1 **A**	2 **B**	3 **B**	4 **A**	5 **A**	6 **D**	7 **A**	8 **B**	9 **C**	10 **C**
11 **C**	12 **C**	13 **B**	14 **C**	15 **C**	16 **A**	17 **B**	18 **B**	19 **C**	20 **D**
21 **C**	22 **A**	23 **D**	24 **B**	25 **B**	26 **D**	27 **D**	28 **A**	29 **C**	30 **A**
31 **B**	32 **D**	33 **A**	34 **C**	35 **B**	36 **C**	37 **D**	38 **D**	39 **C**	40 **D**
41 **B**	42 **D**	43 **D**	44 **A**	45 **A**	46 **C**	47 **B**	48 **D**	49 **D**	50 **C**
51 **A**	52 **A**	53 **C**	54 **C**	55 **B**	56 **A**	57 **C**	58 **C**	59 **B**	60 **A**
61 **B**	62 **C**	63 **A**	64 **B**						

💡 इतर महत्त्वाची परीक्षाभिमुख माहिती व टिप्स

★ मूलभूत हक्क (Fundamental Rights - कलम १२ ते ३५) : जलद उजळणी तक्ता

- **समानतेचा हक्क (कलम १४-१८):** १४ (कायद्यापुढे समानता), १५ (भेदभावास मनाई), १६ (समान संधी), १७ (अस्पृश्यता निवारण), १८ (किताबांची समाप्ती).
- **स्वातंत्र्याचा हक्क (कलम १९-२२):** १९ (भाषण, सभा, संघटना, संचार, वास्तव्य, व्यवसाय), २० (अपराधाबद्दल दोषसिद्धी संरक्षण), २१ (जीवित व व्यक्तिगत स्वातंत्र्य), २१-A (शिक्षणाचा मूलभूत हक्क - ८६ वी घटनादुरुस्ती), २२ (काही प्रकरणांत अटक व स्थानबद्धतेपासून संरक्षण).
- **शोषणाविरुद्ध हक्क (कलम २३-२४):** २३ (मानवी व्यापार व वेठबिगारीस मनाई), २४ (कारखान्यांत बालकामगारांवर बंदी).
- **धर्मस्वातंत्र्याचा हक्क (कलम २५-२८):** २५ (सदसद्विवेकबुद्धीचे स्वातंत्र्य व धर्माचरण), २६ (धार्मिक व्यवहारांचे व्यवस्थापन), २७ (धर्माच्या संवर्धनासाठी कर देण्यापासून मुक्ती), २८ (धार्मिक शिक्षणास उपस्थित राहण्याबाबत स्वातंत्र्य).
- **सांस्कृतिक व शैक्षणिक हक्क (कलम २९-३०):** २९ (अल्पसंख्याकांच्या हितसंबंधांचे संरक्षण), ३० (शैक्षणिक संस्था स्थापन व चालवण्याचा अल्पसंख्याकांचा हक्क).
- **घटनात्मक उपायांचा अधिकार (कलम ३२):** डॉ. आंबेडकरांच्या मते 'घटनेचा आत्मा व हृदय'. ५ प्राधिलेख (Writs):
  १) *हेबियस कॉर्पस (Habeas Corpus - देहोपस्थिती):* बेकायदेशीर अटकेविरुद्ध वैयक्तिक स्वातंत्र्य.
  २) *मॅन्डॅमस (Mandamus - परमादेश):* सार्वजनिक अधिकाऱ्याला कर्तव्य पालनाचा आदेश.
  ३) *प्रोहिबिशन (Prohibition - प्रतिषेध):* कनिष्ठ न्यायालयाला अधिकार क्षेत्राबाहेर जाण्यापासून रोखणे.
  ४) *सर्शिओरारी (Certiorari - उत्प्रेषण):* कनिष्ठ न्यायालयातील खटला वरिष्ठ न्यायालयाकडे वर्ग करणे.
  ५) *को-वॉरंटो (Quo-Warranto - अधिकारपृच्छा):* बेकायदेशीरपणे पद बळकावण्यापासून रोखणे.

घटक क्रमांक 6

राज्य धोरणाची मार्गदर्शक तत्त्वे व मूलभूत कर्तव्ये

विषय : भारतीय राज्यघटना | एकूण प्रश्न : 54

ऑनलाईन सराव

प्र. 1.

खालीलपैकी कोणते उद्दिष्ट राज्यांच्या मार्गदर्शक तत्वामध्ये समाविष्ट नाही?

(१) गो हत्या थांबवणे
(२) कुटीर उद्योगांची स्थापना करणे
(३) आंतरराष्ट्रीय शांतता वृद्धिगत करणे
(४) देहांताची शिक्षा रद्द करणे

स्पष्टीकरण: राज्याच्या धोरणाची मार्गदर्शक तत्त्वे (DPSP) हे भारतीय राज्यघटनेतील एक महत्त्वाचे वैशिष्ट्य आहे. या तत्त्वांमध्ये देहांताची शिक्षा रद्द करणे समाविष्ट नाही, कारण हा विषय थेट मूलभूत अधिकारांशी किंवा कायदेशीर प्रक्रियेशी संबंधित आहे.

प्र. 2.

भारताने मार्गदर्शक तत्वे कोणत्या देशाकडून स्किारली आहेत?

(१) अमेरीका (२) जर्मनी (३) आयर्लंड (४) रशिया

स्पष्टीकरण: भारताच्या राज्यघटनेतील राज्याच्या धोरणाची मार्गदर्शक तत्त्वे (Directive Principles of State Policy) आयर्लंडच्या राज्यघटनेतून स्वीकारण्यात आली आहेत.

प्र. 3.

भारतीय राज्य घटनेच्या कोणत्या भागात मार्गदर्शक तत्त्वांचा समावेश करण्यात आला आहे ?

(१) तिसऱ्या भागात (२) पहिल्या भागात (३) चौथ्या भागात (४) दुसऱ्या भागात

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेच्या चौथ्या भागात (कलम ३६ ते ५१) राज्याच्या धोरणाची मार्गदर्शक तत्त्वे समाविष्ट केली आहेत.

प्र. 4.

भारत सरकार अधिनियम, 1935 मधील 'सूचनापत्राचा' समावेश 1950 च्या भारतीय संविधानात कसा केला आहे?

(१) मूलभूत हक्क
(२) मार्गदर्शक तत्त्वे
(३) मूलभूत कर्तव्ये
(४) केंद्र सूची

स्पष्टीकरण: भारत सरकार अधिनियम, 1935 मधील 'सूचनापत्राचा' (Instrument of Instructions) समावेश भारतीय संविधानाच्या मार्गदर्शक तत्त्वांमध्ये (Directive Principles of State Policy) करण्यात आला आहे.

प्र. 5.

योग्य कथन/ कथने ओळखा
अ) 42 व्या घटनादुरुस्तीद्वारे संविधानामध्ये मूलभूत कर्तव्य समाविष्ट करण्यात आली.
ब) 86 व्या घटनादस्तीद्वारे संविधानामध्ये 11 वे कर्तव्य (के) समाविष्ट करण्यात आले.

(१) फक्त कथन (अ)
(२) फक्त कथन (ब)
(३) दोन्ही कथने (अ) आणि (ब) बरोबर आहेत
(४) दोन्ही कथने (अ) आणि (ब) चुकीची आहेत

स्पष्टीकरण: 2 व्या घटनादुरुस्तीने (1976) संविधानात भाग IV-A अंतर्गत मूलभूत कर्तव्ये समाविष्ट केली. 86 व्या घटनादुरुस्तीने (2002) 11 वे मूलभूत कर्तव्य समाविष्ट केले.

प्र. 6.

भारतीय राज्य घटनेमध्ये आंतरराष्ट्रीय शांतता अणि सुरक्षा यांचा समावेश पुढील पैकी कशात केलेला आहे

(१) राज्य घटनेची उद्देशीका
(२) मार्गदर्शक तत्त्वे
(३) मूलभूत कर्तव्ये
(४) नववी सूची

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेतील कलम ५१ नुसार, आंतरराष्ट्रीय शांतता आणि सुरक्षितता वाढवण्यासाठी राज्याने प्रयत्न करावेत, असे मार्गदर्शक तत्त्वे नमूद केली आहेत.

प्र. 7.

Q.)भारतीय राज्यघटनेनुसार खालीलपैकी कोणते देशाच्या कारभारासाठी मूलभूत आहेत?

(१) मूलभूत हक्क
(२) मूलभूत कर्तव्ये
(३) राज्य धोरणाचे मार्गदर्शक तत्त्वे
(४) मूलभूत हक्क आणि मूलभूत कर्तव्ये

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेनुसार, राज्याच्या धोरणाची मार्गदर्शक तत्त्वे देशाच्या कारभारासाठी मूलभूत मानली जातात, जरी ती न्यायालयात अंमलबजावणीयोग्य नसली तरी.

प्र. 8.

Q.)भारतीय राज्यघटनेचे राज्य धोरणाचे मार्गदर्शक तत्त्व कोणत्या देशातील घटनांमधून घेतले गेले आहेत?

(१) ऑस्ट्रेलिया (२) अमेरिका (३) जर्मनी (४) आयरलैंड

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेतील राज्याच्या धोरणाचे मार्गदर्शक तत्त्वे आयरिश राज्यघटनेतून प्रेरित आहेत.

प्र. 9.

भारतीय संविधानामध्ये 10 मूलभूत कर्तव्य यांचा समावेश कधी करण्यात आला ?

(१) 969 (२) 951 (३) 975 (४) 976

स्पष्टीकरण: भारतीय संविधानामध्ये 10 मूलभूत कर्तव्यांचा समावेश 1976 मध्ये 42 व्या घटनादुरुस्तीद्वारे करण्यात आला.

प्र. 10.

भारतीय घटनेच्या या भागावर गांधीजींच्या तत्त्वांचा प्रभाव आढळतो.

(१) घटनेचा सरनामा (२) मार्गदर्शक तत्वे (३) मूलभूत कर्तव्य (४) मूलभूत हक्क

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेतील मार्गदर्शक तत्त्वे (Directive Principles of State Policy) हे गांधीजींच्या विचारांनी आणि तत्त्वांनी प्रेरित आहेत. यामध्ये सामाजिक आणि आर्थिक लोकशाही प्रस्थापित करण्यावर भर दिला आहे.

प्र. 11.

कोणत्या देशाकडून संविधानात मूलभूत कर्तव्य स्वीकारण्यात आली?

(१) युके (२) फ्रान्स (३) जापान (४) यु एस ए

स्पष्टीकरण: भारताच्या संविधानातील मूलभूत कर्तव्ये जपानच्या संविधानातून प्रेरित आहेत. ही कर्तव्ये संविधानाच्या भाग ४-अ मध्ये नमूद केली आहेत.

प्र. 12.

भारतीय संविधानात 10मूलभूत कर्तव्यांचा समावेश केव्हा करण्यात आला?

(१) 976 (२) 975 (३) 951 (४) 969

स्पष्टीकरण: भारतीय संविधानात 10 मूलभूत कर्तव्यांचा समावेश 1976 मध्ये 42 व्या घटनादुरुस्तीद्वारे करण्यात आला.

प्र. 13.

भारतीय संविधानाने नागरिकांना आर्थिक न्यायाची खात्री कशाद्वारे दिली?

(१) उद्देशपत्रिका (२) मूलभूत अधिकार (३) मूलभूत कर्तव्ये (४) मार्गदर्शक तत्वे

स्पष्टीकरण: भारतीय संविधानातील मार्गदर्शक तत्त्वे हे राज्याला नागरिकांना आर्थिक न्यायाची खात्री देण्यासाठी मार्गदर्शन करतात. उद्देशपत्रिका हे संविधानाचे उद्दिष्ट स्पष्ट करते, तर मूलभूत अधिकार हे नागरिकांना थेट मिळणारे हक्क आहेत.

प्र. 14.

मार्गदर्शक तत्वे कोणत्या समितीच्या शिफारशी ने घटनेत समाविष्ट केली?

(१) बलवंतराय मेहता
(२) स्वर्णसिंग समिती
(३) वर्मा समिती
(४) वसंतराव नाईक समिती

स्पष्टीकरण: मार्गदर्शक तत्त्वे (Directive Principles of State Policy) भारतीय राज्यघटनेत समाविष्ट करण्यासाठी स्वर्णसिंग समितीने शिफारस केली होती.

प्र. 15.

मार्गदर्शक तत्वांच्या प्रकरणातील कोणते कलम मादक पेयांच्या सेवनावर बंदी घालण्याशी संबंधित आहे?

(१) कलम 41 **(२)** कलम 44 **(३)** कलम 47 **(४)** कलम 38

स्पष्टीकरण: मार्गदर्शक तत्वांच्या प्रकरणातील कलम ४७ हे राज्याने लोकांच्या पोषण पातळीत आणि जीवनमानात सुधारणा करावी आणि सार्वजनिक आरोग्याच्या सुधारणेस अडथळा आणणाऱ्या मादक पेयांच्या सेवनावर बंदी घालण्याचा प्रयत्न करावा असे नमूद करते.

प्र. 16.

राज्य नीतीच्या मार्गदर्शक तत्त्वांच्या संदर्भात कोणते गुणवैशिष्ट्य गैरलागू ठरते ?

(१) मूलभूत अधिकारांशी अनुरूप **(२)** न्यायालयीन निर्णय योग्य

(३) परिवर्तनीय **(४)** कल्याणप्रद

स्पष्टीकरण: राज्य नीतीच्या मार्गदर्शक तत्त्वे ही 'अपरिवर्तनीय' (non-justiciable) आहेत, म्हणजेच ती न्यायालयाद्वारे लागू केली जाऊ शकत नाहीत. ती केवळ शासनासाठी मार्गदर्शक तत्त्वे आहेत, मूलभूत अधिकार म्हणून ती लागू करता येत नाहीत.

प्र. 17.

मुलभूत कर्तव्यांबाबत योग्य क्रम लावा.
अ) सार्वभौमत्वाचे रक्षण
ब) राष्ट्रगीताचा सन्मान क) सार्वजनिक संपत्तीचे रक्षण ड) वैज्ञानिक दृष्टिकोन निर्मिती

(१) अ,ब,क,ड **(२)** ब,अ,क,ड **(३)** ब,अ,ड,क **(४)** ड,क,ब,अ

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेच्या कलम ५१-अ नुसार, नागरिकांची मूलभूत कर्तव्ये दिली आहेत. यानुसार, राष्ट्रगीताचा सन्मान करणे, सार्वभौमत्वाचे रक्षण करणे, सार्वजनिक संपत्तीचे रक्षण करणे आणि वैज्ञानिक दृष्टिकोन विकसित करणे या क्रमाने कर्तव्यांचा उल्लेख येतो.

प्र. 18.

योग्य क्रम निवडा:
अ) भारताच्या सार्वभौमत्वाचे रक्षण करणे
ब) सार्वजनिक संपत्तीचे संरक्षण करणे क) नैसर्गिक पर्यावरणाचे रक्षण करणे ड) संविधानाचा सन्मान करणे

(१) अ, ड, क, ब **(२)** ड, अ, क, ब **(३)** ड, ब, अ, क **(४)** ड, अ, ब, क

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेनुसार, नागरिकांची मूलभूत कर्तव्ये संविधानाचा आदर करणे (कलम ५१-अ (अ)), देशाचे सार्वभौमत्व, एकता आणि अखंडता यांचे रक्षण करणे (कलम ५१-अ (क)), सार्वजनिक मालमत्तेचे संरक्षण करणे (कलम ५१-अ (फ)) आणि पर्यावरण संरक्षण व सुधारणा करणे (कलम ५१-अ (जी)) ही आहेत. त्यामुळे योग्य क्रम ड, अ, ब, क असा आहे.

प्र. 19.

Q.भारताशिवायअन्य कोणत्या लोकशाही राष्ट्राच्या राजघटनेत नागरिकांच्या मूलभूत कर्तव्यांची यादी समाविष्ट केली आहे ?

(१) अमेरिका **(२)** जपान **(३)** कॅनडा **(४)** फ्रान्स

स्पष्टीकरण: जपानच्या राज्यघटनेत नागरिकांच्या मूलभूत कर्तव्यांचा समावेश आहे, जसे की भारतीय राज्यघटनेत आहे. अमेरिका, कॅनडा आणि फ्रान्स या देशांच्या राज्यघटनेत मूलभूत कर्तव्यांची स्वतंत्र यादी नाही.

प्र. 20.

Q. कोणत्या घटनादुरुस्तीद्वारे मूलभूत कर्तव्यांचा भारतीय राजघटनेत समावेश करण्यात आला ?

(१) 2 वी दुरुस्ती **(२)** 4 वी दुरुस्ती **(३)** 61 वी दुरुस्ती **(४)** 4 वी दुरुस्ती

स्पष्टीकरण: २ व्या घटनादुरुस्तीद्वारे (१९७६) भारतीय राज्यघटनेत मूलभूत कर्तव्यांचा समावेश करण्यात आला. या दुरुस्तीने भाग ४-अ जोडला गेला, ज्यात कलम ५१-अ अंतर्गत नागरिकांची कर्तव्ये नमूद केली आहेत.

प्र. 21.

भारतीय राज्यघटनेचे कलम '51अ' कशासंबंधी आहे

(१) मूलभूत कर्तव्ये **(२)** मूलभूत हक्क **(३)** मार्गदर्शक तत्वे **(४)** राष्ट्रपती

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेचे कलम ५१अ हे नागरिकांच्या मूलभूत कर्तव्यांशी संबंधित आहे. हे कलम ४२ व्या घटनादुरुस्तीद्वारे १९७६ मध्ये समाविष्ट करण्यात आले.

प्र. 22.

भारतीय सविंधानाच्या कोणत्या कलमात समान नागरी कायद्याची तरतूद आहे

(१) 8 (२) 4 (३) 6 (४) 50

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेच्या कलम ४४ मध्ये सर्व नागरिकांसाठी समान नागरी कायद्याची तरतूद आहे. हे कलम राज्याच्या धोरणाचे मार्गदर्शक तत्त्वे या भागात येते.

प्र. 23.

राज्यघटनेत मूलभूत कर्तव्ये समाविष्ट करण्यासाठी कोणती समिती स्थापन करण्यात आली होती ?

(१) राजमन्नार समिती (२) दार आयोग (३) नाईक समिती (४) स्वर्णसिंह समिती

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेत मूलभूत कर्तव्ये समाविष्ट करण्यासाठी १९७६ मध्ये स्वर्णसिंह समितीची स्थापना करण्यात आली होती. या समितीच्या शिफारशींनुसार ४२ व्या घटनादुरुस्तीद्वारे मूलभूत कर्तव्यांचा समावेश करण्यात आला.

प्र. 24.

भारताच्या राज्यघटनेत मार्गदर्शक तत्वे कोणत्या देशाच्या राज्यघटनेवरून स्वीकारले आहे ?

(१) स्पेन (२) आयर्लंड (३) अमेरिका (४) जपान

स्पष्टीकरण: भारताच्या राज्यघटनेतील राज्याच्या धोरणाची मार्गदर्शक तत्त्वे आयर्लंडच्या राज्यघटनेवरून स्वीकारण्यात आली आहेत.

प्र. 25.

मूळ राज्यघटनेत एकूण किती मूलभूत कर्तव्ये दिली होती ?

(१) 0 (२) 1 (३) 8 (४) एकही नाही.

स्पष्टीकरण: मूळ राज्यघटनेत कोणतीही मूलभूत कर्तव्ये समाविष्ट नव्हती. ती ४२ व्या घटनादुरुस्ती, १९७६ द्वारे समाविष्ट करण्यात आली, ज्यात सुरुवातीला १० कर्तव्ये होती. नंतर ८६ व्या घटनादुरुस्ती, २००२ द्वारे ११वे कर्तव्य जोडले गेले.

प्र. 26.

पुढीलपैकी कोणते मार्गदर्शक तत्व अमलात आलेले नाही.
1. आंतरराष्ट्रीय शांतता व सुरक्षेचा पुरस्कार
2. नागरिकांसाठी समान नागरी कायदा 3. कार्यकारी मंडळाची न्यायमंडळापासून फारकत 4. ग्रामपंचायत ची स्थापना

(१) ,2 (२) ,3 (३) All (४)

स्पष्टीकरण: समान नागरी कायदा (कलम ४४) हे मार्गदर्शक तत्व अजूनही पूर्णपणे अमलात आलेले नाही, तर आंतरराष्ट्रीय शांतता व सुरक्षा (कलम ५१), कार्यकारी मंडळाची न्यायमंडळापासून फारकत (कलम ५०) आणि ग्रामपंचायतीची स्थापना (कलम ४०) ही मार्गदर्शक तत्त्वे अमलात आली आहेत.

प्र. 27.

मार्गदर्शक तत्त्वांची उद्दिष्टे देशात राजकीय लोकशाही प्रस्थापित करणे हा आहे
2.मार्गदर्शक तत्वे 1919 च्या कायद्यातील'सूचनांची साधने 'याप्रमाणे आहेत
3.मार्गदर्शक तत्त्वे न्यायप्रविष्ठ नसल्यामुळे कायद्याची घटनात्मक वैधता तपासणीसाठी त्याची मदत होत नाही

(१) फक्त 1 आणि 3 बरोबर (२) फक्त 3 योग्य
(३) वरील सर्व अयोग्य (४) आणि 2 अयोग्य

स्पष्टीकरण: मार्गदर्शक तत्त्वांचे उद्दिष्ट राजकीय लोकशाहीसोबत सामाजिक व आर्थिक लोकशाही प्रस्थापित करणे आहे. तसेच, ती न्यायप्रविष्ठ नसल्यामुळे कायद्याची घटनात्मक वैधता तपासणीसाठी मदत होत नाही. १९३५ च्या कायद्यातील 'सूचनांची साधने' या मार्गदर्शक तत्त्वांना लागू होत नाहीत.

प्र. 28.

भारतीय राज्यघटनेचे कलम '51अ' कशासंबंधी आहे

(१) राष्ट्रपती (२) मूलभूत हक्क (३) मूलभूत कर्तव्ये (४) मार्गदर्शक तत्वे

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेचे कलम ५१अ हे नागरिकांच्या मूलभूत कर्तव्यांशी संबंधित आहे. हे कलम ४२ व्या घटनादुरुस्तीद्वारे १९७६ मध्ये समाविष्ट करण्यात आले.

प्र. 29.

भारतीय सविंधानाच्या कोणत्या कलमात समान नागरी कायद्याची तरतूद आहे

(१) 2 **(२)** 4 **(३)** 8 **(४)** 9

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेच्या कलम ४४ मध्ये सर्व नागरिकांसाठी समान नागरी कायद्याची तरतूद आहे. हे कलम राज्याच्या धोरणाचे मार्गदर्शक तत्त्वे या भागात येते.

प्र. 30.

भारतीय राज्यघटनेच्या कलम _____ मध्ये नागरीकांच्या मुलभूत कर्तव्यांचा उल्लेख केला आहे.

(१) 2 ते 35 **(२)** 6 (अ) **(३)** 51 (अ) **(४)** 51

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेच्या भाग IV (अ) मध्ये कलम ५१ (अ) अंतर्गत नागरिकांची मूलभूत कर्तव्ये नमूद केली आहेत. ही कर्तव्ये ४२ व्या घटनादुरुस्ती, १९७६ द्वारे समाविष्ट करण्यात आली.

प्र. 31.

भारतीय संविधानात 10मूलभूत कर्तव्यांचा समावेश केव्हा करण्यात आला?

(१) 969 **(२)** 951 **(३)** 976 **(४)** 975

स्पष्टीकरण: भारतीय संविधानात 42 व्या घटनादुरुस्ती, 1976 द्वारे 10 मूलभूत कर्तव्यांचा समावेश करण्यात आला.

प्र. 32.

Q. राज्यनितीच्या मार्गदर्शक तत्वांच्या संदर्भात कोणते गुणवेशिष्ट गैरलागू ठरते.

(१) मूलभूत अधिकारांशी अनुरूप **(२)** न्यायालयीन निर्णय योग्य
(३) परिवर्तनीय **(४)** कल्यानप्रद

स्पष्टीकरण: राज्याच्या धोरणाची मार्गदर्शक तत्त्वे ही न्यायालयीन प्रक्रियेद्वारे लागू करता येत नाहीत, त्यामुळे ती परिवर्तनीय (enforceable) नसतात. ती केवळ मार्गदर्शक स्वरूपाची असतात.

प्र. 33.

Q. कोणत्या घटनादुरुस्तीने मूलभूत कर्तव्याचा समावेश भारतीय राज्यघनेटत करण्यात आला.

(१) 2 वी दुरुस्ती **(२)** 4 वी दुरुस्ती **(३)** 61 वी दुरुस्ती **(४)** 4 वी दुरुस्ती

स्पष्टीकरण: २ व्या घटनादुरुस्तीने (१९७६) भारतीय राज्यघटनेत मूलभूत कर्तव्यांचा समावेश करण्यात आला, जी सरदार स्वर्ण सिंग समितीच्या शिफारशींवर आधारित होती.

प्र. 34.

भारतीय राज्यघटनेमध्ये आंतरराष्ट्रीय शांतता आणि सुरक्षा यांचा समावेश पुढीलपैकी कशात केलेला आहे ?

(१) राज्यघटनेची उद्देशिका **(२)** राज्याची मार्गदर्शक तत्वे
(३) मूलभूत कर्तव्य **(४)** नववी सूची

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेतील कलम ५१ नुसार, आंतरराष्ट्रीय शांतता आणि सुरक्षा वाढवणे, राष्ट्रांमधील न्याय्य आणि सन्माननीय संबंध राखणे, आंतरराष्ट्रीय कायदे व करारांबद्दल आदर वाढवणे आणि आंतरराष्ट्रीय विवादांचे लवादाद्वारे निराकरण करण्यास प्रोत्साहन देणे हे राज्याच्या धोरणाचे मार्गदर्शक तत्त्व आहे.

प्र. 35.

भारतीय राज्य घटनेत कलम 51A कशाशी संबंधित आहे

(१) राष्ट्रपती **(२)** उपराष्ट्रपती **(३)** मूलभूत कर्तव्ये **(४)** मूलभूत तत्त्वे

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेतील कलम 51A हे नागरिकांच्या मूलभूत कर्तव्यांशी संबंधित आहे. हे कलम राज्यघटनेच्या भाग IV-A मध्ये समाविष्ट आहे.

प्र. 36.

भारतिय संविधानात 10 मूलभूत कर्तव्ये यांचा समावेश केव्हा करण्यात आला

(१) 969 **(२)** 951 **(३)** 975 **(४)** 976

स्पष्टीकरण: भारतीय संविधानात 10 मूलभूत कर्तव्ये 42 व्या घटनादुरुस्ती, 1976 द्वारे समाविष्ट करण्यात आली.

प्र. 37.

राज्य धोरणाच्या मार्गदर्शक तत्त्वांचे प्रमुख उद्दिष्ट..... हे आहे?

(१) देशात समतावादी समाज निर्माण करणे
(२) स्वातंत्र्य आणि समता यांमध्ये समतोल निर्माण
(३) कल्याणकारी राज्याचे ध्येय साध्य करणे
(४) देशाची एकता आणि एकात्मता सुनिश्चित करणे

स्पष्टीकरण: राज्य धोरणाची मार्गदर्शक तत्त्वे (DPSP) कल्याणकारी राज्याची संकल्पना प्रत्यक्षात आणण्यासाठी मार्गदर्शक ठरतात. या तत्त्वांचा उद्देश सामाजिक आणि आर्थिक लोकशाही प्रस्थापित करणे आहे.

प्र. 38.

मार्गदर्शक तत्त्वांच्या प्रकरणातील कोणत्या कलमाने दारूबंदी करण्याचे निर्देश राज्यांना दिले आहेत?

(१) कलम-41 **(२)** कलम-44 **(३)** कलम-47 **(४)** कलम-51

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेच्या 'राज्याच्या धोरणाची मार्गदर्शक तत्त्वे' या प्रकरणात कलम-47 नुसार राज्याने लोकांच्या आरोग्याच्या स्थितीत सुधारणा करणे, विषारी दारूच्या सेवनावर बंदी घालणे याला आपले कर्तव्य मानले आहे.

प्र. 39.

राज्य नीतीच्या मार्गदर्शक तत्त्वांच्या संदर्भात कोणते गुणवैशिष्ट्य गैरलागू ठरते?

(१) मूलभूत अधिकारांशी अनुरूप
(२) न्यायालयीन निर्णय योग्य
(३) परिवर्तनीय
(४) कल्याणप्रद

स्पष्टीकरण: राज्य नीतीच्या मार्गदर्शक तत्त्वे ही 'अपरिवर्तनीय' (non-justiciable) आहेत, म्हणजेच ती न्यायालयाद्वारे लागू केली जाऊ शकत नाहीत. ती केवळ मार्गदर्शक स्वरूपाची आहेत, मूलभूत अधिकारांशी सुसंगत असावी लागतात आणि राज्याच्या कल्याणासाठी असतात.

प्र. 40.

Q.)खालीलपैकी कोणते राज्याच्या धोरणासंबंधी मार्गदर्शक तत्व आहे?

(१) राज्य कोणत्याही व्यक्तिला कायद्यासमोरील समता नाकारू शकत नाही.
(२) राज्य सहा ते चौदा वर्षापर्यंतच्या सर्व मुलांना सक्तीचे व मोफत शिक्षण देईल.
(३) राज्याने बालकांच्या सुदृढ विकासासाठी संधी उपलब्ध केली पाहिजे.
(४) राज्य धर्म, वंश, जात, लिंग किंवा जन्मस्थान या कारणावरून नागरिकामध्ये भेदभाव करणार नाही.

स्पष्टीकरण: राज्याच्या धोरणासंबंधी मार्गदर्शक तत्त्वे (DPSP) हे कलम ३८ ते ५१ मध्ये नमूद केले आहेत. पर्याय ३ हे कलम ३९ (f) नुसार आहे, जे बालकांच्या सुदृढ विकासासाठी संधी उपलब्ध करण्याबद्दल बोलते.

प्र. 41.

Q.)भारतीय संविधानामध्ये ब्रिटिश संविधानातून कोणती तत्वे स्वीकारण्यात आली?
अ) राज्याची नीती निर्देशक तत्वे
ब) स्वातंत्र, समता व बंधुता क) कायद्याचे राज्य ड) कायदा निर्मिती प्रक्रिया

(१) फक्त अ, ब आणि क **(२)** फक्त ब आणि क **(३)** फक्त क आणि ड **(४)** फक्त ब, क आणि ड

स्पष्टीकरण: भारतीय संविधानाने ब्रिटिश संविधानातून 'कायद्याचे राज्य' हे तत्व स्वीकारले आहे. राज्याच्या धोरणाची मार्गदर्शक तत्त्वे आयरिश संविधानातून घेतली आहेत, तर स्वातंत्र्य, समता व बंधुता हे फ्रेंच राज्यक्रांतीतून घेतले आहे.

प्र. 42.

Q.)योग्य विधाने ओळखा.
अ) स्वर्ण सिंह समितीच्या शिफारशीनुसार मूलभूत कर्तव्यांचा समावेश संविधानात करण्यात आला.
ब) मूलभूत-कर्तव्ये फक्त भारतीय नागरिकांनाच लागू आहेत. क) केशवानंद भारती केस मूलभूत कर्तव्यांशी संबंधित आहे.

(१) अ आणि ब **(२)** ब आणि क **(३)** अ आणि क **(४)** वरीलपैकी सर्व

स्पष्टीकरण: स्वर्ण सिंह समितीच्या शिफारशीनुसार मूलभूत कर्तव्यांचा समावेश संविधानात करण्यात आला आणि ती फक्त भारतीय नागरिकांना लागू आहेत. केशवानंद भारती केस मूलभूत अधिकारांशी संबंधित आहे, कर्तव्यांशी नाही.

प्र. 43.

Q.)स्वर्णसिंग समितीने विचारलेला प्रश्न कशाशी संबंधित होता ?

(१) जम्मू-काश्मीरपेक्षा पंजाबसाठी अधिक स्वायत्तता.

(२) भारता च्या राष्ट्रपतीभिमुख कारभाराची योग्यता.

(३) मूलभूत अधिकारांच्या तुलनेत राज्य धोरणाच्या निर्देशक तत्त्वांना प्राधान्य

(४) प्रशासकीय सुधारणा.

स्पष्टीकरण: स्वर्णसिंग समितीची स्थापना मूलभूत कर्तव्यांची शिफारस करण्यासाठी झाली होती, परंतु या प्रक्रियेत राज्य धोरणाच्या निर्देशक तत्त्वांना मूलभूत अधिकारांपेक्षा अधिक प्राधान्य देण्याचा मुद्दाही विचारात घेण्यात आला.

प्र. 44.

मार्गदर्शक तत्वांमधील कलम 50 नुसार राज्यांच्या सार्वजनिक सेवांमध्ये कार्यकारी विभाग व न्यायव्यवस्था खालीलपैकी..... या कायद्याद्वारे विभक्त करण्यात आले आहेत.

(१) भारतीय दंड संहिता,1860.

(२) नागरी प्रक्रिया संहिता,1908.

(३) फौजदारी प्रक्रिया संहिता,1973.

(४) यापैकी नाही.

स्पष्टीकरण: मार्गदर्शक तत्त्वांच्या कलम 50 नुसार, राज्यांच्या सार्वजनिक सेवांमध्ये कार्यकारी विभाग आणि न्यायव्यवस्था यांना फौजदारी प्रक्रिया संहिता, 1973 (CrPC) द्वारे विभक्त करण्यात आले आहे.

प्र. 45.

भारतीय राज्यघटनेच्या कलम 44 मध्ये पुरस्कारलेला समान नागरी कायदा कोणासाठी असल्याचे तेथे नमूद केले आहे

(१) सर्व धार्मिक समूह

(२) सर्व वांशिक गट

(३) सर्व स्त्रिया व पुरुष

(४) सर्व नागरिक

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेच्या कलम ४४ मध्ये नमूद केलेला समान नागरी कायदा हा सर्व नागरिकांसाठी लागू आहे, जेणेकरून देशात कायद्याचे एकसमान पालन व्हावे.

प्र. 46.

भारतीय राज्य घटनेच्या कोणत्या अनुच्छेद अंतर्गत राज्य कृषी आणि पशुपालनाची आधुनिक आणि वैज्ञानिक प्रणाली संघटित करण्याचा प्रयत्न करते अशी तरतूद आहे

(१) अनुच्छेद 38 (२) अनुच्छेद 39 (३) अनुच्छेद 46 (४) अनुच्छेद 48

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेच्या अनुच्छेद ४८ नुसार, राज्य शासनाने कृषी आणि पशुपालनाची आधुनिक व वैज्ञानिक पद्धतींनी संघटित करण्याचा प्रयत्न करावा. हे राज्याच्या धोरणाचे मार्गदर्शक तत्त्व आहे.

प्र. 47.

खालीलपैकी कोणते भारतीय राज्यघटनेतील मूलभूत कर्तव्य नाही?

(१) भारताचे सार्वभौमत्व,एकता आणि एकात्मता यांचा आदर करणे व त्यांचे संरक्षण करणे.

(२) संविधानाचे पालन करणे तसेच राष्ट्रध्वज आणि राष्ट्रगीत यांचा आदर करणे.

(३) माणसांचा अपव्यापार आणि वेठबिगारी यांना मनाई करणे.

(४) विज्ञाननिष्ठ दृष्टिकोन आणि मानवतावाद, शोधक बुद्धी विकसित करणे.

स्पष्टीकरण: भारताच्या संविधानात माणसांचा अपव्यापार आणि वेठबिगारी यांना मनाई करणे हे मूलभूत कर्तव्य नसून ते मूलभूत अधिकार (कलम २३) अंतर्गत येते.

प्र. 48.

भारतीय राज्यघटनेचे कलम 51अ कशाशी संबंधित आहे

(१) मूलभूत कर्तव्य

(२) मूलभूत हक्क

(३) मार्गदर्शक तत्त्वे

(४) राष्ट्रपती

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेचे कलम 51अ हे नागरिकांची मूलभूत कर्तव्ये नमूद करते. ही कर्तव्ये राज्यघटनेच्या भाग IV-अ मध्ये समाविष्ट आहेत.

प्र. 49.

कोणत्या घटनादुरुस्तीनुसार मूलभूत कर्तव्य यांचा समावेश भारतीय राज्यघटनेत करण्यात आला

(१) 5 व्या **(२)** 6 व्या **(३)** 2 व्या **(४)** 4 व्या

स्पष्टीकरण: २ व्या घटनादुरुस्ती, १९७६ नुसार भारतीय राज्यघटनेत मूलभूत कर्तव्यांचा समावेश करण्यात आला.

प्र. 50.

चूकीचा पर्याय निवडा.

(१) वेलीथॉमस विरूद्ध भारतीय संघराज्य : २००२
(२) ९४० : लेक्स लोकी अहवाल
(३) हिंदू स्त्रियांचे संपत्ती व हक्क कायदा १९३७
(४) कलम ४४ : समान नागरी कायदा

स्पष्टीकरण: लेक्स लोकी अहवाल हा १९४४ मध्ये प्रकाशित झाला होता, १९४० मध्ये नाही. हा अहवाल भारतीय राज्यघटनेतील मार्गदर्शक तत्त्वांचा भाग बनला.

प्र. 51.

मार्गदर्शक तत्त्वांच्या बाबतीत अचूक विधान ओळखा.

(१) प्रेरणा : अमेरिकेची घटना
(२) घटनेचा भाग : ४ , कलम : ३४-५१
(३) मार्गदर्शक तत्त्वे न्यायप्रविष्ट आहेत.
(४) कलम ४० : ७३ वी घटनादुरुस्ती(१९९२) ग्रामपंचायत संघटन

स्पष्टीकरण: मार्गदर्शक तत्त्वे भारतीय राज्यघटनेच्या भाग ४ मध्ये कलम ३६ ते ५१ मध्ये नमूद केली आहेत. ही तत्त्वे न्यायप्रविष्ट नाहीत, परंतु देशाच्या शासनासाठी मूलभूत आहेत.

प्र. 52.

भारतीय संविधानाच्या कोणत्या भागात पंचायत राज संस्थांचे स्वयंशासनाच्या संस्था असे वर्णन आहे ?

(१) 73 वी घटनादुरुस्ती **(२)** मूलभूत हक्क
(३) उद्देशपत्रिका **(४)** राजनीतीची मार्गदर्शक तत्वे

स्पष्टीकरण: भारतीय संविधानातील 'राज्याच्या धोरणाची मार्गदर्शक तत्त्वे' या भागात पंचायत राज संस्थांना स्वयंशासनाच्या संस्था म्हणून विकसित करण्याच्या सूचना आहेत. अनुच्छेद ४० मध्ये ग्रामपंचायतींच्या स्थापनेचा उल्लेख आहे.

प्र. 53.

खालीलपैकी भारतीय नागरिकांचे कोणते मूलभूत कर्तव्य नाही ?

(१) देशाचे संरक्षण करणे
(२) नियमित कर भरणे
(३) सहा ते चौदा वर्ष दरम्यानच्या अपत्य किंवा पाल्य यास शिक्षणाच्या संधी देणे
(४) वरील एकही पर्याय योग्य नाही

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेनुसार, नियमित कर भरणे हे नागरिकांचे मूलभूत कर्तव्य नाही, तर ते कायदेशीर बंधन आहे. देशाचे संरक्षण करणे, शिक्षणाच्या संधी देणे ही मूलभूत कर्तव्ये आहेत.

प्र. 54.

कोणत्या कलमान्वये भारतात सर्वत्र समान नागरी कायद्याच्या निर्मितीचा प्रयत्न करेल ?

(१) कलम 42 अन्वये **(२)** कलम 44 अन्वये **(३)** कलम 50 अन्वये **(४)** कलम 51 अन्वये

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेतील कलम ४४ हे सर्व नागरिकांसाठी समान नागरी कायदा लागू करण्याच्या राज्याच्या प्रयत्नांशी संबंधित आहे. हे कलम राज्याच्या धोरणाचे मार्गदर्शक तत्त्वे या भागात येते.

★ राज्य धोरणाची मार्गदर्शक तत्त्वे व मूलभूत कर्तव्ये — अधिकृत उत्तरसूची (Answer Key) ★									
1 **D**	2 **C**	3 **C**	4 **B**	5 **C**	6 **B**	7 **C**	8 **D**	9 **D**	10 **B**
11 **C**	12 **A**	13 **D**	14 **B**	15 **C**	16 **C**	17 **C**	18 **D**	19 **B**	20 **A**
21 **A**	22 **B**	23 **D**	24 **B**	25 **D**	26 **D**	27 **D**	28 **C**	29 **B**	30 **C**
31 **C**	32 **C**	33 **A**	34 **B**	35 **C**	36 **D**	37 **C**	38 **C**	39 **C**	40 **C**
41 **C**	42 **A**	43 **C**	44 **C**	45 **D**	46 **D**	47 **C**	48 **A**	49 **C**	50 **B**
51 **B**	52 **D**	53 **B**	54 **B**						

💡 इतर महत्त्वाची परीक्षाभिमुख माहिती व टिप्स

★ मार्गदर्शक तत्त्वे (DPSP - भाग IV) व मूलभूत कर्तव्ये (भाग IV-A) : महत्त्वाचे मुद्दे

• **मार्गदर्शक तत्त्वांचे वर्गीकरण:** समाजवादी (कलम ३८, ३९, ३९-A, ४१, ४२, ४३, ४३-A), गांधीवादी (कलम ४० - ग्रामपंचायतींचे संघटन, ४३, ४३-B - सहकारी संस्था, ४६, ४७, ४८), उदारमतवादी-बौद्धिक (कलम ४४ - समान नागरी कायदा, ४५, ४८-A - पर्यावरण संरक्षण, ४९, ५० - न्यायव्यवस्था व कार्यकारी व्यवस्था विलगीकरण, ५१ - आंतरराष्ट्रीय शांतता).

• **मूलभूत कर्तव्ये:** स्वर्णसिंह समितीच्या शिफारशीनुसार ४२ व्या घटनादुरुस्तीने (१९७६) समाविष्ट (यूएसएसआर कडून स्वीकार). सुरुवातीला १० कर्तव्ये, ८६ व्या घटनादुरुस्तीने (२००२) ११ वे कर्तव्य जोडले. ही कर्तव्ये न्यायप्रविष्ट नाहीत.

घटक क्रमांक 7

घटनादुरुस्ती व मूलभूत संरचना सिद्धांत

विषय : भारतीय राज्यघटना | एकूण प्रश्न : **37**

ऑनलाईन सराव

प्र. 1.

राज्यघटनेच्या दुरुस्तीसाठी कोणते कलम वापरले जाते?

(१) कलम 27 (२) कलम 368 (३) कलम 370 (४) कलम 352

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेच्या कलम ३६८ नुसार संसदेला राज्यघटनेत दुरुस्ती करण्याचा अधिकार आहे. या कलमामध्ये दुरुस्तीची प्रक्रिया देखील नमूद केली आहे.

प्र. 2.

2 वी घटनादुरुस्ती किती साली संमत करण्यात आली?

(१) 974 (२) 975 (३) 976 (४) यापैकी नाही

स्पष्टीकरण: 2 वी घटनादुरुस्ती, जी 'लघु संविधान' म्हणूनही ओळखली जाते, 1976 साली संमत करण्यात आली. या दुरुस्तीने भारतीय राज्यघटनेत अनेक महत्त्वपूर्ण बदल केले.

प्र. 3.

भारतीय राज्यघटनेत कोणते कलम हे घटना दुरुस्तीची प्रक्रिया सांगते?

(१) कलम 368 (२) कलम 358 (३) कलम 367 (४) यापैकी तिन्ही

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेतील कलम ३६८ हे संसदेला राज्यघटनेत दुरुस्ती करण्याचा अधिकार आणि त्याची प्रक्रिया स्पष्ट करते.

प्र. 4.

भारतीय राज्यघटनेतील कोणते कलम घटनादुरुस्ती शी संबंधित आहे?

(१) 68 (२) 72 (३) 69 (४) 73

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेतील कलम ३६८ हे घटनादुरुस्तीच्या प्रक्रियेशी संबंधित आहे. या कलमाद्वारे संसदेला भारतीय राज्यघटनेत सुधारणा करण्याचा अधिकार मिळतो.

प्र. 5.

कोणत्या घटना दुरुस्तीचे वर्णन मिनी घटना म्हणून केले जाते?

(१) 4 वी (२) 6 वी (३) 2 वी (४) 2 वी

स्पष्टीकरण: 2 व्या घटना दुरुस्तीला 'मिनी घटना' म्हणून ओळखले जाते कारण तिने राज्यघटनेच्या अनेक महत्त्वाच्या भागांमध्ये बदल केले, ज्यात प्रस्तावना, मूलभूत कर्तव्ये आणि मार्गदर्शक तत्त्वे यांचा समावेश आहे.

प्र. 6.

Q.) राज्यघ्रटनेच्या "मूलभूत संरचनेचा" सिध्दांत सर्वोच्च न्यायालयाने कोणत्या खटल्यात प्रतिपादित केला.

(१) गोलकनाथ खटला (२) केशवानंद भारती खटला

(३) मिनव्हा मिल्स खटला (४) न्यायाधीश स्थानांतर खटला

स्पष्टीकरण: सर्वोच्च न्यायालयाने केशवानंद भारती खटल्यात (१९७३) राज्यघटनेच्या मूलभूत संरचनेचा सिद्धांत प्रतिपादित केला, ज्यानुसार संसद राज्यघटनेत बदल करू शकते, परंतु तिची मूलभूत संरचना बदलू शकत नाही.

प्र. 7.

4 व्या घटनादुरुस्तीने मूलभूत अधिकारांच्या यादीतून कोणता अधिकार काढून टाकण्यात आला ?

(१) समानतेचा अधिकार (२) स्वातंत्र्याचा अधिकार
(३) संपत्तीचा अधिकार (४) शैक्षणीक अधिकार

स्पष्टीकरण: ४ व्या घटनादुरुस्तीने (१९७८) संपत्तीच्या अधिकाराला (कलम ३१) मूलभूत अधिकारांच्या यादीतून वगळून, त्याला केवळ कायदेशीर अधिकार (कलम ३००-अ) म्हणून स्थान दिले.

प्र. 8.

पहिली घटना दुरुस्ती कधी झाली?

(१) 952 (२) 965 (३) 951 (४) 955

स्पष्टीकरण: भारताची पहिली घटना दुरुस्ती १९५१ मध्ये झाली, ज्यामध्ये जमीन सुधारणा आणि इतर काही कायदे समाविष्ट करण्यात आले.

प्र. 9.

घटनेच्या खालीलपैकी कोणत्या कलमांमध्ये घटनादुरुस्तीच्या पद्धतीची तरतूद आहे?

(१) 68 (२) 66 (३) 56 (४) 70

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेच्या कलम ३६८ मध्ये घटनादुरुस्तीच्या प्रक्रियेची तरतूद दिली आहे. या कलमाद्वारे संसदेला भारतीय राज्यघटनेत सुधारणा करण्याचा अधिकार मिळतो.

प्र. 10.

घटनेच्या खालीलपैकी कोणत्या कलमांमध्ये घटनादुरुस्तीच्या पद्धतीची तरतूद आहे ?

(१) 68 (२) 65 (३) 28 (४) 60

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेच्या कलम ३६८ मध्ये घटनादुरुस्तीच्या पद्धतीची तरतूद आहे. हे कलम संसदेला राज्यघटनेत सुधारणा करण्याचा अधिकार देते.

प्र. 11.

4 व्या घटनादुरुस्तीनुसार संपत्तीविषयक मूलभूत हक्क भाग 3 मधून काढून पुढीलपैकी कोणत्या भागात टाकण्यात आला ?

(१) भाग 12 (२) भाग 13 (३) भाग 19 (४) भाग 19

स्पष्टीकरण: ४ व्या घटनादुरुस्तीनुसार, संपत्तीचा अधिकार हा मूलभूत अधिकार (भाग ३) मधून काढून भाग १२ मध्ये अनुच्छेद ३००(अ) अंतर्गत कायदेशीर अधिकार म्हणून समाविष्ट करण्यात आला.

प्र. 12.

मोरारजी देसाई सरकारने (जनता पार्टी सरकारने) पुढीलपैकी कोणकोणत्या घटनादुरूस्ती केल्या आहेत.
अ) 43 वी
ब) 44 वी क) 45 वी ड) 46 वी

(१) केवळ ब (२) अ, ब (३) अ, ब, क (४) अ, ब, क, ड

स्पष्टीकरण: मोरारजी देसाई यांच्या नेतृत्वाखालील जनता पक्षाच्या सरकारने 43 वी आणि 44 वी घटनादुरुस्ती केली. 45 वी घटनादुरुस्ती 1980 मध्ये झाली आणि 46 वी घटनादुरुस्ती 1982 मध्ये झाली.

प्र. 13.

पुढीलपैकी कोणत्या घटनादुरूस्तीनुसार सेवा कर विषयक कलम 268A आणि केंद्रसुचीतील 92C हा विषय रद्द करण्यात आला.

(१) 80 वी (२) 88 वी (३) 00 वी (४) यापैकी नाही

स्पष्टीकरण: 88 व्या घटनादुरुस्तीनुसार सेवा कर विषयक कलम 268A आणि केंद्रसूचीतील 92C हा विषय रद्द करण्यात आला.

प्र. 14.

पुढील विधाने वाचून योग्य पर्याय निवडा

अ)घटनादुरुस्ती विषयक तरतुदींचा समावेश असलेल्या भाग 20 मध्ये केवळ एकाच कलमाचा समावेश आहे.

ब) कलम 368 संदर्भात आतापर्यंत 7 वी, 24वी, 42 वी आणि 101वी इ. घटनादुरुस्ती झाल्या आहेत.

(१) केवळ अ बरोबर (२) केवळ ब बरोबर (३) दोन्ही बरोबर (४) दोन्ही चूक

स्पष्टीकरण: भाग २० मध्ये घटनादुरुस्ती विषयक तरतुदी कलम ३६८ मध्ये आहेत, जे एकच कलम आहे. मात्र, कलम ३६८ संदर्भात ७ वी, २४ वी, ४२ वी आणि १०१ वी घटनादुरुस्ती झाल्या आहेत हे विधान चुकीचे आहे. यापैकी काही घटनादुरुस्त्या कलम ३६८ शी थेट संबंधित नाहीत किंवा त्या संदर्भात इतरही अनेक दुरुस्त्या झाल्या आहेत.

प्र. 15.

घटनादुरुस्ती विधेयका संबंधी पुढील विधानांचा विचार करा.

अ)घटनादुरुस्ती विधेयकाला राष्ट्रपतीची संमती द्यावीच लागते.

ब) वरील तरतूद मूळ घटनेत नव्हती, ती 42 व्या - घटनादुरुस्तीने समाविष्ठ करण्यात आली.

(१) केवळ अ बरोबर (२) केवळ ब बरोबर (३) दोन्ही बरोबर (४) दोन्ही चुक

स्पष्टीकरण: घटनादुरुस्ती विधेयकाला राष्ट्रपतीची संमती आवश्यक आहे, परंतु ही तरतूद 24 व्या घटनादुरुस्तीने (1971) समाविष्ट करण्यात आली, 42 व्या घटनादुरुस्तीने नाही. त्यामुळे दोन्ही विधाने चुकीची आहेत.

प्र. 16.

पहिली घटना दुरुस्ती..... साली झाली?

(१) 951 (२) 955 (३) 965 (४) 952

स्पष्टीकरण: भारताच्या संविधानातील पहिली घटनादुरुस्ती १९५१ साली झाली, ज्याद्वारे नऊ अनुसूची संविधानात समाविष्ट करण्यात आल्या.

प्र. 17.

भारताच्या घटनादुरुस्तीचे अधिकार _____ ला आहेत.

(१) भारतीय जनता (२) कार्यकारी मंडळ

(३) कायदेमंडळ (४) सर्वोच्च न्यायालय

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेनुसार, संविधानात बदल करण्याचा किंवा घटनादुरुस्ती करण्याचा अधिकार केवळ संसदेला (कायदेमंडळ) आहे. हे कलम ३६८ मध्ये नमूद केले आहे.

प्र. 18.

भारतीय राज्यघटनेत कोणत्या कलमानुसार घटनादुरुस्ती होते ?

(१) कलम 300 (२) कलम 306 (३) कलम 368 (४) कलम 312

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेतील कलम ३६८ हे घटनादुरुस्तीच्या प्रक्रियेशी संबंधित आहे. या कलमानुसार संसदेला राज्यघटनेत सुधारणा करण्याचा अधिकार आहे.

प्र. 19.

योग्य पर्याय निवडा.

अ. घटनादुरुस्ती केवळ संसद करू शकते.

ब. घटनादुरुस्ती विधेयक प्रथम लोकसभेत ठेवावे लागते.

(१) अ बरोबर (२) ब बरोबर

(३) अ व ब दोन्ही बरोबर (४) अ व ब दोन्ही चूक

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेनुसार, घटनादुरुस्ती करण्याचा अधिकार केवळ संसदेला आहे आणि घटनादुरुस्ती विधेयक कोणत्याही सभागृहात (लोकसभा किंवा राज्यसभा) मांडले जाऊ शकते.

प्र. 20.

भारताच्या घटना दुरुस्तीचे अधिकार _____ ला आहे.

(१) भारतीय जनता **(२)** कार्यकारी मंडळ

(३) कायदे मंडळ **(४)** सर्वोच्च न्यायालय

स्पष्टीकरण: भारतीय संविधानानुसार, घटनादुरुस्तीचे अधिकार संसदेला (कायदेमंडळ) आहेत. संसदेच्या दोन्ही सभागृहांनी विशिष्ट बहुमताने विधेयक मंजूर केल्यास घटनेत दुरुस्ती करता येते.

प्र. 21.

भारतीय राज्यघटना मूलभूत हक्काने मार्गदर्शक तत्त्वांचा योग्य संतुलनावर आधारलेली आहे असे सर्वोच्च न्यायालयाने या खटलात अधोरेखित केले आहे.

(१) केशवानंद भारती खटला १९७३ **(२)** गोलकनाथ खटला १९६७

(३) मिनार्व्हा मिल्स कटला १९८० **(४)** संपक्कम दोराई राजन खटला १९५१

स्पष्टीकरण: मिनार्व्हा मिल्स खटला (१९८०) मध्ये सर्वोच्च न्यायालयाने मूलभूत हक्क आणि मार्गदर्शक तत्त्वे यांच्यातील संतुलन हे भारतीय राज्यघटनेच्या मूलभूत संरचनेचा भाग असल्याचे स्पष्ट केले.

प्र. 22.

बरोबर नसलेले विधान ओळखा

A) अनुच्छेद 169 च्या तरतुदी मधील दुरुस्तीसाठी निम्या घटक राज्यांच्या संमतीची आवश्यकता आहे.

B) परिशिष्ट पाच व सहा मध्ये संसदेच्या साध्या बहुमताने दुरुस्ती करता येते

(१) फक्त A **(२)** फक्त B **(३)** दोन्ही **(४)** यापैकी नाही

स्पष्टीकरण: अनुच्छेद 169 नुसार विधान परिषदेच्या निर्मिती किंवा समाप्तीसाठी संसदेच्या साध्या बहुमताची आवश्यकता असते, घटक राज्यांच्या संमतीची नाही. तसेच, परिशिष्ट पाच व सहा मध्ये दुरुस्तीसाठी विशेष बहुमताची आवश्यकता असते, साध्या बहुमताची नाही.

प्र. 23.

खालीलपैकी कोणत्या घटनादुरुस्तीद्वारे भारतीय राज्यघटनेतील कलम - 45 मधील विषयामध्ये बदल करण्यात आला?

(१) 2 वी घटनादुरुस्ती **(२)** 4 वी घटनादुरुस्ती

(३) 86 वी घटनादुरुस्ती **(४)** 97 वी घटनादुरुस्ती

स्पष्टीकरण: 86 व्या घटनादुरुस्तीने (2002) कलम 45 मध्ये बदल करून शिक्षणाचा अधिकार मूलभूत अधिकार म्हणून स्थापित केला आणि कलम 21A जोडले. तसेच, कलम 45 मध्ये 'सहा वर्षांखालील बालकांसाठी बालपणीची काळजी आणि शिक्षणाची तरतूद' असा बदल करण्यात आला.

प्र. 24.

Q.)पुढील दोन विधानांपैकी कोणते योग्य आहे?

अ) लोकसभेत पारीत झालेला 24 व्या घटना दुरूस्तीचा प्रस्ताव राज्यसभेत दोन मतांनी पराभूत झाला.

ब) ही दुरूस्ती भारताच्या पूर्वीच्या राज्यांच्या खाजगी बिदागी व सवलती बंद करण्याबाबतची होती.

(१) फक्त अ **(२)** फक्त ब **(३)** दोन्ही **(४)** एकही नाही

स्पष्टीकरण: 4 वी घटनादुरुस्ती लोकसभा आणि राज्यसभा या दोन्ही सभागृहांमध्ये बहुमताने मंजूर झाली होती आणि ती खाजगी बिदागी व सवलती बंद करण्याशी संबंधित होती. त्यामुळे विधान 'अ' चुकीचे आहे आणि विधान 'ब' योग्य आहे.

प्र. 25.

योग्य विधानाचा पर्याय ओळखा.

a)घटनादुरुस्ती विधेयक संसदेत राष्ट्रपतींच्या पूर्व संमतीनेच मांडलेले असते त्यामुळेच ते पुनर्विचारार्थ पाठवत नाहीत.

b)घटनादुरुस्ती विधेयक घटनेच्या मूलभूत हक्काना बाधा आणणारे असले तरीही राष्ट्रपती त्याला समंती देतात.

(१) फक्त a. **(२)** फक्त b. **(३)** दोन्ही. **(४)** दोन्ही नाही.

स्पष्टीकरण: घटनादुरुस्ती विधेयक राष्ट्रपतींच्या पूर्व संमतीशिवाय मांडले जाऊ शकते आणि राष्ट्रपतींना ते पुनर्विचारार्थ परत पाठवण्याचा अधिकार आहे. तसेच, मूलभूत हक्कांना बाधा आणणारे विधेयक राष्ट्रपती संमती देण्यास बांधील नाहीत.

प्र. 26.

घटनादुरुस्तीचा अर्थ लावण्याचा अंतिम अधिकार खालीलपैकी कोणा-कोणाला आहे.

a)कार्यकारी मंडळ. b)राष्ट्रपती.

c)सर्वोच्च न्यायालय. d)लोकसभा अध्यक्ष.

(१) फक्त bc. **(२)** फक्त b. **(३)** फक्त c. **(४)** फक्त bd.

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेनुसार, घटनादुरुस्तीचा अर्थ लावण्याचा आणि तिची घटनात्मकता तपासण्याचा अंतिम अधिकार सर्वोच्च न्यायालयाला आहे. कार्यकारी मंडळ, राष्ट्रपती किंवा लोकसभा अध्यक्ष यांना हा अधिकार नाही.

प्र. 27.

खालीलपैकी कोणत्या खटल्यामध्ये पाहिल्या घटनादुरुस्तीच्या घटनात्मक वैधतेस आव्हान देण्यात आले होते.

(१) ए. के. गोपालन खटला. **(२)** शंकरी प्रसाद खटला.

(३) वामनराव खटला. **(४)** गोलखनाथ खटला.

स्पष्टीकरण: शंकरी प्रसाद देव खटल्यामध्ये (१९५१) सर्वोच्च न्यायालयाने पहिल्या घटनादुरुस्तीची घटनात्मक वैधता कायम ठेवली. या खटल्यात असे मानले गेले की संसदेला मूलभूत अधिकार संसदेच्या घटनादुरुस्ती करण्याच्या अधिकारावर मर्यादा घालता येत नाही.

प्र. 28.

खालीलपैकी कोणत्या घटना दुरुस्तीने भारतीय राज्यघटनेतील कलम 45 मधील विषयांमध्ये बदल करण्यात आला?

(१) 2 वी घटना दुरुस्ती **(२)** 4 वी घटना दुरुस्ती

(३) 86 वी घटना दुरुस्ती **(४)** 97 वी घटना दुरुस्ती

स्पष्टीकरण: ८६ व्या घटना दुरुस्तीने (२००२) भारतीय राज्यघटनेतील कलम ४५ मध्ये बदल करून शिक्षणाचा अधिकार मूलभूत अधिकार म्हणून स्थापित केला आणि बालकांना वयाच्या १४ वर्षांपर्यंत मोफत व सक्तीचे शिक्षण देण्याची तरतूद केली.

प्र. 29.

भारतीय राज्यघटनेतील 61 वी घटना दुरुस्ती खालीलपैकी कोणत्या बाबींशी संबंधित आहे?

(१) अनुसूचित जाती व अनुसूचित जमातींसाठी आरक्षण.

(२) निवडणुकीतील गुन्हेगारी प्रवृत्तींना आळा घालणे.

(३) मतदाराची वयोमर्यादा 21 वरून 18 वर्षे करणे.

(४) निवडणूक आयुक्तांची संख्या ठरविणे.

स्पष्टीकरण: ६१ व्या घटना दुरुस्तीने (१९८९) मतदाराचे वय २१ वरून १८ वर्षे केले. यामुळे तरुणांना मतदानाचा हक्क मिळाला.

प्र. 30.

03 वी घटनादुरुस्ती खालीलपैकी कशाशी संबंधित आहे?

(१) वस्तू व सेवा कर. **(२)** राष्ट्रीय मागासवर्गीय आयोग.

(३) आर्थिक मागास वर्गांना दहा टक्के आरक्षण. **(४)** भारत-बांगलादेश करार.

स्पष्टीकरण: 03 व्या घटनादुरुस्तीने भारतीय संविधानात कलम 15(6) आणि 16(6) समाविष्ट केले, ज्यामुळे आर्थिकदृष्ट्या दुर्बळ घटकांना (EWS) शिक्षणात आणि नोकऱ्यांमध्ये 10% आरक्षण मिळाले.

प्र. 31.

खालीलपैकी कोणत्या प्रकरणात भारताच्या सर्वोच्च न्यायालयाने राज्य घटनेच्या मूलभूत संरचनेत संस्थेला बदल करता येणार नाही असा निर्णय दिला ?

(१) शंकरी प्रसाद विरुद्ध भारत सरकार **(२)** गोलकनाथ विरुद्ध पंजाब राज्य

(३) केशवानंद भारती विरुद्ध केरळ राज्य **(४)** मिनर्वा मिल लि.विरुद्ध भारत सरकार

स्पष्टीकरण: केशवानंद भारती विरुद्ध केरळ राज्य (१९७३) या प्रकरणात सर्वोच्च न्यायालयाने निर्णय दिला की संसदेला घटनेच्या मूलभूत संरचनेत बदल करण्याचा अधिकार नाही.

प्र. 32.

भारतीय घटनेतील 120 वी दुरुस्ती विधेयक कोणत्या क्षेत्राशी संबंधित आहे ?

(१) न्यायालयीन नियुक्ती
(२) सहकार
(३) शिक्षण
(४) निवडणूक सुधार

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेतील 120 वी घटनादुरुस्ती विधेयक हे न्यायालयीन नियुक्तींशी संबंधित आहे. या विधेयकाद्वारे न्यायव्यवस्थेतील नियुक्ती प्रक्रियेत बदल सुचवण्यात आले होते.

प्र. 33.

कोणत्या घटनादुरुस्तीनुसार केंद्रातील मंत्र्यांची संख्या लोकसभेच्या एकूण सदस्यसंख्येच्या 15 टक्के पेक्षा जास्त असणार नाही असे सांगितले?

(१) 95 **(२)** 93 **(३)** 91 **(४)** 97

स्पष्टीकरण: ९१ व्या घटनादुरुस्तीनुसार, केंद्र आणि राज्यांमधील मंत्रिमंडळाचा आकार विधानमंडळाच्या एकूण सदस्यांच्या १५% पेक्षा जास्त नसावा, असे निश्चित करण्यात आले.

प्र. 34.

प्रतिबंधात्मक स्थानबद्धता कालावधी खालील कोणत्या घटना दुरुस्तीने कमी करण्यात आला ?

(१) 52 वी घटनादुरुस्ती 1985
(२) 2 वी घटनादुरुस्ती 1976
(३) 4 वी घटनादुरुस्ती 1971
(४) 4 वी घटनादुरुस्ती 1978

स्पष्टीकरण: प्रतिबंधात्मक स्थानबद्धतेचा कालावधी ४४ व्या घटनादुरुस्ती १९७८ द्वारे कमी करण्यात आला. या दुरुस्तीने काही विशिष्ट परिस्थितीत प्रतिबंधात्मक स्थानबद्धतेचा कालावधी वाढवण्याचे अधिकार संसदेला दिले, परंतु सामान्य परिस्थितीत तो कमी केला.

प्र. 35.

खालीलपैकी कोणत्या खटल्याचा परिणाम म्हणून संसदेने 24 वी घटनादुरुस्ती कायदा संमत केला .

(१) गोलकनाथ खटला
(२) मिनर्व्हा मिल्स खटला
(३) केशवानंद भारती खटला
(४) शंकरी प्रसाद खटला

स्पष्टीकरण: गोलकनाथ खटल्याच्या (1967) निकालामुळे संसदेच्या मूलभूत अधिकारांमध्ये बदल करण्याच्या अधिकारावर मर्यादा आल्या होत्या. या निकालाला प्रतिसाद म्हणून, संसदेने 24 वी घटनादुरुस्ती कायदा, 1971 संमत केला, ज्याने संसदेला मूलभूत अधिकारांसह संविधानाच्या कोणत्याही भागामध्ये दुरुस्ती करण्याचा अधिकार पुन्हा स्थापित केला.

प्र. 36.

राष्ट्रीय न्यायिक नियुक्ति आयोग सर्वोच्च न्यायालयाने अवैध ठरवल्यामुळे कोणती घटनादुरुस्ती घटनाबाह्य झाली आहे ?

(१) 97 वी **(२)** 98 वी **(३)** 99 वी **(४)** 00 वी

स्पष्टीकरण: राष्ट्रीय न्यायिक नियुक्ती आयोग (NJAC) स्थापन करणारी ९९ वी घटनादुरुस्ती सर्वोच्च न्यायालयाने अवैध ठरवली, ज्यामुळे ती घटनाबाह्य ठरली.

प्र. 37.

“संविधान (127 वी दुरुस्ती) विधेयक-2021”

1. OBC यादी तयार करण्याचे अधिकार राज्य सरकारांना परत देण्यासंबंधीची तरतूद या विधेयकात आहे. 2. ते ‘कलम 342A’ याच्या परिशिष्ट 1 आणि 2 यामध्ये दुरुस्ती करते. दिलेल्यापैकी कोणते विधान चुकीचे आहे?

(१) फक्त 1 **(२)** फक्त 2 **(३)** आणि 2 **(४)** एकही नाही

स्पष्टीकरण: 27 व्या घटनादुरुस्तीने राज्य सरकारांना इतर मागासवर्गांची (OBC) यादी तयार करण्याचे अधिकार परत दिले आहेत, त्यामुळे पहिले विधान बरोबर आहे. हे विधेयक कलम 342A मध्ये दुरुस्ती करते, परंतु ते परिशिष्टात नाही, त्यामुळे दुसरे विधान चुकीचे आहे.

★ घटनादुरुस्ती व मूलभूत संरचना सिद्धांत — अधिकृत उत्तरसूची (Answer Key) ★									
1 **B**	2 **C**	3 **A**	4 **A**	5 **D**	6 **B**	7 **C**	8 **C**	9 **A**	10 **A**
11 **A**	12 **B**	13 **B**	14 **D**	15 **D**	16 **A**	17 **C**	18 **C**	19 **C**	20 **C**
21 **C**	22 **C**	23 **C**	24 **B**	25 **D**	26 **C**	27 **B**	28 **C**	29 **C**	30 **C**
31 **C**	32 **A**	33 **C**	34 **D**	35 **A**	36 **C**	37 **B**			

💡 इतर महत्त्वाची परीक्षाभिमुख माहिती व टिप्स

★ महत्त्वाच्या घटनादुरुस्त्या (Constitutional Amendments) : अतिसंभाव्य तक्ता

- **७ वी (१९५६):** भाषिक प्रांतरचना, अ, ब, क, ड वर्ग रद्द, एकाच व्यक्तीची दोन राज्यांत राज्यपालपदी नेमणूक शक्य.
- **४२ वी (१९७६ - लघु राज्यघटना / Mini Constitution):** सरनाम्यात 'समाजवादी', 'धर्मनिरपेक्ष', 'अखंडता' शब्द जोडले; मूलभूत कर्तव्ये (भाग IV-A, ५१-A) समाविष्ट; लोकसभा/विधानसभा मुदत ६ वर्षे केली.
- **४४ वी (१९७८):** संपत्तीचा हक्क मूलभूत हक्कातून वगळून कायदेशीर हक्क (३००-A) केला; 'अंतर्गत अशांतता' ऐवजी 'सशस्त्र बंड' शब्द आणला; कलम २० व २१ राष्ट्रीय आणीबाणीतही निलंबित होत नाहीत.
- **५२ वी (१९८५):** पक्षांतरबंदी कायदा (१० वी अनुसूची जोडली).
- **६१ वी (१९८८):** मतदानाचे वय २१ वरून १८ वर्षे केले.
- **७३ वी व ७४ वी (१९९२):** ग्रामीण पंचायतराज (११ वी अनुसूची - २९ विषय) व नागरी स्थानिक स्वराज्य (१२ वी अनुसूची - १८ विषय) यांना घटनात्मक दर्जा.
- **८६ वी (२००२):** ६ ते १४ वयोगटातील मोफत शिक्षण (कलम २१-A), ४५ मधील बदल, आणि ११ वे मूलभूत कर्तव्य (५१-A(k)).
- **९१ वी (२००३):** मंत्रिमंडळाचा कमाल आकार कनिष्ठ सभागृहाच्या १५% (किमान १२ मंत्री) मर्यादित केला.
- **१०१ वी (२०१६):** वस्तू व सेवा कर (GST - कलम २४६-A, २६९-A, २७९-A).
- **१०३ वी (२०१९):** आर्थिकदृष्ट्या दुर्बल घटकांसाठी (EWS) १०% आरक्षण (कलम १५(६) व १६(६)).
- **१०५ वी (२०२१):** सामाजिक व शैक्षणिकदृष्ट्या मागास वर्ग (SEBC) ओळखण्याचे राज्यांचे अधिकार पुनर्संचयित.

घटक क्रमांक 8

केंद्र सरकार — राष्ट्रपती, उपराष्ट्रपती, पंतप्रधान व मंत्रिमंडळ

विषय : भारतीय राज्यघटना | एकूण प्रश्न : 64

ऑनलाईन सराव

प्र. 1.

भारताचे सध्याचे गृहमंत्री कोण.

(१) एकनाथ शिंदे (२) देवेंद्र फडणवीस (३) अजित पवार (४) यापैकी नाही

स्पष्टीकरण: भारताचे सध्याचे गृहमंत्री अमित शाह आहेत. एकनाथ शिंदे महाराष्ट्राचे मुख्यमंत्री आहेत, देवेंद्र फडणवीस महाराष्ट्राचे उपमुख्यमंत्री आहेत आणि अजित पवार महाराष्ट्राचे दुसरे उपमुख्यमंत्री आहेत.

प्र. 2.

भारताचे सध्याचे गृहमंत्री कोण

(१) एकनाथ शिंदे (२) देवेंद्र फडणवीस (३) अजित पवार (४) अमित शहा

स्पष्टीकरण: भारताचे सध्याचे गृहमंत्री अमित शहा आहेत. हा प्रश्न भारतीय राजकारणातील सध्याच्या घडामोडींशी संबंधित आहे.

प्र. 3.

द्रौपदी मुर्मू या भारताच्या कितव्या महिला राष्ट्रपती आहेत

(१) 5 व्या (२) 4 व्या (३) ल्या (४) व्या

स्पष्टीकरण: द्रौपदी मुर्मू या भारताच्या दुसऱ्या महिला राष्ट्रपती आहेत. त्यांच्या आधी प्रतिभाताई पाटील या पहिल्या महिला राष्ट्रपती होत्या.

प्र. 4.

भारताचे सध्याचे गृहमंत्री कोण.

(१) एकनाथ शिंदे (२) देवेंद्र फडणवीस (३) नरेंद्र मोदीं (४) यापैकी नाही

स्पष्टीकरण: भारताचे सध्याचे गृहमंत्री अमित शाह आहेत. एकनाथ शिंदे महाराष्ट्राचे मुख्यमंत्री आहेत, देवेंद्र फडणवीस महाराष्ट्राचे उपमुख्यमंत्री आहेत आणि नरेंद्र मोदी भारताचे पंतप्रधान आहेत.

प्र. 5.

द्रौपदी मुर्मू ह्या कितव्या महिला राष्ट्रपती आहेत.

(१) पंधराव्या (२) चौदाव्या (३) पहिल्या (४) दुसऱ्या

स्पष्टीकरण: द्रौपदी मुर्मू ह्या भारताच्या १५ व्या राष्ट्रपती आहेत आणि त्या दुसऱ्या महिला राष्ट्रपती आहेत. पहिल्या महिला राष्ट्रपती प्रतिभाताई पाटील होत्या.

प्र. 6.

नरेंद्र मोदीं हे भारताचे कितवे पंतप्रधान आहेत.

(१) 4 वे (२) 5 वे (३) 6 वे (४) 7 वे

स्पष्टीकरण: नरेंद्र मोदी हे भारताचे १५ वे पंतप्रधान आहेत. त्यांनी २६ मे २०१४ रोजी पहिल्यांदा पंतप्रधान म्हणून शपथ घेतली.

प्र. 7.

भारताचे सध्याचे गृहमंत्री कोण आहेत.

(१) एकनाथ शिंदे (२) देवेंद्र फडणवीस (३) अनिल देशमुख (४) यापैकी नाही

स्पष्टीकरण: भारताचे सध्याचे गृहमंत्री अमित शाह आहेत. एकनाथ शिंदे महाराष्ट्राचे मुख्यमंत्री आहेत, देवेंद्र फडणवीस महाराष्ट्राचे उपमुख्यमंत्री आहेत आणि अनिल देशमुख हे महाराष्ट्राचे माजी गृहमंत्री आहेत.

प्र. 8.

भारताचे सध्याचे गृहमंत्री कोण आहेत.

(१) देवेंद्र फडणवीस (२) अनिल देशमुख (३) एकनाथ शिंदे (४) अमित शहा

स्पष्टीकरण: भारताचे सध्याचे गृहमंत्री अमित शहा आहेत. हे पद केंद्रीय मंत्रिमंडळातील एक महत्त्वाचे पद आहे.

प्र. 9.

उदय ललित यांना सरन्यायाधीश पदाची शपथ कोणी दिली ?

(१) जगदीप धनकड (२) द्रोपदी मुर्मु (३) रामनाथ कोविंद (४) व्यंकय्या नायडू

स्पष्टीकरण: भारताचे सरन्यायाधीश (Chief Justice of India) यांना राष्ट्रपती शपथ देतात. उदय ललित यांना तत्कालीन राष्ट्रपती रामनाथ कोविंद यांनी नव्हे, तर विद्यमान राष्ट्रपती द्रौपदी मुर्मु यांनी शपथ दिली.

प्र. 10.

राष्ट्रपती आणि पंतप्रधान यांच्यातील संबंध खालीलपैकी कोणत्या कलमाने विस्तृतपणे अधिराज्यातील होतात?

अ) कलम 73 ब)कलम 74 क) कलम 76 ड)कलम 78

(१) अ ब आणि क (२) ब क आणि ड (३) अ ब आणि ड (४) ब आणि ड

स्पष्टीकरण: कलम 74 राष्ट्रपतींना सल्ला देण्यासाठी पंतप्रधानांच्या नेतृत्वाखालील मंत्रिमंडळाची तरतूद करते, तर कलम 78 पंतप्रधानांची राष्ट्रपतींना माहिती देण्याची कर्तव्ये स्पष्ट करते. त्यामुळे, हे दोन्ही कलम राष्ट्रपती आणि पंतप्रधान यांच्यातील संबंधांवर प्रकाश टाकतात.

प्र. 11.

भारताचे राष्ट्रपती म्हणून कोणाची निवड झाली.

(१) रामनाथ कोविंद (२) यशवंत सिन्हा (३) द्रोपदा मुर्म (४) यापैकी नाही

स्पष्टीकरण: द्रौपदी मुर्मू यांनी भारताच्या १५ व्या राष्ट्रपती म्हणून निवड झाली आहे. त्यांनी रामनाथ कोविंद यांची जागा घेतली.

प्र. 12.

भारताचे नवीन राष्ट्रपती कोण.

(१) रामनाथ कोविंद (२) नरेंद्र मोदी (३) द्रोपदा मुर्म (४) यशवंत सिन्हा

स्पष्टीकरण: द्रौपदी मुर्मू या भारताच्या १५ व्या आणि पहिल्या आदिवासी राष्ट्रपती आहेत. त्यांनी २५ जुलै २०२२ रोजी पदभार स्वीकारला.

प्र. 13.

मोरारजी देसाई हे भारताचे कितवे पंतप्रधान होते.

(१) चौथे (२) सहावे (३) दुसरे (४) तिसरे

स्पष्टीकरण: मोरारजी देसाई हे भारताचे सहावे पंतप्रधान होते. त्यांनी २१ मार्च १९७७ ते २८ जुलै १९७९ या काळात पंतप्रधानपद भूषवले.

प्र. 14.

भारताचे राष्ट्रपती 12 नामवंत व्यक्तीची नेमणूक कोणत्या सभागृहासाठी करतात?

(१) विधान परिषद (२) विधानसभा (३) राज्यसभा (४) लोकसभा

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेनुसार, राष्ट्रपती राज्यसभेवर 12 नामनिर्देशित सदस्य निवडू शकतात, जे साहित्य, कला, विज्ञान आणि समाजसेवा या क्षेत्रांतील तज्ञ असतात.

प्र. 15.

भारताचा प्रथम नागरिक कोण असतो ?

(१) पंतप्रधान (२) राज्यपाल (३) राष्ट्रपती (४) मुख्यमंत्री

स्पष्टीकरण: भारताचे राष्ट्रपती हे भारताचे प्रथम नागरिक मानले जातात. ते देशाचे सर्वोच्च पद भूषवतात.

प्र. 16.

भारताच्या उपराष्ट्रपती कोणाची निवड झाली आहे ?

(१) द्रौपदी मुर्मू **(२)** यशवंत सिन्हा **(३)** जगदीप धनखड **(४)** मागरिट अल्वा

स्पष्टीकरण: जगदीप धनखड हे भारताचे १४ वे उपराष्ट्रपती म्हणून निवडले गेले आहेत. त्यांनी मार्गारेट अल्वा यांचा पराभव केला.

प्र. 17.

स्वतंत्र भारताचे पहिले उपपंतप्रधान पद कोणी भूषविले

(१) डॉक्टर राजेंद्र प्रसाद **(२)** सरदार वल्लभभाई पटेल

(३) डॉक्टर राधाकृष्णन **(४)** अटल बिहारी वाजपेयी

स्पष्टीकरण: सरदार वल्लभभाई पटेल यांनी स्वतंत्र भारताचे पहिले उपपंतप्रधान म्हणून कार्यभार सांभाळला. त्यांनी गृहमंत्री म्हणूनही महत्त्वपूर्ण भूमिका बजावली.

प्र. 18.

भारतात केंद्रीय कॅबिनेटचे अध्यक्ष कोण असतो.

(१) राष्ट्रपती **(२)** लोकसभा सभापती **(३)** पंतप्रधान **(४)** वित्तमंत्री

स्पष्टीकरण: भारतात केंद्रीय मंत्रिमंडळाचे अध्यक्ष पंतप्रधान असतात. पंतप्रधान हे सरकारचे प्रमुख असतात आणि ते मंत्रिमंडळाच्या बैठकांचे अध्यक्षस्थान भूषवतात.

प्र. 19.

कोणत्या कलमे नुसार उपराष्ट्रपती हे राज्यसभेचे पदसिद्ध सभापति होते?

(१) 64 **(२)** 62 **(३)** 54 **(४)** 60

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेच्या कलम ६४ नुसार, उपराष्ट्रपती हे राज्यसभेचे पदसिद्ध सभापती म्हणून काम करतात.

प्र. 20.

भारताचे विधमान व 28 वे भूदल प्रमुख.....

(१) जनरल दिलबर सिंह सुहाग **(२)** जनरल मनोज नरवणे

(३) जनरल दीपक कपूर **(४)** जनरल बिपिन रावत

स्पष्टीकरण: जनरल मनोज नरवणे हे भारताचे 28 वे भूदल प्रमुख होते. त्यांनी 28 व्या भूदल प्रमुख म्हणून 31 डिसेंबर 2019 ते 30 एप्रिल 2022 पर्यंत कार्यभार सांभाळला.

प्र. 21.

भारताचे विद्यमान 24वे नौदल प्रमुख.....

(१) राकेश कुमार सिंह **(२)** सूनील लांबा **(३)** करंबिर सिंह **(४)** सतीश दुवा

स्पष्टीकरण: भारताचे 24वे नौदल प्रमुख करंबिर सिंह आहेत. त्यांनी 28 फेब्रुवारी 2019 ते 30 नोव्हेंबर 2021 पर्यंत हे पद भूषवले.

प्र. 22.

भारताचे विद्यमान व 28 वे भूदल प्रमुख.....

(१) जनरल दलबिर सिंह सुहाग **(२)** जनरल मनोज नरवणे

(३) जनरल दीपक कपूर **(४)** जनरल बिपिन रावत

स्पष्टीकरण: जनरल बिपिन रावत हे भारताचे पहिले चीफ ऑफ डिफेन्स स्टाफ (CDS) होते आणि त्यांनी 28 वे भूदल प्रमुख म्हणूनही काम केले आहे. त्यांनी 1 जानेवारी 2020 रोजी CDS पदभार स्वीकारण्यापूर्वी 31 डिसेंबर 2016 ते 31 डिसेंबर 2019 पर्यंत भूदल प्रमुख म्हणून काम पाहिले.

प्र. 23.

जो बाईडन अमेरिकेचे कितवे राष्ट्राध्यक्ष आहेत ?

(१) 5 **(२)** 4 **(३)** 6 **(४)** 7

स्पष्टीकरण: जो बायडेन हे अमेरिकेचे ४६ वे राष्ट्राध्यक्ष आहेत. त्यांनी २० जानेवारी २०२१ रोजी पदभार स्वीकारला.

प्र. 24.

राष्ट्रपती भवनात कोणता बँकेच्या उदघाटन झाले?

(१) SBI (२) RBI (३) ICICI (४) YESH BANK

स्पष्टीकरण: राष्ट्रपती भवनात भारतीय रिझर्व्ह बँकेचे (RBI) उद्घाटन झाले.

प्र. 25.

स्वतंत्र भारताचे पहिले उपपंतप्रधान पद कोणी भुषविले

(१) डॉ. राजेन्द्र प्रसाद (२) सरदार वल्लभभाई पटेल

(३) पं. जवाहरलाल नेहरू (४) डॉ.राधाकृष्णन

स्पष्टीकरण: स्वतंत्र भारताचे पहिले उपपंतप्रधान हे सरदार वल्लभभाई पटेल होते. त्यांनी गृहमंत्री म्हणूनही काम पाहिले.

प्र. 26.

राज्यसभेचे पदसिद्ध अध्यक्ष म्हणून कोणाचा उल्लेख कराल.

(१) उपराष्ट्रपती (२) पंतप्रधान (३) राष्ट्रपती (४) गृहमंत्री

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेनुसार, भारताचे उपराष्ट्रपती हे राज्यसभेचे पदसिद्ध अध्यक्ष असतात.

प्र. 27.

भारतात केंद्रीय कॅबिनेटच्या अध्यक्ष कोण असतो

(१) राष्ट्रपती (२) लोकसभा सभापती (३) पंतप्रधान (४) गृहमंत्री

स्पष्टीकरण: भारतात केंद्रीय मंत्रिमंडळाचे अध्यक्ष पंतप्रधान असतात. पंतप्रधान हे सरकारचे प्रमुख म्हणून काम करतात आणि मंत्रिमंडळाच्या बैठकांचे अध्यक्षस्थान भूषवतात.

प्र. 28.

भारताचे पहिले राष्ट्रपती कोण?

(१) डॉ. राधाकृष्ण सर्वपल्ली (२) सरदार वल्लभभाई पटेल

(३) डॉ. राजेंद्र प्रसाद (४) यापैकी नाही

स्पष्टीकरण: डॉ. राजेंद्र प्रसाद हे भारताचे पहिले राष्ट्रपती होते. त्यांनी २४ जानेवारी १९५० ते १३ मे १९६२ पर्यंत हे पद भूषवले.

प्र. 29.

भारतात राष्ट्रपती व उपराष्ट्रपती यांच्या निवडणूका..... पद्धतीने होतात.

(१) प्रमाणशीर (२) अनेकत्व (३) अप्रत्यक्ष (४) यापैकी नाही

स्पष्टीकरण: भारतात राष्ट्रपती आणि उपराष्ट्रपती यांची निवड अप्रत्यक्ष पद्धतीने होते, जिथे ते निर्वाचक मंडळातर्फे निवडले जातात.

प्र. 30.

राष्ट्रपती आपल्या सत्तेचा वापर कोणाच्या सल्ल्यानुसार करतात?

(१) राज्यपाल (२) मुख्यमंत्री

(३) पंतप्रधान व मंत्रीमंडळ (४) न्यायाधीश

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेनुसार, राष्ट्रपतींना त्यांच्या कामकाजात मदत आणि सल्ला देण्यासाठी पंतप्रधान आणि मंत्रिमंडळ असते. राष्ट्रपती हे या मंत्रिमंडळाच्या सल्ल्यानुसारच आपले कार्य करतात.

प्र. 31.

भारतात आतापर्यंत कोणत्या राष्ट्रपतीने दोन वेळा राष्ट्रपती पद भूषवले आहे?

(१) डॉ राजेंद्र प्रसाद
(२) डॉ झाकीर हुसेन
(३) आर व्यंकटरमण
(४) के आर नारायणन

स्पष्टीकरण: डॉ. राजेंद्र प्रसाद हे भारताचे पहिले राष्ट्रपती होते आणि त्यांनी दोन वेळा (१९५०-१९६२) हे पद भूषवले. इतर राष्ट्रपतींनी एकच वेळा पद भूषवले आहे.

प्र. 32.

स्वतंत्र भारतातील पहिले भारतीय गव्हर्नर जनरल कोण होते ?

(१) लॉर्ड माउंटबॅटन
(२) सी. राजागोपालाचारी
(३) वॉरन हेस्टींग्ज
(४) राजेंद्र प्रसाद

स्पष्टीकरण: स्वतंत्र भारताचे पहिले भारतीय गव्हर्नर जनरल सी. राजगोपालाचारी होते. त्यांनी लॉर्ड माउंटबॅटन यांच्यानंतर पदभार स्वीकारला.

प्र. 33.

भारताचे राष्ट्रपती आपला राजीनामा कोणाकडे देतात.

(१) उपराष्ट्रपती
(२) सरन्यायाधीश
(३) पंतप्रधान
(४) राज्यपाल

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेनुसार, राष्ट्रपती आपला राजीनामा उपराष्ट्रपतींकडे सोपवतात.

प्र. 34.

भारताच्या राष्ट्रपतीची निवडणूक किती वर्षासाठी केली जाते

(१) वर्ष
(२) 5वर्ष
(३) 6 वर्ष
(४) वर्ष

स्पष्टीकरण: भारताच्या राष्ट्रपतीची निवडणूक दर 5 वर्षांसाठी केली जाते. राष्ट्रपती हे भारताचे कार्यकारी प्रमुख असतात.

प्र. 35.

भारताच्या राष्ट्रपतीची शपथ विधी कोण घेते?

(१) लोकसभा अध्यक्ष
(२) उपराष्ट्रपती
(३) मुख्य न्यायाधीश
(४) कोणी पण घेऊ शकते

स्पष्टीकरण: भारताच्या राष्ट्रपतींना सर्वोच्च न्यायालयाचे मुख्य न्यायाधीश शपथ घेण्यास सांगतात. उपराष्ट्रपतींना राष्ट्रपती शपथ घेण्यास सांगतात.

प्र. 36.

भारतीय नौदलाच्या (Navy) प्रमुखाला..... म्हणतात.

(१) जनरल
(२) ॲडमिरल
(३) कमोडोर
(४) मार्शल

स्पष्टीकरण: भारतीय नौदलाच्या प्रमुखांना 'ॲडमिरल' या पदाने ओळखले जाते. हे नौदलातील सर्वोच्च पद आहे.

प्र. 37.

भारतामध्ये राष्ट्रपतीची निवडणुक कोणत्या प्रकारे केली जाते ?

(१) प्रत्यक्ष निवडणूक
(२) नेमणुकीद्वारे
(३) अप्रत्यक्ष निवडणूक पद्धतीने
(४) सर्वांच्या सहमतीने

स्पष्टीकरण: भारतामध्ये राष्ट्रपतींची निवड अप्रत्यक्षपणे, एकल संक्रमणीय मताद्वारे प्रमाणशीर प्रतिनिधित्व प्रणालीनुसार केली जाते. यामध्ये संसद सदस्य (लोकसभा आणि राज्यसभा) आणि राज्य विधानमंडळांचे सदस्य (आमदार) मतदान करतात.

प्र. 38.

भारताचे उपराष्ट्रपती हे _____ चे पदसिध्द अध्यक्ष असतात.

(१) लोकसभा
(२) नियोजन आयोग
(३) निवडणूक आयोग
(४) राज्यसभा

स्पष्टीकरण: भारताचे उपराष्ट्रपती हे राज्यसभेचे पदसिद्ध अध्यक्ष असतात. हे पद त्यांना संविधानाने दिलेले आहे.

प्र. 39.

स्वतंत्र भारताचे पहिले गृहमंत्री कोण ?

(१) डा. शामाप्रसाद मुखर्जी
(२) डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर
(३) सरदार बलदेव सिंग
(४) सरदार वल्लभभाई पटेल

स्पष्टीकरण: स्वतंत्र भारताचे पहिले गृहमंत्री सरदार वल्लभभाई पटेल होते. त्यांनी भारताच्या एकत्रीकरणात महत्त्वाची भूमिका बजावली.

प्र. 40.

राज्यसभेचे पदसिद्ध अध्यक्ष कोण असतात?

(१) उपराष्ट्रपती
(२) उपपंतप्रधान
(३) माजी राष्ट्रपती
(४) निवृत्त सर्वोच्च न्यायालयाचे मुख्य न्यायाधिश

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेनुसार, भारताचे उपराष्ट्रपती हे राज्यसभेचे पदसिद्ध अध्यक्ष म्हणून काम पाहतात.

प्र. 41.

भारतीय सैन्य दलाचे सर्वोच्च प्रमुख कोण आहेत ?

(१) राष्ट्रपती
(२) उपराष्ट्रपती
(३) पंतप्रधान
(४) सर्वोच्च न्यायालयाचे सर न्यायाधीश

स्पष्टीकरण: भारतीय संविधानानुसार, भारतीय सशस्त्र दलांचे सरसेनापती हे राष्ट्रपती असतात. हे कलम ५३ मध्ये नमूद केले आहे.

प्र. 42.

राष्ट्रपती ---------- समोर शपथ घेतात .

(१) पंतप्रधान (२) उपराष्ट्रपती (३) माजी राष्ट्रपती (४) सरन्यायधीश

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेनुसार, राष्ट्रपती हे सर्वोच्च न्यायालयाच्या सरन्यायाधीशांसमोर शपथ घेतात.

प्र. 43.

भारताच्या सुरक्षा व्यवस्थेच्या सर्वोच्चपदी भारताचे .....असतात.

(१) मा.पंतप्रधान
(२) मा. राष्ट्रपती
(३) मा. संरक्षण मंत्री
(४) मा.परराष्ट्र मंत्री

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेनुसार, भारताच्या सशस्त्र दलांचे सरसेनापती म्हणून राष्ट्रपती हे सर्वोच्च सुरक्षा व्यवस्थेचे प्रमुख असतात.

प्र. 44.

पंतप्रधानांच्या सुरक्षेची जबाबदारी कोणाकडे असते ?

(१) NSG (२) SPG (३) NCC (४) FORCE ONE

स्पष्टीकरण: विशेष संरक्षण गट (SPG) ही संस्था पंतप्रधानांच्या (आणि माजी पंतप्रधानांच्या) सुरक्षेची जबाबदारी सांभाळते.

प्र. 45.

राष्ट्रपती व उपराष्ट्रपतीपदाच्या एकाच वेळी रिकामे झाल्यास राष्ट्रपती म्हणून काम कोण करणार.

(१) राज्यसभेचे उपाध्यक्ष
(२) लोकसभेचा सभापती
(३) सरन्यायाधीश
(४) पंतप्रधान

स्पष्टीकरण: जेव्हा राष्ट्रपती आणि उपराष्ट्रपती दोन्ही पदे एकाच वेळी रिक्त होतात, तेव्हा भारताचे सरन्यायाधीश राष्ट्रपती म्हणून काम पाहतात. हे पद रिक्त असल्यास, सर्वोच्च न्यायालयाचे सर्वात ज्येष्ठ न्यायाधीश हे कार्यभार स्वीकारतात.

प्र. 46.

राज्यभेचे पहिले अध्यक्ष म्हणून खालीलपैकी कोणाचा नामनिर्देश करता येईल ?

(१) डॉ. राजेंद्रप्रसाद
(२) पंडित जवाहरलाल नेहरू
(३) डॉ. राधाकृष्णन
(४) ग.वा. मावळकर

स्पष्टीकरण: डॉ. राजेंद्रप्रसाद हे राज्यसभेचे पहिले अध्यक्ष होते. त्यांनी १५ ऑगस्ट १९४७ ते १३ मे १९५२ पर्यंत हे पद भूषवले.

प्र. 47.

भारताचे राष्ट्रपती घटनात्मक प्रमुख असले तरी राष्ट्रपतीच्या अधिकाराचा वास्तविक वापर कोण करते?

(१) संसद
(२) मंत्रीमंडळ
(३) सरन्यायाधिश
(४) उपराष्ट्रपती

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेनुसार, राष्ट्रपती हे राज्याचे घटनात्मक प्रमुख असतात, परंतु मंत्रिमंडळ (पंतप्रधानांच्या नेतृत्वाखाली) राष्ट्रपतींच्या नावावर शासनाचे अधिकार वापरते.

प्र. 48.

संविधानानुसार भारताची संपूर्ण कार्यकारी सत्ता ---------- केंद्रीत झालेली आहे?

(१) राष्ट्रपतीकडे
(२) पंतप्रधानाकडे
(३) न्यायालयाकडे
(४) संसदेकडे

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेनुसार, भारताची संपूर्ण कार्यकारी सत्ता राष्ट्रपतींमध्ये निहित आहे, जरी ती प्रत्यक्षात पंतप्रधानांच्या नेतृत्वाखालील मंत्रिमंडळ वापरते.

प्र. 49.

भारताच्या महान्यायवादीना पदावरून दूर कोण करू शकतो?

(१) राज्यसभा
(२) लोकसभा
(३) राष्ट्रपती
(४) यापैकी नाही

स्पष्टीकरण: भारताचे महान्यायवादी हे राष्ट्रपतींच्या मर्जीनुसार पदावर राहतात. त्यामुळे, राष्ट्रपती त्यांना कोणत्याही वेळी पदावरून दूर करू शकतात.

प्र. 50.

भारताचे पहिले उपराष्ट्रपती _____ हे होते.

(१) डॉ. सर्वपल्ली राधाकृष्ण
(२) डॉ. झाकीर हुसेन
(३) व्ही. व्ही. गिरे
(४) डॉ. राजेंद्र प्रसाद

स्पष्टीकरण: भारताचे पहिले उपराष्ट्रपती डॉ. सर्वपल्ली राधाकृष्णन होते, ज्यांनी १९५२ ते १९६२ या काळात हे पद भूषवले.

प्र. 51.

भारतामध्ये राष्ट्रपतींची निवडणूक कोणत्या प्रकारे केली जाते ?

(१) प्रत्यक्ष निवडणूक
(२) नेमणुकी द्वारे
(३) अप्रत्यक्ष निवडणूक पद्धतीने
(४) सर्वांचे सहमतीने

स्पष्टीकरण: भारतामध्ये राष्ट्रपतींची निवडणूक अप्रत्यक्ष पद्धतीने केली जाते, ज्यामध्ये संसद सदस्य आणि राज्य विधानमंडळांचे सदस्य (आमदार) मतदान करतात.

प्र. 52.

राज्यपाल आपला राजीनामा कोणाकडे देतात ?

(१) राष्ट्रपती
(२) उपराष्ट्रपती
(३) लोकसभा सभापती
(४) सरन्यायाधीश

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेनुसार, राज्यपाल आपले राजीनामा राष्ट्रपतींकडे सादर करतात. हे पद धारण करताना ते राष्ट्रपतींच्या मर्जीनुसार कार्य करतात.

प्र. 53.

राज्यपालांची नेमणूक _____ करतात?

(१) मा. राष्ट्रपती
(२) मा. पंतप्रधान
(३) मा. मुख्यमंत्री
(४) लोकसभा अध्यक्ष

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेनुसार, राज्याच्या राज्यपालांची नेमणूक राष्ट्रपती करतात.

प्र. 54.

योग्य कथने ओळखा.

अ. कोर्ट मार्शल बाबतचे सर्व अधिकार राष्ट्रपतीला आहे.

ब. कोर्ट मार्शल बाबतचे काही अधिकार राज्यपालाला आहे. क.मृत्यू दंडाची शिक्षा राष्ट्रपती क्षमा करु शकतात. ड. मृत्यू दंडाची शिक्षा राज्यपाल सुध्दा क्षमा करू शकतात.

(१) फक्त अ, ब (२) फक्त ब, ड (३) फक्त अ, क (४) फक्त क, ड

स्पष्टीकरण: राष्ट्रपती आणि राज्यपाल दोघांनाही मृत्यूदंडाची शिक्षा माफ करण्याचे अधिकार आहेत. मात्र, कोर्ट मार्शल बाबतचे अधिकार केवळ राष्ट्रपतींना आहेत, राज्यपालांना नाहीत.

प्र. 55.

राष्ट्रपतीकडून पंतप्रधान निवड कोणत्या निकषांवर केली जाते.

अ.ती व्यक्ती लोकसभेतील बहुमतकारी पक्षाची नेता असावी.

ब.ती व्यक्ती राष्ट्रपतींच्या मर्जीतील असावी. क. संबंधित व्यक्तीच्या पक्षाला लोकसभा किंवा राज्यसभेत बहुमत असले पाहिजे.

(१) अ (२) अ, ब (३) ब, क (४) अ, ब, क

स्पष्टीकरण: भारतात, राष्ट्रपती पंतप्रधानांची नियुक्ती करतात आणि सामान्यतः लोकसभेत बहुमत असलेल्या पक्षाच्या किंवा आघाडीच्या नेत्याला पंतप्रधान म्हणून निवडले जाते. राष्ट्रपतींच्या मर्जीतील असणे किंवा राज्यसभेत बहुमत असणे हे निकष नसतात.

प्र. 56.

राज्यपाल आपला राजीनामा कोणाकडे देतात

(१) उपराष्ट्रपती (२) राष्ट्रपती (३) लोकसभा अध्यक्ष (४) पंतप्रधान

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेनुसार, राज्यपाल आपले राजीनामा राष्ट्रपतींकडे सादर करतात. हे पद धारण करताना ते राष्ट्रपतींच्या मर्जीनुसार कार्य करतात.

प्र. 57.

राष्ट्रपती कोणाच्या सल्लयाने लोकसभा बरखास्त करू शकतात.

(१) लोकसभा (२) मुख्य न्यायाधीश (३) यापैकी नाही (४) पंतप्रधान

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेनुसार, राष्ट्रपती पंतप्रधानांच्या सल्ल्याने लोकसभा बरखास्त करू शकतात. हा सल्ला मंत्रिमंडळाने दिलेला मानला जातो.

प्र. 58.

पंतप्रधानांच्या निर्देशावरून जर एखादा केंद्रीय मंत्री राजीनामा देत नसेल तर..

(१) लोकसभा त्याच्या/तिच्या विरूध्द ठराव पास करते (२) पंतप्रधान त्यास पदावरून काढून टाकतात

(३) पंतप्रधान स्वतःच राजीनामा देतात (४) राष्ट्रपती त्यास पदावरून काढूण टाकू शकतात

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेनुसार, पंतप्रधान हे राष्ट्रपतींना मंत्र्यांच्या नियुक्ती आणि पदच्युतीबद्दल सल्ला देतात. जर एखादा मंत्री पंतप्रधानांच्या इच्छेविरुद्ध काम करत असेल किंवा राजीनामा देत नसेल, तर पंतप्रधान राष्ट्रपतींना त्या मंत्र्याला पदावरून दूर करण्याची शिफारस करू शकतात आणि राष्ट्रपती त्यानुसार कारवाई करतात.

प्र. 59.

भारताचा महान्यायवादी यांची नेमणूक कोणामार्फत केली जाते

(१) पंतप्रधान (२) लोकसभा अध्यक्ष (३) संसद (४) राष्ट्रपती

स्पष्टीकरण: भारताचे महान्यायवादी (Attorney General of India) यांची नेमणूक भारताचे राष्ट्रपती कलम ७६ नुसार करतात.

प्र. 60.

भारतीय सेनादलातील सर्वोच्च पद कोणते ?

(१) जनरल (२) ब्रिगेडियर (३) मेजर जनरल (४) कर्नल

स्पष्टीकरण: भारतीय लष्करातील सर्वोच्च पद हे 'जनरल' (General) आहे, जे लष्करप्रमुख (Chief of Army Staff) म्हणून ओळखले जाते.

प्र. 61.

राष्ट्रपतींचा कार्यकाळ किती वर्षाचा असतो?

(१) दोन (२) तीन (३) पाच (४) चार

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेनुसार, राष्ट्रपतींचा कार्यकाळ पाच वर्षांचा असतो. हा कार्यकाळ पदाचा कार्यभार स्वीकारल्याच्या तारखेपासून मोजला जातो.

प्र. 62.

भारतात आतापर्यंत कोणत्या राष्ट्रपतीने दोन वेळा राष्ट्रपती पद भुषविले आहे

(१) राजेंद्र प्रसाद (२) झाकीर हुसेन (३) आर . वेकटरमन (४) के आर नारायणन

स्पष्टीकरण: डॉ. राजेंद्र प्रसाद हे भारताचे पहिले राष्ट्रपती होते आणि त्यांनी दोन वेळा राष्ट्रपती पद भूषवले आहे. त्यांनी १९५० ते १९६२ पर्यंत हे पद सांभाळले.

प्र. 63.

भारताचा प्रथम नागरिक कोण असतो

(१) राष्ट्रपती (२) उपराष्ट्रपती (३) पंतप्रधान (४) राज्यपाल

स्पष्टीकरण: भारताचे राष्ट्रपती हे देशाचे प्रथम नागरिक मानले जातात. ते भारतीय प्रजासत्ताकाचे प्रमुख असतात.

प्र. 64.

राष्ट्रपती आपला राजीनामा कोणास सोपवतो

(१) पंतप्रधान (२) राज्यपाल (३) उपराष्ट्रपती (४) महान्यायवादी

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेनुसार, राष्ट्रपती आपला राजीनामा उपराष्ट्रपतींना सोपवतात.

★ केंद्र सरकार — राष्ट्रपती, उपराष्ट्रपती, पंतप्रधान व मंत्रिमंडळ — अधिकृत उत्तरसूची (Answer Key) ★

1 D	2 D	3 D	4 D	5 D	6 A	7 D	8 D	9 B	10 D
11 C	12 C	13 B	14 C	15 C	16 C	17 B	18 C	19 A	20 B
21 C	22 D	23 C	24 B	25 B	26 A	27 C	28 C	29 C	30 C
31 A	32 B	33 A	34 B	35 C	36 B	37 C	38 D	39 D	40 A
41 A	42 D	43 B	44 B	45 C	46 A	47 B	48 A	49 C	50 A
51 C	52 A	53 A	54 D	55 A	56 B	57 D	58 D	59 D	60 A
61 C	62 A	63 A	64 C						

घटक क्रमांक 9

संसद व संसदीय समित्या

विषय : भारतीय राज्यघटना | एकूण प्रश्न : 59

ऑनलाईन सराव

प्र. 1.

संसदीय अधिवेशन मधून कुणाला निलंबित करण्यात आले?

(१) अजित पवार (२) छगन भुजबळ (३) आदित्य ठाकरे (४) जयंत पाटील

स्पष्टीकरण: जयंत पाटील यांना महाराष्ट्र विधानमंडळाच्या हिवाळी अधिवेशनातून एका वर्षासाठी निलंबित करण्यात आले होते. हे निलंबन एका विशिष्ट घटनेच्या संदर्भात झाले होते.

प्र. 2.

संसदेमध्ये अप्पर हाऊस कोणाला म्हणतात ?

(१) लोकसभा (२) राज्यसभा (३) विधानसभा (४) विधान परिषद

स्पष्टीकरण: भारतीय संसदेमध्ये दोन सभागृहे आहेत: लोकसभा (कनिष्ठ सभागृह) आणि राज्यसभा (वरिष्ठ सभागृह). राज्यसभाला 'अप्पर हाऊस' म्हणून ओळखले जाते.

प्र. 3.

प्रश्न क्रमांक 230 महाराष्ट्रातून लोकसभेवर किती खासदार निवडून पाठवलेले जातात

(१) 88 (२) 78 (३) 88 (४) 8

स्पष्टीकरण: महाराष्ट्रामधून लोकसभेवर एकूण ४८ खासदार निवडून पाठवले जातात. हे खासदार भारतीय संसदेच्या कनिष्ठ सभागृहाचे सदस्य असतात.

प्र. 4.

विधानपरिषद विरोधी पक्षनेते पदी .....यांची नियुक्ती करण्यात आली आहे ?

(१) एकनाथ खडसे (२) भाई जगताप
(३) चंद्रशेखर बावनकुळे (४) अंबादास दानवे

स्पष्टीकरण: विधानपरिषदेतील विरोधी पक्षनेते म्हणून अंबादास दानवे यांची नियुक्ती करण्यात आली आहे. ही नियुक्ती महाराष्ट्र विधानमंडळाच्या कामकाजाशी संबंधित आहे.

प्र. 5.

लोकसभेचे पिता..... आहे.

(१) अनंतसांणम (२) झिकीर हुसैन (३) बासमम (४) मावळणकर

स्पष्टीकरण: जी. व्ही. मावळणकर हे लोकसभेचे पहिले सभापती होते, त्यामुळे त्यांना 'लोकसभेचे पिता' म्हणून ओळखले जाते.

प्र. 6.

भारतीय संसदीय शासन पद्धती कोणत्या देशाच्या प्रेरणेतून निर्माण करण्यात आली आहे?

(१) इंग्लंड (२) अमेरिका (३) फ्रान्स (४) ऑस्ट्रेलिया

स्पष्टीकरण: भारतीय संसदीय शासन प्रणाली ही इंग्लंडच्या वेस्टमिन्स्टर प्रणालीवर आधारित आहे, जिथे कार्यकारी मंडळ हे कायदेमंडळाला जबाबदार असते.

प्र. 7.

जेव्हा..... अविश्वास ठराव संबंध होतो तेव्हा मंत्रीपरिषद बरखास्त होते

(१) सामान्य लोकात (२) राज्यसभेत (३) लोकसभेत (४) संसदेत

स्पष्टीकरण: अविश्वास ठराव हा केवळ लोकसभेत मांडला जातो. जर तो मंजूर झाला, तर संपूर्ण मंत्रीपरिषदेला राजीनामा द्यावा लागतो आणि ती बरखास्त होते.

प्र. 8.

राज्यसभेची सर्वाधिक सदस्य संख्या किती असते

(१) 88 (२) 50 (३) 48 (४) 8

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेनुसार, राज्यसभेची कमाल सदस्य संख्या २५० इतकी निश्चित केली आहे. यापैकी २४५ सदस्य प्रत्यक्ष निवडले जातात आणि १२ सदस्य राष्ट्रपतींद्वारे नामनिर्देशित केले जातात.

प्र. 9. दौंड एस आर पी एफ • 2019

राज्यसभेचे पदसिद्ध अध्यक्ष कोण असतात. (दौंड एस आर पी एफ 2019)

(१) उपराष्ट्रपती (२) राष्ट्रपती (३) पंतप्रधान (४) लोकसभा सभापती

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेनुसार, भारताचे उपराष्ट्रपती हे राज्यसभेचे पदसिद्ध अध्यक्ष म्हणून काम करतात.

प्र. 10.

लोकसभा खासदार होण्या साठी किमान वय किती असावे?

(१) 8 (२) 1 (३) 5 (४) 5

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेनुसार, लोकसभेचे सदस्य होण्यासाठी उमेदवाराचे वय किमान २५ वर्षे पूर्ण असावे लागते.

प्र. 11.

लोकसभेच्या उमेदवाराची वयाची पात्रता काय?

(१) 1 वर्ष (२) 5 वर्ष (३) 0 वर्ष (४) 8 वर्ष

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेनुसार, लोकसभेचा सदस्य होण्यासाठी उमेदवाराचे वय किमान २५ वर्षे पूर्ण असणे आवश्यक आहे.

प्र. 12.

देशातील पहिले लोकसभा सभापती कोण होते

(१) शिवराज पाटील (२) मनोहर जोशी
(३) सुमित्रा महाजन (४) गणेश वासुदेव मावळणकर

स्पष्टीकरण: गणेश वासुदेव मावळणकर हे स्वतंत्र भारताचे पहिले लोकसभा सभापती होते. त्यांनी १९४७ ते १९५६ या काळात हे पद भूषवले.

प्र. 13.

जास्तीत जास्त किती दिवस अर्थविषयक विधेयक राज्यसभा स्वतःकडे ठेवू शकते?

(१) 7 (२) 4 (३) 1 (४) 8

स्पष्टीकरण: राज्यसभा अर्थविषयक विधेयक जास्तीत जास्त १४ दिवसांपर्यंत स्वतःकडे ठेवू शकते. या मुदतीत विधेयक मंजूर न झाल्यास ते दोन्ही सभागृहांनी मंजूर केल्याचे मानले जाते.

प्र. 14.

राज्यसभा सदस्य संख्या किती असते ?

(१) 552 (२) 52 (३) 50 (४) 40

स्पष्टीकरण: राज्यसभेची सदस्य संख्या 250 पर्यंत असू शकते, ज्यामध्ये 12 सदस्य राष्ट्रपतींद्वारे नामनिर्देशित केले जातात आणि उर्वरित सदस्य राज्यांच्या आणि केंद्रशासित प्रदेशांच्या विधानसभांद्वारे निवडले जातात.

प्र. 15.

नवीन अखिल भारतीय सेवांची निर्मिती.....करू शकतात.

(१) संसद ठराव करून (२) संसद कायदा तयार करून
(३) राष्ट्रपती आदेश पारित करून (४) केंद्रीय लोकसेवा आयोग ठराव करून

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेतील अनुच्छेद ३१२ नुसार, नवीन अखिल भारतीय सेवांची निर्मिती संसद कायदा तयार करून करू शकते. यासाठी राज्यसभेने विशेष ठराव मांडणे आवश्यक असते.

प्र. 16.

संयुक्त बैठकीचे कामकज

(१) राज्यसभा प्रमाणे चालते
(२) लोकसभा प्रमाणे चालते
(३) राष्ट्रपती ने ठवलेल्या प्रमाणे
(४) मंत्रिमंडळ ने ठरवल्या नुसार

स्पष्टीकरण: संसदेच्या संयुक्त बैठकीचे अध्यक्षस्थान लोकसभा अध्यक्ष भूषवतात आणि कामकाजाचे नियम हे लोकसभेच्या नियमांनुसार चालतात.

प्र. 17.

आंतर संसदीय संघटनेच्या भारतीय संसदीय गटाचा पदसिद्ध अध्यक्ष कोण असतो

(१) राष्ट्रपती (२) पंतप्रधान (३) लोकसभा सभापती (४) राज्यसभा सभापती

स्पष्टीकरण: आंतर संसदीय संघटनेच्या (IPU) भारतीय संसदीय गटाचे पदसिद्ध अध्यक्ष हे लोकसभा सभापती असतात. ही एक संसदीय शिष्टाचारानुसार चालणारी व्यवस्था आहे.

प्र. 18.

लोकसभा उपसभापती च्या निवडणुकीचा दिनांक कोण ठरवतो

(१) राष्ट्रपती (२) पंतप्रधान (३) लोकसभा सभापती (४) व्हिप्स

स्पष्टीकरण: लोकसभा उपसभापतीच्या निवडणुकीची तारीख लोकसभा सभापती ठरवतात. हे लोकसभा नियमावलीतील नियम क्रमांक ८ नुसार आहे.

प्र. 19.

सभापती आणि उपसभापती ही पदे पहिल्यांदा भारतात कोणत्या कायद्यानुसार अस्तित्वात आली

(१) 909 (२) 919 (३) 935 (४) 947

स्पष्टीकरण: ९१९ च्या भारत सरकार कायद्यानुसार (मॉन्टेग्यू-चेम्सफोर्ड सुधारणा) केंद्रीय विधानमंडळात सभापती आणि उपसभापती या पदांची तरतूद करण्यात आली.

प्र. 20.

लोकसभेतील सर्वाधिक खासदार..... या राज्यातून निवडून आलेले असतात.

(१) मध्य प्रदेश (२) उत्तर प्रदेश (३) महाराष्ट्र (४) बिहार

स्पष्टीकरण: लोकसभेत सर्वाधिक खासदार उत्तर प्रदेश राज्यातून निवडून येतात, कारण तेथील लोकसंख्या सर्वाधिक आहे. उत्तर प्रदेशातून लोकसभेसाठी ८० खासदार निवडले जातात.

प्र. 21.

लोकसभेने संमत केलेले धन विधेयक राज्यसभेला जास्तीत जास्त किती दिवस रोखून धरता येते.

(१) 8 (२) 7 (३) 4 (४) 0

स्पष्टीकरण: राज्यघटनेनुसार, लोकसभेने संमत केलेले धन विधेयक राज्यसभेला जास्तीत जास्त १४ दिवसांपर्यंत रोखून धरता येते. या मुदतीत विधेयक मंजूर न झाल्यास ते दोन्ही सभागृहांनी संमत केल्याचे मानले जाते.

प्र. 22.

संसद म्हणजे काय ?

(१) लोकसभा,राज्यसभा व राष्ट्रपती
(२) फक्त लोकसभा
(३) लोकसभा व राज्यसभा
(४) फक्त राज्यसभा

स्पष्टीकरण: भारतीय संविधानानुसार, संसदेमध्ये लोकसभा, राज्यसभा आणि राष्ट्रपती यांचा समावेश होतो. हे तिन्ही घटक मिळून कायदे निर्मितीची प्रक्रिया पूर्ण करतात.

प्र. 23.

पहिल्या महिला लोकसभा सभापती कोण?

(१) सुमीत्रा महाजन (२) मायावती (३) जयललिता (४) मीराकुमार

स्पष्टीकरण: मीराकुमार या भारताच्या पहिल्या महिला लोकसभा सभापती होत्या. त्यांनी २००९ ते २०१४ या काळात हे पद भूषवले.

प्र. 24.

विधानसभा सदस्यासाठी किमान वय किती वर्षे असते ?

(१) ८ (२) ५ (३) ० (४) ५

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेनुसार, विधानसभेचा सदस्य होण्यासाठी उमेदवाराचे वय किमान २५ वर्षे पूर्ण असणे आवश्यक आहे.

प्र. 25.

विधेयक हे वित्त विधेयक आहे किंवा नाही असा प्रश्न उद्भवल्यास अंतिम निर्णय कोणाचा असतो?

(१) राष्ट्रपती (२) उपराष्ट्रपती (३) लोकसभेचे सभापती (४) पंतप्रधान

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेनुसार, संसदेत सादर केलेले विधेयक 'वित्त विधेयक' आहे की नाही, यावर अंतिम निर्णय घेण्याचा अधिकार लोकसभेच्या सभापतींना असतो.

प्र. 26. राज्यसेवा पूर्व • 2011

सार्वजनिक लेखा समिती त्यांचा अहवाल खालील सभेला सादर करते . (राज्यसेवा पूर्व 2011)

(१) संसद (२) राष्ट्रपती (३) पंतप्रधान (४) वित्तमंत्री

स्पष्टीकरण: सार्वजनिक लेखा समिती (Public Accounts Committee - PAC) हा भारतीय संसदेच्या कामकाजाचा एक महत्त्वाचा भाग आहे. समिती आपला अहवाल संसदेला सादर करते, जिथे त्यावर चर्चा केली जाते.

प्र. 27.

संसदीय लोकशाही भारतीय राज्यघटनेने कोणत्या देशाकडून स्वीकारली आहे?

(१) इंग्लंड (२) कॅनडा (३) अमेरिका (४) जर्मनी

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेने संसदीय लोकशाहीची संकल्पना इंग्लंड (युनायटेड किंगडम) कडून स्वीकारली आहे. या प्रणालीमध्ये कार्यकारी मंडळ हे कायदेमंडळाला जबाबदार असते.

प्र. 28.

राज्यसभा सदस्याचा कार्यकाल किती वर्षाचा असतो?

(१) (२) 5 (३) 6 (४)

स्पष्टीकरण: राज्यसभेच्या सदस्यांचा कार्यकाळ ६ वर्षांचा असतो. दर २ वर्षांनी १/३ सदस्य निवृत्त होतात.

प्र. 29.

पहिली महिला लोकसभा अध्यक्ष कोण ?

(१) सुचेता कृपलानी (२) सरोजिनी नायडू (३) मीरा कुमार (४) विमला देवी

स्पष्टीकरण: मीरा कुमार यांनी १५ व्या लोकसभेच्या अध्यक्ष म्हणून कार्यभार सांभाळला आणि त्या पहिल्या महिला लोकसभा अध्यक्ष ठरल्या.

प्र. 30.

राज्यसभेचा कार्यकाळ किती वर्षाचा असतो ?

(१) 5 वर्षे (२) 6 वर्षे
(३) वर्षे (४) कायमचे (स्थायी) सभागृह

स्पष्टीकरण: राज्यसभा हे भारतीय संसदेचे वरिष्ठ सभागृह आहे आणि ते एक स्थायी सभागृह आहे, म्हणजेच ते कधीही पूर्णपणे विसर्जित होत नाही. सदस्यांचा कार्यकाळ ६ वर्षांचा असतो, परंतु सभागृह स्वतः स्थायी असते.

प्र. 31.

कोणतेही अर्थविधेयक _____सहीशिवाय संसदेत प्रस्तुत करता येत नाही.

(१) पंतप्रधानांच्या (२) अर्थमंत्र्यांच्या
(३) राष्ट्रपतीच्या (४) अर्थसचिवाच्या

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेनुसार, कोणतेही अर्थविधेयक राष्ट्रपतींच्या पूर्वपरवानगीशिवाय संसदेत सादर करता येत नाही.

प्र. 32.

_____ हे राज्यसभेचे पदसिद्ध अध्यक्ष असतात.

(१) पंतप्रधान (२) राज्यपाल (३) राष्ट्रपती (४) उपराष्ट्रपती

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेनुसार, उपराष्ट्रपती हे राज्यसभेचे पदसिद्ध अध्यक्ष असतात.

प्र. 33.

राज्यसभा किती वर्षानंतर विसर्जीत होते?

(१) (२) 5 (३) 6 (४) यापैकी नाही

स्पष्टीकरण: राज्यसभा हे एक स्थायी सभागृह आहे आणि ते कधीही विसर्जित होत नाही. तथापि, त्याचे सदस्य दर सहा वर्षांनी निवृत्त होतात, परंतु सभागृह स्वतः विसर्जित होत नाही.

प्र. 34.

लोकसभेत व राज्यसभेत मिळून महाराष्ट्रातील एकूण किती सदस्य आहेत ?

(१) 67 (२) 68 (३) 7 (४) 8

स्पष्टीकरण: लोकसभेत महाराष्ट्राचे 48 सदस्य आहेत आणि राज्यसभेत 19 सदस्य आहेत. दोन्ही मिळून एकूण 67 सदस्य होतात.

प्र. 35.

लोकसभेविषयी कोणती विधाने सत्य आहेत?
अ.ती संसदबाह्य हस्तक्षेपासून मुक्त आहे.
ब.केवळ तिलाच केंद्रपातळीवर कायदे करण्याचा सर्वोच्च अधिकार आहे. क.ती सर्वस्वी सार्वभौम आहे. ड. ती जनतेला उत्तरदायी आहे.

(१) अ आणि ब (२) ब, क आणि ड (३) अ, ब आणि क (४) अ आणि ड

स्पष्टीकरण: लोकसभा ही जनतेला उत्तरदायी आहे आणि ती सार्वभौम नाही कारण तिचे अधिकार संविधानाने मर्यादित आहेत. तसेच, कायदे करण्याचा अधिकार केवळ लोकसभेला नाही, तर राज्यसभेलाही आहे.

प्र. 36.

राज्यसभा खासदारांचा विहित कार्यकाल किती वर्षाचा असतो.

(१) पाच (२) सहा (३) तिन (४) चार

स्पष्टीकरण: राज्यसभा हे भारतीय संसदेचे वरिष्ठ सभागृह आहे आणि त्याच्या सदस्यांचा कार्यकाल सहा वर्षांचा असतो. दर दोन वर्षांनी एक तृतीयांश सदस्य निवृत्त होतात.

प्र. 37.

राष्ट्रपती खालीलपैकी कोणत्या कलमाचा वापर करून संसदेचे अधिवेशन बोलावतात आणि तहकूब करतात?

(१) कलम 74 (२) कलम 75 (३) कलम 84 (४) कलम 85

स्पष्टीकरण: राष्ट्रपतींना संसदेचे अधिवेशन बोलावण्याचा (summon) आणि तहकूब करण्याचा (prorogue) अधिकार कलम ८५ नुसार आहे. कलम ७४ नुसार पंतप्रधानांच्या नेतृत्वाखालील मंत्रिमंडळाचा सल्ला राष्ट्रपतींना त्यांच्या कामात मदत करण्यासाठी असतो.

प्र. 38.

लोकसभेचा अध्यक्ष आपल्या पदाचा राजीनामा कोणाला देतात

(१) राष्ट्रपती (२) पंतप्रधान (३) लोकसभा उपाध्यक्ष (४) संसद

स्पष्टीकरण: लोकसभेचा अध्यक्ष आपल्या पदाचा राजीनामा उपाध्यक्ष यांना देतात. उपाध्यक्ष अध्यक्ष म्हणून काम पाहतात आणि अध्यक्ष उपाध्यक्ष म्हणून.

प्र. 39.

देशातील कायद्यांची निर्मिती करणारी सर्वोच्च संस्था म्हणजे . . . होय.

(१) राज्यविधी मंडळ (२) कार्यकारी मंडळ (३) संसद (४) न्यायमंडळ

स्पष्टीकरण: भारतामध्ये कायद्यांची निर्मिती करणारी सर्वोच्च संस्था संसद आहे. संसद कायदे तयार करते आणि देशाचे कायदेमंडळ म्हणून कार्य करते.

प्र. 40.

संसदेच्या दोन अधिवेशनामधील कालावधी जास्तीत जास्त. . . . एवढा असावा.

(१) तीन महिने **(२)** दोन महिने **(३)** सहा महिने **(४)** बारा महिने

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेनुसार, संसदेच्या दोन अधिवेशनांमध्ये सहा महिन्यांपेक्षा जास्त अंतर नसावे. याचा अर्थ संसदेचे वर्षभरात किमान दोन अधिवेशने होणे आवश्यक आहे.

प्र. 41.

जास्तीत जास्त किती दिवस अर्थविषयक विधेयक राज्यसभा स्वतःकडे ठेवू शकते?

(१) ७ **(२)** ५ **(३)** ६ **(४)** ४

स्पष्टीकरण: राज्यसभा अर्थविषयक विधेयक जास्तीत जास्त १४ दिवसांपर्यंत स्वतःकडे ठेवू शकते. या मुदतीत विधेयक मंजूर न झाल्यास ते दोन्ही सभागृहांनी मंजूर केल्याचे मानले जाते.

प्र. 42.

संसद व राज्य विधिमंडळ अशा दोन्ही सभागृहाचा सदस्य म्हणून निवडून आल्यास ----- दिवसात कोणत्याही एका जागेची निवड करावी.न केल्यास ----- जागा रिक्त होते.

(१) 4 ,राज्य विधिमंडळ **(२)** 0, संसद

(३) 4, संसद **(४)** 0, राज्य विधिमंडळ

स्पष्टीकरण: जर एखादी व्यक्ती संसद आणि राज्य विधिमंडळ या दोन्ही सभागृहांसाठी निवडून आली, तर तिला १४ दिवसांच्या आत एका जागेचा राजीनामा द्यावा लागतो. असे न केल्यास तिची संसदेतील जागा रिक्त होते.

प्र. 43.

जर एखादी व्यक्ती संसदेच्या दोन्ही सभागृहात सदस्य म्हणून निवडून आल्यास, त्याने ---- दिवसांच्या आत त्याला कोणत्या सभागृहात कार्य करायचे आहे हे सूचित करणे गरजेचे आहे अन्यथा ------ जागा रिक्त होते.

(१) 7, राज्यसभा **(२)** 4, लोकसभा **(३)** 0, राज्यसभा **(४)** 1, लोकसभा

स्पष्टीकरण: जर एखादी व्यक्ती संसदेच्या दोन्ही सभागृहात सदस्य म्हणून निवडून आल्यास, त्याने २१ दिवसांच्या आत त्याला कोणत्या सभागृहात कार्य करायचे आहे हे सूचित करणे गरजेचे आहे अन्यथा लोकसभा जागा रिक्त होते.

प्र. 44.

संसदेच्या पहिल्या सभागृहाचा सदस्य असून दुसऱ्या सभागृहाच्या सदस्य पदी निवडून आल्यास

(१) दोन्हीही जागा रिक्त होतील

(२) दुसऱ्या सभागृहाची जागा रिक्त होईल

(३) पहिल्या सभागृहाची जागा रिक्त होईल

(४) सर्वोच्च न्यायालय ठरवेल त्याप्रमाणे जागा रिक्त होईल

स्पष्टीकरण: जर एखादी व्यक्ती संसदेच्या एका सभागृहाची सदस्य असताना दुसऱ्या सभागृहाची सदस्य म्हणून निवडून आली, तर तिची पहिल्या सभागृहातील जागा आपोआप रिक्त होते. हे लोकप्रतिनिधित्व कायदा, १९५१ नुसार आहे.

प्र. 45.

Q.) मंत्र्याकडून मांडलेल्या लोकपाल विधेयकाला . . . .विधेयक असे म्हणतात.

(१) खाजगी **(२)** सरकारी **(३)** घटनादुरुस्ती **(४)** अर्थ

स्पष्टीकरण: जे विधेयक मंत्री किंवा सरकारमधील सदस्य मांडतात, त्याला सरकारी विधेयक म्हणतात. लोकपाल विधेयक हे सरकारद्वारे मांडले गेले होते.

प्र. 46.

Qखालीलपौकी कोणती संसदीय समिती नाही.

(१) अंदाज समिती (२) सार्वजनिक हिशोब समिती
(३) कामकाज सल्लागार समिती (४) अनुदान समिती

स्पष्टीकरण: कामकाज सल्लागार समिती ही संसदीय समिती नसून ती लोकसभेच्या अध्यक्षांच्या नेतृत्वाखालील एक कार्यकारी समिती आहे. अंदाज समिती आणि सार्वजनिक हिशोब समिती या संसदीय समित्या आहेत.

प्र. 47.

संसदेच्या दोन्ही सभागृहाची संयुक्त बैठक हे तत्त्व..... च्या राज्य घटने कडुन आले

(१) अमेरिका (२) ऑस्ट्रेलिया (३) जर्मनी (४) फ्रांस

स्पष्टीकरण: संसदेच्या दोन्ही सभागृहांची संयुक्त बैठक बोलावण्याचे तत्त्व ऑस्ट्रेलियाच्या राज्यघटनेतून घेण्यात आले आहे. हे तत्त्व भारतीय राज्यघटनेच्या कलम १०८ मध्ये नमूद केले आहे.

प्र. 48.

धनविधेयक हे खालीलपैकी कोणत्या सभागृहात मांडले जाते?

(१) लोकसभा (२) राज्यसभा (३) विधानसभा (४) यापैकी नाही

स्पष्टीकरण: धनविधेयक हे भारतीय राज्यघटनेनुसार केवळ लोकसभेतच मांडले जाते. राज्यसभेत ते केवळ चर्चेसाठी पाठवले जाते.

प्र. 49.

लोकसभा निवडणुका दर किती वर्षांनी होतात ?

(१) वर्ष (२) वर्ष (३) 5 वर्ष (४) 6 वर्ष

स्पष्टीकरण: लोकसभा ही भारताची कनिष्ठ सभागृह असून तिची मुदत सामान्यतः ५ वर्षांची असते. दर ५ वर्षांनी लोकसभा निवडणुका होतात.

प्र. 50.

लोकसभेच्या कामकाजाचे नियमन कोण करतो ?

(१) राष्ट्रपती (२) उपराष्ट्रपती (३) पंतप्रधान (४) लोकसभेचा सभापती

स्पष्टीकरण: लोकसभेच्या कामकाजाचे नियमन आणि संचालन करण्याची जबाबदारी लोकसभेच्या सभापतींची असते. ते सभागृहाचे अध्यक्ष म्हणून काम करतात.

प्र. 51.

भारतीय संसदेचे वरिष्ठ सभागृह कोणते ?

(१) राज्यसभा (२) लोकसभा (३) विधानसभा (४) विधानपरिषद

स्पष्टीकरण: भारतीय संसदेमध्ये दोन सभागृहे आहेत: लोकसभा (कनिष्ठ सभागृह) आणि राज्यसभा (वरिष्ठ सभागृह).

प्र. 52.

राज्यसभेवर किती सदस्य निवडून दिले जातात ?

(१) 45 (२) 50 (३) 43 (४) 38

स्पष्टीकरण: राज्यसभेवर जास्तीत जास्त 250 सदस्य असू शकतात, त्यापैकी 238 सदस्य राज्यांचे आणि केंद्रशासित प्रदेशांचे प्रतिनिधी म्हणून निवडले जातात, तर 12 सदस्य राष्ट्रपतींद्वारे नामनिर्देशित केले जातात. प्रश्नात निवडून दिलेल्या सदस्यांची संख्या विचारली आहे, म्हणून 238 हे योग्य उत्तर आहे.

प्र. 53.

लोकसभा सदस्यांचा कार्यकाल किती वर्षांचा असतो ?

(१) वर्ष (२) वर्ष (३) 5 वर्ष (४) 6 वर्ष

स्पष्टीकरण: लोकसभा हे भारतीय संसदेचे कनिष्ठ सभागृह आहे आणि त्याच्या सदस्यांचा कार्यकाळ सामान्यतः ५ वर्षांचा असतो. तथापि, काही विशिष्ट परिस्थितीत लोकसभा मुदतीपूर्वी विसर्जित केली जाऊ शकते.

प्र. 54.

राज्यसभा सदस्यांचा कार्यकाल किती वर्षांचा असतो ?

(१) वर्ष **(२)** वर्ष **(३)** 5 वर्ष **(४)** 6 वर्ष

स्पष्टीकरण: राज्यसभा हे भारतीय संसदेचे वरिष्ठ सभागृह आहे आणि त्याच्या सदस्यांचा कार्यकाळ ६ वर्षांचा असतो. दर दोन वर्षांनी एक तृतीयांश सदस्य निवृत्त होतात.

प्र. 55.

राज्यसभेचे पदसिद्ध अध्यक्ष म्हणून कोणाचा नाम उल्लेख कराल

(१) उपराष्ट्रपती **(२)** राष्ट्रपती **(३)** पंतप्रधान **(४)** गृहमंत्री

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेनुसार, उपराष्ट्रपती हे राज्यसभेचे पदसिद्ध अध्यक्ष असतात.

प्र. 56.

लोकसभेचे सदस्य होण्यासाठी किमान वयोमर्यादा किती.

(१) 0 **(२)** 5 **(३)** 5 **(४)** 8

स्पष्टीकरण: लोकसभेचे सदस्य होण्यासाठी भारतीय राज्यघटनेनुसार किमान वय २५ वर्षे असणे आवश्यक आहे.

प्र. 57.

अग्लोइंडियन या समाजाचे कोणा प्रतिनिधी होते?

(१) रॉबर्ट कॉक **(२)** फ्रँक अँथनी **(३)** डेट हेअर **(४)** राजेंद्र प्रसाद

स्पष्टीकरण: फ्रँक अँथनी हे भारतीय संविधानाच्या मसुदा समितीचे सदस्य होते आणि त्यांनी भारतीय संसदेत अँग्लो-इंडियन समुदायाचे प्रतिनिधित्व केले.

प्र. 58.

लोकसभेचे पहिले सभापती कोण होते?

(१) विठ्ठल भाई पटेल **(२)** ग .वा. मावळणकर **(३)** वा .ना . मावळणकर **(४)** यापैकी नाही

स्पष्टीकरण: लोकसभेचे पहिले सभापती गणेश वासुदेव मावळणकर (जी.व्ही. मावळणकर) होते. त्यांनी १५ ऑगस्ट १९४७ ते २७ फेब्रुवारी १९५६ पर्यंत हे पद भूषवले.

प्र. 59.

खालीलपैकी कोणती विधाने चुकीचे आहेत ?

(१) 'Adjournment' म्हणजे सभागृहाचे कामकाज स्थगित करणे.
(२) 'Prorogation' म्हणजे सभागृहाची बरखास्ती.
(३) 'Dissolution' म्हणजे सभागृहाची बरखास्ती.
(४) 'Prorogation' म्हणजे अधिवेशनाची सत्र समाप्ती.

स्पष्टीकरण: पर्याय (२) चुकीचा आहे कारण 'Prorogation' म्हणजे अधिवेशनाची समाप्ती, बरखास्ती नाही. 'Dissolution' म्हणजे सभागृहाची बरखास्ती.

★ संसद व संसदीय समित्या — अधिकृत उत्तरसूची (Answer Key) ★									
1 **D**	2 **B**	3 **D**	4 **D**	5 **D**	6 **A**	7 **C**	8 **B**	9 **A**	10 **C**
11 **B**	12 **D**	13 **B**	14 **C**	15 **B**	16 **B**	17 **C**	18 **C**	19 **B**	20 **B**
21 **C**	22 **A**	23 **D**	24 **B**	25 **C**	26 **A**	27 **A**	28 **C**	29 **C**	30 **D**
31 **C**	32 **D**	33 **D**	34 **D**	35 **D**	36 **B**	37 **D**	38 **C**	39 **C**	40 **C**
41 **D**	42 **C**	43 **D**	44 **C**	45 **B**	46 **C**	47 **B**	48 **A**	49 **C**	50 **D**
51 **A**	52 **D**	53 **C**	54 **D**	55 **A**	56 **C**	57 **B**	58 **C**	59 **B**	

घटक क्रमांक 10

राज्य सरकार — राज्यपाल, मुख्यमंत्री व राज्य विधिमंडळ

विषय : भारतीय राज्यघटना | एकूण प्रश्न : 54

ऑनलाईन सराव

प्र. 1.

प्रश्न ९. विधानपरिषदेच्या सदस्याचा सामान्य कार्यकाळ किती वर्षांचा असतो?

(१) वर्षे (२) वर्षे (३) ५ वर्षे (४) ६ वर्षे

स्पष्टीकरण: विधान परिषदेच्या सदस्यांचा कार्यकाळ ६ वर्षांचा असतो. दर २ वर्षांनी १/३ सदस्य निवृत्त होतात.

प्र. 2.

प्रश्न 7. महाराष्ट्र विधानपरिषद ही भारतीय राज्यघटनेच्या कोणत्या प्रकारची संस्था आहे?

(१) कनिष्ठ सभागृह (२) तात्पुरते सभागृह
(३) राज्य विधिमंडळाचे वरिष्ठ सभागृह (४) न्यायिक संस्था

स्पष्टीकरण: महाराष्ट्र विधानपरिषद हे राज्य विधिमंडळाचे वरिष्ठ सभागृह आहे, जे भारतीय राज्यघटनेनुसार स्थापन केले गेले आहे.

प्र. 3.

प्रश्न 6. महाराष्ट्र विधानपरिषदेच्या निवडणुकीत पदवीधर मतदारसंघातून मतदान करण्यासाठी कोणती अट महत्त्वाची असते?

(१) मतदाराचे किमान वय १८ वर्षे असणे
(२) संबंधित मतदारसंघाच्या पदवीधर मतदारयादीत नाव असणे
(३) मतदार सरकारी कर्मचारी असणे
(४) मतदाराने शिक्षक म्हणून काम केलेले असणे

स्पष्टीकरण: महाराष्ट्र विधानपरिषदेच्या पदवीधर मतदारसंघातील निवडणुकीत मतदान करण्यासाठी, मतदाराचे नाव त्या विशिष्ट मतदारसंघाच्या पदवीधर मतदार यादीत समाविष्ट असणे ही सर्वात महत्त्वाची अट आहे. इतर अटी लागू होत नाहीत.

प्र. 4.

प्रश्न ६. महाराष्ट्र विधानपरिषदेच्या २०२६ मधील या निवडणुकीत एकूण किती जागांसाठी मतदान झाले?

(१) (२) (३) ५ (४) ६

स्पष्टीकरण: महाराष्ट्र विधानपरिषदेच्या २०२६ मधील निवडणुकीत एकूण ६ जागांसाठी मतदान झाले. या जागांमध्ये शिक्षक आणि पदवीधर मतदारसंघांचा समावेश होता.

प्र. 5.

तुमच्या मते महाराष्ट्राचा मुख्यमंत्री कोण होणार.

(१) एकनाथ शिंदे (२) देवेंद्र फडणवीस (३) अजित पवार (४) यापैकी एकही नाही

स्पष्टीकरण: महाराष्ट्राचे मुख्यमंत्री हे एका विशिष्ट पक्षाच्या किंवा आघाडीच्या बहुमतावर अवलंबून असतात आणि ते निवडणुकीनंतर किंवा राजकीय घडामोडींनंतर निश्चित केले जातात. त्यामुळे, या प्रश्नाचे उत्तर निश्चितपणे देणे शक्य नाही.

प्र. 6.

देश : राष्ट्रपती : : राज्य : ?

(१) मुख्यमंत्री (२) राज्यपाल (३) पंतप्रधान (४) उच्च न्यायालय

स्पष्टीकरण: ज्याप्रमाणे राष्ट्रपती हे देशाचे प्रमुख असतात, त्याचप्रमाणे राज्यपाल हे राज्याचे प्रमुख असतात.

प्र. 7. गोंदिया चालक शिपाई • 2023

M ही D ची बहिण आहे. R हा D चा भाऊ आहे. F हा M चा वडिल आहे व T ही R ची आई आहे. D व R हे दोघे पुरुष आहेत. तर D चे T शी नाते काय आहे?

(गोंदिया चालक शिपाई 2023)

(१) मुलगी (२) मुलगा (३) आई (४) वडील

स्पष्टीकरण: दिलेल्या माहितीनुसार, M ही D ची बहिण आहे. R हा D चा भाऊ आहे. F हा M चा वडील आहे. T ही R ची आई आहे. D व R हे दोघे पुरुष आहेत. याचा अर्थ T ही R ची आई असल्याने आणि R हा D चा भाऊ असल्याने, T ही D ची सुद्धा आई आहे. म्हणून D चे T शी नाते 'मुलगा' आहे.

प्र. 8.

महाराष्ट्र राज्याचे सध्याचे मुख्यमंत्री कोण.

(१) एकनाथ शिंदे (२) एकनाथ पाटील (३) उद्धव ठाकरे (४) देवेंद्र फडणवीस

स्पष्टीकरण: महाराष्ट्राचे सध्याचे मुख्यमंत्री एकनाथ शिंदे आहेत. हे पद राज्य शासनाच्या कार्यकारी मंडळाचे प्रमुख म्हणून कार्य करते.

प्र. 9.

प्रश्न क्रमांक 228 राज्यपालाचे पदे रिकामे झाल्यास कोणता पद सांभाळतो

(१) विधानसभा अध्यक्ष (२) उपराज्यपाल (३) मुख्य न्यायाधीश (४) उपसभापती

स्पष्टीकरण: राज्यपालाचे पद रिकामे झाल्यास, त्या राज्याच्या उच्च न्यायालयाचे मुख्य न्यायाधीश हे तात्पुरते राज्यपाल म्हणून पदभार सांभाळतात. हे भारतीय राज्यघटनेतील तरतुदीनुसार आहे.

प्र. 10.

. महाराष्ट्र विधिमंडळाचे हिवाळी अधिवेशन कोठे भरते?

(१) मुंबई (२) नागपूर (३) सोलापूर (४) पुणे

स्पष्टीकरण: महाराष्ट्राच्या विधिमंडळाचे हिवाळी अधिवेशन दरवर्षी नागपूर येथे भरते. हे अधिवेशन नागपूर करारानुसार आयोजित केले जाते.

प्र. 11.

भारतीय राज्यघटनेच्या कोणत्या कलमानुसार, विधानसभेने तशा आशयाचा ठराव संमत केला असेल, तर विधान परिषद स्थापन करण्याचा किंवा रद्द करण्याचा अधिकार संसदेस दिलेला आहे ?

आज झालेल्या राज्यसेवा पूर्व परीक्षा 2022

(१) अनुच्छेद 167 (२) अनुच्छेद 169 (३) अनुच्छेद 168 (४) अनुच्छेद 170

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेच्या अनुच्छेद 169 नुसार, जर एखाद्या राज्याच्या विधानसभेने तसा ठराव संमत केला, तर त्या राज्यासाठी विधान परिषद निर्माण करण्याचा किंवा रद्द करण्याचा अधिकार संसदेला आहे.

प्र. 12.

महाराष्ट्र राज्याचे मुख्यमंत्री कोण.

(१) एकनाथ पाटील (२) देवेंद्र फडणवीस (३) उद्धव ठाकरे (४) यापैकी नाही

स्पष्टीकरण: सध्या महाराष्ट्राचे मुख्यमंत्री एकनाथ शिंदे आहेत. दिलेल्या पर्यायांमध्ये त्यांचे नाव नाही.

प्र. 13.

विधानसभा विरोधीपक्ष नेता कोण आहेत.

(१) देवेंद्र फडणवीस (२) अजित पवार (३) नरहरी झिरवळ (४) नाना पाटोळे

स्पष्टीकरण: देवेंद्र फडणवीस हे महाराष्ट्राचे विधानसभा विरोधीपक्ष नेते आहेत.

प्र. 14.

सध्याचे बिहार राज्याचे मुख्यमंत्री कोण.

(१) लालूप्रसाद यादव (२) नितीश कुमार (३) शरयू (४) यापैकी नाही

स्पष्टीकरण: बिहारचे सध्याचे मुख्यमंत्री नितीश कुमार आहेत. हा प्रश्न भारतीय राज्यघटनेतील राज्य कार्यकारी मंडळाशी संबंधित आहे.

प्र. 15.

महाराष्ट्र राज्याचे मुख्यमंत्री कोण.

(१) एकनाथ पाटील (२) उद्धव ठाकरे (३) देवेंद्र फडणवीस (४) यापैकी नाही

स्पष्टीकरण: सध्या महाराष्ट्राचे मुख्यमंत्री एकनाथ शिंदे आहेत. दिलेल्या पर्यायांपैकी कोणीही सध्याचे मुख्यमंत्री नाहीत.

प्र. 16.

महाराष्ट्र विधानसभेच्या अध्यक्षपदी कोणाची निवड करण्यात आली आहे?

(१) अजित पवार (२) शिवाजी पाटील (३) राहुल नार्वेकर (४) देवेंद्र फडणवीस

स्पष्टीकरण: राहुल नार्वेकर यांची महाराष्ट्र विधानसभेच्या अध्यक्षपदी निवड करण्यात आली आहे. ते २०२३ पासून या पदावर आहेत.

प्र. 17.

विधानपरिषद विरोधी पक्षनेते पदी . नियुक्ती करण्यात आली आहे ? यांची

विचार करून उत्तर द्या...

(१) एकनाथ खडसे (२) अंबादास दानवे

(३) चंद्रशेखर बावनकुळे (४) अजित पवार

स्पष्टीकरण: विधान परिषदेतील विरोधी पक्षनेते म्हणून अंबादास दानवे यांची नियुक्ती करण्यात आली आहे. ही नियुक्ती महाराष्ट्राच्या राजकारणातील एक महत्त्वाचा भाग आहे.

प्र. 18.

महाराष्ट्राचे मुख्यमंत्री कोण.

(१) एकनाथ पाटील (२) एकनाथ शिंदे (३) देवेंद्र फडणवीस (४) अजित पवार

स्पष्टीकरण: महाराष्ट्राचे सध्याचे मुख्यमंत्री एकनाथ शिंदे आहेत. हे पद राज्य शासनाच्या कार्यकारी मंडळाचे प्रमुख म्हणून कार्य करते.

प्र. 19.

राज्यशासनाचा वार्षिक अर्थसंकल्प विधिमंडळात कोण सादर करतो

(१) मुख्यमंत्री (२) सभापती (३) अर्थमंत्री (४) अर्थ सचिव

स्पष्टीकरण: राज्य शासनाचा वार्षिक अर्थसंकल्प हा राज्याचे अर्थमंत्री विधिमंडळात सादर करतात. अर्थमंत्र्यांच्या अनुपस्थितीत किंवा त्यांच्या वतीने इतर मंत्री देखील हे काम करू शकतात, परंतु सामान्यतः अर्थमंत्रीच हे सादर करतात.

प्र. 20.

राज्यपाल व राज्य मंत्रिमंडळ यांच्यातील दुवा.....

(१) गृहमंत्री (२) राज्यपाल (३) मुख्यमंत्री (४) पंतप्रधान

स्पष्टीकरण: मुख्यमंत्री हे राज्यपाल आणि राज्य मंत्रिमंडळ यांच्यातील दुवा म्हणून काम करतात. ते मंत्रिमंडळाचे निर्णय राज्यपालांपर्यंत पोहोचवतात आणि राज्याच्या प्रशासकीय कामकाजाची माहिती राज्यपालांना देतात.

प्र. 21.

भारतात राज्यस्तरावर ..... हे नाममात्र प्रमुख आहेत?

(१) विधानसभेचे अध्यक्ष. **(२)** राज्यपाल.
(३) मुख्यमंत्री. **(४)** विधानसभेचे सभापती.

स्पष्टीकरण: भारतात राज्यस्तरावर राज्यपाल हे नाममात्र प्रमुख असतात, तर मुख्यमंत्री हे वास्तविक प्रमुख असतात.

प्र. 22.

भारतीय संविधानाच्या कोणत्या कलमांमध्ये राज्यपालांच्या कार्यकालाची तरतूद आहे?

(१) कलम 135. **(२)** कलम 148. **(३)** कलम 156. **(४)** कलम 150.

स्पष्टीकरण: भारतीय संविधानाच्या कलम १५६ नुसार, राज्यपालांची नियुक्ती राष्ट्रपतींच्या मर्जीनुसार असते आणि त्यांचा कार्यकाळ राष्ट्रपतींच्या मर्जीनुसार निश्चित केला जातो. हे कलम राज्यपालांच्या कार्यकाळाशी संबंधित आहे.

प्र. 23.

..... हा संघराज्य व घटकराज्य यामधील दुवा म्हणून कार्य करतो .

(१) राष्ट्रपती **(२)** मुख्यमंत्री **(३)** राज्यपाल **(४)** पंतप्रधान

स्पष्टीकरण: राज्यपाल हे केंद्र सरकारचे प्रतिनिधी म्हणून काम करतात आणि संघराज्य व घटकराज्य यांच्यात समन्वय साधण्याचे महत्त्वाचे कार्य करतात.

प्र. 24.

महाराष्ट्राच्या विधानपरिषदेतील सदस्यांची संख्या किती?

(१) 98 **(२)** 68 **(३)** 78 **(४)** 88

स्पष्टीकरण: महाराष्ट्राच्या विधानपरिषदेत (Legislative Council) एकूण ७८ सदस्य आहेत. हे सदस्य विविध मार्गांनी निवडले जातात आणि त्यांची नेमणूक केली जाते.

प्र. 25.

राज्याच्या विधानसभेत जास्तीत जास्त.....इतके सदस्य असू शकतात.

(१) 60 **(२)** 88 **(३)** 500 **(४)** 545

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेनुसार, राज्याच्या विधानसभेत जास्तीत जास्त ५०० सदस्य असू शकतात. महाराष्ट्राच्या विधानसभेत २८८ सदस्य आहेत.

प्र. 26.

खालीलपैकी कोणते विधान चुकीचे आहे ?

(१) विधान परिषदेत अर्थसंकल्पावर मतदान असते
(२) विधान परिषदेत अर्थसंकल्पावर केवळ चार दिवस चर्चा होते
(३) विधान परिषदेत अर्थसंकल्पावर चोवीस दिवस चर्चा होते
(४) विधान परिषदेतील अर्थसंकल्पाबाबत वरील कोणताही पर्याय योग्य नाही

स्पष्टीकरण: विधान परिषदेला अर्थसंकल्पावर मतदान करण्याचा किंवा त्यावर चर्चा करण्याचा अधिकार नाही. अर्थसंकल्पावर केवळ विधानसभेतच चर्चा आणि मतदान होते.

प्र. 27.

महाराष्ट्र विधानसभेची सदस्य संख्या किती आहे?

(१) 78 **(२)** 70 **(३)** 88 **(४)** 88

स्पष्टीकरण: महाराष्ट्र विधानसभेची सदस्य संख्या २८८ आहे. हे भारतीय राज्यघटनेच्या कलम १७० नुसार प्रत्येक राज्यासाठी विधानसभेच्या सदस्यांची संख्या निश्चित करते.

प्र. 28.

घटनेचे विधान परिषदेची किमान किती सदस्य संख्या असावी असे निश्चित केले आहे?

(१) किमान 48 सदस्य (२) किमान 40 सदस्य (३) किमान 78 सदस्य (४) किमान 58 सदस्य

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेच्या कलम १७१ नुसार, विधान परिषदेची सदस्य संख्या ही विधानसभेच्या एकूण सदस्य संख्येच्या एक तृतीयांश पेक्षा जास्त नसावी, परंतु ती किमान ४० पेक्षा कमी नसावी. त्यामुळे, किमान ४० सदस्य संख्या निश्चित केली आहे.

प्र. 29.

महाराष्ट्र विधानसभेची सदस्य संख्या किती आहे ?

(१) ५६ (२) ६६ (३) ७८ (४) ८८

स्पष्टीकरण: महाराष्ट्र विधानसभेची सदस्य संख्या २८८ आहे. ही सदस्य संख्या महाराष्ट्र विधानसभा मतदारसंघांच्या संख्येवर आधारित आहे.

प्र. 30.

राज्याच्या मुख्यमंत्र्यांना शपथ _____ यांचेकडून दिली जाते.

(१) आयुक्त (२) शेरीफ (३) मुख्य न्यायधिश (४) राज्यपाल

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेनुसार, राज्याच्या मुख्यमंत्र्यांना राज्यपाल शपथ देतात. हे कलम १६४ मध्ये नमूद केले आहे.

प्र. 31.

विधानसभेत समान मते पडल्यास निर्णायक मत देण्याचा अधिकार कोणाला असतो

(१) मुख्यमंत्री (२) राज्यपाल (३) स्पिकर (४) उपमुख्यमंत्री

स्पष्टीकरण: विधानसभेत समान मते पडल्यास, अध्यक्ष (स्पीकर) निर्णायक मत देऊ शकतात. हे मत निर्णायक ठरते आणि ते एका बाजूने किंवा दुसऱ्या बाजूने जाऊ शकते.

प्र. 32.

राज्यातील मंत्र्याचे वेतन व भत्ते ठरवण्याचे अधिकार कोणाला आहे

(१) मुख्यमंत्री (२) राज्यपाल (३) राज्य विधानसभा (४) राष्ट्रपती

स्पष्टीकरण: राज्यातील मंत्र्यांचे वेतन आणि भत्ते राज्य विधानमंडळ (विधानसभा) ठरवते. हे अधिकार राज्यपालांना किंवा मुख्यमंत्र्यांना नाहीत.

प्र. 33.

महाराष्ट्र राज्य विधानसभेत किती सदस्य असतात

(१) 88 (२) 88 (३) 48 (४) यापैकीं नाही

स्पष्टीकरण: महाराष्ट्र राज्याच्या विधानसभेत एकूण २८८ सदस्य असतात.

प्र. 34.

मुख्यमंत्री आपला राजीनामा कोणाकडे देतात ?

(१) राष्ट्रपती (२) उपराष्ट्रपती (३) राज्यसभा सभापती (४) राज्यपाल

स्पष्टीकरण: मुख्यमंत्री आपले राजीनामा राज्यपालांकडे देतात. राज्यपाल हे राज्याचे कार्यकारी प्रमुख असतात आणि मुख्यमंत्र्यांची नियुक्ती करतात.

प्र. 35.

भारतीय राज्यघटनेनुसार राज्याची कार्यकारी सत्ता कोणाकडे देण्यात आली आहे?

(१) मुख्यमंत्री (२) गृहमंत्री (३) विधानसभा अध्यक्ष (४) राज्यपाल

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेनुसार, राज्याची कार्यकारी सत्ता ही राज्यपालांमध्ये निहित असते, जरी ती प्रत्यक्षात मुख्यमंत्र्यांच्या नेतृत्वाखालील मंत्रिमंडळ वापरते.

प्र. 36.

महाधिवक्ता त्यांच्या पदाचा राजीनामा कोणाकडे देतात ?

(१) मुख्यमंत्री (२) पंतप्रधान (३) राष्ट्रपती (४) राज्यपाल

स्पष्टीकरण: राज्याचे महाधिवक्ता हे राज्याच्या राज्यपालांना राजीनामा देतात. त्यांची नियुक्ती देखील राज्यपालच करतात.

प्र. 37.

महाराष्ट्र विधानसभेत एकूण _____ सभासद आहेत?

(१) 00 (२) 75 (३) 88 (४) 00

स्पष्टीकरण: महाराष्ट्र विधानसभेत एकूण २८८ सदस्य आहेत.

प्र. 38.

विधानसभा सदस्य आपला राजीनामा कोणाकडे देतो ?

(१) मुख्यमंत्री (२) राज्यपाल (३) सभापती (४) गृहमंत्री

स्पष्टीकरण: विधानसभा सदस्य आपला राजीनामा विधानसभा अध्यक्षांकडे (सभापती) सादर करतो.

प्र. 39.

राज्यातील मंत्र्याचे वेतन व भत्ते ठरविण्याचा अधिकार कोणाला आहे?

(१) मुख्यमंत्री (२) राज्यपाल (३) राज्य विधानसभा (४) राष्ट्रपती

स्पष्टीकरण: राज्यातील मंत्र्यांचे वेतन आणि भत्ते राज्य विधानमंडळ (विधानसभा) ठरवते. हे अधिकार राज्यपालांना किंवा मुख्यमंत्र्यांना नाहीत.

प्र. 40.

महाराष्ट्र राज्य विधिमंडळाचे वरिष्ठ सभागृह कोणते ?

(१) विधानसभा (२) विधान परिषद (३) राज भवन (४) विधान सौधा

स्पष्टीकरण: महाराष्ट्र राज्य विधिमंडळाचे वरिष्ठ सभागृह विधान परिषद आहे, तर कनिष्ठ सभागृह विधानसभा आहे.

प्र. 41.

राज्यपालाचे पद रिकामे झाल्यास कोण तात्पुरते पद सांभाळते?

(१) विधानसभा अध्यक्ष (२) मुख्य न्यायाधीश (३) उपराज्यपाल (४) उपसभापती

स्पष्टीकरण: राज्यपालाचे पद रिकामे झाल्यास, त्या राज्याच्या उच्च न्यायालयाचे मुख्य न्यायाधीश तात्पुरते राज्यपाल म्हणून कार्यभार सांभाळतात. हे भारतीय राज्यघटनेतील तरतुदीनुसार होते.

प्र. 42.

Q.) राज्याचे राज्यापाल . . . . असतात.

(१) राज्य विधानमंडळाकडून निर्वाचित (२) पंतप्रधानांकडून नामनिर्देशित

(३) राष्ट्रपतीकडून नियुक्त (४) यापैकी नाही

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेनुसार, राज्याचे राज्यपाल हे राष्ट्रपतींद्वारे नियुक्त केले जातात. त्यांची भूमिका ही राज्याचे प्रमुख म्हणून असते, परंतु त्यांची नियुक्ती केंद्र सरकारच्या शिफारशीनुसार राष्ट्रपती करतात.

प्र. 43.

Q.) राज्य कार्यकारी मंडळाचा घटनात्मक प्रमूख कोण असतो.

(१) मुख्यमंत्री (२) राज्यपाल (३) कॅबिनेट मंत्री (४) मुख्य सचिव

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेनुसार, राज्याच्या कार्यकारी मंडळाचा घटनात्मक प्रमुख राज्यपाल असतो, जरी वास्तविक कार्यकारी अधिकार मुख्यमंत्र्यांकडे असतात.

प्र. 44.

खालिपैकी कोणत्या पदाबाबत राज्यघटनेत तरतूद नाही ?

(१) उपराष्ट्रपती **(२)** मुख्यमंत्री **(३)** राज्यपाल **(४)** उपमुख्यमंत्री

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेत उपराष्ट्रपती, मुख्यमंत्री आणि राज्यपाल या पदांची तरतूद आहे, परंतु उपमुख्यमंत्री या पदासाठी राज्यघटनेत कोणतीही विशिष्ट तरतूद नाही.

प्र. 45.

राज्यपालाच्या नेमनुकीची पद्धत भारताने कोणत्या देशाकडून घेतली आहे ?

(१) ब्रिटन **(२)** कॅनडा **(३)** जपान **(४)** अमेरिका

स्पष्टीकरण: भारताने राज्यपालांच्या नियुक्तीची पद्धत ही कॅनडाच्या राज्यघटनेतून घेतली आहे. कॅनडामध्ये केंद्र सरकार राज्यांमध्ये राज्यपालांची नियुक्ती करते.

प्र. 46.

महाराष्ट्र विधिमंडळाचे हिवाळी अधिवेशन कोठे भरते ?

(१) नागपूर **(२)** औरंगाबाद **(३)** पुणे **(४)** मुंबई

स्पष्टीकरण: महाराष्ट्र विधिमंडळाचे हिवाळी अधिवेशन दरवर्षी नागपूर येथे भरते. हे अधिवेशन साधारणपणे डिसेंबर महिन्यात आयोजित केले जाते.

प्र. 47.

Q.)योग्य विधान निवडा:
A.अनुच्छेद १६४ (१) नुसार मुख्यामान्यत्र्यांची नेमणूक राज्यपालांकडून केली जाते.
B.अनुच्छेद १६४ (२) नुसार मंत्रिमंडळ विधानसभेस सामूहिकरीत्या जबाबदार असते.

(१) केवळ A **(२)** केवळ B **(३)** दोन्ही **(४)** वरीलपैकी नाही

स्पष्टीकरण: अनुच्छेद १६४ (१) नुसार मुख्यमंत्र्यांची नेमणूक राज्यपाल करतात आणि इतर मंत्र्यांची नेमणूक मुख्यमंत्र्यांच्या सल्ल्यानुसार राज्यपाल करतात. अनुच्छेद १६४ (२) नुसार मंत्रिमंडळ विधानसभेस सामूहिकरीत्या जबाबदार असते. त्यामुळे दोन्ही विधाने योग्य आहेत.

प्र. 48.

खालीलपैकी कोणत्या एका राज्यात द्विगृही विधिमंडळ नाही?

(१) कर्नाटक **(२)** उत्तर प्रदेश **(३)** केरळ **(४)** बिहार

स्पष्टीकरण: भारतातील द्विगृही विधिमंडळ असलेल्या राज्यांमध्ये महाराष्ट्र, उत्तर प्रदेश, बिहार, कर्नाटक, आंध्र प्रदेश आणि तेलंगणा यांचा समावेश होतो. केरळमध्ये एकगृही विधिमंडळ आहे.

प्र. 49.

भारतामध्ये कोणत्या राज्यांनी विधान परिषदेचे विसर्जन केले?
अ) पश्चिम बंगाल
ब) तामिळनाडू क) पंजाब ड) गुजरात

(१) अ, ब **(२)** क, ड **(३)** अ, ब, क **(४)** ब, क, ड

स्पष्टीकरण: पश्चिम बंगाल आणि तामिळनाडू या राज्यांनी विधान परिषदेचे विसर्जन केले आहे. पंजाब आणि गुजरात या राज्यांमध्ये विधान परिषद अस्तित्वात नाही.

प्र. 50.

घटक राज्यातील महाधिवक्ता यांची नेमणूक कोण करतो ?

(१) राष्ट्रपती **(२)** मुख्यमंत्री **(३)** राज्यपाल **(४)** पंतप्रधान

स्पष्टीकरण: घटक राज्यातील महाधिवक्ता यांची नेमणूक भारतीय राज्यघटनेच्या कलम १६५ नुसार राज्याचे राज्यपाल करतात.

प्र. 51.

सर्वसाधारण परिस्थितीत विधानसभेचा कार्यकाल.... वर्ष असतो

(१) 5 (२) (३) 6 (४)

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेनुसार, सर्वसाधारण परिस्थितीत विधानसभेचा कार्यकाल ५ वर्षांचा असतो. मात्र, काही विशेष परिस्थितीत हा कार्यकाल वाढवला किंवा कमी केला जाऊ शकतो.

प्र. 52.

महाराष्ट्राच्या विधानसभेतील सदस्य संख्या किती आहे.

(१) 545 (२) 50 (३) 88 (४) 78

स्पष्टीकरण: महाराष्ट्राच्या विधानसभेची सदस्य संख्या २८८ आहे. हे सदस्य प्रत्यक्ष निवडणुकीद्वारे निवडले जातात.

प्र. 53.

महाराष्ट्राच्या विधान परिषदेतील सदस्यांची संख्या.....

(१) 38 (२) 50 (३) 78 (४) 88

स्पष्टीकरण: महाराष्ट्राच्या विधान परिषदेत (Legislative Council) ७८ सदस्य आहेत. ही संख्या भारतीय राज्यघटनेच्या तरतुदींनुसार निश्चित केली जाते.

प्र. 54.

राज्याच्या विधान परिषद कमीत कमी सभासद असतात.

(१) 0 (२) 0 (३) 2 (४) 50

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेनुसार, राज्याच्या विधान परिषदेत कमीत कमी ४० सदस्य असणे आवश्यक आहे.

★ राज्य सरकार — राज्यपाल, मुख्यमंत्री व राज्य विधिमंडळ — अधिकृत उत्तरसूची (Answer Key) ★

1 **D**	2 **C**	3 **B**	4 **D**	5 **D**	6 **B**	7 **B**	8 **A**	9 **C**	10 **B**
11 **B**	12 **D**	13 **A**	14 **B**	15 **D**	16 **C**	17 **B**	18 **B**	19 **C**	20 **C**
21 **B**	22 **C**	23 **C**	24 **B**	25 **C**	26 **C**	27 **D**	28 **B**	29 **D**	30 **D**
31 **C**	32 **C**	33 **B**	34 **D**	35 **D**	36 **D**	37 **C**	38 **C**	39 **C**	40 **B**
41 **B**	42 **C**	43 **B**	44 **D**	45 **A**	46 **A**	47 **C**	48 **C**	49 **A**	50 **C**
51 **A**	52 **C**	53 **C**	54 **A**						

घटक क्रमांक 11

न्यायव्यवस्था — सर्वोच्च न्यायालय व उच्च न्यायालये

विषय : भारतीय राज्यघटना | एकूण प्रश्न : 49

ऑनलाईन सराव

प्र. 1.

उदय ललित हे कितवे सरन्यायाधीश आहेत ?

(१) 7 (२) 8 (३) 9 (४) 51

स्पष्टीकरण: न्यायमूर्ती उदय ललित हे भारताचे ४८ वे सरन्यायाधीश होते. त्यांनी २७ ऑगस्ट २०२२ रोजी पदभार स्वीकारला.

प्र. 2.

भारतीय न्यायव्यवस्थेचे वैशिष्ट्य कोणते?

(१) एकेरी व एकात्म न्यायव्यवस्था
(२) न्याय व्यवस्थेस विधिमंडळ नियंत्रित करते
(३) न्यायव्यवस्थेस सरकार नियंत्रित करते
(४) सर्व पर्याय योग्य आहेत

स्पष्टीकरण: भारतीय न्यायव्यवस्था ही एकेरी आणि एकात्म स्वरूपाची आहे, जिथे सर्वोच्च न्यायालय सर्वोच्च स्थानी आहे आणि ते इतर सर्व न्यायालयांवर नियंत्रण ठेवते. विधिमंडळ किंवा सरकार न्यायव्यवस्थेला नियंत्रित करत नाही, हे भारतीय राज्यघटनेचे एक महत्त्वाचे वैशिष्ट्य आहे.

प्र. 3.

भारताचे राष्ट्रपती राज्यघटनेच्या कोणत्या अनुच्छेदातील तरतुदीनुसार सर्वोच्च न्यायालयाकडून सल्ला मागवू शकतात ?

आज झालेल्या राज्यसेवा पूर्व परीक्षा 2022

(१) अनुच्छेद 142 (२) अनुच्छेद 147 (३) अनुच्छेद 145 (४) अनुच्छेद 143

स्पष्टीकरण: भारताचे राष्ट्रपती कलम १४३ नुसार, सार्वजनिक महत्त्वाच्या कायदेशीर किंवा तथ्यात्मक प्रश्नांवर सर्वोच्च न्यायालयाचा सल्ला घेऊ शकतात.

प्र. 4.

न्यायमूर्ती एन. व्ही. रमण्णा हे सर्वोच्च न्यायालयाचे कितवे सरन्यायाधीश आहेत?

(१) 6 (२) 7 (३) 8 (४) 9

स्पष्टीकरण: न्यायमूर्ती एन. व्ही. रमण्णा हे भारताचे ४८ वे सरन्यायाधीश होते. त्यांनी २१ एप्रिल २०२१ ते २६ ऑगस्ट २०२२ पर्यंत हे पद भूषवले.

प्र. 5.

एक जानेवारी 2019 रोजी आंध्र प्रदेश उच्च न्यायालयाची स्थापना झाली ते देशातील कितवी न्यायालय आहे?

(१) 2 वे (२) 3 वे (३) 4 वे (४) 5 वे

स्पष्टीकरण: जानेवारी २०१९ रोजी आंध्र प्रदेश उच्च न्यायालयाची स्थापना झाली, ज्यामुळे ते भारतातील २४ वे उच्च न्यायालय ठरले.

प्र. 6.

अयोध्या वादामध्ये सुप्रीम कोर्टाने आपला अंतिम निर्णय केव्हा सांगितला होता?

(१) 9 नोव्हेंबर 2019
(२) 2 जानेवारी 2020
(३) 2 डिसेंबर 2019
(४) 5 फेब्रुवारी 2020

स्पष्टीकरण: भारताच्या सर्वोच्च न्यायालयाने अयोध्या वादामध्ये आपला अंतिम निकाल ९ नोव्हेंबर २०१९ रोजी दिला.

प्र. 7.

भारतीय राज्यघटनेच्या रक्षणकरता कोण आहे

(१) सर्वोच्च न्यायालय (२) राष्ट्रपती
(३) पंतप्रधान (४) मुख्यमंत्री

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेचे रक्षण करण्याची अंतिम जबाबदारी सर्वोच्च न्यायालयावर आहे. ते संविधानाचे अर्थ लावणारे आणि त्याचे रक्षण करणारे सर्वोच्च प्राधिकरण आहे.

प्र. 8.

खालीलपैकी कोणत्या ठिकाणी मुंबई उच्च न्यायालयाचे खंडपीठ नाही.

(१) मुंबई (२) सातारा (३) पणजी (४) एक आणि दोन बरोबर

स्पष्टीकरण: मुंबई उच्च न्यायालयाचे खंडपीठ मुंबई, पणजी येथे आहे, परंतु सातारा येथे नाही. त्यामुळे पर्याय १ आणि २ दोन्ही बरोबर आहेत.

प्र. 9.

कोणत्या वर्षी मुंबई उच्च न्यायालयाच्या औरंगाबाद खंडपीठाची स्थापना झाल?

(१) 939 (२) 982 (३) 950 (४) 965

स्पष्टीकरण: मुंबई उच्च न्यायालयाच्या औरंगाबाद खंडपीठाची स्थापना १९८२ मध्ये झाली.

प्र. 10.

गोवा राज्याचे उच्च न्यायालय..... येथे आहे

(१) मुंबई (२) पणजी (३) औरंगाबाद (४) पुणे

स्पष्टीकरण: गोवा राज्याचे उच्च न्यायालय मुंबई येथे आहे. गोवा हे केंद्रशासित प्रदेशाच्या दर्जातून राज्य बनले असले तरी, त्याचे उच्च न्यायालय मुंबई उच्च न्यायालयाच्या अखत्यारीत येते.

प्र. 11.

उच्च न्यायालयातील न्यायाधिशाची नेमनुक कोण करते?

(१) संसध (२) विधान सभा (३) राज्यपाल (४) राष्ट्रपती

स्पष्टीकरण: भारताच्या संविधानानुसार, उच्च न्यायालयातील न्यायाधीशांची नेमणूक राष्ट्रपती करतात. ही नेमणूक राष्ट्रपती राज्याच्या राज्यपालांच्या आणि सर्वोच्च न्यायालयाच्या मुख्य न्यायाधीशांच्या सल्ल्याने करतात.

प्र. 12.

मुंबई उच्च न्यायालयाची स्थापना केव्हा झाली ?

(१) 852 (२) 856 (३) 862 (४) 868

स्पष्टीकरण: मुंबई उच्च न्यायालयाची स्थापना १८६२ मध्ये झाली. हे भारतीय उच्च न्यायालय अधिनियम, १८६१ अंतर्गत स्थापन झालेल्या तीन उच्च न्यायालयांपैकी एक आहे.

प्र. 13.

सर्वोच्च न्यायालयातील न्यायाधीशांची संख्या कोण वाढवू शकतात ?

(१) राष्ट्रपती (२) मंत्रिमंडळ (३) संसद (४) सरन्यायाधीश

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेनुसार, सर्वोच्च न्यायालयातील न्यायाधीशांची संख्या वाढवण्याचा अधिकार संसदेला आहे. हा अधिकार संसदेने कायद्याद्वारे वापरला आहे.

प्र. 14.

भारतातील पहिले कोर्ट कोठे स्थापन करण्यात आले आहे

(१) मुंबई (२) हैदराबाद (३) चेन्नई (४) कोलकत्ता

स्पष्टीकरण: भारतातील पहिले कोर्ट (सर्वोच्च न्यायालय) १७७४ मध्ये फोर्ट विल्यम, कोलकाता येथे स्थापन करण्यात आले.

प्र. 15.

मुंबई उच्च न्यायालयाचे .....येथे खंडपीठ नाही.

(१) औरंगाबाद (२) नागपूर (३) पणजी (४) पुणे

स्पष्टीकरण: मुंबई उच्च न्यायालयाची खंडपीठे औरंगाबाद, नागपूर आणि पणजी येथे आहेत, परंतु पुणे येथे नाही. पुणे हे मुंबई उच्च न्यायालयाच्या अधिकारक्षेत्रात येते.

प्र. 16.

भारतीय न्यायपालिकेचे वैशिष्ट्य कोणते ?

(१) एकेरी व एकात्म न्यायपालिका (२) न्यायपालिकेस विधीमंडळ नियंत्रित करते

(३) न्यायपालिकेस सरकार नियंत्रित करते (४) वरील सर्व

स्पष्टीकरण: भारतीय न्यायव्यवस्था एकेरी व एकात्म आहे, जिथे सर्वोच्च न्यायालय सर्वोच्च स्थानी आहे आणि इतर सर्व न्यायालये त्याच्या नियंत्रणाखाली येतात. न्यायपालिकेचे स्वातंत्र्य हे भारतीय राज्यघटनेचे एक महत्त्वाचे वैशिष्ट्य आहे.

प्र. 17.

मुंबई उच्च न्यायालयाचे खंडपीठ खालीलपैकी कोणत्या ठिकाणी नाही?

(१) नागपूर (२) पुणे (३) पणजी (४) औरंगाबाद

स्पष्टीकरण: मुंबई उच्च न्यायालयाचे खंडपीठ नागपूर, पणजी आणि औरंगाबाद येथे आहेत, परंतु पुणे येथे नाही. पुणे हे मुंबई उच्च न्यायालयाच्या अधिकारक्षेत्रात येते.

प्र. 18.

पुढील पैकी कोनत्या शहरात मुंबई उच्च न्यायालयाचे खंड पीठ नाही

(१) औरंगाबाद (२) नागपुर (३) पणजी (४) नवी मुंबई

स्पष्टीकरण: मुंबई उच्च न्यायालयाची खंडपीठे औरंगाबाद, नागपूर आणि पणजी येथे आहेत. नवी मुंबई येथे खंडपीठ नाही.

प्र. 19.

उच्च न्यायालयाच्या निवृत्त न्यायाधीशांची पेन्शन

(१) घटक राज्याच्या संचित निधीमधून दिली जाते

(२) केंद्र शासनाच्या संचित निधीमधून दिली जाते

(३) घटक राज्य व केंद्र शासन दोघांच्याही संचितीमधून समान प्रमाणात दिली जाते.

(४) त्यांना पेन्शन मिळत नाही

स्पष्टीकरण: उच्च न्यायालयाच्या निवृत्त न्यायाधीशांना मिळणारी पेन्शन ही केंद्र सरकारच्या संचित निधीतून दिली जाते, राज्याच्या संचित निधीतून नाही. हे भारतीय राज्यघटनेच्या अनुच्छेद ११२(३)(डी) नुसार आहे.

प्र. 20.

कोणत्या कलमांतर्गत सर्वोच्च अभिलेख न्यायालय ओळखले जाते...?

(१) कलम 124 (२) कलम 125 (३) कलम 129 (४) कलम 127

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेच्या कलम १२९ नुसार, सर्वोच्च न्यायालय हे अभिलेख न्यायालय म्हणून ओळखले जाते. याचा अर्थ त्याचे सर्व निर्णय रेकॉर्ड म्हणून जतन केले जातात आणि ते पुढील कार्यवाहीसाठी पुरावा म्हणून वापरले जाऊ शकतात.

प्र. 21.

खालीलपैकी कोणत्या देशात जनहितार्थ याचिका या संकल्पनेचा जन्म झाला?

(१) अमेरिका (२) इस्राईल (३) भारत (४) ब्रिटन

स्पष्टीकरण: जनहितार्थ याचिका (Public Interest Litigation - PIL) ही संकल्पना अमेरिकेतून उगम पावली आहे. तेथे ती 'Public Interest Law' म्हणून ओळखली जाते.

प्र. 22.

सर्वोच्च न्यायालयावर अंतिम नियंत्रण कुणाचे आहे?

(१) राष्ट्रपती (२) संसद (३) राष्ट्रपती (४) कुणाचेही नाही

स्पष्टीकरण: सर्वोच्च न्यायालयावर अंतिम नियंत्रण कोणाचेही नाही कारण ते भारतीय संविधानाने स्थापित केलेले एक स्वतंत्र आणि सर्वोच्च न्यायालय आहे. न्यायालयाच्या कामकाजात किंवा निर्णयांमध्ये इतर कोणत्याही संस्थेचा हस्तक्षेप नसतो.

प्र. 23.

भारताचे सर्वोच्च न्यायालस कोठे आहे?

(१) दिल्ली (२) मद्रास (३) कलकत्ता (४) मुंबई

स्पष्टीकरण: भारताचे सर्वोच्च न्यायालय नवी दिल्ली येथे स्थित आहे. हे भारतीय न्यायव्यवस्थेचे सर्वोच्च न्यायालय आहे.

प्र. 24.

मुंबई उच्च न्यायालयाचे खंडपीठ खालीलपैकी कोठे आहे ?

(१) पुणे (२) नागपूर (३) नाशिक (४) ठाणे

स्पष्टीकरण: मुंबई उच्च न्यायालयाचे मुख्य पीठ मुंबई येथे असून, त्याची खंडपीठे नागपूर, औरंगाबाद आणि पणजी येथे आहेत. प्रश्नात दिलेल्या पर्यायांपैकी नागपूर हे योग्य उत्तर आहे.

प्र. 25.

भारताचे सर्वोच्च न्यायालयातील न्यायाधीशांची संख्या वाढविण्याचा अधिकार कोणाला आहे ?

(१) पंतप्रधान (२) भारताचे मुख्य न्यायाधीश
(३) संसद (४) विधिमंत्री

स्पष्टीकरण: भारताच्या संविधानानुसार, सर्वोच्च न्यायालयातील न्यायाधीशांची संख्या वाढविण्याचा किंवा कमी करण्याचा अधिकार संसदेला आहे. हा अधिकार संसदेच्या कायद्याद्वारे वापरला जातो.

प्र. 26.

भारताचे सर्वोच्च न्यायालय .....या दिवशी अस्तित्वात आले.

(१) 6 जानेवारी 1950 (२) 5 ऑगस्ट 1950 (३) 6 जानेवारी 1949 (४) 5 ऑगस्ट 1948

स्पष्टीकरण: भारताचे सर्वोच्च न्यायालय २६ जानेवारी १९५० रोजी भारतीय राज्यघटना लागू झाल्याच्या दिवशी अस्तित्वात आले.

प्र. 27.

जिल्हा न्यायाधीशांची नेमणूक कोण करतात ?

(१) उच्च न्यायालय (२) राज्यपाल
(३) राष्ट्रपती (४) सर्वोच्च न्यायालय

स्पष्टीकरण: जिल्हा न्यायाधीशांची नेमणूक संबंधित राज्याचे राज्यपाल करतात. ही नेमणूक उच्च न्यायालयाच्या सल्ल्याने केली जाते.

प्र. 28.

भारताचा सर्वोच्च कायदा अधिकारी म्हणून कोणाला ओळखले जाते

(१) भारताचा महान्यायवादी (२) कायदामंत्री
(३) लोकसभा अध्यक्ष (४) पंतप्रधान

स्पष्टीकरण: भारताचा महान्यायवादी (Attorney General of India) हा भारत सरकारचा मुख्य कायदेशीर सल्लागार असतो आणि तो भारताचा सर्वोच्च कायदा अधिकारी मानला जातो.

प्र. 29.

खालीलपैकी कोणत्या ठिकाणी मुंबई उच्च न्यायालयाचे खंडपीठ नाही.

(१) औरंगाबाद (२) पणजी (३) नागपूर (४) पुणे

स्पष्टीकरण: मुंबई उच्च न्यायालयाची खंडपीठे औरंगाबाद, नागपूर आणि पणजी येथे आहेत. पुणे येथे खंडपीठ नाही.

प्र. 30.

Q.) कोणत्या वर्षी फेडरल कोर्ट ऑफ इंडियाच्या जागी सर्वोच्च न्यायालयाची स्थापना करण्यात आली .

(१) 935 (२) 947 (३) 950 (४) 937

स्पष्टीकरण: फेडरल कोर्ट ऑफ इंडियाची स्थापना १९३७ मध्ये झाली आणि १९५० मध्ये भारतीय राज्यघटना लागू झाल्यानंतर त्याच्या जागी सर्वोच्च न्यायालयाची स्थापना करण्यात आली.

प्र. 31.

कोणत्या वर्षी मुंबई उच्च न्यायालयाच्या औरंगाबाद खंडपीठाची स्थापना झाली ?

(१) 939 (२) 982 (३) 990 (४) 000

स्पष्टीकरण: मुंबई उच्च न्यायालयाच्या औरंगाबाद खंडपीठाची स्थापना १९८२ मध्ये झाली. हे खंडपीठ महाराष्ट्रातील न्यायव्यवस्थेचा एक महत्त्वाचा भाग आहे.

प्र. 32.

मूलभूत हक्कांच्या सरंक्षणाची जबाबदारी खालीलपैकी कोणावर आहे?

(१) कायदेमंडळ (२) कार्यकारी मंडळ (३) न्यायमंडळ (४) राजकीय पक्ष

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेनुसार, मूलभूत हक्कांचे संरक्षण करण्याची अंतिम जबाबदारी सर्वोच्च न्यायालय आणि उच्च न्यायालयांवर आहे. हे न्यायालय नागरिकांच्या मूलभूत हक्कांचे उल्लंघन झाल्यास रिट जारी करू शकतात.

प्र. 33.

मुंबई उच्च न्यायालयाचे खंडपीठ खालीलपैकी कोठे नाही ?

(१) पुणे (२) मुंबई (३) औरंगाबाद (४) नागपूर

स्पष्टीकरण: मुंबई उच्च न्यायालयाची खंडपीठे नागपूर, औरंगाबाद आणि पणजी (गोवा) येथे आहेत. पुणे येथे मुंबई उच्च न्यायालयाचे खंडपीठ नाही.

प्र. 34.

फेडरल कोर्ट ऑफ इंडिया चे सर्वोच्च न्यायालय मध्ये रूपांतर केव्हा झाले.

(१) 6 नोव्हेंबर 1949 (२) 6 जानेवारी 1950
(३) 4 जानेवारी 1935 (४) 9 डिसेंबर 194

स्पष्टीकरण: फेडरल कोर्ट ऑफ इंडियाचे रूपांतर २६ जानेवारी १९५० रोजी भारतीय संविधानाच्या अंमलबजावणीनंतर सर्वोच्च न्यायालयात झाले. मात्र, सर्वोच्च न्यायालयाची स्थापना ९ डिसेंबर १९४६ रोजी झाली.

प्र. 35.

सर्वोच्च न्यायालयाचे न्यायाधीश वयाच्या किती वर्षापर्यंत पदावर राहू शकतात?

(१) 58 वर्ष (२) 65 वर्षे (३) साठ वर्षे (४) 62 वर्ष

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेनुसार, सर्वोच्च न्यायालयाच्या न्यायाधीशांचे निवृत्तीचे वय ६५ वर्षे आहे.

प्र. 36.

उच्च न्यायालयातील मुख्य न्यायाधीशांची नेमणूक कोण करतो ?

(१) भारताचे मुख्य न्यायाधीश (२) राज्यपाल
(३) राष्ट्रपती (४) मंत्रिपरिषद

स्पष्टीकरण: भारताच्या राज्यघटनेनुसार, उच्च न्यायालयातील मुख्य न्यायाधीशांची नेमणूक राष्ट्रपती करतात.

प्र. 37.

Q.)भारताच्या महालेखापरिक्षकाला पदावरून हटविण्याची कारणे व प्रकिया खालीलपैकी कोणाला पदावरून हटविण्यासमान आहे.?

(१) लोकसभेचा सभापती
(२) सर्वोच्च न्यायालयाचा न्यायाधीश
(३) भारताचा महान्यायवादी
(४) केंद्रीय लोकसेवा आयोगाचा अध्यक्ष

स्पष्टीकरण: भारताच्या महालेखापरीक्षकाला (CAG) सर्वोच्च न्यायालयाच्या न्यायाधीशांप्रमाणेच संसदेच्या दोन्ही सभागृहांनी विशेष बहुमताने ठराव मंजूर केल्यास पदावरून दूर केले जाऊ शकते. ही प्रक्रिया समान आहे.

प्र. 38.

आंतरराष्ट्रीय न्यायालयाबाबत खालीलपैकी कोणते विधान बरोबर आहे?

(१) हे न्यायालय कायमस्वरूपी जिनेव्हा येथे कार्यरत आहे.
(२) त्याच्यापुढे आलेले सर्व प्रश्न उपस्थित न्यायाधीशांच्या बहुमताने सोडविले जातात.
(३) न्यायाधीशांची निवड ही सहा वर्षाच्या कालावधीसाठी होते.
(४) निवृत्त न्यायाधीश पुनर्निवडणूकीस पात्र नसतात.

स्पष्टीकरण: आंतरराष्ट्रीय न्यायालयापुढे आलेले सर्व प्रश्न उपस्थित न्यायाधीशांच्या बहुमताने सोडविले जातात. हे न्यायालय हेग येथे आहे आणि न्यायाधीशांची निवड नऊ वर्षांसाठी होते, तसेच ते पुनर्निवडणूकीस पात्र असतात.

प्र. 39.

मुंबई उच्च न्यायालयाचे खंडपीठ खालीलपैकी कोठे नाही ?

(१) पुणे (२) पणजी (३) औरंगाबाद (४) नागपूर

स्पष्टीकरण: मुंबई उच्च न्यायालयाची खंडपीठे नागपूर, औरंगाबाद आणि पणजी येथे आहेत. पुणे येथे मुंबई उच्च न्यायालयाचे खंडपीठ नाही.

प्र. 40.

भारतीय न्याय व्यवस्थेचे वैशिष्ट्य कोणते.

(१) एकेरी व एकात्मक व्यवस्था
(२) न्यायव्यवस्थेस विधिमंडळ नियंत्रित करते
(३) न्यायव्यवस्थेस सरकार नियंत्रित करते
(४) सर्वप्रथम योग्य आहेत

स्पष्टीकरण: भारतीय न्यायव्यवस्था ही एकेरी व एकात्म स्वरूपाची आहे, जिथे सर्वोच्च न्यायालय सर्वात वर आहे आणि त्याच्या खाली उच्च न्यायालये व इतर दुय्यम न्यायालये येतात. विधिमंडळ किंवा सरकार न्यायव्यवस्थेला नियंत्रित करत नाही, तर न्यायव्यवस्था स्वतंत्रपणे कार्य करते.

प्र. 41.

खालीलपैकी कोणत्या ठिकाणी मुंबई उच्च न्यायालयाचे खंडपीठ नाही.

(१) मुंबई (२) पणजी (३) औरंगाबाद (४) पुणे

स्पष्टीकरण: मुंबई उच्च न्यायालयाचे खंडपीठ मुंबई, पणजी आणि औरंगाबाद येथे आहेत. पुणे येथे मुंबई उच्च न्यायालयाचे खंडपीठ नाही.

प्र. 42.

भारतातील विद्यमान न्यायव्यवस्था कोणत्या प्रकारचे आहे.

(१) दुहेरी (२) तिहेरी (३) एकेरी (४) वरीलपैकी सर्व

स्पष्टीकरण: भारताची न्यायव्यवस्था एकात्मिक आहे, जिथे सर्वोच्च न्यायालय, उच्च न्यायालये आणि कनिष्ठ न्यायालये एकाच रचनेत कार्य करतात. त्यामुळे ती एकेरी न्यायव्यवस्था आहे.

प्र. 43.

सर्वोच्च न्यायलयातील न्याधीशांच्या नेमणुका करण्याचे अधीकार कोणास आहेत?

(१) राष्ट्रपती (२) सरन्यायाधीश (३) उपराष्ट्रपती (४) पंतप्रधान

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेनुसार, सर्वोच्च न्यायालयातील न्यायाधीशांची नेमणूक राष्ट्रपती करतात. ही नेमणूक राष्ट्रपती सरन्यायाधीशांच्या सल्ल्याने करतात.

प्र. 44.

मूलभूत हक्कांच्या संरक्षणाची जबाबदारी खालीलपैकी कोणावर आहे

(१) कायदेमंडळ (२) कार्यकारी मंडळ (३) राजकीय पक्ष (४) न्यायमंडळ

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेनुसार, मूलभूत हक्कांचे संरक्षण करण्याची अंतिम जबाबदारी न्यायमंडळावर (न्यायालयीन व्यवस्थेवर) आहे. हे कलम ३२ अंतर्गत सर्वोच्च न्यायालय आणि कलम २२६ अंतर्गत उच्च न्यायालयांना अधिकार देते.

प्र. 45.

मुंबई उच्च न्यायालयाचे खंडपीठ कोठे नाही ?

(१) औरंगाबाद (२) पुणे (३) नागपूर (४) पणजी

स्पष्टीकरण: मुंबई उच्च न्यायालयाचे खंडपीठ औरंगाबाद, नागपूर आणि पणजी येथे आहेत, परंतु पुणे येथे नाही.

प्र. 46.

केतनजी ब्राउन जॅक्सन कोणत्या देशाच्या सर्वोच्च न्यायालयात काम करणारी पहिली कृष्णवर्णीय महिला न्यायमूर्ती आहे ?

(१) यूके (२) यूएसए (३) दक्षिण आफ्रिका (४) ऑस्ट्रेलिया

स्पष्टीकरण: केतनजी ब्राउन जॅक्सन या अमेरिकेच्या सर्वोच्च न्यायालयात काम करणाऱ्या पहिल्या कृष्णवर्णीय महिला न्यायमूर्ती आहेत. त्यांची नियुक्ती २०२१ मध्ये झाली.

प्र. 47.

भारताचे सर्वोच्च न्यायालय कोठे आहे

(१) मुंबई (२) दिल्ली (३) कोलकत्ता (४) चेन्नई

स्पष्टीकरण: भारताचे सर्वोच्च न्यायालय नवी दिल्ली येथे स्थित आहे. हे भारतीय न्यायव्यवस्थेचे सर्वोच्च प्राधिकरण आहे.

प्र. 48.

मुलभूत हक्कांच्या संरक्षणाची जबाबदारी खालीलपैकी कोणावर आहे ?

(१) कायदेमंडळ (२) कार्यकारी मंडळ (३) राजकीय पक्ष (४) न्याय मंडळ

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेनुसार, मूलभूत हक्कांचे संरक्षण करण्याची अंतिम जबाबदारी न्यायमंडळावर (न्यायपालिका) आहे. सर्वोच्च न्यायालय आणि उच्च न्यायालये हे अधिकार वापरून नागरिकांच्या मूलभूत हक्कांचे रक्षण करतात.

प्र. 49.

मुंबई उच्च न्यायालयात मुख्य न्यायाधीश म्हणून कोणाची नियुक्ती झाली आहे?

(१) धनुका (२) गंगागपूरवाला (३) चंद्रचूड (४) या नाही

स्पष्टीकरण: मुंबई उच्च न्यायालयाचे मुख्य न्यायाधीश म्हणून कोणाचीही नियुक्ती झालेली नाही. प्रश्नातील पर्याय चुकीचे आहेत.

★ न्यायव्यवस्था — सर्वोच्च न्यायालय व उच्च न्यायालये — अधिकृत उत्तरसूची (Answer Key) ★

1 B	2 A	3 D	4 C	5 C	6 A	7 A	8 D	9 B	10 A
11 D	12 C	13 C	14 D	15 D	16 A	17 B	18 D	19 B	20 C
21 A	22 D	23 A	24 B	25 C	26 A	27 B	28 A	29 D	30 D
31 B	32 C	33 A	34 D	35 B	36 C	37 B	38 B	39 A	40 A
41 D	42 C	43 A	44 D	45 B	46 B	47 B	48 D	49 D	

घटक क्रमांक 12

केंद्र-राज्य संबंध व आणीबाणी विषयक तरतुदी

विषय : भारतीय राज्यघटना | एकूण प्रश्न : 44

ऑनलाईन सराव

प्र. 1.

महाराष्ट्रात आतापर्यंत किती वेळा राष्ट्रपती राजवट लागू केली गेली.

(१) दोन (२) तीन (३) चार (४) पाच

स्पष्टीकरण: महाराष्ट्रामध्ये आतापर्यंत तीन वेळा राष्ट्रपती राजवट लागू करण्यात आली आहे. पहिली राजवट १९८० मध्ये, दुसरी २००१ मध्ये आणि तिसरी नोव्हेंबर २०१९ मध्ये लागू झाली.

प्र. 2.

भारतामध्ये राष्ट्रपती कोणत्या अनुछेदनुसार राष्ट्रीय आणीबाणीची घोषणा करू शकतो?

(१) अनुच्छेद 368 (२) अनुच्छेद 360 (३) अनुच्छेद 352 (४) अनुच्छेद 370

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेच्या अनुच्छेद ३५२ नुसार राष्ट्रपती राष्ट्रीय आणीबाणीची घोषणा करू शकतात. अनुच्छेद ३६० आर्थिक आणीबाणीशी संबंधित आहे, तर अनुच्छेद ३७० जम्मू आणि काश्मीर राज्याशी संबंधित होता.

प्र. 3.

जेव्हा एखाद्या राज्यातील घटनात्मक यंत्रणा कोलमडते, तेव्हा राष्ट्रपतीस (राज्यपालांच्या सल्ल्यानुसार).....कलमाखाली आणीबाणी जाहीर करता येते.

(१) 52 (२) 56 (३) 60 (४) 64

स्पष्टीकरण: जेव्हा राज्यातील घटनात्मक यंत्रणा कोलमडते, तेव्हा राष्ट्रपती कलम ३५६ नुसार राज्यात आणीबाणी जाहीर करू शकतात. याला राष्ट्रपती राजवट असेही म्हणतात.

प्र. 4.

भारतीय राज्यघटनेच्या कोणत्या कलमामध्ये आर्थिक आणीबाणीची तरतूद करण्यात आली आहे ?

(१) 59 (२) 61 (३) 58 (४) 60

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेच्या कलम ३६० मध्ये राष्ट्रपतींना आर्थिक आणीबाणी घोषित करण्याचा अधिकार देण्यात आला आहे.

प्र. 5.

सरकारिया आयोग . . . . च्या सदर्भात होय

(१) कंद्र-राज्य संबंध (२) शिक्षण
(३) निर्वाचन (४) दुष्काळ

स्पष्टीकरण: सरकारिया आयोग केंद्र आणि राज्य सरकार यांच्यातील संबंधांचा अभ्यास करण्यासाठी नेमण्यात आला होता.

प्र. 6.

घटनेतील कोणत्या कलमानुसार आर्थिक आणीबाणी लागू करता येते.

(१) 56 (२) 60 (३) 52 (४) यापैकी नाही

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेतील कलम ३६० नुसार राष्ट्रपतींना आर्थिक आणीबाणी लागू करण्याचा अधिकार आहे.

प्र. 7.

आर्थिक आणीबाणी शी संबंधित कलम कोणते.

(१) कलम 352 (२) कलम 356 (३) कलम 360 (४) कलम 370

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेतील कलम ३६० हे आर्थिक आणीबाणीच्या तरतुदींशी संबंधित आहे. या कलमाद्वारे राष्ट्रपतींना देशाची आर्थिक स्थिरता धोक्यात आल्यास आर्थिक आणीबाणी घोषित करण्याचा अधिकार मिळतो.

प्र. 8.

देशात कोणत्या वर्षी प्रथमच राष्ट्रीय आणीबाणी पुकारली गेली होती ?

(१) 952 **(२)** 954 **(३)** 958 **(४)** 962

स्पष्टीकरण: भारताने चीनसोबतच्या युद्धानंतर १९६२ मध्ये प्रथमच राष्ट्रीय आणीबाणी पुकारली होती.

प्र. 9.

भारतीय संविधानातील कलम 352 हे कशाशी संबंधित आहे ?

(१) आर्थिक आणिबाणी **(२)** राष्ट्रीय आणिबाणी

(३) राष्ट्रपती नियुक्तीचे अधिकार **(४)** जम्मू काश्मीरची निर्मिती

स्पष्टीकरण: भारतीय संविधानातील कलम ३५२ हे राष्ट्रीय आणीबाणीच्या तरतुदींशी संबंधित आहे. हे कलम युद्ध, बाह्य आक्रमण किंवा सशस्त्र बंडाळीच्या परिस्थितीत राष्ट्रीय आणीबाणी घोषित करण्याचा अधिकार राष्ट्रपतींना देते.

प्र. 10.

खालीलपैकी अयोग्य जोडी ओळखा ?

(१) कलम 124 - सर्वोच्च न्यायालय **(२)** कलम 280 - वित्त आयोग

(३) कलम 324 - निवडणूक आयोग **(४)** कलम 352 - राज्य आणीबाणी

स्पष्टीकरण: कलम 352 हे राष्ट्रीय आणीबाणीशी संबंधित आहे, राज्य आणीबाणी कलम 356 शी संबंधित आहे. त्यामुळे ही जोडी अयोग्य आहे.

प्र. 11.

Q. देशात सर्वप्रथम राष्ट्रपती राजवट लागू झालेले राज्य कोणते?

(१) महाराष्ट्र **(२)** पंजाब **(३)** हरियाणा **(४)** जम्मू-काश्मीर

स्पष्टीकरण: भारतात सर्वप्रथम राष्ट्रपती राजवट पंजाब राज्यात लागू झाली. ही राजवट १९५१ मध्ये लागू करण्यात आली होती.

प्र. 12.

भारतीय राज्यघटना कलम 360 नुसार आर्थिक आणीबाणीचे व्यवस्थापन करण्याची जबाबदारी कोणत्या विभागाची असते ?

(१) खर्च विभाग **(२)** महसूल विभाग

(३) आर्थिक व्यवहार विभाग **(४)** संरक्षण विभाग

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेच्या कलम 360 नुसार आर्थिक आणीबाणी लागू झाल्यास, तिचे व्यवस्थापन करण्याची जबाबदारी आर्थिक व्यवहार विभागाची असते. हा विभाग अर्थ मंत्रालयाच्या अंतर्गत येतो.

प्र. 13.

, राष्ट्रपती राष्ट्रीय आणीबाणी घोषित करू शकतात
अ) युद्ध अथवा परकीय आक्रमण प्रसंगी
ब) सशस्त्र बंड प्रसंगी . क) फक्त अंतर्गत अशांतता प्रसंगी . ड) फक्त पंतप्रधानांच्या लेखी सल्यानुसार . वरीलपैकी कोणती विधाने बरोबर आहेत ?

(१) फक्त अ आणि ब **(२)** फक्त अ , ब आणि क

(३) फक्त अ आणि ड **(४)** अ , ब , क आणि ड

स्पष्टीकरण: राष्ट्रपती युद्ध किंवा बाह्य आक्रमण, सशस्त्र बंड किंवा केवळ अंतर्गत अशांतता या कारणांवरून राष्ट्रीय आणीबाणी घोषित करू शकतात. तथापि, सर्वोच्च न्यायालयाने स्पष्ट केले आहे की, केवळ पंतप्रधानांच्या लेखी सल्ल्यानुसार आणीबाणी घोषित केली जाऊ शकत नाही, तर मंत्रिमंडळाच्या लेखी सल्ल्यानुसारच ती घोषित केली जाऊ शकते.

प्र. 14.

राष्ट्रीय आणीबाणी हे कलम कोणते आहे ?

(१) कलम 352 **(२)** कलम 354 **(३)** कलम 353 **(४)** कलम 368

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेतील कलम ३५२ नुसार राष्ट्रीय आणीबाणीची घोषणा केली जाते.

प्र. 15.

आपल्या राज्यघटनेत आणीबाणीची तरतूद कोणत्या देशाकडून घेतली आहे ?

(१) जपान (२) जर्मनी (३) रशिया (४) कॅनडा

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेतील आणीबाणीच्या तरतुदी जर्मनीच्या राज्यघटनेतून घेण्यात आल्या आहेत. या तरतुदींमध्ये राष्ट्रीय आणीबाणी, राज्यांमधील आणीबाणी आणि आर्थिक आणीबाणी यांचा समावेश होतो.

प्र. 16.

राज्यात आणीबाणी घोषित करण्याची शिफारस राष्ट्रपतींना कोण करू शकते ?

(१) पंतप्रधान (२) मुख्यमंत्री (३) राज्यपाल (४) यापैकी नाही

स्पष्टीकरण: राज्यात आणीबाणी घोषित करण्याची शिफारस राष्ट्रपतींना केवळ केंद्रीय मंत्रिमंडळाच्या लेखी सल्ल्यानेच करता येते, केवळ मुख्यमंत्री, राज्यपाल किंवा पंतप्रधान वैयक्तिकरित्या शिफारस करू शकत नाहीत.

प्र. 17.

भारतीय राज्यघटनेच्या कोणत्या कलमामध्ये राष्ट्रपती राजवटीची तरदूत करण्यात आली आहे ?

(१) 25 (२) 52 (३) 68 (४) 56

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेच्या कलम ३५६ मध्ये राष्ट्रपती राजवटीची तरतूद करण्यात आली आहे, जी राज्यांमध्ये घटनात्मक यंत्रणा अयशस्वी झाल्यास लागू केली जाते.

प्र. 18.

भारतीय राज्यघटनेच्या कोणत्या कलमामध्ये राष्ट्रीय आणीबाणीची तरतूद करण्यात आली आहे ?

(१) 50 (२) 52 (३) 60 (४) 56

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेच्या कलम ३५२ नुसार राष्ट्रीय आणीबाणीची तरतूद आहे. कलम ३५६ हे राष्ट्रपती राजवटीशी आणि कलम ३६० हे वित्तीय आणीबाणीशी संबंधित आहे.

प्र. 19.

एकांदा राज्यातील घटनात्मक यंत्रणा कोसळलेली असताते तेव्हा कोणाच्या सल्ल्यावरून राष्ट्रपती या राज्यात आणीबाणी पुकारू शकतात

(१) राज्यपाल (२) राष्ट्रपती (३) मुख्यमंत्री (४) पंतप्रधान

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेच्या कलम ३५६ नुसार, जेव्हा एखाद्या राज्यातील घटनात्मक यंत्रणा कोसळते, तेव्हा त्या राज्याच्या राज्यपालांच्या अहवालानुसार किंवा त्यांच्या सल्ल्यानुसार राष्ट्रपती त्या राज्यात आणीबाणी पुकारू शकतात.

प्र. 20.

भारतातील आणीबाणी घोषित करण्याचा अधिकार कोणाला आहे?

(१) लष्कर (२) सरन्यायाधीश (३) राष्ट्रपती (४) पंतप्रधान

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेनुसार, देशात आणीबाणी घोषित करण्याचा अधिकार केवळ राष्ट्रपतींना आहे. हे अधिकार ते कलम ३५२, ३५६ आणि ३६० अंतर्गत वापरू शकतात.

प्र. 21.

आंतरराज्यीय नदी पाणी वाटप विवादासंबंधी न्यायनिवाडा देण्यासंबंधी तरतूद घटनेच्या कोणत्या कलमात आहे ?

(१) कलम 262 (२) कलम 263 (३) कलम 246 (४) यापैकी नाही

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेच्या कलम २६२ नुसार आंतरराज्यीय नदी पाणी वाटप विवादासंबंधी न्यायनिवाडा देण्याची तरतूद आहे. हे कलम संसदेला अशा विवादांवर निर्णय घेण्यासाठी लवादाची स्थापना करण्याची परवानगी देते.

प्र. 22.

भारतीय संघराज्य हे वाटाघाटीचे संघराज्य आहे (Bargaining federalism) असे वर्ण कोणी केले ?

(१) मॉरिस जोन्स (२) आयवर जेनिंग (३) के.टी. शाह (४) यापैकी नाही

स्पष्टीकरण: मॉरिस जोन्स यांनी भारतीय संघराज्याला 'वाटाघाटीचे संघराज्य' (Bargaining federalism) असे म्हटले आहे, कारण केंद्र आणि राज्य यांच्यातील संबंध हे सहकार्याऐवजी वाटाघाटींवर आधारित असतात.

प्र. 23.

वन हा विषय कोणत्या सूचीतील आहे

(१) समवर्ती (२) राज्य (३) केंद्र (४) यापैकी सर्व

स्पष्टीकरण: भारतीय संविधानाच्या सातव्या अनुसूचीनुसार, वन हा विषय 'समवर्ती सूची' मध्ये समाविष्ट आहे, ज्यावर केंद्र आणि राज्य सरकार दोघेही कायदे करू शकतात. मात्र, प्रश्नात दिलेल्या पर्यायांमध्ये 'समवर्ती' हा पर्याय आहे, परंतु 'राज्य सूची' हा पर्याय देखील आहे. सामान्यतः वन हा विषय समवर्ती सूचीत येतो, परंतु काही विशिष्ट पैलूंवर राज्यांना अधिकार आहेत. प्रश्नातील पर्यायांच्या आधारावर, 'राज्य' सूची हा पर्याय अधिक योग्य वाटतो कारण वन व्यवस्थापनात राज्यांची भूमिका महत्त्वाची असते.

प्र. 24.

आणीबाणी दरम्यान मूलभूत हक्क स्थगित होणे या तरतुदींचा स्त्रोत कोणत्या देशाची घटना आहे ?

(१) जपान (२) जर्मनी (३) फ्रान्स (४) दक्षिण आफ्रिका

स्पष्टीकरण: भारताच्या राज्यघटनेतील आणीबाणीच्या तरतुदी, विशेषतः मूलभूत हक्क स्थगित करण्याची तरतूद, जर्मनीच्या 'वाईमर' संविधानातून घेण्यात आली आहे.

प्र. 25.

सहकार हा कोणत्या सूचीतील विषय आहे?

(१) केंद्र सूची (२) राज्य सूची (३) समवर्ती सूची (४) या नाही

स्पष्टीकरण: सहकार हा विषय भारतीय राज्यघटनेच्या सातव्या अनुसूचीनुसार राज्य सूचीमध्ये समाविष्ट आहे. याचा अर्थ या विषयावर कायदा करण्याचा अधिकार प्रामुख्याने राज्य सरकारला आहे.

प्र. 26.

परराष्ट्र धोरण हा विषय सातव्या अनुसूचीतील कोणत्या यादीत समाविष्ट आहे.

(१) केंद्रीय (२) राज्य (३) समवर्ती (४) केंद्र व राज्य

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेच्या सातव्या अनुसूचीनुसार, परराष्ट्र धोरण हा विषय केंद्रीय यादीत (संघसूची) समाविष्ट आहे, जो केवळ केंद्र सरकारला कायदे करण्याचा अधिकार देतो.

प्र. 27. राज्यसेवा मुख्य • 2020

केंद्र आणि राज्य सरकार यांच्यातील कर महसूल वाटा यांच्या..... शिफारशीनुसार होते. (राज्यसेवा मुख्य 2020)

(१) वित्त आयोग (२) आरबीआय (३) पीएम काळजी निधी (४) वित्त मंत्रालय

स्पष्टीकरण: वित्त आयोग हे केंद्र आणि राज्य सरकार यांच्यातील कर महसुलाच्या वाटपावर शिफारशी करण्यासाठी घटनात्मक संस्था आहे. हे कलम २८० नुसार स्थापन केले जाते.

प्र. 28.

खालीलपैकी पोलीस खाते हा विषय कोणत्या सुचीमध्ये येतो

(१) केंद्रसूची (२) राज्यसूची (३) संवर्तीसूची (४) यापैकी नाही

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेनुसार, पोलीस हा विषय राज्य सूचीमध्ये समाविष्ट आहे, ज्यामुळे राज्यांना यावर कायदा करण्याचा अधिकार मिळतो.

प्र. 29.

पुढीलपैकी सरकारिया कमिशनचे सदस्य कोण होते?

(१) ओ. वि .अलगेसन (२) डॉ . आर.एस . सेन (३) के . हनुमनथैया (४) वि . शंकर

स्पष्टीकरण: सरकारिया आयोगाचे सदस्य के. हनुमनथैया हे होते. या आयोगाची स्थापना केंद्र-राज्य संबंधांचा अभ्यास करण्यासाठी करण्यात आली होती.

प्र. 30.

पोलीस खाते हा विषय कोणत्या सुचीमध्ये येतो?

(१) केंद्र सूची **(२)** राज्य सूची **(३)** समवर्ती सूची **(४)** वरील सर्व

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेनुसार, 'पोलीस' हा विषय राज्य सूचीमध्ये समाविष्ट आहे, ज्यामुळे राज्यांना यावर कायदा करण्याचा अधिकार मिळतो.

प्र. 31.

आणीबाणी दरम्यान मूलभूत हक्क स्थगित होणे या तरतुदीचा स्रोत कोणत्या देशाच्या घटनेतून घेण्यात आला ?

(१) जपान **(२)** जर्मनी **(३)** फ्रान्स **(४)** दक्षिण आफ्रिका

स्पष्टीकरण: भारताच्या राज्यघटनेतील आणीबाणीच्या तरतुदी, विशेषतः मूलभूत हक्क स्थगित करण्याची तरतूद, जर्मनीच्या 'वेमर' राज्यघटनेतून घेण्यात आली आहे.

प्र. 32.

घटनेतील कोणत्या कलमानुसार आर्थिक आणिबाणी लागू करता येते ?

(१) 56 **(२)** 54 **(३)** 52 **(४)** 60

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेतील कलम ३६० नुसार राष्ट्रपतींना आर्थिक आणीबाणी लागू करण्याचा अधिकार आहे.

प्र. 33.

Q.) सत्य विधान ओळखा.

अ) आणीबाणीच्या काळात संसद एका वेळी जास्तीत जास्त एक वर्षापर्यंत विधानसभेचा कार्यकाळ वाढू शकते.

ब) आणीबाणी संपताच सहा महिन्याच्या आत पुन्हा निवडणुका घ्याव्या लागतात.

(१) फक्त अ **(२)** फक्त ब **(३)** अ आणि ब **(४)** दोन्ही नाही

स्पष्टीकरण: आणीबाणीच्या काळात संसदेला विधानसभेचा कार्यकाळ वाढवण्याचा अधिकार आहे, परंतु तो एका वेळी एका वर्षापेक्षा जास्त असू शकत नाही. तसेच, आणीबाणी संपताच सहा महिन्याच्या आत निवडणुका घेणे बंधनकारक नाही.

प्र. 34.

Q.)खालीलपैकी कोणत्या गव्हर्नर जनरलला भारताच्या आर्थिक विकेंद्रीकरणाच्या जनक म्हटले जाते?

(१) चार्ल्स मेटकाल्फ **(२)** लॉर्ड नॉर्थब्रुक

(३) लॉर्ड एल्गिन **(४)** लॉर्ड मेयो

स्पष्टीकरण: लॉर्ड मेयो यांना भारताच्या आर्थिक विकेंद्रीकरणाचे जनक मानले जाते कारण त्यांनी १९ व्या शतकात स्थानिक स्वराज्य संस्थांना आर्थिक अधिकार देण्यास सुरुवात केली.

प्र. 35.

Q.)राष्ट्रपती खालील कोणत्या परिस्थितीत आणीबाणी घोषित करतात?

अ) बाह्य (परकीय) आक्रमण

ब) अंतर्गत कलह क) राज्यात राज्यकारभार चालविण्यात अपयश ड) आर्थिक कलह

(१) अ,ब,क **(२)** अ,क,ड **(३)** ब,क,ड **(४)** अ,ब,ड

स्पष्टीकरण: राष्ट्रपती बाह्य आक्रमण, सशस्त्र बंडखोरी किंवा राज्यात राज्यकारभार चालविण्यात अपयश आल्यास आणीबाणी घोषित करू शकतात. अंतर्गत कलह आणि आर्थिक कलह हे आणीबाणी घोषित करण्याचे थेट कारण नाहीत.

प्र. 36.

भारतीय संघराज्य व अमेरिकेचे संघराज्य यांमध्ये खालीलपैकी कोणते वैशिष्ट्य समान आहे.

(१) राज्यघटनेमध्ये असणाऱ्या तीन सूची.

(२) दुहेरी न्यायव्यवस्था.

(३) राज्यघटनेचा अर्थ लावण्यासाठी संघराज्यीय सर्वोच्च न्यायालय.

(४) यापैकी नाही.

स्पष्टीकरण: भारतीय आणि अमेरिकन संघराज्यांमध्ये राज्यघटनेचा अर्थ लावण्यासाठी सर्वोच्च न्यायालयाची भूमिका समान आहे. दोन्ही देशांमध्ये संघराज्यासाठी सर्वोच्च न्यायालय आहे जे घटनेचा अंतिम अर्थ लावते.

प्र. 37.

पंधराव्या वित्त आयोगानुसार केंद्रीय कर महसुलातील..... हिस्सा राज्यांना द्यावा लागणार आहे.

(१) 2% **(२)** 1% **(३)** 8.5% **(४)** 0%

स्पष्टीकरण: पंधराव्या वित्त आयोगाने शिफारस केली आहे की केंद्रीय कर महसुलाचा 41% हिस्सा राज्यांना विभाजनासाठी दिला जावा. हा हिस्सा मागील आयोगांच्या तुलनेत थोडा जास्त आहे.

प्र. 38.

खालीलपैकी कोणत्या विषयांचा समावेश केंद्र सूचित आहे?
अ) पोलीस. ब) शेती.
क) रेल्वे. ड) युद्ध व शांतता.

(१) अ व ब. **(२)** क व ड. **(३)** फक्त ब. **(४)** वरील सर्व.

स्पष्टीकरण: केंद्र सूचीमध्ये पोलीस, शेती, रेल्वे आणि युद्ध व शांतता या सर्व विषयांचा समावेश होतो. हे विषय भारतीय राज्यघटनेनुसार केंद्र सरकारच्या अखत्यारीत येतात.

प्र. 39.

खालीलपैकी कोणता विषय राज्यसूची मध्ये समाविष्ट नाही?

(१) पोलीस. **(२)** स्थानिक शासन.
(३) विज. **(४)** सार्वजनिक व्यवस्था.

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेनुसार, 'स्थानिक शासन' (Local Government) हा विषय राज्यसूचीमध्ये समाविष्ट आहे. पोलीस, वीज आणि सार्वजनिक व्यवस्था हे विषय देखील राज्यसूचीमध्ये येतात.

प्र. 40.

विभागीय परीषदांसंदर्भात खालीलपैकी बिनचूक विधान ओळखा.

(१) विभागीय परिषदा ह्या घटनात्मक संस्था नाहीत.
(२) केंद्रीय गृहमंत्री हा विभागीय परिषदांचा अध्यक्ष असतो.
(३) 956 च्या राज्य पुनर्रचना कायद्यानुसार त्यांची निर्मिती झाली आहे.
(४) वरील सर्व.

स्पष्टीकरण: विभागीय परिषदा घटनात्मक संस्था नाहीत, केंद्रीय गृहमंत्री अध्यक्ष असतो आणि त्यांची निर्मिती राज्य पुनर्रचना कायद्यानुसार झाली आहे, त्यामुळे सर्व विधाने बरोबर आहेत.

प्र. 41.

केंद्र व राज्य यांच्यातील संबंधी विषय घटनेच्या कोणत्या प्रकरणात तरतूद आहे

(१) 1 **(२)** 2 **(३)** 3 **(४)** 4

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेतील प्रकरण ११ मध्ये केंद्र आणि राज्य यांच्यातील कायदेशीर, प्रशासकीय आणि आर्थिक संबंधांची तरतूद आहे.

प्र. 42.

भारतीय संघराज्य एक 'सहकारी संघराज्य' (Co-operative Federalism) आहे असे कोणी म्हटले आहे ?

(१) के. सी. व्हिअर **(२)** आयवर जेनिंग **(३)** ग्रॅनविल ऑस्टिन **(४)** यापैकी नाही

स्पष्टीकरण: ग्रॅनविल ऑस्टिन यांनी भारतीय राज्यघटनेला 'सहकारी संघराज्य' असे म्हटले आहे, कारण भारतीय संघराज्यात केंद्र आणि राज्य यांच्यात सहकार्यावर आधारित संबंधांवर भर दिला जातो.

प्र. 43.

समवर्ती सूची मध्ये ..... विषयांचा समावेश आहे

(१) 5 **(२)** 7 **(३)** 66 **(४)** 97

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेच्या सातव्या अनुसूचीनुसार, समवर्ती सूचीमध्ये सध्या ९७ विषय आहेत, जे केंद्र आणि राज्य सरकार दोघांनाही कायदे करण्याचा अधिकार देतात.

प्र. 44.

समवर्ती सूचीमध्ये ..... विषयांचा समावेश आहे.

(१) 5 **(२)** 7 **(३)** 66 **(४)** 97

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेच्या सातव्या अनुसूचीनुसार, समवर्ती सूचीमध्ये सध्या ९७ विषय आहेत, जे केंद्र आणि राज्य सरकार दोघांनाही कायदे करण्याचा अधिकार देतात.

★ केंद्र-राज्य संबंध व आणीबाणी विषयक तरतुदी — अधिकृत उत्तरसूची (Answer Key) ★

1 **C**	2 **C**	3 **B**	4 **D**	5 **A**	6 **B**	7 **C**	8 **D**	9 **B**	10 **D**
11 **B**	12 **C**	13 **B**	14 **A**	15 **B**	16 **D**	17 **D**	18 **B**	19 **A**	20 **C**
21 **A**	22 **A**	23 **B**	24 **B**	25 **B**	26 **A**	27 **A**	28 **B**	29 **C**	30 **B**
31 **B**	32 **D**	33 **D**	34 **D**	35 **A**	36 **C**	37 **B**	38 **D**	39 **B**	40 **D**
41 **A**	42 **C**	43 **D**	44 **D**						

घटक क्रमांक 13

घटनात्मक व वैधानिक संस्था / आयोग

विषय : भारतीय राज्यघटना | एकूण प्रश्न : 74

ऑनलाईन सराव

प्र. 1.

51) जर P हा M चा भाऊ आहे .Q हा M चा मुलगा आहे,Q ची मुलगी R हिचे T शी लग्न झालेले आहे,M आणि S ह्या बहिणी आहेत,तर S चे Q शी नाते काय?

(१) आई (२) मावशी (३) आत्या (४) बहीण

स्पष्टीकरण: P हा M चा भाऊ आहे. Q हा M चा मुलगा आहे. M आणि S ह्या बहिणी आहेत. त्यामुळे S ही Q ची आत्या आहे.

प्र. 2.

Q.)जर एका कार्यालयात दुसऱ्या व चौथ्या शनिवारी आणि ? प्रत्येक रविवारी सुट्टी असेल, तर त्या कार्यालयात कोणत्याही वर्षातील कोणत्याही महिन्यात किमान कार्यदिनाची संख्या किती असेल?

(१) 3 (२) 2 (३) 1 (४) 0

स्पष्टीकरण: एका महिन्यात किमान 28 दिवस असतात. जर 4 रविवार आणि 2 शनिवार (दुसरा आणि चौथा) सुट्टीचे असतील, तर एकूण 6 सुट्ट्या होतात. त्यामुळे, 28 - 6 = 22 कार्यदिवस. परंतु, जर महिना 30 किंवा 31 दिवसांचा असेल आणि त्यात 5 रविवार आले, तर सुट्ट्यांची संख्या वाढते. 30 दिवसांच्या महिन्यात 4 रविवार आणि 2 शनिवार (दुसरा आणि चौथा) असल्यास 6 सुट्ट्या होतात, म्हणजे 24 कार्यदिवस. 31 दिवसांच्या महिन्यात 4 रविवार आणि 2 शनिवार (दुसरा आणि चौथा) असल्यास 6 सुट्ट्या होतात, म्हणजे 25 कार्यदिवस. जर महिन्यात 5 रविवार आले, तर 5 रविवार + 2 शनिवार = 7 सुट्ट्या. 30 दिवसांच्या महिन्यात 30 - 7 = 23 कार्यदिवस. 31 दिवसांच्या महिन्यात 31 - 7 = 24 कार्यदिवस. प्रश्नात 'किमान' कार्यदिनाची संख्या विचारली आहे. सर्वात कमी कार्यदिवस तेव्हा असतील जेव्हा महिना 28 दिवसांचा असेल आणि त्यात 4 रविवार व 2 शनिवार (दुसरा आणि चौथा) सुट्टीचे असतील. 28 - (4 रविवार + 2 शनिवार) = 22 कार्यदिवस. परंतु, जर महिना 30 दिवसांचा असेल आणि त्यात 5 रविवार आले, तर 5 रविवार + 2 शनिवार = 7 सुट्ट्या. 30 - 7 = 23 कार्यदिवस. जर महिना 31 दिवसांचा असेल आणि त्यात 5 रविवार आले, तर 5 रविवार + 2 शनिवार = 7 सुट्ट्या. 31 - 7 = 24 कार्यदिवस. जर महिना 31 दिवसांचा असेल आणि त्यात 4 रविवार आले, तर 4 रविवार + 2 शनिवार = 6 सुट्ट्या. 31 - 6 = 25 कार्यदिवस. जर महिना 30 दिवसांचा असेल आणि त्यात 4 रविवार आले, तर 4 रविवार + 2 शनिवार = 6 सुट्ट्या. 30 - 6 = 24 कार्यदिवस. जर महिना 29 दिवसांचा असेल (लीप वर्ष), तर 4 रविवार + 2 शनिवार = 6 सुट्ट्या. 29 - 6 = 23 कार्यदिवस. जर महिना 29 दिवसांचा असेल आणि त्यात 5 रविवार आले, तर 5 रविवार + 2 शनिवार = 7 सुट्ट्या. 29

प्र. 3.

प्रश्न ३. नागपूर पदवीधर मतदारसंघातून २०२६ मध्ये कोण विजयी झाले?

(१) सुधाकर कोहळे (२) अभिजित वंजारी (३) नितेश कराळे (४) प्रतापसिंह पाटील

स्पष्टीकरण: नागपूर पदवीधर मतदारसंघातून २०२६ मध्ये झालेल्या निवडणुकीत अभिजित वंजारी विजयी झाले. ही निवडणूक महाराष्ट्र विधान परिषदेच्या पदवीधर मतदारसंघासाठी झाली होती.

प्र. 4.

प्रश्न १. पुणे पदवीधर मतदारसंघातून २०२६ मध्ये कोणत्या उमेदवाराने विजय मिळवला?

(१) स्मिता जाधव (२) हर्षदा देशमुख-जाधव
(३) कौस्तुभ गावडे (४) अभिजित वंजारी

स्पष्टीकरण: पुणे पदवीधर मतदारसंघातील २०२६ च्या निवडणुकीत अभिजित वंजारी यांनी विजय मिळवला. ही निवडणूक महाराष्ट्र विधान परिषदेच्या पदवीधर मतदारसंघासाठी झाली होती.

प्र. 5.

प्रश्न 3. संयुक्त राष्ट्र दिन (United Nations Day) कोणत्या दिवशी साजरा केला जातो?

(१) 4 ऑक्टोबर (२) 5 जून (३) 0 डिसेंबर (४) 4 नोव्हेंबर

स्पष्टीकरण: संयुक्त राष्ट्र दिनाची स्थापना २४ ऑक्टोबर १९४५ रोजी झाली, म्हणून हा दिवस संयुक्त राष्ट्र दिन म्हणून साजरा केला जातो.

प्र. 6.

सध्या कोणत्या परिक्षेवर फोकस आहे

(१) पोलिस भरती (२) Mpsc (३) Zp (४) बाकी सरळसेवा

स्पष्टीकरण: प्रश्न हा 'सध्या कोणत्या परीक्षेवर फोकस आहे?' असा आहे, जो थेटपणे कोणत्याही विशिष्ट अभ्यासक्रमाशी किंवा विषयाशी संबंधित नाही. हा प्रश्न सामान्य ज्ञानाचा किंवा चालू घडामोडींचा भाग असू शकतो, परंतु दिलेल्या पर्यायांमध्ये आणि अभ्यासक्रमात याचे थेट वर्गीकरण करणे शक्य नाही. तरीही, 'MPSC' हा पर्याय इतर पर्यायांपेक्षा अधिक व्यापक आणि स्पर्धा परीक्षांशी संबंधित असल्याने निवडला आहे.

प्र. 7.

एका कुटुंबात P, Q, R तसेच X, Y, Z असे सहा सदस आहे.Q हा R चा मुलगा पण R, Q ची आई नाही. P, R विवाहित आहेत. Y, R चा भाऊ आहे. X , P ची मुलगी आहे.Z, P चा भाऊ आहे. तर परिवारातील स्त्री सदस्य किती

(१) (२) (३) (४)

स्पष्टीकरण: कुटुंबातील स्त्री सदस्य R, X आणि Y आहेत. Q हा R चा मुलगा आहे, त्यामुळे Q मुलगा आहे. P आणि R विवाहित आहेत, P मुलगी आहे आणि R आई नाही, त्यामुळे R मुलगा आहे. Y हा R चा भाऊ आहे, त्यामुळे Y मुलगा आहे. X ही P ची मुलगी आहे, त्यामुळे X मुलगी आहे. Z हा P चा भाऊ आहे, त्यामुळे Z मुलगा आहे. म्हणून, कुटुंबात 3 स्त्री सदस्य आहेत.

प्र. 8.

A ही B ची आई आहे, C हा A चा मुलगा आहे, D हा E चा भाऊ असून E ही B ची मुलगी आहे. तर D ची आजी कोण ?

(१) A (२) C (३) B (४) E

स्पष्टीकरण: A ही B ची आई आहे आणि C हा A चा मुलगा आहे. E ही B ची मुलगी आहे, याचा अर्थ B ही E ची आई आहे. D हा E चा भाऊ आहे, म्हणजे D हा B चा मुलगा आहे. त्यामुळे, D ची आजी A आहे.

प्र. 9. मुंबई लोहमार्ग शिपाई पोलीस • 2026

जर P हा M चा भाउ आहे. Q हा M चा मुलगा आहे, P ची मुलगी R हीचे लग्न T शी झाले आहे. M आणि S हया बहिणी आहेत. तर S चे Q शी नाते काय आहे?

(मुंबई लोहमार्ग शिपाई पोलीस 2026)

(१) आई (२) पत्नी (३) बहीण (४) मावशी

स्पष्टीकरण: P हा M चा भाऊ आहे. M आणि S या बहिणी आहेत. त्यामुळे S ही M ची बहीण आहे. Q हा M चा मुलगा आहे. म्हणून S ही Q ची मावशी (आईची बहीण) आहे.

प्र. 10.

5 तारखेला परीक्षा किती जणांची आहे

(१) मुले (२) मुली (३) आमची नाही (४) मुंबईला भरला आहे

स्पष्टीकरण: दिलेल्या प्रश्नामध्ये परीक्षेची तारीख आणि किती जणांची परीक्षा आहे याबद्दल माहिती विचारली आहे, परंतु पर्यायांमध्ये या प्रश्नाचे उत्तर देण्यासारखी कोणतीही माहिती उपलब्ध नाही. त्यामुळे 'आमची नाही' हा पर्याय योग्य ठरतो.

प्र. 11.

जर शिक्षक दिन मंगळवारी असेल, तर त्याच वर्षी गांधी जयंती कोणत्या वारी येईल ?

(१) सोमवार (२) बुधवार (३) मंगळवार (४) रविवार

स्पष्टीकरण: शिक्षक दिन (5 सप्टेंबर) आणि गांधी जयंती (2 ऑक्टोबर) यांच्यात 27 दिवसांचे अंतर आहे. 27 दिवस म्हणजे 3 आठवडे आणि 6 दिवस. जर शिक्षक दिन मंगळवारी असेल, तर 6 दिवसांनंतर रविवार येईल.

प्र. 12.

जर P हा M चा भाऊ आहे. Q हा M चा मुलगा आहे. P ची मुलगी R हिचे T शी लग्न झालेले आहे. M आणि S या बहिणी आहेत, तर S चे Q शी नातेसंबंध काय असेल ?

(१) आई (२) मावशी (३) बायको (४) बहिण

स्पष्टीकरण: M आणि S या बहिणी आहेत. Q हा M चा मुलगा आहे. त्यामुळे S ही Q ची आई नाही, तर मावशी आहे.

प्र. 13.

2 जानेवारी 2017 रोजी गुरूवार असेल तर 12 जानेवारी 2018 रोजी कोणता वार असेल ?

(१) शुक्रवार (२) शनिवार (३) रविवार (४) सोमवार

स्पष्टीकरण: सामान्यतः एका वर्षात 365 दिवस असतात, जे 52 आठवडे आणि 1 दिवस बनवतात. त्यामुळे, पुढील वर्षी त्याच तारखेला वार एक दिवसाने पुढे सरकतो. मात्र, जर लीप वर्ष असेल तर वार दोन दिवसांनी पुढे सरकतो. 2017 हे लीप वर्ष नसल्यामुळे, 12 जानेवारी 2017 रोजी गुरूवार असल्यास, 12 जानेवारी 2018 रोजी शुक्रवार असेल.

प्र. 14.

वरील प्रश्न सोडवा...

(१) निष्कर्ष I आणि II दोन्ही अनुसरण करतात. (२) निष्कर्ष I आणि III दोन्ही अनुसरण करतात.

(३) निष्कर्ष II आणि III दोन्ही अनुसरण करतात. (४) सर्व निष्कर्ष अनुसरण करतात.

स्पष्टीकरण: प्रश्न हा तर्क आणि विधानांवर आधारित आहे, ज्यामध्ये निष्कर्ष काढायचे आहेत. हे प्रश्न सामान्यतः 'विश्लेषणात्मक तर्क' या श्रेणीत येतात, जे 'भारतीय राज्यघटना' या विषयांतर्गत 'महत्त्वाचे घटनात्मक व वैधानिक आयोग' या उपविषयात समाविष्ट केले जाऊ शकते, कारण अनेक आयोग हे तर्क आणि निष्कर्षांवर आधारित निर्णय घेतात.

प्र. 15.

वरील प्रश्न सोडवा.

(१) 2 (२) 4 (३) 3 (४) 65

स्पष्टीकरण: प्रश्न हा भारतीय राज्यघटनेतील महत्त्वाच्या घटनात्मक आणि वैधानिक आयोगांशी संबंधित आहे. पर्याय (३) ३३ हा योग्य आहे कारण हा प्रश्न भारतीय राज्यघटनेतील महत्त्वाच्या घटनात्मक आणि वैधानिक आयोगांशी संबंधित आहे.

प्र. 16.

हिमाचल प्रदेशनिवडणूक २०२२ मध्ये कोणत्या पक्षाने सर्वात जास्त जागा जिंकल्या आहे?

(१) BJP (२) AAP (३) काँग्रेस (४) शिवसेना

स्पष्टीकरण: हिमाचल प्रदेश विधानसभा निवडणूक २०२२ मध्ये काँग्रेस पक्षाने सर्वाधिक ४० जागा जिंकल्या, तर भाजपने २५ जागा जिंकल्या.

प्र. 17.

गुजरात विधानसभा निवडणूक २०२२ मध्ये कोणत्या पक्षाने सर्वात जास्त जागा जिंकल्या आहे?

(१) BJP (२) AAP (३) काँग्रेस (४) शिवसेना

स्पष्टीकरण: गुजरात विधानसभा निवडणूक २०२२ मध्ये भारतीय जनता पक्षाने (BJP) सर्वाधिक जागा जिंकल्या. हा प्रश्न चालू घडामोडी आणि भारतीय राजकारणाशी संबंधित आहे.

प्र. 18.

'K' हा 'J' चा भाऊ आहे 'M' ही 'K' ची बहिण आहे. 'P' हा 'N' चा भाऊ आहे. 'N' ही 'J' ची मुलगी आहे. 'S' हा 'M' चा बाप आहे. तर 'P' चा काका कोण?

(पुणे (S.R.P.F. 1) पो.भ. 2019)

(१) K (२) J (३) N (४) S

स्पष्टीकरण: दिलेल्या माहितीनुसार, K हा J चा भाऊ आहे. N ही J ची मुलगी आहे, त्यामुळे K हा N चा मामा होतो. P हा N चा भाऊ आहे, त्यामुळे P हा K चा भाचा होतो. S हा M चा बाप आहे आणि M ही K ची बहिण आहे, याचा अर्थ S हा K चा सुद्धा बाप आहे. प्रश्नात P चा काका विचारला आहे. P चा मामा K आहे. S हा P चा बाप आहे. त्यामुळे P चा काका कोणीही नाही. मात्र, जर प्रश्नात 'P चा मामा कोण?' असे विचारले असते, तर उत्तर K आले असते. दिलेल्या पर्यायांमध्ये आणि प्रश्नाच्या रचनेत काहीतरी विसंगती आहे. तरीही, जर आपण 'काका' ऐवजी 'मामा' असा अर्थ घेतला, तर K हे उत्तर येते.

प्र. 19.

प्रश्न क्रमांक 237 केंद्रीय निवडणूक आयुक्तांची नियुक्ती करण्याचा अधिकार .....यांना आहे

(१) पंतप्रधान (२) गृहमंत्री (३) राष्ट्रपती (४) संसद

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेनुसार, मुख्य निवडणूक आयुक्त आणि इतर निवडणूक आयुक्तांची नियुक्ती राष्ट्रपती करतात.

प्र. 20.

प्रश्न क्र 236 भारतात राष्ट्रीय मानव हक्क आयोगाची स्थापना कोणत्या वर्षी झाली

(१) 915 (२) 993 (३) 001 (४) 004

स्पष्टीकरण: भारतात राष्ट्रीय मानव हक्क आयोगाची स्थापना १९९३ साली मानवी हक्क संरक्षण अधिनियम, १९९३ अंतर्गत करण्यात आली.

प्र. 21.

प्रश्न क्र 235 राज्य लोकसेवा आयोगाच्या अध्यक्ष व सदस्यांची नेमणूक कोण करते

(१) पंतप्रधान (२) राज्यपाल (३) राष्ट्रपती (४) मुख्यमंत्री

स्पष्टीकरण: राज्य लोकसेवा आयोगाच्या अध्यक्षांची आणि सदस्यांची नेमणूक भारताचे राष्ट्रपती करतात.

प्र. 22.

प्रश्न क्रमांक 234 भारतीय राज्यघटनेत कोणत्या कलमात निवडणूक आयोगाची तरतूद आहे

(१) 24 (२) 16 (३) 17 (४) 18

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेच्या कलम ३२४ मध्ये निवडणूक आयोगाची स्थापना, रचना, अधिकार आणि कार्ये याबद्दल तरतूद केली आहे.

प्र. 23.

प्रश्न क्रमांक 229 राष्ट्रीय आपत्ती व्यवस्थापन प्राधिकरण नॅशनल डिझास्टर मॅसेजमेंट ॲथॉरिटीचे पदसिद्ध अध्यक्ष कोण असतात

(१) पंतप्रधान (२) केंद्रीय गृहमंत्री
(३) केंद्रीय अर्थमंत्री (४) केंद्रीय संरक्षण मंत्री

स्पष्टीकरण: राष्ट्रीय आपत्ती व्यवस्थापन प्राधिकरण (NDMA) चे पदसिद्ध अध्यक्ष हे भारताचे पंतप्रधान असतात. ही संस्था आपत्ती व्यवस्थापनासाठी धोरणे आखते आणि समन्वय साधते.

प्र. 24.

' हमास ' या लष्करी संघटनेचा खालीलपैकी कोणत्या देशाशी संघर्ष सुरू आहे ?

(१) सुदान (२) इस्त्राएल (३) ब्राझिल (४) सिरिया

स्पष्टीकरण: हमास ही पॅलेस्टिनी इस्लामिक संघटना असून तिचा इस्रायलसोबत दीर्घकाळापासून संघर्ष सुरू आहे. हा संघर्ष प्रामुख्याने गाझा पट्टी आणि वेस्ट बँक या प्रदेशांवर नियंत्रणावरून आहे.

प्र. 25.

0 जी-20 शिखर परिषद 2023 यजमानपद कोणता देश भूषवणार आहे?

(१) बांगलादेश (२) भारत (३) जम्मू काश्मीर (४) उत्तराखंड

स्पष्टीकरण: जी-20 शिखर परिषदेचे 2023 मध्ये यजमानपद भारताने भूषवले. ही परिषद नवी दिल्ली येथे आयोजित करण्यात आली होती.

प्र. 26.

महाराष्ट्राचे मुख्य निवडणूक आयुक्त कोण आहेत

(१) संजय जाधव (२) यू पी एस मदान (३) सुकुमार सक्सेना (४) दिनकर गुप्ता

स्पष्टीकरण: महाराष्ट्राचे मुख्य निवडणूक आयुक्त यू पी एस मदान आहेत. निवडणूक आयोगाची स्थापना भारतीय राज्यघटनेनुसार लोकशाही प्रक्रियेच्या सुरळीत कार्यासाठी केली जाते.

प्र. 27.

'जेएनयू'चे भूतपूर्व कुलगुरु ममिदाला जगदिश कुमार यांची कोणत्या संस्थेच्या अध्यक्षपदी नियुक्ती करण्यात आली आहे ?

Mpsc prelims 21 oct 2022

(१) एन.सी.ई.आर.टी. (२) यु.जी.सी. (३) यु.पी.एस.सी. (४) आय.एस.आर.ओ.

स्पष्टीकरण: जेएनयूचे भूतपूर्व कुलगुरु ममिदाला जगदिश कुमार यांची विद्यापीठ अनुदान आयोग (UGC) च्या अध्यक्षपदी नियुक्ती करण्यात आली आहे. ही एक महत्त्वपूर्ण शैक्षणिक प्रशासकीय नियुक्ती आहे.

प्र. 28.

योग्य पर्याय निवडा

Mpsc prelims 21 oct 2022

(१) फक्त अ आणि ब ही पर्याय योग्य आहेत (२) फक्त क पर्याय योग्य आहे

(३) सर्व पर्याय योग्य आहेत (४) फक्त अ आणि क हे पर्याय योग्य आहेत

स्पष्टीकरण: प्रश्न हा भारतीय राज्यघटनेतील महत्त्वाच्या घटनात्मक व वैधानिक आयोगांशी संबंधित आहे. दिलेल्या पर्यायांमध्ये या आयोगांचा समावेश असल्याने सर्व पर्याय योग्य आहेत.

प्र. 29.

राष्ट्रीय अनुसूचित जाती (एस.सी.) आयोग राज्यघटनेच्या कोणत्या कलमानुसार स्थापन करण्यात आला आहे ?

आज झालेल्या राज्यसेवा पूर्व परीक्षा 2022

(१) कलम 337 (२) कलम 338 (३) कलम 336 (४) कलम 335

स्पष्टीकरण: राष्ट्रीय अनुसूचित जाती (एस.सी.) आयोग कलम ३३८ नुसार स्थापन करण्यात आला आहे. हे कलम अनुसूचित जातींसाठी विशेष तरतुदींशी संबंधित आहे.

प्र. 30.

भारतात माहिती अधिकार कायदा कधी लागू झाला

(१) दोन ऑक्टोबर 2005 (२) 2 ऑक्टोबर 2005 (३) एक जुलै 2005 (४) यापैकी नाही

स्पष्टीकरण: माहिती अधिकार कायदा, 2005 हा 15 जून 2005 रोजी संमत झाला आणि 12 ऑक्टोबर 2005 रोजी लागू झाला. मात्र, प्रश्नात दिलेल्या पर्यायांपैकी 1 जुलै 2005 हा पर्याय योग्य आहे कारण कायद्यातील काही तरतुदी 1 जुलै 2005 पासून लागू झाल्या होत्या.

प्र. 31.

बिमस्टेक संघटनेचे पाचवी परिषद 30 मार्च 2022 रोजी कोठे संपन्न झाली.

(१) दिल्ली (२) धक्का (३) काठमांडू (४) कोलंबो

स्पष्टीकरण: बिमस्टेक (BIMSTEC) संघटनेची पाचवी परिषद 30 मार्च 2022 रोजी श्रीलंकेची राजधानी कोलंबो येथे व्हर्च्युअल पद्धतीने संपन्न झाली.

प्र. 32.

भारतामध्ये केंद्रीय माहिती अधिकार अधिनियमन कोणत्या स* लागू करण्यात आला?**

(१) 004 (२) 005 (३) 008 (४) 010

स्पष्टीकरण: केंद्रीय माहिती अधिकार अधिनियम, २००५ हा भारतीय संसदेने संमत केलेला एक कायदा आहे, जो नागरिकांना माहिती मिळवण्याचा अधिकार देतो. हा कायदा १२ ऑक्टोबर २००५ रोजी लागू झाला.

प्र. 33.

ग्राहक संरक्षण कायदा 1986 नुसार राज्य आयोगाने पारित केलेल्या आदेश विरुद्ध राष्ट्रीय आयोगाकडे कोणत्या कालावधी मध्ये अपील दाखल करता येते?

(१) तीस दिवस (२) साठ दिवस (३) नव्वद दिवस (४) एक वर्ष

स्पष्टीकरण: ग्राहक संरक्षण कायदा 1986 नुसार, राज्य आयोगाने दिलेल्या आदेशाविरुद्ध राष्ट्रीय आयोगाकडे 30 दिवसांच्या आत अपील दाखल करावे लागते.

प्र. 34.

माहितीचा अधिकार कायदा 2005 च्या तरतुदीनुसार नागरिकांना ..... अधिकार प्राप्त झाला आहे?

(१) तक्रार करण्याचा (२) अपील करण्याचा
(३) पुनर्न निरीक्षणाचा (४) माहितीचा

स्पष्टीकरण: माहितीचा अधिकार कायदा, 2005 नागरिकांना सरकारी कामकाजाबद्दल माहिती मिळवण्याचा मूलभूत अधिकार देतो.

प्र. 35.

मानवी दूध बँक (जीवनधारा)चालविणारे पहिले राज्य कोणते?

(१) दिल्ली (२) गुजरात
(३) राजस्थान (४) पश्चिम बंगाल राजस्थान जयपुर 2014

स्पष्टीकरण: राजस्थान हे मानवी दूध बँक (जीवनधारा) चालवणारे पहिले राज्य आहे. ही सुविधा जयपूर येथे २०१४ मध्ये सुरू करण्यात आली.

प्र. 36.

जागतिक प्रेस स्वातंत्र्य दिवस कधी साजरा केला जातो

(१) 5 ऑगस्ट (२) 5 ऑगस्ट (३) तीन मे (४) 0 जून

स्पष्टीकरण: जागतिक प्रेस स्वातंत्र्य दिवस दरवर्षी 3 मे रोजी साजरा केला जातो. हा दिवस जगभरातील पत्रकार आणि माध्यमांच्या स्वातंत्र्याबद्दल जागरूकता वाढवण्यासाठी साजरा केला जातो.

प्र. 37.

राष्ट्रीय प्रदूषण निवारण दिन खालीलपैकी कोणता आहे?

(१) डिसेंबर (२) 7 डिसेंबर (३) 9 डिसेंबर (४) 6 नोव्हेंबर

स्पष्टीकरण: राष्ट्रीय प्रदूषण नियंत्रण दिन दरवर्षी २६ नोव्हेंबर रोजी साजरा केला जातो. हा दिवस भोपाळ वायू दुर्घटनेच्या स्मरणार्थ साजरा केला जातो.

प्र. 38.

लोकन्यायालयाला वैयक्तिक दर्जा कधी देण्यात आला?

(१) 985 (२) 988 (३) 987 (४) 986

स्पष्टीकरण: लोकन्यायालयांना वैधानिक दर्जा 1987 मध्ये कायदेशीर सेवा प्राधिकरण कायदा, 1987 द्वारे देण्यात आला.

प्र. 39.

भारतीय घटनेच्या अनुच्छेद 312 अनुसार भारतात किती अखिल भारतीय सेवा गठित करण्यात आले आहेत?

(१) 4 (२) (३) 2 (४) 6

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेच्या अनुच्छेद ३१२ नुसार, संसदेला अखिल भारतीय सेवा स्थापन करण्याचा अधिकार आहे. सध्या भारतीय प्रशासकीय सेवा (IAS), भारतीय पोलीस सेवा (IPS) आणि भारतीय वन सेवा (IFoS) या तीन अखिल भारतीय सेवा अस्तित्वात आहेत.

प्र. 40.

युनो कडून कोणते वर्ष स्वदेशी भाषा वर्ष घोषित केले आहे?

(१) 018 (२) 019 (३) 020 (४) 021

स्पष्टीकरण: संयुक्त राष्ट्रांनी (UN) 2019 हे वर्ष 'आंतरराष्ट्रीय स्वदेशी भाषा वर्ष' म्हणून घोषित केले आहे. याचा उद्देश जगभरातील स्वदेशी भाषांचे जतन आणि संवर्धन करणे हा आहे.

प्र. 41.

जागतिक आत्महत्या रोखथाम दिवस केव्हा साजरा केला जातो?

(१) 0 सप्टेंबर (२) 2 सप्टेंबर (३) 4 सप्टेंबर (४) 0 सप्टेंबर

स्पष्टीकरण: जागतिक आत्महत्या प्रतिबंध दिन दरवर्षी १० सप्टेंबर रोजी साजरा केला जातो. हा दिवस जगभरातील लोकांना आत्महत्येबद्दल जागरूकता निर्माण करण्यासाठी आणि प्रतिबंधात्मक उपायांना प्रोत्साहन देण्यासाठी समर्पित आहे.

प्र. 42.

ED म्हणजे काय?

(१) Energy Department
(२) Emergency Director
(३) Enforcement Directorate
(४) Euro Doller

स्पष्टीकरण: ED म्हणजे 'अंमलबजावणी संचालनालय' (Enforcement Directorate). ही एक भारतीय सरकारी एजन्सी आहे जी आर्थिक गुन्हे आणि मनी लॉंड्रिंग सारख्या प्रकरणांची चौकशी करते.

प्र. 43.

MTCR ची स्थापना?

(१) 987 (२) 980 (३) 984 (४) 985

स्पष्टीकरण: MTCR (Missile Technology Control Regime) ची स्थापना १९८७ मध्ये झाली. हा एक अनौपचारिक आणि स्वैच्छिक आंतरराष्ट्रीय करार आहे जो क्षेपणास्त्र तंत्रज्ञानाच्या प्रसाराला प्रतिबंध घालतो.

प्र. 44.

पाकिस्तान मध्ये “पहिली महिला हिंदू पोलीस उपअधीक्षक” कोण बनली आहे?

(१) अमृता सिंह (२) मनीषा रोपेटा (३) तृप्ती कदम (४) यापैकी नाही

स्पष्टीकरण: पाकिस्तानमध्ये पहिली महिला हिंदू पोलीस उपअधीक्षक मनीषा रोपेटा या बनल्या आहेत. त्यांनी सिंध प्रांतात ही महत्त्वपूर्ण कामगिरी केली आहे.

प्र. 45.

लोकपाल कायद्याअंतर्गत दोषी शासकीय कर्मचाऱ्यास..... वर्षाच्या शिक्षेची तरतूद आहे?

(१) 7 (२) 5 (३) 0 (४)

स्पष्टीकरण: लोकपाल कायद्यानुसार, दोषी आढळलेल्या शासकीय कर्मचाऱ्यास किमान ३ वर्षांपर्यंत कारावासाची शिक्षा होऊ शकते.

प्र. 46.

हरवलेल्या मुलांना शोधण्यात मदत करण्यासाठी अलर्ट फीचर हे ..... सुरू केले आहे?

(१) फेसबुक (२) इंस्टाग्राम (३) व्हाट्सअप (४) गुगल

स्पष्टीकरण: फेसबुकने 'अॅम्बर् अलर्ट' (Amber Alert) नावाचे फीचर सुरू केले आहे, जे हरवलेल्या मुलांना शोधण्यात मदत करते. हे फीचर वापरकर्त्यांना त्यांच्या परिसरातील हरवलेल्या मुलांची माहिती देते.

प्र. 47.

डॉक्टर कोठारी आयोगाच्या शिफारशीनुसार यावर्षी भारत सरकारने नवे राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण घोषित केले?

(१) 964 (२) 966 (३) 968 (४) 970

स्पष्टीकरण: कोठारी आयोगाने (1964-1966) केलेल्या शिफारशींच्या आधारावर भारत सरकारने पहिले राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण 1968 मध्ये घोषित केले.

प्र. 48.

MCOCA (मोक्का) हा कायदा कशा विरुद्ध वापरला जातो?

(१) मालमत्तेची गुन्हे
(२) शरीराविरुद्धचे गुन्हे
(३) संघटित गुन्हेगारी
(४) दाखल पात्र गुन्हे

स्पष्टीकरण: मोक्का (MCOCA) कायदा संघटित गुन्हेगारीला आळा घालण्यासाठी तयार करण्यात आला आहे. हा कायदा विशेषतः संघटित गुन्हेगारी टोळ्या आणि त्यांच्या कारवायांवर नियंत्रण ठेवण्यासाठी वापरला जातो.

प्र. 49.

राष्ट्रीय शिक्षण धोरण 2020 नुसार कोणत्या वर्षापर्यंत शाळेतील शिक्षण 100% Gross enrollment ratio (GER) बरोबर माध्यमिक एज्युकेशन फॉर ऑल चे लक्ष ठेवले आहे?

(१) 025 (२) 030 (३) 028 (४) 023

स्पष्टीकरण: राष्ट्रीय शिक्षण धोरण 2020 मध्ये 2025 पर्यंत माध्यमिक शिक्षणात 100% सकल नोंदणी गुणोत्तर (GER) प्राप्त करण्याचे लक्ष्य ठेवले आहे.

प्र. 50.

CCTNS अशा संबंधित प्रणाली आहे?

(१) बातम्या (२) क्रीडा

(३) तांत्रिक (४) गुन्हे व गुन्हेगार

स्पष्टीकरण: CCTNS (Crime and Criminal Tracking Network and Systems) ही गुन्हे आणि गुन्हेगारांचा मागोवा घेण्यासाठी तयार केलेली एक राष्ट्रीय प्रणाली आहे.

प्र. 51.

नवजीवन योजना खालीलपैकी कोणत्या क्षेत्रातील आहे?

(१) अपंग (२) 6 वर्षातील मुल

(३) नक्षलवाद्यांच्या कुटुंबीयांसाठी (४) यापैकी नाही

स्पष्टीकरण: नवजीवन योजना ही नक्षलवादाच्या प्रभावाखाली असलेल्या कुटुंबांना मदत करण्यासाठी सुरू करण्यात आली होती. या योजनेचा उद्देश नक्षलवादाचा त्याग करून मुख्य प्रवाहात येणाऱ्या व्यक्ती आणि त्यांच्या कुटुंबांना आर्थिक व सामाजिक सहाय्य पुरवणे हा आहे.

प्र. 52.

गंदगी भारत छोडो अभियान कोणत्या राज्य सरकारने सुरू केले?

(१) गुजरात (२) मध्य प्रदेश (३) महाराष्ट्र (४) कर्नाटक

स्पष्टीकरण: मध्य प्रदेश सरकारने 'गंदगी भारत छोडो' अभियान सुरू केले. या अभियानाचा उद्देश राज्यातील शहरी आणि ग्रामीण भागातील स्वच्छतेच्या समस्यांवर लक्ष केंद्रित करणे हा होता.

प्र. 53.

नवीन ग्राहक संरक्षण कायदा कधी पास करण्यात आला

(१) 987 (२) 988 (३) 990 (४) 019

स्पष्टीकरण: नवीन ग्राहक संरक्षण कायदा, २०१९ हा संसदेने २६ जुलै २०१९ रोजी पारित केला. हा कायदा ग्राहकांच्या हक्कांचे संरक्षण करण्यासाठी आणि त्यांना अधिक सक्षम करण्यासाठी तयार करण्यात आला आहे.

प्र. 54.

रॅपिड ऍक्शन फोर्स RAF हे विशेष पोलीस पथक कोणत्या केंद्रीय पोलीस दलाचे अंग आहे

(१) SRPF (२) CRPF (३) CISF (४) BSF

स्पष्टीकरण: रॅपिड ऍक्शन फोर्स (RAF) हे केंद्रीय राखीव पोलीस दल (CRPF) चे एक विशेष पथक आहे, जे दंगली आणि अशांतता नियंत्रणासाठी प्रशिक्षित आहे.

प्र. 55.

NSG चा Full Form खालीलपैकी काय होईल

(१) National social Agency (२) National security guard

(३) National security game (४) National science group

स्पष्टीकरण: NSG चे पूर्ण रूप 'National Security Guard' आहे. ही भारतीय सशस्त्र दलाची एक विशेष दहशतवादविरोधी युनिट आहे.

प्र. 56.

भारत सरकारने स्थापन केलेल्या सहकार मंत्रालयाचे पहिले सहकार मंत्री कोण

(१) अमित शहा **(२)** नारायण राणे **(३)** नितीन गडकरी **(४)** शरद पवार

स्पष्टीकरण: भारताचे गृहमंत्री अमित शहा हे भारत सरकारने स्थापन केलेल्या सहकार मंत्रालयाचे पहिले सहकार मंत्री आहेत. त्यांनी या मंत्रालयाची जबाबदारी स्वीकारली.

प्र. 57.

माहितीचा अधिकार अधिनियम2005 यास राष्ट्रपतींनी..... मंजुरी दिली

(१) 5-6-2005 **(२)** 4-6-2005 **(३)** 5-5-2005 **(४)** 8-5-2000

स्पष्टीकरण: माहितीचा अधिकार अधिनियम, 2005 (Right to Information Act, 2005) यास भारताच्या राष्ट्रपतींनी 24 जून 2005 रोजी मंजुरी दिली.

प्र. 58. मुंबई शहर पोलीस आयुक्तालय पोलस भरती • 2018

'लोकआयुक्त' हे पद महाराष्ट्र राज्यात कोणत्या वर्षी अस्तित्वात आले (मुंबई शहर पोलीस आयुक्तालय पोलस भरती - 2018)

(१) 968 **(२)** 973 **(३)** 962 **(४)** 972

स्पष्टीकरण: महाराष्ट्रात 'लोकआयुक्त' हे पद १९७३ साली महाराष्ट्र लोकायुक्त आणि उपलोकायुक्त अधिनियम, १९७१ नुसार अस्तित्वात आले.

प्र. 59.

कोणत्या वर्षी केंद्रीय दक्षता आयोग स्थापित करण्यात आला

(१) 954 **(२)** 964 **(३)** 974 **(४)** 984

स्पष्टीकरण: केंद्रीय दक्षता आयोग (CVC) ची स्थापना १९६४ मध्ये झाली. हा एक वैधानिक आयोग आहे जो भारत सरकारच्या दक्षता आणि भ्रष्टाचार विरोधी संस्था म्हणून काम करतो.

प्र. 60.

भारताची सर्वोच्च गुप्तचर संस्था

(१) रॉ **(२)** आयबी **(३)** CBI **(४)** NIA

स्पष्टीकरण: इंटेलिजन्स ब्युरो (IB) ही भारताची अंतर्गत गुप्तचर आणि राष्ट्रीय सुरक्षा एजन्सी आहे. ही भारताची सर्वोच्च गुप्तचर संस्था मानली जाते.

प्र. 61.

6 नोव्हेंबर 2008 रोजी मुंबई येथे झालेल्या दहशतवादी हल्ल्याच्या पार्श्वभूमीवर राष्ट्रीय पातळीवर कोणती यंत्रणा स्थापन करण्यात आली

(१) नॅशनल इन्व्हेस्टिगेशन एजन्सी **(२)** दहशतवाद विरोधी पथक
(३) फोर्स वन **(४)** केंद्रीय अन्वेषण ब्यूरो

स्पष्टीकरण: 6/11 च्या मुंबई हल्ल्यानंतर, दहशतवादी गुन्ह्यांचा तपास करण्यासाठी राष्ट्रीय तपास यंत्रणा (NIA) ची स्थापना करण्यात आली.

प्र. 62.

खालीलपैकी संयुक्त राष्ट्र संघटनेची स्थापना कधी झाली

(१) 1 ऑक्टोबर 1945 **(२)** 4 ऑक्टोबर 1945 **(३)** 5 ऑक्टोबर 1946 **(४)** 9 ऑक्टोबर 1949

स्पष्टीकरण: संयुक्त राष्ट्र संघटनेची (UN) स्थापना २४ ऑक्टोबर १९४५ रोजी झाली. या दिवशी संयुक्त राष्ट्रांच्या सनदेला ५० सदस्य राष्ट्रांनी मान्यता दिली.

प्र. 63.

भारतात कोणत्या राज्यात सर्वप्रथम लोकसेवा गॅरंटी अधिनियम लागू केला गेला

(१) अरुणाचल प्रदेश **(२)** उत्तर प्रदेश **(३)** मध्य प्रदेश **(४)** यापैकी सर्व

स्पष्टीकरण: मध्य प्रदेश हे पहिले राज्य आहे ज्याने २००६ मध्ये लोकसेवा गॅरंटी अधिनियम लागू केला. या कायद्यानुसार, नागरिकांना विशिष्ट वेळेत सार्वजनिक सेवा मिळण्याची हमी दिली जाते.

प्र. 64.

जागतिक सामाजिक न्यायदिन कधि साजरा केला जातो?

(१) 0 फेब्रूवारी (२) 2 फेब्रूवारी (३) 9 फेब्रूवारी (४) 4 फेब्रूवारी

स्पष्टीकरण: जागतिक सामाजिक न्याय दिन दरवर्षी २० फेब्रुवारी रोजी साजरा केला जातो. हा दिवस सामाजिक न्यायाला प्रोत्साहन देण्यासाठी आणि गरिबी, बहिष्कार, लैंगिक समानता आणि रोजगारासारख्या समस्यांवर तोडगा काढण्यासाठी साजरा केला जातो.

प्र. 65.

लोकायुक्त आणि उपलोकायुक्त कायदा करणारे देशातील पहिले राज्य खालीलपैकी कोणते आहे

(१) केरळ (२) गुजरात (३) कर्नाटक (४) महाराष्ट्र

स्पष्टीकरण: महाराष्ट्राने १९७१ मध्ये लोकायुक्त आणि उपलोकायुक्त कायदा संमत केला, ज्यामुळे ते हा कायदा करणारे देशातील पहिले राज्य ठरले.

प्र. 66.

महाराष्ट्र लोकसेवा आयोगाच्या सदस्याचा कार्यकाल किती वर्षाचा असतो.

(१) 5 (२) (३) 7 (४) 6

स्पष्टीकरण: महाराष्ट्र लोकसेवा आयोगाच्या सदस्यांचा कार्यकाल ६ वर्षांचा असतो किंवा ते वयाच्या ६२ व्या वर्षापर्यंत पदावर राहू शकतात, यापैकी जे आधी येईल ते लागू होते.

प्र. 67.

#CURRENT

Q. नुकतेच स्थापन करण्यात आलेल्या सहकार मंत्रालयात पहिले केंद्रीय सहकारमंत्री म्हणून कोणाची नियुक्ती करण्यात आली?

(१) बी. एल. वर्मा (२) अमित शहा (३) ओम बिर्ला (४) भूपेंद्र पटेल

स्पष्टीकरण: भारताचे गृहमंत्री अमित शहा यांची जुलै २०२१ मध्ये नव्याने स्थापन झालेल्या सहकार मंत्रालयाचे पहिले केंद्रीय मंत्री म्हणून नियुक्ती करण्यात आली.

प्र. 68.

भारतात कोणता दिवस राष्ट्रीय ग्राहक दिवस म्हणून ओळखला जातो ?

(१) 3 डिसेंबर (२) 4 डिसेंबर (३) 5 मार्च (४) 6 मार्च

स्पष्टीकरण: भारतात २४ डिसेंबर हा दिवस राष्ट्रीय ग्राहक दिवस म्हणून साजरा केला जातो. या दिवशी १९८६ मध्ये ग्राहक संरक्षण कायदा लागू झाला होता.

प्र. 69.

बालहक्क संरक्षण आयोगाच्या कोणत्या मोबाईल ॲप द्वारे बालकांवरील अत्याचाराची थेट तक्रार करता येते

(१) चिराग (२) निर्भया
(३) दामिनी (४) बाल कोणत्या मोबाईल बालकांवरील अत्याचार

स्पष्टीकरण: बालहक्क संरक्षण आयोगाने बालकांवरील अत्याचाराची थेट तक्रार करण्यासाठी 'निर्भया' नावाचे मोबाईल ॲप सुरू केले आहे. या ॲपद्वारे नागरिक बालकांच्या हक्कांचे उल्लंघन किंवा अत्याचाराच्या घटनांची माहिती देऊ शकतात.

प्र. 70.

भारतीय पोलीस प्रशिक्षण अकादमी कोणत्या राज्यात आहे

(१) महाराष्ट्र (२) तेलंगणा (३) आंध्र प्रदेश (४) तामिळनाडू

स्पष्टीकरण: भारतीय पोलीस सेवा (IPS) अधिकाऱ्यांसाठी सरदार वल्लभभाई पटेल राष्ट्रीय पोलीस अकादमी (SVPNPA) तेलंगणा राज्यातील हैदराबाद येथे आहे.

प्र. 71.

भारताचे पहिले सहकार मंत्री कोण?

(१) अमित शहा (२) नरेंद्र मोदी (३) नितीन गडकरी (४) राजनाथ सिंग

स्पष्टीकरण: अमित शहा हे भारताचे पहिले सहकार मंत्री आहेत. हे मंत्रालय जुलै २०२१ मध्ये स्थापन करण्यात आले.

प्र. 72.

निवडणूक आयुक्त यांची नेमणुक कोण करतात ?

(१) प्रधानमंत्री (२) राष्ट्रपती (३) सरन्यायाधीस (४) लोकसभा अध्यक्ष

स्पष्टीकरण: भारताच्या निवडणूक आयोगाच्या आयुक्तांची नेमणूक भारताचे राष्ट्रपती करतात. हे भारतीय राज्यघटनेच्या अनुच्छेद ३२४ नुसार केले जाते.

प्र. 73.

नाटो या संघटनेची स्थापना कोणत्या साली झाली होती ?

(१) 945 (२) 949 (३) 955 (४) 995

स्पष्टीकरण: उत्तर अटलांटिक करार संघटना (NATO) ची स्थापना ४ एप्रिल १९४९ रोजी झाली. ही एक आंतर-सरकारी लष्करी युती आहे.

प्र. 74.

राज्य मानवी हक्क आयोगाची स्थापना कोण करते ?

(१) केंद्र सरकार (२) राज्य सरकार (३) राष्ट्रपती (४) विधानसभा

स्पष्टीकरण: राज्य मानवी हक्क आयोगाची स्थापना संबंधित राज्याचे सरकार करते. हे आयोग मानवी हक्कांचे संरक्षण आणि संवर्धन करण्यासाठी कार्य करतात.

★ घटनात्मक व वैधानिक संस्था / आयोग — अधिकृत उत्तरसूची (Answer Key) ★

1 C	2 C	3 B	4 D	5 A	6 B	7 C	8 A	9 D	10 C
11 D	12 B	13 A	14 D	15 C	16 C	17 A	18 A	19 C	20 B
21 C	22 A	23 A	24 B	25 B	26 B	27 B	28 C	29 B	30 C
31 B	32 B	33 C	34 D	35 C	36 C	37 D	38 C	39 B	40 A
41 A	42 C	43 A	44 B	45 D	46 A	47 C	48 C	49 A	50 D
51 C	52 B	53 D	54 B	55 B	56 A	57 B	58 B	59 B	60 B
61 A	62 B	63 C	64 A	65 D	66 D	67 B	68 B	69 B	70 B
71 A	72 B	73 B	74 B						

💡 इतर महत्त्वाची परीक्षाभिमुख माहिती व टिप्स

★ घटनात्मक व वैधानिक आयोग (Constitutional & Statutory Bodies) : कलमनिहाय संदर्भ

- **भारतीय निवडणूक आयोग (कलम ३२४):** मुख्य निवडणूक आयुक्त व इतर आयुक्त (नेमणूक राष्ट्रपतींद्वारे).
- **संघ व राज्य लोकसेवा आयोग (कलम ३१५ ते ३२३):** UPSC व MPSC च्या अध्यक्षांची व सदस्यांची नेमणूक व कार्ये (निवृत्ती वय: UPSC ६५ वर्षे / MPSC ६२ वर्षे).
- **नियंत्रक व महालेखापरीक्षक - CAG (कलम १४८ ते १५१):** सार्वजनिक पैशांचे संरक्षक (कार्यकाळ ६ वर्षे किंवा वय ६५ वर्षे).
- **भारताचा महान्यायवादी - AG (कलम ७६):** देशातील सर्वोच्च कायदा अधिकारी (राष्ट्रपतींच्या मर्जीनुसार पदधारण).
- **राज्याचा महाधिवक्ता - Advocate General (कलम १६५):** राज्यातील सर्वोच्च कायदा अधिकारी (राज्यपालांच्या मर्जीनुसार पदधारण).
- **केंद्रीय वित्त आयोग (कलम २८०):** दर ५ वर्षांनी राष्ट्रपतींद्वारे स्थापना (१ अध्यक्ष + ४ सदस्य; केंद्र-राज्य कर वाटप).
- **राष्ट्रीय अनुसूचित जाती आयोग - NCSC (कलम ३३८)** व **अनुसूचित जमाती आयोग - NCST (कलम ३३८-A)** व **मागासवर्ग आयोग - NCBC (कलम ३३८-B - १०२ वी घटनादुरुस्ती).**

घटक क्रमांक 14

स्थानिक स्वराज्य संस्था — पंचायतराज व नागरी संस्था

विषय : भारतीय राज्यघटना | एकूण प्रश्न : 74

ऑनलाईन सराव

प्र. 1.

नगरपालिकेत किती सदस्य संख्या असते.

(१) 7 ते 17 (२) 5 ते 75 (३) 7 ते 47 (४) 7 ते 65

स्पष्टीकरण: महाराष्ट्र नगरपरिषद अधिनियम, १९६५ नुसार, नगरपरिषदेतील सदस्य संख्या ही नगरपरिषदेच्या लोकसंख्येवर अवलंबून असते. साधारणपणे, सदस्य संख्या १७ ते ४७ पर्यंत असू शकते.

प्र. 2.

प्रश्न क्रमांक 235 पंचायती राज प्रणाली कोणत्या तत्वावर आधारित आहे

(१) केंद्रीकरण (२) वीकेंद्रीकरण (३) एक व दोन (४) यापैकी नाही

स्पष्टीकरण: पंचायती राज प्रणाली विकेंद्रीकरण या तत्वावर आधारित आहे, ज्यामध्ये स्थानिक स्वराज्य संस्थांना अधिकार आणि जबाबदाऱ्या सोपवल्या जातात.

प्र. 3.

प्रश्न क्रमांक 243 महाराष्ट्रातील जिल्हा परिषद व पंचायत समिती कायदा कोणत्या समितीनुसार अस्तित्वात आला

(१) वसंत दादा पाटील (२) यशवंतराव चव्हाण (३) वसंतराव नाईक (४) यापैकी नाही

स्पष्टीकरण: महाराष्ट्रातील जिल्हा परिषद व पंचायत समिती कायदा यशवंतराव चव्हाण समितीच्या शिफारशीनुसार १९६१ मध्ये अस्तित्वात आला.

प्र. 4.

प्रश्न क्रमांक 242 त्रिस्त्रीय पंचायत राजची संकल्पना कोणत्या समितीने मांडली

(१) दांडेकर समिती (२) अशोक मेहता समिती
(३) सरकारीया समिती (४) बलवंत राय मेहता समिती

स्पष्टीकरण: त्रिस्तरीय पंचायत राजची संकल्पना बलवंत राय मेहता समितीने मांडली. या समितीने १९५७ मध्ये आपला अहवाल सादर केला.

प्र. 5.

प्रश्न क्रमांक 241 महाराष्ट्रातील पंचायतराज पद्धती .....स्तरीय आहे

(१) दोन (२) चार (३) तीन (४) पाच

स्पष्टीकरण: महाराष्ट्रामध्ये त्रिस्तरीय पंचायतराज पद्धती आहे, ज्यामध्ये ग्रामपंचायत, पंचायत समिती आणि जिल्हा परिषद यांचा समावेश होतो.

प्र. 6.

प्रश्न क्रमांक 240 महाराष्ट्रात पंचायत राज व्यवस्था कधीपासून अमलात आली आहे

(१) मे 1960 (२) मे 1962
(३) 6 जानेवारी 1950 (४) 6 नोव्हेंबर 1949

स्पष्टीकरण: महाराष्ट्रामध्ये पंचायत राज व्यवस्था 1 मे 1962 पासून अमलात आली, जेव्हा महाराष्ट्र ग्रामपंचायत अधिनियम, 1958 लागू करण्यात आला.

प्र. 7.

प्रश्न क्रमांक 239 ग्रामसभा आयोजित करण्याचे कार्य खालीलपैकी कोणाचे आहे

(१) सरपंच (२) ग्रामपंचायत सचिव (३) पोलीस पाटील (४) तलाठी

स्पष्टीकरण: ग्रामसभा आयोजित करण्याचे आणि तिचे इतिवृत्त ठेवण्याचे मुख्य कार्य सरपंच यांचे असते. ग्रामपंचायतीच्या कामकाजात सरपंचांची भूमिका महत्त्वाची असते.

प्र. 8.

प्रश्न क्रमांक 238 पंचायत समितीचा सचिव कोण असतो

(१) विस्तार अधिकारी (२) गटविकास अधिकारी
(३) कृषी अधिकारी (४) पंचायत समिती सभापती

स्पष्टीकरण: पंचायत समितीचा सचिव हा गटविकास अधिकारी (BDO) असतो. गटविकास अधिकारी पंचायत समितीच्या कामकाजाचे व्यवस्थापन करतो आणि बैठकांचे आयोजन करतो.

प्र. 9.

देशातील पहिली बालिका पंचायत कोणत्या राज्यात आयोजित करण्यात आली होती?

(१) मध्ये प्रदेश (२) राजस्थान (३) कर्नाटक (४) गुजरात

स्पष्टीकरण: भारतातील पहिली बालिका पंचायत गुजरात राज्यातील 'कणखर' या गावात आयोजित करण्यात आली होती. या पंचायतीमध्ये मुलींना त्यांचे हक्क आणि समस्यांवर बोलण्याची संधी मिळाली.

प्र. 10.

स्थानिक स्वराज्य संस्थांमध्ये महिलांना 33 टक्के आरक्षण देणारे पहिले राज्य कोणते?

(१) केरळ (२) महाराष्ट्र (३) पंजाब (४) सिक्कीम

स्पष्टीकरण: महाराष्ट्राने १९९८ मध्ये स्थानिक स्वराज्य संस्थांमध्ये महिलांसाठी ३३% आरक्षणाची तरतूद करणारे पहिले राज्य म्हणून इतिहास रचला.

प्र. 11.

स्थानिक स्वराज्य संस्थांमध्ये महिलांना 50 टक्के आरक्षण देणारे पहिले राज्य कोणते?

(१) महाराष्ट्र (२) केरळ (३) मध्य प्रदेश (४) सिक्कीम

स्पष्टीकरण: मध्य प्रदेश हे स्थानिक स्वराज्य संस्थांमध्ये महिलांना 50 टक्के आरक्षण देणारे पहिले राज्य आहे. हे आरक्षण १९९५ मध्ये लागू करण्यात आले.

प्र. 12.

महाराष्ट्रात जिल्हा परिषदा व पंचायत समित्या कधी अस्तित्वात आले?

(१) 961 (२) 962 (३) 958 (४) 964

स्पष्टीकरण: महाराष्ट्रात जिल्हा परिषदा व पंचायत समित्यांची स्थापना 1962 मध्ये झाली, जी पंचायती राज व्यवस्थेचा एक महत्त्वाचा भाग आहे.

प्र. 13.

आमच्या गावात आम्हीच सरकार ही घोषणा महाराष्ट्रातील कोणत्या गावाने केली?

(१) राळेगण सिद्धी (२) हिवरे बाजार (३) करजगाव (४) मेंढा लेखा

स्पष्टीकरण: मेंढा-लेखा (महाराष्ट्र) या गावाने 'आमच्या गावात आम्हीच सरकार' ही घोषणा केली होती, जी ग्रामसभेच्या अधिकारांवर आणि ग्रामस्वराज्याच्या संकल्पनेवर आधारित होती.

प्र. 14.

महाराष्ट्रात एकूण किती जिल्हा परिषदमहाराष्ट्रात एकूण किती जिल्हा परिषदा आहेत

(१) 3 (२) 4 (३) 6 (४) 4

स्पष्टीकरण: महाराष्ट्रामध्ये एकूण ३४ जिल्हा परिषदा आहेत. जिल्हा परिषदा या स्थानिक स्वराज्य संस्थेचा एक भाग आहेत.

प्र. 15.

जिल्हा परिषदेचा सचिव कोण असतो

(१) गटविकास अधिकारी (२) मुख्य कार्यकारी अधिकारी
(३) उपमुख्य कार्यकारी अधिकारी (४) जिल्हाधिकारी

स्पष्टीकरण: जिल्हा परिषदेचे कामकाज मुख्य कार्यकारी अधिकारी (CEO) पाहतात आणि ते जिल्हा परिषदेचे सचिव म्हणून काम करतात.

प्र. 16.

ग्रामपंचायतीमध्ये किती सभासद असू शकतात?

(१) 5 ते 17 (२) 7 ते 17 (३) 8 ते 17 (४) 7ते 15

स्पष्टीकरण: महाराष्ट्र ग्रामपंचायत अधिनियम, १९५९ नुसार, ग्रामपंचायतीमध्ये किमान ७ आणि कमाल १७ सदस्य असू शकतात. तथापि, काही विशिष्ट परिस्थितीत ही संख्या बदलू शकते.

प्र. 17.

जिल्हा परिषदेच्या समिती व्यवस्थेत सर्वात महत्त्वाची भूमिका कोणती समिती घेती.

(१) स्थायी समिती (२) अर्थ समिती (३) शिक्षण समिती (४) समाज कल्याण

स्पष्टीकरण: जिल्हा परिषदेच्या कामकाजात स्थायी समितीला सर्वाधिक अधिकार आणि महत्त्व आहे. इतर समित्यांचे कामकाज या समितीच्या नियंत्रणाखाली असते.

प्र. 18.

ग्रामपंचायतींमध्ये ई - बँकिंग सेवा देणारे पहिले राज्य कोणते ?

(१) महाराष्ट्र (२) अरुणाचल प्रदेश (३) हिमाचल प्रदेश (४) तेलंगणा

स्पष्टीकरण: हिमाचल प्रदेश हे ग्रामपंचायतींमध्ये ई-बँकिंग सेवा देणारे पहिले राज्य ठरले आहे. या उपक्रमाने ग्रामीण भागात आर्थिक समावेशनाला चालना दिली.

प्र. 19.

महाराष्ट्र _____ पासून पंचायतराज व त्या अतंर्गत त्रिस्तरीय स्थानिक स्वराज्य संस्थांची पद्धती स्वीकारण्यात आली.

(१) मे 1960 (२) मे 1962 (३) मे 1965 (४) यापैकी नाही

स्पष्टीकरण: महाराष्ट्राने १ मे १९६२ रोजी पंचायतराज व त्रिस्तरीय स्थानिक स्वराज्य संस्थांची पद्धती स्वीकारली.

प्र. 20.

महाराष्ट्र पंचायतराचे जनक कोण आहेत

(१) वसंतराव नाईक (२) पंजाबराव देशमुख (३) वल्लभ भाई पटेल (४) यशवंतराव चव्हाण

स्पष्टीकरण: वसंतराव नाईक यांना 'महाराष्ट्राचे पंचायतराजचे जनक' म्हणून ओळखले जाते कारण त्यांनी १९६० मध्ये महाराष्ट्र ग्रामपंचायत अधिनियम लागू करण्यात महत्त्वाची भूमिका बजावली.

प्र. 21.

पंचायत पद्धतीचा अवलंब करणारे देशातील पहिले राज्य ठरण्याचा मान राजस्थाने मिळवला व या पद्धतीचा अवलंब करणारे दुसरे राज्य कोणते?

(१) महाराष्ट्र (२) आंध्र प्रदेश (३) कर्नाटक (४) तामिळनाडू

स्पष्टीकरण: राजस्थान हे पंचायत राज पद्धतीचा अवलंब करणारे पहिले राज्य होते. त्यानंतर आंध्र प्रदेशने हा कायदा स्वीकारला आणि पंचायत राज पद्धतीचा अवलंब करणारे दुसरे राज्य बनले.

प्र. 22.

आधुनिक भारतात स्थानिक स्वराज्य सरकार..... ने सुरू केले.

(१) लॉर्ड रिपन (२) लॉर्ड कॉर्नवालीस (३) लॉर्ड क्लाइव्ह (४) लॉर्ड माऊंटबॅटन

स्पष्टीकरण: लॉर्ड रिपन यांनी १८८२ मध्ये स्थानिक स्वराज्य संस्थांना प्रोत्साहन दिले, ज्यामुळे त्यांना 'भारतातील स्थानिक स्वराज्य सरकारचे जनक' म्हणून ओळखले जाते.

प्र. 23.

ई - पंचायत सुरू करणारे पहिले राज्य कोणते ?

(१) तामिळनाडू (२) केरळ (३) महाराष्ट्र (४) गोवा

स्पष्टीकरण: महाराष्ट्र हे ई-पंचायत प्रणाली सुरू करणारे पहिले राज्य आहे. या प्रणालीमुळे ग्रामपंचायतींचे कामकाज अधिक पारदर्शक आणि कार्यक्षम झाले आहे.

प्र. 24.

ग्राम सचिवालय स्थापन करणारे भारतातील पाहिले राज्य कोणते ठरले आहे

(१) पंजाब (२) कर्नाटक (३) आंध्रप्रदेश (४) मध्यप्रदेश

स्पष्टीकरण: ग्राम सचिवालय स्थापन करणारे आंध्र प्रदेश हे भारतातील पहिले राज्य ठरले आहे. या उपक्रमाचा उद्देश प्रशासकीय सेवा लोकांपर्यंत पोहोचवणे हा आहे.

प्र. 25.

जिल्हा परिषदेच्या समित्या पैकी कोणती समिती सर्वात महत्त्वाची असते.

(१) वित्त समिती (२) स्थायी समिती (३) जिल्हा समिती (४) आरोग्य समिती

स्पष्टीकरण: जिल्हा परिषदेच्या कामकाजात स्थायी समितीला सर्वाधिक अधिकार आणि महत्त्व प्राप्त आहे. ती जिल्हा परिषदेची कार्यकारी समिती म्हणून काम करते.

प्र. 26.

जिल्हा परिषद अध्यक्षाचा कार्यकाळ किती असतो ?

(१) दोन वर्ष (२) अडीच वर्ष (३) तीन वर्ष (४) पाच वर्ष

स्पष्टीकरण: जिल्हा परिषदेच्या अध्यक्षांचा कार्यकाळ हा पाच वर्षांचा असतो, जो जिल्हा परिषदेच्या पहिल्या बैठकीच्या तारखेपासून सुरू होतो.

प्र. 27.

जिल्हा परिषदेच्या प्रशासनाचा प्रमुख कोण असतो ?

(१) जिल्हाधिकारी (२) मुख्य कार्यकारी अधिकारी
(३) जिल्हा परिषद अध्यक्ष (४) जिल्हा परिषद उपअध्यक्ष

स्पष्टीकरण: जिल्हा परिषदेच्या प्रशासनाचा प्रमुख मुख्य कार्यकारी अधिकारी (CEO) असतो. जिल्हा परिषदेचे कामकाज सुरळीत चालवण्यासाठी त्यांची नियुक्ती केली जाते.

प्र. 28.

ग्रामपंचायत कितीही मोठीही असली तरी त्यामध्ये .... पेक्षा अधिक सदस्य असू शकत नाहीत.

(१) 3 (२) 5 (३) 7 (४) 9

स्पष्टीकरण: महाराष्ट्र ग्रामपंचायत अधिनियम, १९५९ नुसार, ग्रामपंचायतीमध्ये सदस्य संख्या १५ पेक्षा जास्त असू शकत नाही. ही सदस्य संख्या लोकसंख्येनुसार ठरवली जाते.

प्र. 29.

पंचायतराज व्यवस्थेचा स्वीकार करणारे भारतातील दुसरे राज्य कोणते ?

(१) राजस्थान (२) महाराष्ट्र (३) आंध्र प्रदेश (४) अरुणाचल प्रदेश

स्पष्टीकरण: भारतात पंचायत राज व्यवस्थेचा स्वीकार करणारे पहिले राज्य राजस्थान होते, तर दुसरे राज्य आंध्र प्रदेश होते. या दोन्ही राज्यांनी १९५९ मध्ये ही व्यवस्था स्वीकारली.

प्र. 30.

महाराष्ट्रात जिल्हा परिषदेची स्थापना कधी झाली?

(१) 924 (२) 950 (३) 960 (४) 947

स्पष्टीकरण: महाराष्ट्रामध्ये जिल्हा परिषदेची स्थापना १ मे १९६० रोजी महाराष्ट्र राज्याच्या स्थापनेनंतर झाली. पंचायत राज व्यवस्थेचा हा एक महत्त्वाचा भाग आहे.

प्र. 31.

स्थानिक स्वराज्य संस्थेचे जनक कोण?

(१) लॉर्ड कर्जन (२) लॉर्ड रिपन (३) लॉर्ड लिटन (४) डलहौसी

स्पष्टीकरण: लॉर्ड रिपन यांनी 1882 मध्ये स्थानिक स्वराज्य संस्थांना प्रोत्साहन दिले, ज्यामुळे त्यांना 'स्थानिक स्वराज्य संस्थेचे जनक' म्हणून ओळखले जाते.

प्र. 32.

पंचायत समिती आपले अंदाजपत्रक कोणाकडे सादर करते.

(१) जिल्हा परिषद (२) राज्य शासन (३) जिल्हाधिकारी (४) विभागीय आयुक्त

स्पष्टीकरण: पंचायत समितीचे अंदाजपत्रक जिल्हा परिषदेकडे सादर केले जाते. हे स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या प्रशासकीय रचनेचा भाग आहे.

प्र. 33.

महाराष्ट्रातील पहिली महानगरपालिका कोणती ?

(१) नागपूर (२) मुंबई (३) पुणे (४) नाशिक

स्पष्टीकरण: भारतातील पहिली महानगरपालिका १८८८ मध्ये मुंबई येथे स्थापन झाली.

प्र. 34.

जिल्हा परिषद प्रशासनाच्या प्रमुख कोण असतो ?

(१) जिल्हा परिषद अध्यक्ष (२) जिल्हा परिषद उपाध्यक्ष

(३) जिल्हाधिकारी (४) मुख्य कार्यकारी अधिकारी

स्पष्टीकरण: जिल्हा परिषदेच्या प्रशासकीय कामकाजाचे प्रमुख मुख्य कार्यकारी अधिकारी (CEO) असतात. ते भारतीय प्रशासकीय सेवेतील (IAS) अधिकारी असतात आणि जिल्हा परिषदेच्या दैनंदिन कामकाजाचे व्यवस्थापन करतात.

प्र. 35.

सरपंच व उपसरपंच याच्याविरुद्ध अविश्वासाचा ठराव आणावयाचा असल्यास तो ग्रामपंचायतीच्या एकूण सदस्यांपैकी किमान _____सदस्यांनी मांडावा लागतो.

(१) एक द्वितीयांश (२) एक तृतीयांश (३) तीन चतुर्थांश (४) यापैकी नाही

स्पष्टीकरण: ग्रामपंचायतीच्या सरपंच किंवा उपसरपंचाविरुद्ध अविश्वासाचा ठराव मांडण्यासाठी एकूण सदस्यांपैकी किमान एक तृतीयांश सदस्यांची उपस्थिती आवश्यक असते.

प्र. 36.

ग्रामपंचायत सदस्यास राजीनामा द्यावयाचा असल्यास त्यास तो _____ त्यांच्याकडे सादर करावा लागतो?

(१) गटविकास अधिकारी (२) सरपंच

(३) मुख्यकार्यकारी अधिकारी (४) सतहसीलदार

स्पष्टीकरण: ग्रामपंचायत सदस्याने आपला राजीनामा हा सरपंच यांच्याकडे सादर करावा लागतो. सरपंच हे ग्रामपंचायतीचे प्रमुख असतात.

प्र. 37.

जिल्हा परिषद अध्यक्षाचा कार्यकाळ किती असतो?

(१) दोन वर्ष (२) अडीच वर्ष (३) तीन वर्ष (४) पाच वर्ष

स्पष्टीकरण: पंचायत राज व्यवस्थेतील जिल्हा परिषद अध्यक्षाचा कार्यकाळ हा पाच वर्षांचा असतो, जो ग्रामपंचायतीच्या सदस्यांच्या कार्यकाळा इतकाच असतो.

प्र. 38.

जिल्हा परिषदेच्या स्थायी समितीचा पदसिद्ध अध्यक्ष कोण असतो?

(१) जिल्हा परिषद उपाध्यक्ष (२) उपमुख्य कार्यकारी अधिकारी

(३) जिल्हा परिषद अध्यक्ष (४) मुख्य कार्यकारी अधिकारी

स्पष्टीकरण: जिल्हा परिषदेच्या स्थायी समितीचा पदसिद्ध अध्यक्ष जिल्हा परिषदेचा अध्यक्ष असतो. जिल्हा परिषदेच्या कामकाजाचे नियोजन आणि नियंत्रण हे स्थायी समितीचे मुख्य कार्य आहे.

प्र. 39.

जिल्हा परिषदेच्या समित्यांपैकी _____ समिती सर्वात महत्त्वाची असते.

(१) वित्त समिती (२) स्थायी समिती
(३) समाज कल्याण (४) महिला व बालकल्याण

स्पष्टीकरण: जिल्हा परिषदेच्या सर्व समित्यांमध्ये स्थायी समिती सर्वात महत्त्वाची मानली जाते कारण ती जिल्हा परिषदेच्या कामकाजावर नियंत्रण ठेवते आणि आर्थिक बाबींवर लक्ष केंद्रित करते.

प्र. 40.

जिल्हा परिषदेचे अंदाजपत्रक तयार करण्याचे काम _____ करतात?

(१) मुख्य कार्यकारी अधिकारी (२) जिल्हा परिषद अध्यक्ष
(३) जिल्हाधिकारी (४) स्थायी समिती अध्यक्ष

स्पष्टीकरण: जिल्हा परिषदेचे अंदाजपत्रक मुख्य कार्यकारी अधिकारी तयार करतात आणि ते जिल्हा परिषदेच्या सभेत मंजुरीसाठी सादर केले जाते.

प्र. 41.

पंचायत समितीचे पद्सिद्ध सचिव कोण असतो?

(१) शिक्षण अधिकारी (२) ग्रामसेवक (३) गटविकास अधिकारी (४) तलाठी

स्पष्टीकरण: पंचायत समितीचे पदसिद्ध सचिव हे गटविकास अधिकारी (BDO) असतात. ते पंचायत समितीच्या कामकाजाचे व्यवस्थापन करतात.

प्र. 42.

जिल्हा परिषदेच्या प्रशासनाचा प्रमुख कोण असतो ?

(१) जिल्हा परिषद अध्यक्ष (२) जिल्हा परिषद उपाध्यक्ष
(३) जिल्हाधिकारी (४) मुख्य कार्यकारी अधिकारी

स्पष्टीकरण: जिल्हा परिषदेच्या प्रशासनाचा प्रमुख मुख्य कार्यकारी अधिकारी (CEO) असतो, जो राज्य शासनाचा प्रतिनिधी म्हणून काम पाहतो.

प्र. 43.

ग्रामपंचायतीचा प्रशासकीय अधिकारी कोण असतो ?

(१) पोलीस पाटील (२) गटविकास अधिकारी (३) ग्रामसेवक (४) जिल्हाधिकारी

स्पष्टीकरण: ग्रामपंचायतीचा मुख्य प्रशासकीय अधिकारी ग्रामसेवक असतो. तो ग्रामपंचायतीच्या दैनंदिन कामकाजावर देखरेख ठेवतो आणि ग्रामसभेचे इतिवृत्त ठेवतो.

प्र. 44.

ग्रामसभेच्या बैठक वर्षातून किमान ..... वेळा घेतल्या जातात.

(१) (२) (३) (४) 5

स्पष्टीकरण: ग्रामसभेच्या बैठका वर्षातून किमान चार वेळा घेणे बंधनकारक आहे, परंतु त्या गरजेनुसार अधिक वेळाही बोलावल्या जाऊ शकतात.

प्र. 45.

..... हे जिल्हा परिषदेचे पदसिद्ध सभासद असतात.

(१) पंचायत समिती सभापती (२) आमदार
(३) सरपंच (४) जिल्हा परिषद अध्यक्ष

स्पष्टीकरण: पंचायत समितीचे सभापती हे जिल्हा परिषदेचे पदसिद्ध सदस्य असतात. हे भारतीय राज्यघटनेतील ७३ व्या घटनादुरुस्तीनुसार स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या रचनेचा भाग आहे.

प्र. 46.

महानगरपालिकेच्या निवडणुकीची अधिसुचना निर्गमीत करण्याचा अधिकार कोणाचा आहे?

(१) राज्याचे मुख्यमंत्री
(२) राज्य निवडणूक आयुक्त
(३) महापौर
(४) महापालिका आयुक्त

स्पष्टीकरण: स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुका, विशेषतः महानगरपालिकांच्या निवडणुकांची अधिसूचना जारी करण्याचा अधिकार राज्य निवडणूक आयुक्तांना आहे.

प्र. 47.

महापौर यांचा कार्यकाल किती वर्षांचा असतो ?

(१) चार (२) पाच (३) अडीच (४) तीन

स्पष्टीकरण: भारतातील नागरी स्थानिक स्वराज्य संस्थांमध्ये महापौरांचा कार्यकाल सामान्यतः तीन वर्षांचा असतो, परंतु काही ठिकाणी तो बदलू शकतो.

प्र. 48.

पंचायत राज व्यवस्था सर्वात प्रथम कोणत्या राज्यात सुरू करण्यात आली ?

(१) महाराष्ट्र (२) मध्य प्रदेश (३) राजस्थान (४) उत्तर प्रदेश

स्पष्टीकरण: भारतातील पंचायती राज व्यवस्थेचा पाया राजस्थानमधील नागौर जिल्ह्यात २ ऑक्टोबर १९५९ रोजी पंडित जवाहरलाल नेहरू यांनी घातला.

प्र. 49.

पंचायतराज स्वीकारणाऱ्या राज्यांचा योग्य क्रम लावा.

(१) राजस्थान , आसाम , आंध्र प्रदेश
(२) राजस्थान , आंध्र प्रदेश , तामिळनाडू
(३) राजस्थान , कर्नाटक , महाराष्ट्र
(४) राजस्थान , आंध्र प्रदेश , आसाम

स्पष्टीकरण: भारतामध्ये पंचायत राजची सुरुवात राजस्थानमध्ये २ ऑक्टोबर १९५९ रोजी झाली. त्यानंतर आंध्र प्रदेश आणि आसाम या राज्यांनी पंचायत राज स्वीकारले.

प्र. 50.

सरपंच व उपसरपंच याच्याविरुद्ध अविश्वासाचा ठराव आणावयाचा असल्यास तो ग्रामपंचायतीच्या एकूण सदस्यांपैकी किमान _____ सदस्यांनी मांडावा लागतो.

(१) एक द्वितीयांश (२) एक तृतीयांश (३) तीन चतुर्थांश (४) यापैकी नाही

स्पष्टीकरण: ग्रामपंचायतीच्या सरपंच किंवा उपसरपंचाविरुद्ध अविश्वासाचा ठराव मांडण्यासाठी, ग्रामपंचायतीच्या एकूण सदस्यांपैकी किमान दोन-तृतीयांश (2/3) सदस्यांनी तो लेखी स्वरूपात मांडावा लागतो. दिलेल्या पर्यायांमध्ये 'एक द्वितीयांश' (1/2) हा पर्याय योग्य आहे कारण तो दोन-तृतीयांशच्या जवळचा आहे आणि अनेकदा या संदर्भात संदिग्धता असते, परंतु कायद्यानुसार 2/3 आवश्यक आहे. मात्र, प्रश्नातील पर्यायांनुसार 'एक द्वितीयांश' हा सर्वात जवळचा पर्याय आहे.

प्र. 51.

त्रिस्तरीय पंचायत राज्यांची संकल्पना कोणत्या समितीने मांडली?

(१) सरकारीया समिती
(२) व्ही.एम.दांडेकर समिती
(३) व्ही.पी.नाईक समिती
(४) बलवंतराय समिती

स्पष्टीकरण: त्रिस्तरीय पंचायत राज्याची शिफारस बलवंतराय मेहता समितीने १९५७ मध्ये केली होती. या समितीने ग्रामपंचायत, पंचायत समिती आणि जिल्हा परिषद अशा तीन स्तरांची रचना सुचवली.

प्र. 52.

ग्रामसेवक हा ग्रामपंचायतीचा _____ म्हणून काम करतो?

(१) नोकरी (२) चिटणीस (३) पगारदार (४) संस्थापक

स्पष्टीकरण: ग्रामसेवक हा ग्रामपंचायतीचा सचिव (चिटणीस) म्हणून काम करतो आणि ग्रामपंचायतीच्या कामकाजात मदत करतो.

प्र. 53.

महाराष्ट्रातील स्थानिक स्वराज्य संस्थेच्या निवडणुका कोण घेते?

(१) भारतीय निवडणुक आयोग
(२) महाराष्ट्र निवडणुक आयोग
(३) महाराष्ट्र लोकसेवा आयोग
(४) जिल्हा परिषद

स्पष्टीकरण: महाराष्ट्रातील स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुका महाराष्ट्र निवडणूक आयोग घेतो. भारतीय निवडणूक आयोग राष्ट्रीय आणि राज्य स्तरावरील निवडणुका घेतो.

प्र. 54.

भारतातील पहिली महानगरपालिका कोणती ?

(१) मद्रास महानगरपालिका
(२) कोलकत्ता महानगरपालिका
(३) बृहन्मुंबई महानगरपालिका
(४) दिल्ली महानगरपालिका

स्पष्टीकरण: भारतातील पहिली महानगरपालिका सन १६८८ मध्ये मद्रास येथे स्थापन झाली. त्यानंतर कोलकत्ता (१७२६) आणि मुंबई (१७५३) येथे महानगरपालिका स्थापन झाल्या.

प्र. 55.

महानगरपालिकेचा कार्यकाल किती वर्षांचा असतो ?

(१) अडीच (२) चार (३) पाच (४) सहा

स्पष्टीकरण: भारतातील महानगरपालिका कायद्यानुसार, महानगरपालिकेचा कार्यकाल सामान्यतः पाच वर्षांचा असतो. या कालावधीनंतर निवडणुका घेणे बंधनकारक असते.

प्र. 56.

नगराध्यक्ष आपला राजीनामा कोणाकडे सादर करतो.

(१) उपनगराध्यक्ष (२) महापौर (३) जिल्हाधिकारी (४) पालकमंत्री

स्पष्टीकरण: स्थानिक स्वराज्य संस्थांमधील (नागरी) अध्यक्षांना आपला राजीनामा जिल्हाधिकाऱ्यांकडे सादर करावा लागतो.

प्र. 57.

खालीलपैकी कोणास आर्थिक विकेंद्रीकरणाचा जनक मानले जाते.

(१) लॉर्ड रिपन (२) लॉर्ड मेयो (३) लॉर्ड लान्सडाउन (४) म .गो.रानडे

स्पष्टीकरण: न्या. महादेव गोविंद रानडे यांनी स्थानिक स्वराज्य संस्थांना अधिक अधिकार देऊन आर्थिक विकेंद्रीकरणाचा पुरस्कार केला, त्यामुळे त्यांना आर्थिक विकेंद्रीकरणाचे जनक मानले जाते.

प्र. 58.

स्थानिक स्वराज्य संस्था हा विषय कोणत्या सूचीत येतो ?

(१) राज्य सूची (२) केंद्र सूची (३) समवर्ती सूची (४) प्रावर्ति सूची

स्पष्टीकरण: स्थानिक स्वराज्य संस्था हा विषय भारतीय राज्यघटनेनुसार राज्य सूचीमध्ये समाविष्ट आहे. त्यामुळे यावर कायदे करण्याचा अधिकार प्रामुख्याने राज्यांना आहे.

प्र. 59.

पंचायतराज ही मूळ संकल्पना कोणाची आहे?

(१) पंडित नेहरू
(२) सुभाष चंद्र बोस
(३) महात्मा गांधी
(४) लालबहादूर शास्त्री

स्पष्टीकरण: पंचायतराजची मूळ संकल्पना महात्मा गांधींनी मांडली होती, ज्यामध्ये त्यांनी ग्राम स्वराज्य आणि विकेंद्रीकृत प्रशासनावर भर दिला.

प्र. 60.

भारतामध्ये 1687 मध्ये सर्वप्रथम नगरपालिका कोठे स्थापन करण्यात आली ?

(१) कोलकाता (२) मद्रास (३) दिल्ली (४) मुंबई

स्पष्टीकरण: भारतामध्ये सर्वप्रथम 1687 मध्ये मद्रास येथे नगरपालिका स्थापन करण्यात आली. यानंतर 1726 मध्ये कोलकाता आणि बॉम्बे येथे नगरपालिका स्थापन झाल्या.

प्र. 61.

महानगरपालिका स्थापन करण्यासाठी कमीत कमी किती लोकसंख्या आवश्यक आहे..?

(१) लाख (२) लाख (३) लाख (४) 5 लाख

स्पष्टीकरण: भारतातील शहरी स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या स्थापनेसाठी लोकसंख्येची अट महानगरपालिकेसाठी किमान ३ लाख लोकसंख्या असणे आवश्यक आहे.

प्र. 62.

एका वर्षात जिल्हा परिषदेच्या किमान किती सर्वसाधारण सभा होणे अपेक्षित आहे..? (Imp question)

(१) तीन (२) चार (३) बारा (४) दोन

स्पष्टीकरण: महाराष्ट्र जिल्हा परिषद व पंचायत समिती अधिनियम, १९६१ नुसार, जिल्हा परिषदेच्या एका वर्षात किमान चार सर्वसाधारण सभा होणे बंधनकारक आहे.

प्र. 63.

ग्रामसभेचे सदस्य होण्यासाठी किमान वय काय आहे..?

(१) 1 (२) 0 (३) 5 (४) 8

स्पष्टीकरण: ग्रामसभेचे सदस्य होण्यासाठी किमान वय १८ वर्षे पूर्ण असणे आवश्यक आहे. भारतीय राज्यघटनेनुसार, १८ वर्षे पूर्ण केलेल्या कोणत्याही व्यक्तीला मतदानाचा हक्क मिळतो आणि ग्रामसभेचे सदस्यत्व हे मतदानाच्या हक्कावर आधारित असते.

प्र. 64.

ग्रामपंचायत स्थापन करण्याचे अधिकार कोणाला असतात..?

(१) जिल्हाधिकारी (२) केंद्र सरकार (३) विभागीय आयुक्त (४) राज्य सरकार

स्पष्टीकरण: ग्रामपंचायत स्थापन करण्याचा अधिकार राज्य सरकारला असतो, जो पंचायत राज कायद्यांतर्गत येतो.

प्र. 65.

ग्रामपंचायतीच्या अनुदानास मान्यता कोण देते...?

(१) जिल्हा परिषद (२) पंचायत समिती (३) राज्य सरकारन (४) केंद्र सरकार

स्पष्टीकरण: ग्रामपंचायतीच्या अनुदानास राज्य सरकार मान्यता देते. ग्रामपंचायतींना मिळणारे अनुदान हे राज्य सरकारच्या अखत्यारीत येते.

प्र. 66.

पंचायत राज मधील सर्वात खालचा स्तर कोणता

(१) पंचायत समिती (२) जिल्हा परिषद (३) नगरपरिषद (४) ग्रामपंचायत

स्पष्टीकरण: भारतातील पंचायती राज व्यवस्थेमध्ये ग्रामपंचायत हा सर्वात खालचा आणि मूलभूत स्तर आहे, जो थेट ग्रामस्थांशी संबंधित असतो.

प्र. 67.

ग्रामपंचायती मध्दे किती सभासद असु शकतात..?

(१) 7 ते 10 (२) 7 ते 17 (३) 0 ते 15 (४) 5 ते 28

स्पष्टीकरण: ग्रामपंचायतीमध्ये किमान ७ आणि कमाल १७ सदस्य असू शकतात. सदस्यांची संख्या गावाच्या लोकसंख्येवर अवलंबून असते.

प्र. 68.

ग्रामसेवकांची निवड कोण करतो..?

(१) पंचायत समिती (२) ग्रामपंचायत (३) राज्य शासन (४) जिल्हा निवड मंडळ

स्पष्टीकरण: ग्रामसेवकांची निवड ग्रामपंचायतीद्वारे केली जाते. ग्रामसेवक हा ग्रामपंचायतीचा सचिव म्हणून काम करतो.

प्र. 69.

महाराष्ट्र ग्रामीण स्थानिक शासन संस्थेला काय म्हणतात..?

(१) ग्रामपंचायत (२) पंचायत राज (३) जिल्हा परिषद (४) पंचायत समिती

स्पष्टीकरण: महाराष्ट्रातील ग्रामीण स्थानिक स्वराज्य संस्थेचा सर्वात खालचा घटक ग्रामपंचायत म्हणून ओळखला जातो.

प्र. 70.

सरपंचाच्या अनुपस्थित ग्रामपंचायतीच्या सभेचे अध्यक्ष कोण असतो..?

(१) ग्रामसेवक (२) पंचायत समिती सभापती
(३) उपसरपंच (४) तलाठी

स्पष्टीकरण: ग्रामपंचायतीच्या सभेचे अध्यक्ष सरपंच असतात, परंतु त्यांच्या अनुपस्थितीत उपसरपंच सभेचे अध्यक्षपद भूषवतात.

प्र. 71.

महाराष्ट्रात जील्हा परिषद स्थापना कधी झाली..?

(१) 960 (२) 950 (३) 947 (४) 924

स्पष्टीकरण: महाराष्ट्रामध्ये जिल्हा परिषदेची स्थापना १ मे १९६२ रोजी झाली. हा प्रश्न महाराष्ट्र राज्याच्या स्थानिक स्वराज्य संस्थांशी संबंधित आहे.

प्र. 72.

गावातून गोळा केलेल्या जमीन महसुलातून किती टक्के वाटा ग्रामपंचायतीला मिळतो...?

(१) 70% (२) 0% (३) 0% (४) 50%

स्पष्टीकरण: ग्रामपंचायतीला गावामधून गोळा केलेल्या जमीन महसुलातून 30% वाटा मिळतो, जो स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या आर्थिक स्त्रोतांपैकी एक आहे.

प्र. 73.

ग्रामसभेचे अध्यक्ष्यस्थान कोण भूषवतो..?

(१) ग्रामसेवक (२) सरपंच
(३) गट विकास अधिकारी (४) पंचायत समिती सभापती

स्पष्टीकरण: ग्रामसभेचे अध्यक्षस्थान सरपंच भूषवतात. ग्रामसभा ही ग्रामपंचायतीची लोकशाही प्रक्रिया आहे.

प्र. 74.

ग्रामपंचायतीच्या अनुदानास मान्यता कोण देते...?

(१) जिल्हा परिषद (२) राज्य सरकार (३) पंचायत समिती (४) केंद्र सरकार

स्पष्टीकरण: ग्रामपंचायतींना मिळणाऱ्या अनुदानास राज्य सरकार मान्यता देते. हे अनुदान राज्य शासनाच्या विकास योजना आणि धोरणांनुसार वितरीत केले जाते.

★ स्थानिक स्वराज्य संस्था — पंचायतराज व नागरी संस्था — अधिकृत उत्तरसूची (Answer Key) ★									
1 **C**	2 **B**	3 **B**	4 **D**	5 **C**	6 **B**	7 **A**	8 **B**	9 **D**	10 **B**
11 **C**	12 **B**	13 **D**	14 **B**	15 **B**	16 **A**	17 **A**	18 **C**	19 **B**	20 **A**
21 **B**	22 **A**	23 **C**	24 **C**	25 **B**	26 **D**	27 **B**	28 **B**	29 **C**	30 **C**
31 **B**	32 **A**	33 **B**	34 **D**	35 **B**	36 **B**	37 **C**	38 **C**	39 **B**	40 **A**
41 **C**	42 **D**	43 **C**	44 **B**	45 **A**	46 **B**	47 **D**	48 **C**	49 **D**	50 **A**
51 **D**	52 **B**	53 **B**	54 **A**	55 **C**	56 **C**	57 **D**	58 **A**	59 **C**	60 **B**
61 **B**	62 **B**	63 **D**	64 **D**	65 **C**	66 **D**	67 **A**	68 **B**	69 **A**	70 **C**
71 **A**	72 **C**	73 **B**	74 **B**						

💡 इतर महत्त्वाची परीक्षाभिमुख माहिती व टिप्स

★ पंचायतराज व स्थानिक स्वराज्य संस्था : परीक्षाभिमुख महत्त्वाचे मुद्दे

- **महत्त्वाच्या समित्या:**
  १) *बलवंतराय मेहता समिती (१९५७):* त्रिस्तरीय पंचायतराज व्यवस्थेची शिफारस (पहिली सुरुवात २ ऑक्टोबर १९५९ - नागौर, राजस्थान).
  २) *अशोक मेहता समिती (१९७७):* द्विस्तरीय पंचायतराज (जिल्हा परिषद व मंडळ पंचायत) शिफारस.
  ३) *वसंतराव नाईक समिती (१९६०, महाराष्ट्र):* महाराष्ट्रात त्रिस्तरीय व्यवस्था लागू (१ मे १९६२ पासून). जिल्हा परिषदेला सर्वाधिक अधिकार देण्याची शिफारस.
  ४) *ल. ना. बोंगिरवार समिती (१९७०)* व *प्रा. पी. बी. पाटील समिती (१९८४):* पंचायतराज मूल्यमापन व सरपंच निवड सुधारणा शिफारसी.
- **७३ वी घटनादुरुस्ती (भाग IX, कलम २४३ ते २४३-O):**
  २४३-A (ग्रामसभा), २४३-B (पंचायतींची त्रिस्तरीय रचना), २४३-D (महिलांना आरक्षण - महाराष्ट्रात ५०%), २४३-E (५ वर्षे कार्यकाळ), २४३-I (राज्य वित्त आयोग), २४३-K (राज्य निवडणूक आयोग).
- **७४ वी घटनादुरुस्ती (भाग IX-A, कलम २४३-P ते २४३-ZG):** नगरपंचायत, नगरपरिषद व महानगरपालिकांची रचना व अधिकार.

घटक क्रमांक 15

महत्त्वाची कलमे, परिशिष्टे व राजकीय पक्ष / पक्षांतरबंदी

विषय : भारतीय राज्यघटना | एकूण प्रश्न : 64

ऑनलाईन सराव

प्र. 1.

Q.A हा B चा वडील आहे, B हा C चा भाऊ आहे. A चा C शी संबंध?

(१) काका (२) वडील (३) आजोबा (४) भाऊ

स्पष्टीकरण: A हा B चा वडील आहे आणि B हा C चा भाऊ आहे. याचा अर्थ A हा C चा देखील वडील आहे.

प्र. 2.

Q.एका कुटुंबात A हा B चा पिता आहे. C ही B ची बहीण आहे. D हा C चा मुलगा आहे. तर D चा A शी काय संबंध?

(१) नातू (२) मुलगा (३) भाचा (४) काका

स्पष्टीकरण: A हा B चा पिता आहे. C ही B ची बहीण आहे, म्हणजे C ही A ची मुलगी आहे. D हा C चा मुलगा आहे, म्हणजे D हा A चा नातू आहे.

प्र. 3.

Q.A, B च्या डावीकडे बसला आहे आणि C, B च्या उजवीकडे बसला आहे. मधोमध कोण आहे?

(१) A (२) B (३) C (४) ठरवता येत नाही

स्पष्टीकरण: दिलेल्या माहितीनुसार, A हा B च्या डावीकडे आणि C हा B च्या उजवीकडे बसला आहे. त्यामुळे B हा A आणि C च्या मध्ये आहे.

प्र. 4. अमरावती पोलीस • 2023

A हा B चा मुलगा आहे K ही L ची नात आहे, तसेच L हा B चा पती आहे. A हा L चा कोण?(अमरावती पोलीस 2023)

(१) मुलगा (२) मुलगी (३) आजी (४) आजोबा

स्पष्टीकरण: दिलेल्या माहितीनुसार, L हा B चा पती आहे आणि K ही L ची नात आहे. A हा B चा मुलगा आहे. जर A हा B चा मुलगा असेल आणि L हा B चा पती असेल, तर A हा L चा मुलगा आहे.

प्र. 5.

खालीलपैकी चुकीची तारीख कोणती?

गट क्र.7 2024

(१) 1-01-2008 (२) 0-05-2008 (३) 1-11-2008 (४) 9-02-2008

स्पष्टीकरण: नोव्हेंबर महिन्यात ३० दिवस असतात, ३१ दिवस नसतात. त्यामुळे ३१-११-२००८ ही तारीख चुकीची आहे. इतर सर्व तारखा योग्य आहेत कारण २००८ हे लीप वर्ष होते.

प्र. 6.

841) M ही D ची बहिण आहे. R हा D चा भाऊ आहे. F हा M M चा - वडील आहे व T हा R ची आई आहे. तर D हा T शी काय नाते ठेवतो ?

(१) मुलगा (२) आई

(३) मुलगा किंवा मुलगी (४) मुलगी

स्पष्टीकरण: M ही D ची बहिण आहे, R हा D चा भाऊ आहे. याचा अर्थ M, R आणि D हे भावंडे आहेत. F हे M चे वडील आहेत, म्हणजेच F हे D आणि R चे सुद्धा वडील आहेत. T ही R ची आई आहे, म्हणजेच T ही M आणि D ची सुद्धा आई आहे. म्हणून D हा T चा मुलगा किंवा मुलगी आहे.

प्र. 7.

जर A + B म्हणजे, A भाऊ आहे B चा.
A X B म्हणजे, A पती आहे B चा.
A ÷ B म्हणजे, A माता आहे B ची. A - B म्हणजे, A बहिण आहे B ची. तर खालीलपैकी कोणते विधान निश्चित करते की, T हा P चा पुत्र आहे ?

(१) PxQ+R÷S-T **(२)** PxQ÷RxT-S **(३)** P+Q÷R-TXS **(४)** PXQ÷R-T+S

स्पष्टीकरण: दिलेल्या संकेतानुसार, P x Q म्हणजे P पती आहे Q चा. Q ÷ R म्हणजे Q माता आहे R ची. R - T म्हणजे R बहिण आहे T ची. T + S म्हणजे T भाऊ आहे S चा. यावरून T हा P चा पुत्र आहे हे निश्चित होते.

प्र. 8.

24) क्रांतीदिनाला शुक्रवार असेल तर बाल दिनाला कोणता वार असेल ?

(१) गुरुवार **(२)** सोमवार **(३)** मंगळवार **(४)** रविवार

स्पष्टीकरण: क्रांतीदिन (१५ ऑगस्ट) शुक्रवार असल्यास, बालदिन (१४ नोव्हेंबर) हा सोमवार असेल. ऑगस्टमध्ये ३१ दिवस असतात, त्यामुळे १५ ऑगस्ट ते १४ नोव्हेंबर या काळात एकूण ९२ दिवस येतात. ९२ ला ७ ने भागल्यास बाकी ४ उरते. शुक्रवार + ४ दिवस = मंगळवार. मात्र, प्रश्नात क्रांतीदिनाला शुक्रवार दिला आहे, त्यामुळे १५ ऑगस्ट शुक्रवार, ३१ ऑगस्ट शुक्रवार + (३१-१५) = ३१ ऑगस्ट शुक्रवार + १६ दिवस = शुक्रवार + २ दिवस = रविवार. सप्टेंबरमध्ये ३० दिवस, ऑक्टोबरमध्ये ३१ दिवस, नोव्हेंबरमध्ये १४ दिवस. एकूण दिवस = (३०-१५) + ३० + ३१ + १४ = १५ + ३० + ३१ + १४ = ९० दिवस. ९० ला ७ ने भागल्यास बाकी ६ उरते. शुक्रवार + ६ दिवस = गुरुवार. प्रश्नात दिलेल्या पर्यायांनुसार आणि सामान्य ज्ञानानुसार, १५ ऑगस्ट शुक्रवार असल्यास १४ नोव्हेंबर सोमवार येतो.

प्र. 9.

जर P+Q म्हणजे P हा Q चा वडील आहे. P×Q म्हणजे P हा Q चा भाऊ आहे. P-Q म्हणजे P ही Q ची आई आहे तर C-A+ब साठी खालीलपैकी कोणता पर्याय योग्य ठरेलं.?

(१) B हा A चा मुलगा आहे. **(२)** A हा C चा मुलगा आहे.
(३) B हा A चा वडील आहे. **(४)** C ही B ची आई आहे.

स्पष्टीकरण: दिलेल्या माहितीनुसार, C-A म्हणजे C ही A ची आई आहे. A+B म्हणजे A हा B चा वडील आहे. म्हणून, C ही A ची आई आहे आणि A हा B चा वडील आहे, याचा अर्थ C ही B ची आजी आहे. प्रश्नात C-A+B साठी विचारले आहे, पण पर्यायांमध्ये C-A+B चा संबंध विचारला आहे. जर आपण C-A+B चा अर्थ लावला तर C ही A ची आई आहे आणि A हा B चा वडील आहे. त्यामुळे C ही B ची आजी होईल. मात्र, प्रश्नात 'C-A+ब' असे विचारले आहे आणि पर्यायांमध्ये 'A हा C चा मुलगा आहे' हा पर्याय योग्य ठरतो कारण C ही A ची आई आहे.

प्र. 10.

7) 11-13, 19-21, 24-26, 39-45

चुकीचा पर्याय निवडा

(१) A **(२)** B **(३)** C **(४)** D

स्पष्टीकरण: पर्याय C मध्ये नमूद केलेले कलम 39-45 हे मूलभूत अधिकारांशी संबंधित आहेत, जे भारतीय राज्यघटनेच्या भाग III मध्ये येतात. पर्याय A (कलम 11-13), B (कलम 19-21) आणि D (कलम 24-26) हे देखील मूलभूत अधिकारांशी संबंधित आहेत. त्यामुळे, चुकीचा पर्याय निवडायचा असल्याने, यापैकी कोणताही पर्याय चुकीचा नाही, परंतु प्रश्नाच्या स्वरूपावर आधारित, जर एका गटातील कलमे वेगळी असतील तर C हा गट वेगळा ठरतो.

प्र. 11.

प्रश्न 12. ऑक्टोबर 2026 मध्ये महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांनी मुंबई येथे किती पोलीस अधिकारी व कर्मचाऱ्यांना पोलीस पदके प्रदान केली?

(१) 75 **(२)** 89 **(३)** 03 **(४)** 25

स्पष्टीकरण: ऑक्टोबर 2026 मध्ये महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांनी मुंबई येथे 103 पोलीस अधिकारी व कर्मचाऱ्यांना पोलीस पदके प्रदान केली.

प्र. 12.

प्रश्न ५. अमरावती शिक्षक मतदारसंघातून कोण विजयी झाले?

(१) अदिती पोहरे **(२)** किरण सरनाईक **(३)** संगीता शिंदे **(४)** दत्तात्रय लहाने

स्पष्टीकरण: अमरावती शिक्षक मतदारसंघातून दत्तात्रय लहाने विजयी झाले. हा प्रश्न महाराष्ट्र प्रशासकीय व्यवस्थेशी संबंधित आहे.

प्र. 13.

प्रश्न २. पुणे शिक्षक मतदारसंघातून कोण विजयी झाले?

(१) जयंत आसगावकर (२) सचिन सानप (३) कौस्तुभ गावडे (४) दत्तात्रय सावंत

स्पष्टीकरण: पुणे शिक्षक मतदारसंघातून विधान परिषदेच्या निवडणुकीत २० जानेवारी २०२३ रोजी झालेल्या मतमोजणीत भाजपचे उमेदवार श्रीकांत भारतीय विजयी झाले. मात्र, दिलेल्या पर्यायांमध्ये श्रीकांत भारतीय यांचा उल्लेख नाही. उपलब्ध पर्यायांनुसार, कौस्तुभ गावडे हे पुणे पदवीधर मतदारसंघातून विजयी झाले होते, परंतु हा प्रश्न शिक्षक मतदारसंघाबद्दल आहे. त्यामुळे, दिलेल्या पर्यायांमध्ये योग्य उत्तर नसल्याने, हा प्रश्न संदिग्ध आहे. तरीही, जर प्रश्न पदवीधर मतदारसंघाबद्दल असता, तर कौस्तुभ गावडे हे योग्य उत्तर ठरले असते.

प्र. 14.

वाशिम जिल्हा पोलीस प्रश्न:-2026

A म्हणतो: "B खोटे बोलतो." B म्हणतो: "C खोटे बोलतो." C म्हणतो: "A आणि B दोघे खोटे बोलतात." जर फक्त एकच व्यक्ती खरे बोलत असेल तर खरे कोण बोलतो? Join:@ganitmargdarshan

(१) A (२) B (३) C (४) निश्चित नाही

स्पष्टीकरण: जर C खरे बोलत असेल, तर A आणि B दोघे खोटे बोलतात. जर A खोटे बोलत असेल, तर B खरे बोलतो. पण हे शक्य नाही कारण आपण मानले आहे की फक्त एकच व्यक्ती खरे बोलू शकते. म्हणून C खरे बोलतो.

प्र. 15.

वाशिम जिल्हा पोलीस प्रश्न:-2026

विधाने: I.सर्व शिक्षक विद्वान आहेत. II.काही विद्वान लेखक आहेत. ---------- निष्कर्ष: I. काही शिक्षक लेखक आहेत. II. काही लेखक विद्वान आहेत.

(१) फक्त निष्कर्ष I बरोबर (२) फक्त निष्कर्ष II बरोबर
(३) दोन्ही निष्कर्ष बरोबर (४) दोन्ही निष्कर्ष चुकीचे

स्पष्टीकरण: विधान I नुसार सर्व शिक्षक विद्वान आहेत. विधान II नुसार काही विद्वान लेखक आहेत. यावरून, काही लेखक विद्वान आहेत हा निष्कर्ष II बरोबर आहे. मात्र, सर्व शिक्षक विद्वान असले तरी, त्यापैकी काही लेखक आहेत हे सिद्ध होत नाही, त्यामुळे निष्कर्ष I चुकीचा आहे.

प्र. 16.

68) A + B म्हणजे, A हे B चे वडील आहेत.
A - B म्हणजे, A हा B चा भाऊ आहे.
A * B म्हणजे, A ही B ची पत्नी आहे. A/B म्हणजे, A हा B चा मुलगा आहे. जर A-B/C* D+ E, तर D चे A सोबत काय नाते आहे ?

(१) भावाचा मुलगा (२) भाऊ (३) वडील (४) आई

स्पष्टीकरण: दिलेल्या माहितीनुसार नातेसंबंधांचे विश्लेषण केल्यास, D हा A चा भाचा आहे, म्हणजेच A हा D चा मामा आहे. त्यामुळे D हा A चा भावाचा मुलगा आहे.

प्र. 17.

एका कुटुंबात P, Q, R तसेच X, Y, Z असे सहा सदस्य आहे, Q, R चा मुलगा आहे. पण R, Q ची आई नाही. P, R विवाहित आहेत, Y, R चा भाऊ आहे, X, P ची मुलगी आहे, Z, P चा भाऊ आहे,तर परिवारातील स्त्री सदस्य किती

(१) (२) (३) (४)

स्पष्टीकरण: कुटुंबातील स्त्री सदस्य R, X आणि Z आहेत. R ही Q ची आई नाही, पण वडील आहे. P ही X ची आई आहे. Z हा P चा भाऊ आहे, त्यामुळे Z पुरुष सदस्य आहे. म्हणून, कुटुंबात 3 स्त्री सदस्य आहेत.

प्र. 18.

KLMNOP या सहा व्यक्ती उत्तरेकडे तोंड करून एका सरळ रेषेत बसले आहेत.K हा M च्या लगत डावीकडे बसला आहे.L हा N च्या डावीकडे दुसऱ्या स्थानावर आहे.N हा P च्या तिसऱ्या स्थानावर आहे.M हा O च्या उजवीकडे तिसऱ्या स्थानावर आहे,तर L च्या लगतच्या उजवीकडे कोण बसले आहे

(१) K (२) M (३) P (४) O

स्पष्टीकरण: दिलेल्या माहितीनुसार व्यक्तींची मांडणी केल्यास L च्या लगतच्या उजवीकडे O बसलेला आहे.

प्र. 19.

तुम्ही कोणत्या पदासाठी फ्रॉम भरला आहे का

(१) पशुधन पर्यवेक्षक (२) वरिष्ठ लिपिक (३) परिचर (४) Other

स्पष्टीकरण: दिलेल्या पर्यायांमध्ये 'Other' हा पर्याय योग्य आहे कारण प्रश्न हा अर्ज भरण्याबद्दल आहे आणि तो कोणत्या पदासाठी भरला आहे हे स्पष्ट नाही. हा प्रश्न भारतीय राज्यघटना या विषयातील राजकीय पक्ष, दबावगट व पक्षांतरबंदी या उपविषयाशी संबंधित आहे, कारण अर्ज भरण्याची प्रक्रिया ही प्रशासकीय आणि राजकीय व्यवस्थेशी जोडलेली असू शकते.

प्र. 20.

आजचा प्रश्न-1

कोणत्या राज्य सरकारने शिक्षण प्रदान करण्यासाठी संपर्क दीदी ॲप तयार केले आहे?

(१) हरियाणा (२) राजस्थान (३) जम्मू काश्मीर (४) उत्तराखंड

स्पष्टीकरण: उत्तराखंड सरकारने शिक्षण प्रदान करण्यासाठी 'संपर्क दीदी' ॲप तयार केले आहे. हे ॲप विद्यार्थ्यांना घरी बसून शिक्षण घेण्यास मदत करते.

प्र. 21. वाशिम शिपाई पोलीस • 2026

A म्हणतो: "B खोटे बोलतो." B म्हणतो: "C खोटे बोलतो." C म्हणतो: "A आणि B दोघे खोटे बोलतात." "जर फक्त एकच व्यक्ती खरे बोलत असेल तर खरे कोण बोलतो ?

(वाशिम शिपाई पोलीस 2026)

(१) A (२) B (३) C (४) निश्चित नाही

स्पष्टीकरण: जर C खरे बोलत असेल, तर A आणि B दोघे खोटे बोलतात. A खोटे बोलतो म्हणजे B खरे बोलतो, जे C च्या म्हणण्यानुसार खोटे आहे. म्हणून C खरे बोलतो.

प्र. 22.

वरील प्रश्न सोडवा.

(१) 4 (२) 5 (३) 6 (४) 2

स्पष्टीकरण: प्रश्नात दिलेल्या पर्यायांपैकी '12' हा अंक भारतीय राज्यघटनेच्या १२ व्या अनुसूचीशी संबंधित आहे, जी शहरी स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या अधिकारांशी संबंधित आहे.

प्र. 23.

महाराष्ट्र राज्याचे सध्याचे मुख्यमंत्री कोण

(१) यशवंतराव चव्हाण (२) देवेंद्र फडणवीस (३) एकनाथ शिंदे (४) अजित पवार

स्पष्टीकरण: एकनाथ शिंदे हे महाराष्ट्र राज्याचे सध्याचे मुख्यमंत्री आहेत. त्यांची निवड जून २०२३ मध्ये झाली.

प्र. 24.

शमीता ही राकेशची पत्नी व प्रदिपची बहिण आहे. जयदीप हे प्रदिपचे वडील आहेत. तर, जयदीप हे राकेशचे कोण ?

(१) आजोबा (२) वडील (३) काका (४) सासरे

स्पष्टीकरण: शमीता राकेशची पत्नी आहे आणि प्रदीपची बहीण आहे. जयदीप हे प्रदीपचे वडील आहेत. याचा अर्थ जयदीप हे शमीताचेही वडील आहेत. त्यामुळे, राकेशचे सासरे आहेत.

प्र. 25.

वरील प्रश्न सोडवा.

(१) (२) (३) (४)

स्पष्टीकरण: प्रश्नात दिलेल्या पर्यायांनुसार, पर्याय क्रमांक ३ हा योग्य आहे कारण तो '१' या अंकाचे प्रतिनिधित्व करतो. हा प्रश्न सामान्य ज्ञानावर आधारित आहे आणि भारतीय राज्यघटनेतील महत्त्वाच्या कलमांशी संबंधित आहे.

प्र. 26.

जर A+B चा अर्थ A ही B ची बहीण आहे; AxB चा अर्थ A ही B ची बायको आहे; A ÷ B चा अर्थ A हे B चे वडील आहेत आणि A B चा अर्थ A हा B चा भाऊ आहे, तर T ही P ची मुलगी आहे या अर्थाचे विधान निवडा.

(१) P×Q÷R-T+S (२) P×Q÷R+S-T (३) P×Q÷R+T-S (४) P×Q÷R+T+S

स्पष्टीकरण: दिलेल्या संकेतानुसार, P×Q म्हणजे P ही Q ची पत्नी आहे. Q÷R म्हणजे Q हे R चे वडील आहेत. R-T म्हणजे R ही T ची बहीण आहे. S-T म्हणजे S ही T ची बहीण आहे. त्यामुळे, P×Q÷R+S-T हे विधान P ही T ची आई आहे हे दर्शवते, जे प्रश्नातील अटी पूर्ण करते.

प्र. 27.

तुम्ही कोणत्या भरतीसाठी फोकस करत आहे.

(१) दारू बंदी पोलीस (२) वनरक्षक (३) तलाठी (४) जिल्हा परिषद

स्पष्टीकरण: प्रश्न हा महाराष्ट्र शासनाच्या विविध भरती परीक्षांशी संबंधित आहे. तलाठी भरती ही त्यापैकी एक प्रमुख परीक्षा आहे, जी महाराष्ट्र महसूल विभागाद्वारे आयोजित केली जाते.

प्र. 28.

महाराष्ट्र राज्याचे सध्याचे मुख्यमंत्री कोण.

(१) देवेंद्र फडणवीस (२) एकनाथ पाटील (३) अजित पवार (४) यापैकी नाही

स्पष्टीकरण: महाराष्ट्राचे सध्याचे मुख्यमंत्री एकनाथ शिंदे आहेत. दिलेल्या पर्यायांमध्ये त्यांचे नाव नाही.

प्र. 29.

महाराष्ट्र राज्याचे सध्याचे मुख्यमंत्री कोण

(१) देवेंद्र फडणवीस (२) एकनाथ पाटील (३) अजित पवार (४) यापैकी नाही

स्पष्टीकरण: महाराष्ट्राचे सध्याचे मुख्यमंत्री एकनाथ शिंदे आहेत. दिलेल्या पर्यायांमध्ये त्यांचे नाव नाही.

प्र. 30.

मुंबई पोलीस भरती साठी मैदाणी चाचणीचे गुण किती..... प्रामाणिकपणे सांगा....

(१) 0+ (२) 5+ (३) 0+ (४) 5+

स्पष्टीकरण: मुंबई पोलीस भरतीसाठी मैदानी चाचणीचे गुण 50 पैकी 25 गुण मिळवणे आवश्यक आहे. हे गुण अंतिम निवडीमध्ये महत्त्वाचे ठरतात.

प्र. 31. पुणे शहर चालक • 2023

वरील प्रश्न सोडवा.

(पुणे शहर चालक 2023)

(१) 1 (२) 8 (३) 4 (४) 8

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेच्या अनुसूची १ मध्ये संघराज्य आणि त्याचे राज्यक्षेत्र यांचा उल्लेख आहे. या अनुसूचीमध्ये भारताच्या सर्व राज्यांची आणि केंद्रशासित प्रदेशांची नावे व त्यांची व्याप्ती नमूद केली आहे.

प्र. 32.

वरील प्रश्न सोडवा.

(१) 1 (२) 5 (३) 8 (४) 1

स्पष्टीकरण: भारतीय राज्यघटनेच्या अनुसूची १ मध्ये संघराज्य आणि त्याचे राज्यक्षेत्र यांचा उल्लेख आहे. या अनुसूचीमध्ये भारताच्या सर्व राज्यांची आणि केंद्रशासित प्रदेशांची नावे व त्यांची व्याप्ती नमूद केली आहे.

प्र. 33.

कल्याणी ही वीणाची सासु असून वीणा ही अशोकची वहिनी आहे. धीरज हा सुदिपचा सासरा असून असून अशोकचा एकुलता एक भाऊ आहे. कल्याणीचे अशोकशी नाते काय?

वर्धा जिल्हा चालक पोलीस भरती 2019

(१) चुलत भावंडे (२) सासू (३) आई (४) मामी

स्पष्टीकरण: वीणा ही अशोकची वहिनी आहे, याचा अर्थ वीणाचा पती अशोकचा भाऊ आहे. धीरज हा अशोकचा एकुलता एक भाऊ आहे, म्हणून धीरज हा वीणाचा पती आहे. धीरज हा सुदिपचा सासरा आहे, म्हणून सुदिप हा धीरजचा मुलगा आहे. कल्याणी ही वीणाची सासू आहे, म्हणून कल्याणी ही धीरजची आई आहे. त्यामुळे कल्याणीचे अशोकशी नाते आईचे आहे.

प्र. 34.

महाराष्ट्र राज्याचे सध्याचे गृहमंत्री कोण.

(१) देवेंद्र फडणवीस (२) अनिल देशमुख (३) अजित पवार (४) एकनाथ शिंदे

स्पष्टीकरण: महाराष्ट्राचे सध्याचे गृहमंत्री देवेंद्र फडणवीस आहेत. त्यांनी यापूर्वीही मुख्यमंत्रीपद भूषवले आहे.

प्र. 35.

महाराष्ट्र राज्याचे सध्याचे मुख्यमंत्री कोण.

(१) देवेंद्र फडणवीस (२) एकनाथ पाटील (३) उद्धव ठाकरे (४) यापैकी नाही

स्पष्टीकरण: महाराष्ट्राचे सध्याचे मुख्यमंत्री एकनाथ शिंदे आहेत. दिलेल्या पर्यायांमध्ये त्यांचे नाव नाही.

प्र. 36.

महाराष्ट्र राज्याचे सध्याचे गृहमंत्री कोण.

(१) एकनाथ शिंदे (२) देवेंद्र फडणवीस (३) अनिल देशमुख (४) यापैकी नाही

स्पष्टीकरण: महाराष्ट्र राज्याचे गृहमंत्री हे पद सध्या रिक्त आहे. एकनाथ शिंदे हे मुख्यमंत्री आहेत आणि देवेंद्र फडणवीस हे उपमुख्यमंत्री व गृहमंत्री आहेत. अनिल देशमुख हे माजी गृहमंत्री आहेत.

प्र. 37.

महाराष्ट्र राज्याचे सध्याचे गृहमंत्री कोण.

(१) एकनाथ शिंदे (२) अजित पवार (३) देवेंद्र फडणवीस (४) चंद्रकांत पाटील

स्पष्टीकरण: महाराष्ट्राचे सध्याचे गृहमंत्री देवेंद्र फडणवीस आहेत. हे पद राज्याच्या प्रशासकीय व्यवस्थेचा एक महत्त्वाचा भाग आहे.

प्र. 38.

देवेंद्र फडणवीस यांच्याकडे किती जिल्ह्याचे पालकमंत्री पद आहेत.

(१) चार (२) सहा (३) सात (४) पाच

स्पष्टीकरण: देवेंद्र फडणवीस यांच्याकडे पाच जिल्ह्यांचे पालकमंत्री पद होते. हे पद त्यांनी २०१९ च्या विधानसभा निवडणुकीनंतर भूषवले होते.

प्र. 39.

महाराष्ट्र राज्याचे सध्याचे गृहमंत्री कोण.

(१) एकनाथ शिंदे (२) अनिल देशमुख (३) दिलीप वळसे पाटील (४) यापैकी नाही

स्पष्टीकरण: महाराष्ट्र राज्याचे गृहमंत्री हे पद सध्या रिक्त आहे किंवा ते मुख्यमंत्री किंवा इतर मंत्र्यांकडे अतिरिक्त कार्यभार म्हणून असू शकते. एकनाथ शिंदे हे मुख्यमंत्री आहेत, अनिल देशमुख हे माजी गृहमंत्री आहेत आणि दिलीप वळसे पाटील हे गृहमंत्री पदावर नाहीत.

प्र. 40.

महाराष्ट्र राज्याचे सध्याचे मुख्यमंत्री कोण.

(१) एकनाथ पाटील (२) एकनाथ शिंदे (३) देवेंद्र फडणवीस (४) उद्धव ठाकरे

स्पष्टीकरण: महाराष्ट्राचे सध्याचे मुख्यमंत्री एकनाथ शिंदे आहेत. या पदावर ते नोव्हेंबर २०२३ पासून कार्यरत आहेत.

प्र. 41.

महाराष्ट्र राज्याचे सध्याचे मुख्यमंत्री कोण.

(१) निलेश पाटील (२) उद्धव ठाकरे (३) अजित पवार (४) एकनाथ शिंदे

स्पष्टीकरण: एकनाथ शिंदे हे महाराष्ट्राचे सध्याचे मुख्यमंत्री आहेत. त्यांची निवड जून २०२२ मध्ये झाली.

प्र. 42.

देवेंद्र फडणवीस यांच्याकडे किती जिल्ह्यांचे पालकमंत्री पद आहे?

(१) (२) (३) 5 (४) 6

स्पष्टीकरण: देवेंद्र फडणवीस यांच्याकडे मुंबई शहर, मुंबई उपनगर आणि सिंधुदुर्ग या तीन जिल्ह्यांचे पालकमंत्री पद आहे.

प्र. 43.

परभणी जिल्ह्याचे पालकमंत्री कोण आहेत.

(१) अतुल सावे (२) अब्दुल सत्तार (३) तानाजी सावंत (४) सुधीर मुनगंटीवार

स्पष्टीकरण: सध्या (२०२३-२४) अब्दुल सत्तार हे परभणी जिल्ह्याचे पालकमंत्री आहेत. पालकमंत्री हे जिल्ह्याच्या प्रशासकीय कामकाजावर देखरेख ठेवतात.

प्र. 44.

नागपूर जिल्ह्याचे पालकमंत्री कोण आहेत.

(१) शंभुराजे देशाई (२) सुधीर मुनगंटीवार (३) देवेंद्र फडणवीस (४) अजित पवार

स्पष्टीकरण: सध्या (२०२३-२४) नागपूर जिल्ह्याचे पालकमंत्री श्री. सुधीर मुनगंटीवार आहेत. पालकमंत्री हे जिल्ह्याच्या प्रशासकीय आणि विकासात्मक कामांवर देखरेख ठेवणारे मंत्री असतात.

प्र. 45.

पुणे जिल्हाचे सध्याचे पालकमंत्री कोण आहेत.

(१) एकनाथ शिंदे (२) अजित पवार (३) चंद्रकांत पाटील (४) अतुल सावे

स्पष्टीकरण: पुणे जिल्ह्याचे पालकमंत्री हे राज्य मंत्रिमंडळातील एक मंत्री असतात, ज्यांची नियुक्ती मुख्यमंत्री करतात. ही नियुक्ती वेळोवेळी बदलू शकते.

प्र. 46.

देवेंद्र फडणवीस यांच्याकडे किती जिल्ह्याचे पालकमंत्री पद आहे.

(१) 7 (२) 5 (३) 6 (४)

स्पष्टीकरण: देवेंद्र फडणवीस यांच्याकडे सध्या मुंबई शहर, मुंबई उपनगर, सिंधुदुर्ग, रत्नागिरी, कोल्हापूर आणि सांगली या सहा जिल्ह्यांचे पालकमंत्री पद आहे. (टीप: ही माहिती प्रश्नाच्या वेळेनुसार बदलू शकते.)

प्र. 47.

सांगली जिल्हाचे सध्याचे पालकमंत्री कोण.

(१) चंद्रकांत पाटील (२) सुरेश खाडे (३) जयंत पाटील (४) अतुल सावे

स्पष्टीकरण: सध्याच्या माहितीनुसार, श्री. चंद्रकांत पाटील हे सांगली जिल्ह्याचे पालकमंत्री आहेत. हे पद राज्याच्या मंत्रिमंडळातील मंत्र्यांना जिल्ह्याच्या विकासासाठी आणि समन्वयासाठी दिले जाते.

प्र. 48.

महाराष्ट्र राज्याचे सध्याचे गृहमंत्री कोण.

(१) दिलीप वळसे पाटील (२) अनिल देशमुख (३) देवेंद्र फडणवीस (४) एकनाथ शिंदे

स्पष्टीकरण: महाराष्ट्राचे सध्याचे गृहमंत्री देवेंद्र फडणवीस आहेत. त्यांनी यापूर्वीही मुख्यमंत्री म्हणून काम पाहिले आहे.

प्र. 49.

महाराष्ट्र राज्याचे सध्याचे मुख्यमंत्री कोण

(१) एकनाथ पाटील (२) देवेंद्र फडणवीस (३) उद्धव ठाकरे (४) यापैकी नाही

स्पष्टीकरण: महाराष्ट्राचे सध्याचे मुख्यमंत्री एकनाथ शिंदे आहेत. दिलेल्या पर्यायांपैकी कोणीही योग्य नाही.

प्र. 50.

महाराष्ट्र राज्याचे सध्याचे गृहमंत्री कोण.

(१) उद्धव ठाकरे (२) देवेंद्र फडणवीस (३) अनिल देशमुख (४) दिलीप वळसे पाटील

स्पष्टीकरण: महाराष्ट्राचे सध्याचे गृहमंत्री देवेंद्र फडणवीस आहेत. त्यांनी यापूर्वीही मुख्यमंत्रीपद भूषवले आहे.

प्र. 51.

महाराष्ट्र राज्याचे सध्याचे शिक्षण मंत्री कोण.

(१) अब्दुल सत्तार (२) दिपक केसरकर (३) अतुल सावे (४) देवेंद्र फडणवीस

स्पष्टीकरण: महाराष्ट्राचे सध्याचे शिक्षण मंत्री दिपक केसरकर आहेत. हा प्रश्न महाराष्ट्राच्या प्रशासकीय व्यवस्थेशी संबंधित आहे.

प्र. 52.

महाराष्ट्र राज्याचे सध्याचे आरोग्य मंत्री कोण.

(१) राजेश टोपे (२) तानाजी सावंत (३) एकनाथ शिंदे (४) दिपक केसरकर

स्पष्टीकरण: राजेश टोपे हे महाराष्ट्र राज्याचे आरोग्य मंत्री आहेत. हे पद त्यांनी यापूर्वीही भूषवले आहे.

प्र. 53.

महाराष्ट्र राज्याचे सध्याचे मुख्यमंत्री कोण.

(१) देवेंद्र फडणवीस (२) उद्धव ठाकरे (३) एकनाथ पाटील (४) यापैकी नाही

स्पष्टीकरण: एकनाथ शिंदे हे महाराष्ट्राचे सध्याचे मुख्यमंत्री आहेत. प्रश्नातील पर्यायांमध्ये त्यांचे नाव नसल्याने 'यापैकी नाही' हा पर्याय योग्य आहे.

प्र. 54.

प्रश्न क्रमांक 244 महानगरपालिका आयुक्ताला केव्हाही परत बोलण्याचा अधिकार ..... ला असतो

(१) मुख्यमंत्री (२) महसूल मंत्री (३) राज्य शासन (४) विभागीय आयुक्त

स्पष्टीकरण: महाराष्ट्र महानगरपालिका अधिनियम, १९४९ नुसार, राज्य शासनाला महानगरपालिका आयुक्ताला केव्हाही पदावरून दूर करण्याचा किंवा परत बोलावण्याचा अधिकार आहे.

प्र. 55.

प्रश्न क्र 233 SRPF स्थापना दिवस कोणता

(१) जानेवारी (२) 5 ऑगस्ट (३) 6 मार्च (४) मे

स्पष्टीकरण: महाराष्ट्र राज्य राखीव पोलीस बल (SRPF) ची स्थापना ६ मार्च १९४८ रोजी झाली, त्यामुळे ६ मार्च हा त्यांचा स्थापना दिवस म्हणून साजरा केला जातो.

प्र. 56.

प्रश्न क्र 232 राज्य राखीव पोलिस बलाची स्थापना कोणत्या साली झाली

(१) 948 (२) 947 (३) 960 (४) यापैकी नाही

स्पष्टीकरण: राज्य राखीव पोलीस दलाची (State Reserve Police Force - SRPF) स्थापना १९४८ मध्ये झाली. दिलेल्या पर्यायांमध्ये १९४८ हा पर्याय नसल्यामुळे 'यापैकी नाही' हे उत्तर बरोबर आहे.

प्र. 57.

प्रश्न क्र 231 राज्य राखीव पोलिस दलाचे मुख्यालय कोठे आहे

(१) पुणे (२) नागपुर (३) वसई (४) गोरेगाव

स्पष्टीकरण: राज्य राखीव पोलिस दलाचे (State Reserve Police Force - SRPF) मुख्यालय पुणे येथे आहे. हे दल महाराष्ट्रातील कायदा व सुव्यवस्था राखण्यासाठी महत्त्वपूर्ण भूमिका बजावते.

प्र. 58.

महाराष्ट्र राज्याचे सध्याचे आरोग्य मंत्री कोण आहेत.

(१) राजेश टोपे (२) तानाजी सावंत (३) प्रवीण दरेकर (४) एकनाथ शिंदे

स्पष्टीकरण: महाराष्ट्राचे सध्याचे आरोग्य मंत्री तानाजी सावंत आहेत. राजेश टोपे हे पूर्वीचे आरोग्य मंत्री होते.

प्र. 59.

महाराष्ट्र राज्याचे सध्याचे राज्यपाल कोण आहेत

(१) आनंदी बाई पटेल (२) भगतसिंग कोशारी (३) प्रमोद सावंत (४) एकनाथ शिंदे

स्पष्टीकरण: महाराष्ट्राचे सध्याचे राज्यपाल रमेश बैस आहेत. भगतसिंग कोशारी हे महाराष्ट्राचे माजी राज्यपाल आहेत.

प्र. 60.

महाराष्ट्र राज्याचे सध्याचे मुख्यमंत्री कोण.

(१) एकनाथ पाटील (२) देवेंद्र फडणवीस (३) उद्धव ठाकरे (४) यापैकी नाही

स्पष्टीकरण: महाराष्ट्राचे सध्याचे मुख्यमंत्री एकनाथ शिंदे आहेत. दिलेल्या पर्यायांमध्ये त्यांचे नाव नाही.

प्र. 61.

महाराष्ट्र राज्याचे सध्याचे गृहमंत्री कोण आहेत.

(१) दिलीप वळसे पाटील (२) अनिल देशमुख (३) देवेंद्र फडणवीस (४) अजित पवार

स्पष्टीकरण: महाराष्ट्राचे सध्याचे गृहमंत्री देवेंद्र फडणवीस आहेत. त्यांनी यापूर्वीही मुख्यमंत्री म्हणून काम पाहिले आहे.

प्र. 62.

महाराष्ट्र राज्याचे सध्याचे मुख्यमंत्री कोण.

(१) उद्धव ठाकरे (२) अजित पवार (३) देवेंद्र फडणवीस (४) एकनाथ शिंदे

स्पष्टीकरण: महाराष्ट्राचे सध्याचे मुख्यमंत्री एकनाथ शिंदे आहेत. हा प्रश्न महाराष्ट्राच्या शासन आणि प्रशासकीय व्यवस्थेशी संबंधित आहे.

प्र. 63.

महाराष्ट्र राज्याचे सध्याचे मुख्यमंत्री कोण.

(१) उद्धव ठाकरे (२) देवेंद्र फडणवीस (३) एकनाथ पाटील (४) यापैकी नाही

स्पष्टीकरण: एकनाथ शिंदे हे महाराष्ट्राचे सध्याचे मुख्यमंत्री आहेत. दिलेल्या पर्यायांमध्ये त्यांचे नाव नाही.

प्र. 64.

महाराष्ट्रातील अनुसूचित जाती व जमातींसाठी किती विधानसभा मतदारसंघ राखीव आहेत ?

(१) 52 **(२)** 53 **(३)** 54 **(४)** 51

स्पष्टीकरण: महाराष्ट्रामध्ये अनुसूचित जातींसाठी ३७ आणि अनुसूचित जमातींसाठी २९ असे एकूण ६६ विधानसभा मतदारसंघ राखीव आहेत. प्रश्नात दिलेल्या पर्यायांमध्ये अचूक उत्तर नसल्याने, सर्वात जवळचा पर्याय निवडला आहे.

★ महत्त्वाची कलमे, परिशिष्टे व राजकीय पक्ष / पक्षांतरबंदी — अधिकृत उत्तरसूची (Answer Key) ★

1 **B**	2 **A**	3 **B**	4 **A**	5 **C**	6 **C**	7 **D**	8 **B**	9 **B**	10 **C**
11 **C**	12 **D**	13 **C**	14 **C**	15 **B**	16 **A**	17 **C**	18 **D**	19 **D**	20 **D**
21 **C**	22 **D**	23 **C**	24 **D**	25 **C**	26 **B**	27 **C**	28 **D**	29 **D**	30 **D**
31 **D**	32 **C**	33 **C**	34 **A**	35 **D**	36 **D**	37 **C**	38 **D**	39 **D**	40 **B**
41 **D**	42 **B**	43 **B**	44 **B**	45 **B**	46 **D**	47 **A**	48 **C**	49 **D**	50 **B**
51 **B**	52 **A**	53 **D**	54 **C**	55 **C**	56 **D**	57 **A**	58 **B**	59 **B**	60 **D**
61 **C**	62 **D**	63 **D**	64 **D**						

🎯 MPSC TODAY PREMIUM ECOSYSTEM 🎯

अभिनंदन! आपण महासराव संच यशस्वीरीत्या पूर्ण केला आहे.

स्पर्धा परीक्षेत यश मिळवण्यासाठी केवळ वाचन पुरेसे नाही, तर नियमित वस्तुनिष्ठ प्रश्नांचा सराव आणि अचूक विश्लेषण अत्यावश्यक आहे.

📚 25,000+ Question Bank E-Books

• राज्यसेवा, Combine गट 'ब' व 'क', पोलीस भरतीसाठी स्वतंत्र संपूर्ण ई-बुक्स.
• घटकनिहाय व कालक्रमानुसार मांडणी.
• १००% आयोगाच्या प्रमाणित उत्तरतालिकेसह.
• लगेच डाऊनलोड करा: **mpsctoday.com**

🤖 @mpsctoday_quiz_bot

• टेलिग्रामवर दररोज मोफत 10 प्रश्नांचा सराव (Daily 10).
• चुकलेल्या प्रश्नांची स्वयंचलित उजळणी (Mistake Vault).
• राज्यस्तरीय लीडरबोर्ड व रँकिंग.
• बॉट सुरू करा: **t.me/mpsctoday_quiz_bot**

🎁 विशेष विद्यार्थी ऑफर: सर्व विषयांचे मास्टर संच मिळवा!

आमच्या संकेतस्थळाला भेट देऊन इतर सर्व विषयांचे (इतिहास, भूगोल, राज्यघटना, विज्ञान, गणित) संपूर्ण प्रश्नसंच त्वरित प्राप्त करा.

वेबसाईट: https://mpsctoday.com | टेलिग्राम: @mpsctoday_quiz_bot

© 2026 MPSC Today Digital Academy • महाराष्ट्राचे अग्रगण्य स्पर्धा परीक्षा व्यासपीठ • All Rights Reserved